

“นี่เป็นครั้งแรกของฟิลิปปินส์ หนังสือเล่มนี้จะมีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับทุกคนที่มีส่วนร่วมต่อสู้เพื่อจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรี ... ความเป็นธรรมทางเพศเป็นสิ่งจำเป็นเร่งด่วนและมีความสำคัญสำหรับการสถาปนาความเสมอภาคอย่างแท้จริงระหว่างหญิงและชาย หนังสือ เพศภาวะ กับศาลยุติธรรม กรณีศึกษาจากฟิลิปปินส์ ช่วยทำให้สาธารณชนโดยเฉพาะผู้ที่เกี่ยวข้องกับระบบตุลาการ ให้ความสนใจในประเด็นที่สำคัญนี้ และจะทำให้ความเป็นธรรมทางเพศเกิดเป็นจริง ขึ้นได้”

โรซาริโอ จี มานาโล (Rosario G. Manalo)
ประธาน คณะกรรมการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบของสหประชาชาติ

“ขอแสดงความยินดีอย่างยิ่ง ... ต่อผู้เขียนและองค์กรที่มีส่วนทำให้การจัดพิมพ์หนังสือเพศภาวะ กับศาลยุติธรรม กรณีศึกษาจากฟิลิปปินส์ กลายเป็นจริงขึ้นมาได้ ผลงานชิ้นนี้เป็นงานชิ้นบุกเบิกด้านหลักนิติศาสตร์ของฟิลิปปินส์ และข้าพเจ้าขอให้การรับรองหนังสือเล่มนี้ด้วยความเต็มใจอย่างยิ่ง ข้าพเจ้านับสนุนให้เพื่อนร่วมงานและมีตรของข้าพเจ้าได้อ่านหนังสือนี้ เพื่อเพิ่มพูนสติปัญญา ความคิดอ่านและความละเอียดอ่อนที่หนังสือพยายามปลูกเร้า และยังจะได้รับทราบความคิดเห็น ข้อมูลและมุมมองเกี่ยวกับความตระหนักรู้ด้านเพศภาวะโดยมีจุดเน้นที่เรื่องระบบตุลาการของฟิลิปปินส์”

โฮเซ อานเซลโม โอ คาติซ (Jose Anselmo I. Cadiz)
ประธานระดับชาติ เนติบัณฑิตยสภาแห่งฟิลิปปินส์

“นี่เป็นสิ่งที่พวกเราอคอย และเป็นเครื่องมือที่จำเป็นสำหรับการพัฒนาทฤษฎีและหลักนิติศาสตร์ ที่มีความเป็นธรรมทางเพศ เราคาดหวังว่าหนังสือเล่มนี้จะเป็นแรงผลักดันที่สำคัญในการสร้างความเข้มแข็งและเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นกับระบบตุลาการของฟิลิปปินส์”

แพทรีเซีย บี ลิควานาน (Patricia B. Licuanan)
อธิการบดี วิทยาลัยมาเรียเรียม

“ด้วยลักษณะเนื้อหาที่ปลูกเร้าความคิด คมคายและลุ่มลึก ... หนังสือเล่มนี้จะทำให้นุคกลางในระบบตุลาการและอัยการต้องครุ่นคิดและสละทิ้งอคติเกี่ยวกับผู้หญิงที่พวกเขาเคยยึดถือขอให้บรรดาผู้หญิงทั้งหลายที่เป็นผู้ผ่านเหตุการณ์ความรุนแรงที่เกิดจากเพศภาวะรู้สึกสะอึกใจ และหันมาแสวงหาความยุติธรรมในศาลมากขึ้น”

เอเมลโลไน์ แอล เวอร์โซซา (Emmelina L. Verzosa)
ผู้อำนวยการบริหาร คณะกรรมาธิการแห่งชาติด้านบทบาทสตรีฟิลิปปินส์

“หนังสือเล่มนี้มีส่วนช่วยสร้างเสริมแหล่งข้อมูลความรู้สำหรับการศึกษาเรื่องผู้หญิง/เพศภาวะและการสิทธิมนุษยชนศึกษาอย่างสำคัญ และเป็นหนังสือที่ไม่เฉพาะผู้เชี่ยวชาญทางกฎหมายเท่านั้นที่ต้องอ่าน แต่บรรดาผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับงานเพื่อการสร้างสังคมที่มีความเป็นมนุษย์และเป็นธรรมก็ไม่ควรพลาดด้วย”

ซิสเตอร์ แมรี จอห์น มานานซาน (Sr. Mary John Mananza)
คุณแม่อธิการ วิทยาลัยเซนต์สโกลาสติกา (อัครอธิการบดีของวิทยาลัย)

“คนที่ผู้อ่านจะถือว่าหนังสือเล่มนี้เป็นงานที่มีค่าสำหรับการศึกษาลิทธิมนุษยชนในประเทศนี้ เนื้อหาที่มีการอ้างอิงคำพิพากษาคดีตัวอย่างทั้งในและต่างประเทศได้อย่างตรงประเด็นและกว้างขวาง เพื่อแสดงแนวทางที่ศาลเลือกใช้มาตรฐานระหว่างประเทศในการตัดสินคดีระหว่างคู่ความนั้น ได้ช่วยสร้างกลไกที่เป็นทางเลือกเพิ่มขึ้นสำหรับที่จะปกป้องคุ้มครองสิทธิที่เป็นไปตามกฎหมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง งานที่เรียบเรียงขึ้นอย่างดีเล่มนี้ยังจะเป็นเครื่องมือสำหรับการวิชาการในการวิจัยและออกแบบโครงการของหน่วยงานหรือบุคคลที่จะทำให้อนุสัญญาการจัดการเลือกปฏิบัติ ต่อสตรีมีผลทางปฏิบัติอย่างแท้จริง โดยเฉพาะสำหรับกลุ่มผู้หญิงที่มีโอกาสรับรู้ข้อมูลน้อย ไม่ว่าจะเป็นพลเมืองของประเทศฟิลิปปินส์หรือผู้ที่เดินทางเข้ามาเป็นการชั่วคราว หนังสือนี้เป็นกรกลั่นรวมของข้อมูล สิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานของผู้หญิงและความเฉลียวฉลาดที่เหมาะสมกับ ผู้อ่านกลุ่มต่าง ๆ อย่างไม่เลือกหน้า”

เพียวริฟิเคชัน วี ควิชัมบิง (Purificacion V. Quisumbing)
ประธาน คณะกรรมการสิทธิมนุษยชน

โรเวนา วี กวนซอน (Rowena V. Guanzon), LLB (มหาวิทยาลัยแห่งฟิลิปปินส์ ค.ศ. 1984) และ MPA (มหาวิทยาลัยอาร์วาร์ด ค.ศ. 1995)

โรเวนา วี กวนซอนเป็นผู้นำร่วมของโครงการมอบรางวัลความยุติธรรมทางเพศ นอกจากจะเป็นทนายความที่เป็นที่รู้จักจากการว่าความคดีการเลือกปฏิบัติด้านเพศภาวะแล้ว เธอยังเขียนคอลัมน์ให้วารสาร INQ7 และหนังสือพิมพ์ฟรีด้อมเดลีส์ดาร์ด้วย อดีตนายเทศมนตรีเมืองคาร์ดิซผู้นี้ยังเป็นที่ปรึกษาด้านองค์กรการปกครอง นโยบายสาธารณะ สิทธิเด็กและสิทธิสตรี ในฐานะที่ปรึกษาประธานวุฒิสภา เธอได้มีส่วนช่วยร่างพระราชบัญญัติต่อต้านความรุนแรงต่อสตรีและบุตร ค.ศ. 2004 และพระราชบัญญัติต่อต้านการค้ามนุษย์ ค.ศ. 2003 เธอเป็นสมาชิกผู้ก่อตั้งของเครือข่ายเฝ้าระวังด้านเพศภาวะ (Gender Watch Coalition) ซึ่งเป็นองค์กรที่ส่งเสริมสิทธิของผู้หญิงกับการปฏิรูประบบตุลาการ

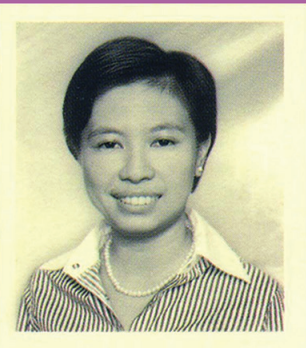

ออโรรา จาวาเต เดอ ดิออส (Aurora Javate de Dios), MA (มหาวิทยาลัยแห่งฟิลิปปินส์ ค.ศ. 1985)

ออโรรา จาวาเต เดอ ดิออส เคยดำรงตำแหน่งผู้เชี่ยวชาญชาวฟิลิปปินส์ในคณะกรรมการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบของสหประชาชาติระหว่างปี ค.ศ. 1994-1998 และทำหน้าที่ผู้อำนวยการของคณะกรรมการระหว่างปี ค.ศ. 1997-1998 ด้วย เธอยังเป็นกรรมการในคณะกรรมการแห่งชาติด้านบทบาทสตรีฟิลิปปินส์ และยังเป็นประธานของคณะกรรมการการดังกล่าวในระหว่างปี ค.ศ. 2001-2004 ด้วย ปัจจุบันเธอเป็นรองศาสตราจารย์ประจำบัณฑิตวิทยาลัยของมหาวิทยาลัยมาเรียเรียม และยังเป็นผู้อำนวยการบริหารของสถาบันสตรีและเพศภาวะของวิทยาลัย ในฐานะประธานของเครือข่ายนานาชาติต่อต้านการค้ามนุษย์ (International Coalition Against Trafficking) รองศาสตราจารย์ เดอ ดิออส ยังเป็นผู้ร่วมผลักดันประเด็นสิทธิมนุษยชนของผู้หญิงมายาวนาน โดยเฉพาะผู้หญิงที่ตกเป็นเหยื่อความรุนแรง

แดมเซลล์ เอส ตอร์เรส (Damcelle S. Torres), LLM (มหาวิทยาลัยแห่งฟิลิปปินส์ ค.ศ. 2003)

แดมเซลล์ เอส ตอร์เรส เป็นอดีตกรรมการด้านเยาวชนในคณะกรรมการแห่งชาติด้านบทบาทสตรีฟิลิปปินส์ หลังจากที่เคยผ่านงานนักกฎหมายของสำนักงานทนายความขนาดกลางแห่งหนึ่งในมาคาติ ปัจจุบันเธอทำงานเป็นเจ้าหน้าที่นิติบัญญัติประจำสำนักงานของวุฒิสภาชิกฟรานซิส เอ็น ฟังกิลินัน

เธเรซา ดี บาลายอน (Theresa D. Balayon), BSDd (มหาวิทยาลัยแห่งมะนิลา ค.ศ. 1965) และประกาศนียบัตรด้านสตรีศึกษา มหาวิทยาลัยชินซินาติ ค.ศ. 1983

เธเรซา ดี บาลายอน เป็นนักการศึกษาและผู้นำการฝึกอบรมซึ่งเริ่มอาชีพด้วยความเป็นครูโรงเรียนมัธยมและวิทยาลัยที่โคตาบาโโตได้ ที่นั่นเอง เธอได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดหลักสูตรการศึกษาแบบสร้างสรรค์สำหรับชุมชนชาวมุสลิมและชนพื้นเมืองดั้งเดิม ปัจจุบัน เธอเป็นผู้ประสานงานของสถาบันราเวลเอเดราลิน-ติเกลลาเพื่อการป้องกันความรุนแรงในครอบครัว ซึ่งเป็นฝ่ายฝึกอบรมของศูนย์ช่วยเหลือฉุกเฉินสำหรับผู้หญิง (Women's Crisis Center, Inc.)

Working for Women's
Empowerment and
Gender Equality

เพศภาวะกับศาลยุติธรรม กรณีศึกษาจากฟิลิปปินส์

GUANZON • DE DIOS • TORRES • BALAYON

2006

ENGENDERING THE PHILIPPINE JUDICIARY เพศภาวะกับศาลยุติธรรม กรณีศึกษาจากฟิลิปปินส์

ROWENA V. GUANZON
AURORA JAVATE DE DIOS
DAMCELLE S. TORRES
THERESA D. BALAYON

FORE WORD
HILARIO G. DAVIDE, JR.
FLERIDA RUTH P. ROMERO

“ด้วยความบังเอิญที่นายินดี หนังสือเล่มนี้มีชื่อ (Engendering the Philippine Judiciary) เหมือนกับคำปาฐกถาที่ข้าพเจ้าได้นำเสนอเมื่อวันที่ 13 มีนาคม ค.ศ. 2006 ในงานสัมมนาและประชุมประจำปีของสมาคมผู้พิพากษาศาลฎีกาฟิลิปปินส์ ข้าพเจ้าเห็นว่าความพ้องต้องกันนี้เป็นสิ่งบ่งชี้ว่าผู้เขียนผู้ทรงเกียรติของหนังสือเล่มนี้เห็นพ้องกับข้าพเจ้าว่าการสร้างความตระหนักรู้ด้านเพศภาวะนั้น หากจะพูดด้วยภาษากรีก มันคือ ‘สัมฤทธิ์ผลที่พึงปรารถนาอย่างแรงกล้า’ ข้าพเจ้าหวังให้การตีพิมพ์หนังสือเล่มนี้นำไปสู่การมีผู้พิพากษา นักกฎหมาย และเจ้าหน้าที่ของศาลยุติธรรมที่ให้ความสำคัญกับประเด็นเพศภาวะ รวมทั้งมีคำพิพากษา กฎระเบียบ วิธีปฏิบัติ และระบบอำนาจความสะดวกต่าง ๆ ที่มีความละเอียดอ่อนต่อประเด็นเพศภาวะด้วย”

อาร์เตมิโอ วี พังกานิบัน (Artemio V. Panganiban)
ประธานศาลฎีกา

“หนังสือ เพศภาวะกับศาลยุติธรรม กรณีศึกษาจากฟิลิปปินส์ นี้ ทำให้ผู้อ่าน ซึ่งรวมทั้งผู้พิพากษาและตุลาการได้มีโอกาสนึกไม่เกิดขึ้นบ่อยนัก ในอันที่จะพัฒนาหลักนิติศาสตร์ที่มีความเป็นธรรมทางเพศ และเพื่อลดทอนหรือลบล้างอคติด้านเพศภาวะที่ดำรงอยู่ในศาลยุติธรรมและในที่อื่น ๆ”

จากคำนำโดย ฮิลาริโอ จี ดาวิด จูเนียร์ (Hilario G. Davide, Jr.)
ประธานศาลฎีกา ค.ศ. 1998-2005

“... หนังสือเล่มนี้มีความสำคัญในแง่ที่นำเสนอข้อวิเคราะห์จากมุมมองเพศภาวะ จึงควรถือเป็นหนังสือที่ผู้พิพากษาทุกคนควรมิได้ใช้ร่วมกับคู่มือการพิจารณาคดีอื่น ๆ”

จากคำนำโดย เฟลอริดา รูธ พี โรเมโร (Flerida Ruth P. Romero)
ผู้พิพากษาศาลฎีกา ค.ศ. 1991-1999

“ในฐานะที่เป็นผลงานชิ้นเยี่ยมด้านความเสมอภาคและความยุติธรรมทางเพศ หนังสือ เพศภาวะกับศาลยุติธรรม กรณีศึกษาจากฟิลิปปินส์ ซึ่งได้ถูกเขียนขึ้นอย่างบรรจงและเหมาะสมแก่ช่วงเวลาเล่มนี้เป็นเครื่องมือในการส่งเสริมความละเอียดอ่อนด้านเพศภาวะซึ่งเป็นประเด็นที่มีถูกมองข้ามให้กับบรรดาผู้พิพากษาและนักกฎหมายทั้งหลาย ทั้งนี้โดยผ่านการนำเสนอคำตัดสินของศาลที่คัดสรรแล้ว ซึ่งมีผลในการกำหนดทิศทางการเคลื่อนไหวผลักดันเรื่องเพศภาวะ ในชุมชน นักกฎหมายให้เป็นรูปเป็นร่างอย่างในทุกวันนี้... ข้าพเจ้าขอแนะนำผลงานที่ได้รับการรังสรรค์อย่างดีเล่มนี้ ไม่เฉพาะสำหรับผู้พิพากษาและทนายความทุกท่านเท่านั้น แต่มุ่งถึงบุคคลทั่วไปตามท้องถนนที่อาจไม่เคยได้ยินเรื่องความละเอียดอ่อนด้านเพศภาวะมาก่อน ในฐานะที่เป็นเอกสารการวิจัยและข้อมูลที่จะนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายแห่งความเสมอภาค ความละเอียดอ่อนและความยุติธรรมทางเพศในประเทศ”

อาลิเซีย ออสเตเรีย-มาร์ตินเนซ (Alicia Austria-Martinez)
ผู้พิพากษาศาลฎีกา

และประธานคณะกรรมการด้านความละเอียดอ่อนต่อประเด็นเพศภาวะในระบบตุลาการ

“หนังสือ เพศภาวะกับศาลยุติธรรม กรณีศึกษาจากฟิลิปปินส์ โดยมูลนิธิศูนย์สตรีศึกษา มหาวิทยาลัยแห่งฟิลิปปินส์นี้เป็นเสียงที่ปลูกให้เรามีความตระหนักรู้และเข้าใจเรื่องเพศภาวะดียิ่งขึ้น เป็นก้าวสำคัญที่จะนำไปสู่ระบบตุลาการที่ตื่นรู้ทางปัญญา ทั้งในการปฏิบัติ การวิเคราะห์ และการออกคำสั่งศาลที่มีประเด็นเกี่ยวกับเพศของบุคคล อันจะนำไปสู่การขจัดการเลือกปฏิบัติ... ข้าพเจ้าขอให้การรับรองหนังสือเล่มนี้อย่างเต็มที่ ในฐานะหนังสือที่จะเผยให้เราเห็นขอบฟ้าใหม่ในเรื่องความยุติธรรมทางเพศ และจะจุดประกายให้การไต่สวนที่มีความเป็นธรรมทางเพศถูกไขว่คว้าขึ้น”

มินิตา วี ชิโค-นาซารีโอ (Minita V. Chico-Nazario)
ผู้พิพากษาศาลฎีกา

“ข้าพเจ้าขอแสดงความยินดีกับมูลนิธิศูนย์สตรีศึกษา มหาวิทยาลัยแห่งฟิลิปปินส์ ในการจัดพิมพ์หนังสือ เพศภาวะกับศาลยุติธรรม กรณีศึกษาจากฟิลิปปินส์ ที่ตอบสนองต่อความต้องการของยุคสมัยและได้รับการจัดทำเป็นอย่างดี หนังสือเล่มนี้จะมืบทบาทสำคัญในการทำให้ประเด็นความละเอียดอ่อนด้านเพศภาวะกลายเป็นประเด็นกระแสหลักสำหรับนักกฎหมายผู้พิพากษาและบุคคลทั่วไปที่มีความใส่ใจในประเทศของเรา หนังสือเล่มนี้ตอบสนองความจำเป็นที่พวกเราได้รับทราบกันเป็นอย่างดี ขอแสดงความปรารถนาดี”

อาโดล์โฟ เอส อาซคูน่า (Adolfo S. Azcuna)
ผู้พิพากษาศาลฎีกา

และประธานร่วมคณะกรรมการด้านความละเอียดอ่อนต่อประเด็นเพศภาวะในระบบตุลาการ

เพศภาวะกับศาลยุติธรรม

กรณีศึกษาจากฟิลิปปินส์

องค์กรภาคีดำเนินงานภาคภาษาไทย

Engendering the Philippine Judiciary

Copyright©2006

by the authors and the UP Center for Women's Studies Foundation, Inc.

All rights reserved.

ISBN 978/971-8720-42-4

About the cover

Justice has always been portrayed as a woman, although throughout history, it has often been denied women. In the cover, the painter Emmanuel Garibay takes off from the classical tradition of Lady Justice in the image of a blindfolded Caucasian woman with a sword in one hand and a scale in the other. In this rendition, Justice carries not a scale as in traditional portrayals but a girl-child who bears the scales of justice. Lady Justice also no longer wears a blindfold, signifying that justice is not blind to gender.

Painting by Emmanuel Garibay

Cover layout by Theia Initiative

Administrative Support

Victoria R. Bitanga, Administrative Officer

Janet S. Barraca, Administrative Assistant

Aaron C. Vargas, Administrative Staff

Production Team

Larna Kalaw Tiral, Editor

Gina Rose L. Chan, Coordinator

Laniza R. Lacsamana, Co-Coordinator

Carina C. David, Copy Editor

C.O. Ricafort, Jr., Layout Designer

Rowena V. Guanzon and Associates

ATTORNEYS - AT - LAW

26 July 2008

MS. NAIYANA SUPAPUNG
National Human Rights Commissioner
Office of the national Human Rights Commission
Of Thailand
The Government Complex Building B, 6th Floor
120 Chaengwatthana rd., Laksi
Bangkok 102210
Thailand

Dear Ms. Naiyana Supapung:

In behalf of myself, Aurora Javate De Dios, Damcelle S. Torres and Teresa D. Balayon, I would like to confirm our consent to the translation in Thai and publication of our book, ENGENDERING THE PHILIPPINE JUDICIARY.

We are truly honored that our book will be read by Judges and Justices in Thailand.

With best regards,

Very truly yours,

ROWENA V. GUANZON
Lead Author

Phone: +63 91890185484

Manila Office : Suite 311 Centro Plaza, Scout Torillo cor. Scout Madriñan, South Triangle, Quezon City
Tel./Fax #: (02) 9290840
Bacolod Office : Suite 208, A. Chan Bldg., Mandalagan, Bacolod City
Tel./Fax #: (034) 433-9793
Email Address : rowena.guanzon@gmail.com

Engendering the Philippine Judiciary :

เพศภาวะกับศาลยุติธรรมกรณีศึกษาจากฟิลิปปินส์

สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

National Human Rights Commission of Thailand – NHRC

อนุญาตและสนับสนุนให้พิมพ์เพื่อการศึกษาและวัตถุประสงค์ที่ไม่ใช่การค้าและได้มีการอ้างอิงอย่างสมบูรณ์แบบ

ISBN : 978/971-8720-42-4

ผู้แปล : ดร.วราภรณ์ แซ่มสนิท

บรรณาธิการแปล : รองศาสตราจารย์วิระดา สมสวัสดิ์

ที่ปรึกษา : ศ.ดร.อมรา พงศาพิชญ์ ลิขิตศักดิ์ วนะชกิจ
 ดร.สุนทรียา เหมือนพะวงศ์ สุพัตรา ภูธนานุสรณ์
 นัยนา สุภาพัง มาตี ธรรมลัจจุล

คณะทำงาน : จันทร์จิรา บุญประเสริฐ บริพัตร จุฑานิติ
 ชุลิพร เดชขำ กิตติพร บุญอ่ำ
 ปิยะภา เมืองแมน

องค์กรภาคีดำเนินงานภาคภาษาไทย

สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

อาคารเฉลิมพระเกียรติ 80 พรรษา 5 ธันวาคม 2550 ประเทศไทย

ถนนแจ้งวัฒนะ เขตหลักสี่ กรุงเทพฯ 10210

โทรศัพท์ : (66)2141 3800 แฟกซ์ : (66)2141 3900

สายด่วน 1377 อีเมล : help@nhrc.or.th Homepage : www.nhrc.or.th

สำนักงานศาลยุติธรรม

ถนนรัชดาภิเษก แขวงจอมพล เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900

ศูนย์สิทธิมนุษยชนศึกษาและการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล

ถนนพุทธมณฑลสาย 4 ตำบลศาลายา อ.พุทธมณฑล นครปฐม 73170

โทรศัพท์ : 02 441 4125 ต่อ 400, 401 แฟกซ์ : 02 889 2151

มูลนิธิทศพร
 Tachand Kongsakorn Foundation (TKF)

มูลนิธิธีรนาถ กาญจนอักษร

4 ถนนเพชรเกษมซอย 24 แขวง/เขตภาษีเจริญ กทม. 10160

โทรศัพท์ : 02 868-4344, 081 423-6896, 089 510-8188 โทรสาร : 02 868-4344

E-mail : TKFthailand@gmail.com

กองทุนการพัฒนาเพื่อสตรีแห่งสหประชาชาติ

สำนักงานยูนิเฟมสำหรับภาคพื้นเอเชียและแปซิฟิก ตั้งอยู่ ณ อาคารสหประชาชาติ

ถนนราชดำเนิน กรุงเทพฯ 10200

โทรศัพท์ : (662) 288-1234, 280-3810, 288-2093 โทรสาร : (662) 280-6030

เพศภาวะกับศาลยุติธรรม

กรณีศึกษาจากฟิลิปปินส์

ผู้เขียน

Rowena V. Guanzon

Aurora Javate De Dios

Damcelle S. Torres

Theresa D. Balayon

แปลโดย

ดร.วราภรณ์ แซ่มสนิท

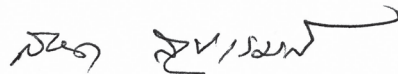
ประธานศาลฎีกา

สาร

ปัจจุบัน รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ ได้กล่าวถึง การรับรองสิทธิของสตรีและความเสมอภาคทางเพศได้อย่างชัดเจน ยิ่งไปกว่านั้น องค์สัญญาดำเนินการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ (Convention on the Elimination of all Forms of Discrimination against Women หรือ CEDAW) ซึ่งประเทศไทยเข้าร่วมเป็นภาคี ก็ได้กำหนดมาตรฐานสากลด้านการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของสตรีและความเสมอภาคทางเพศไว้ แต่ในทางปฏิบัติเมื่อเทียบกับ เรื่องการคุ้มครองสิทธิในร่างกาย ชีวิตและทรัพย์สิน สิทธิเด็ก หรือสิทธิในสิ่งแวดล้อม อาจกล่าวได้ว่า เรื่องสิทธิสตรีและความเสมอภาคทางเพศยังคงเป็นเรื่องใหม่ ซึ่งจะต้องมีการศึกษา พร้อมทั้งปรับปรุงและพัฒนากฎหมายให้เป็นไปอย่างเหมาะสมต่อไป

ในโอกาสที่สถาบันวิจัยและพัฒนาสังคม สำนักงานศาลยุติธรรม ร่วมกับคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และมูลนิธิธีรนาถ กาญจนอักษร โดยการสนับสนุนจากกองทุนการพัฒนาเพื่อสตรีแห่งสหประชาชาติ (United Nations Development Fund for Women – UN(IFEM) ได้จัดทำโครงการ “ศาลยุติธรรมกับการส่งเสริมความเสมอภาคทางเพศ” (Court and Gender Justice) ขึ้น และมีการ จัดกิจกรรมทางวิชาการที่น่าสนใจหลายเรื่อง โดยเฉพาะการจัดทำโครงการแปลตำรา ทางวิชาการตามโครงการพัฒนาความเสมอภาคทางเพศในระบบการยุติธรรม เพื่อเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจในเรื่องการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของสตรีและความเสมอภาคทางเพศให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

ผมขอแสดงความชื่นชมผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกท่าน และหวังว่าหนังสือ
ที่ได้จัดแปลขึ้นในโครงการนี้จะช่วยจุดประกายให้ผู้พิพากษา และบุคลากร
ในกระบวนการยุติธรรมได้สนใจในเรื่องดังกล่าวมากขึ้น และสามารถนำข้อมูลความรู้
ไปปรับใช้ในการวิเคราะห์ข้อเท็จจริง การทำความเข้าใจ การพิจารณาและพิพากษาคดี
รวมถึงการพัฒนาหลักกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ให้สอดคล้องกับมาตรฐานสากล
อย่างเหมาะสมต่อไป

(นายสุปไชย สุวรรณ)

ประธานศาลฎีกา

สาร

เลขานุการสำนักงานศาลยุติธรรม

ประเทศไทยได้ลงนามเป็นภาคีอนุสัญญาจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ (Convention on the Elimination of all Forms of Discrimination against Women หรือ CEDAW) ซึ่งเป็นข้อตกลงที่กำหนดมาตรฐานสากลด้านการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของสตรีที่ยอมรับกันทั่วโลกมาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๒๘ การลงนามรับรองอนุสัญญาดังกล่าวเป็นการยืนยันว่าประเทศไทยจะพัฒนากฎหมายและบังคับใช้กฎหมายให้เกิดความคุ้มครองศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของสตรี และเป็นหลักประกันความเสมอภาคระหว่างเพศ นอกเหนือจากอนุสัญญาดังกล่าวแล้วรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ ก็ได้กำหนดหลักประกันเรื่องสิทธิและความเสมอภาคทางเพศไว้ในทำนองเดียวกันด้วย

อย่างไรก็ตาม จนถึงปัจจุบัน กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมสิทธิและความเสมอภาคทางเพศของไทยยังไม่ได้การพัฒนาอย่างจริงจัง นอกจากนี้ แนวทางในการปฏิบัติเพื่อคุ้มครองสิทธิของสตรีให้เสมอภาคและเป็นธรรมยังขาดประสิทธิภาพ รวมทั้งบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมเองก็ยังมี การปฏิบัติต่อสตรีอย่างไม่เหมาะสม ซึ่งปัญหาส่วนหนึ่งเกิดจากการขาดความรู้ ความเข้าใจและการฝึกอบรมที่ดี แต่อีกส่วนหนึ่งเป็นปัญหาจากทัศนคติ เจตคติ ค่านิยม และความเชื่อ ที่ยังไม่เปิดรับต่อเรื่องที่เกี่ยวข้องนี้

ด้วยความตระหนักในปัญหาดังกล่าว สถาบันวิจัยและพัฒนาศักดิ์ สำนักงานศาลยุติธรรม ซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีภาระหน้าที่ในการพัฒนางานวิชาการเพื่อสนับสนุนการทำงานของศาลยุติธรรม จึงได้ร่วมกับคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และมูลนิธิธีรนาถ กาญจนอักษร โดยการสนับสนุนจากกองทุนการพัฒนาเพื่อสตรีแห่งสหประชาชาติ (United Nations Development Fund for Women – UNIFEM) จัดทำโครงการ “ศาลยุติธรรมกับการส่งเสริมความเสมอภาคทางเพศ” (Court and Gender Justice) ขึ้น โดยมีกิจกรรมทางวิชาการอย่างต่อเนื่องเป็นเวลาหลายปี ไม่ว่าจะเป็นการประชุมเชิงปฏิบัติการ การประชุมสัมมนาระดับนานาชาติ การศึกษาดูงานในต่างประเทศและในประเทศ รวมทั้งการจัดทำเอกสารและการแปลตำราทางวิชาการเพื่อเผยแพร่ความรู้และความเข้าใจให้แก่ผู้พิพากษาและบุคลากรในกระบวนการยุติธรรม เพื่อให้เกิดการคุ้มครองสิทธิและความเสมอภาคทางเพศอย่างแท้จริง

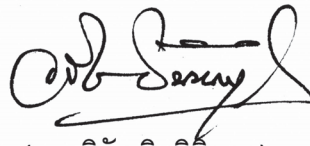
บัดนี้ สถาบันวิจัยและพัฒนาศักดิ์ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้จัดทำโครงการแปลตำราทางวิชาการเกี่ยวกับประสบการณ์ด้านคดีและการบริหารงานในเรื่องที่เกี่ยวข้องของศาลฎีกาฟิลิปปินส์ รวมทั้งจากภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกเสร็จเรียบร้อยแล้ว ตามรายชื่อดังต่อไปนี้

๑. หนังสือเรื่อง “บทบาทของศาลยุติธรรมกับความเป็นธรรมด้านเพศภาวะในการพิจารณาคดี” แปลจากหนังสือเรื่อง “The Davide Court : Its Contributions to Gender Women’ Rights”

๒. หนังสือเรื่อง “ศาลยุติธรรมกับความเป็นธรรมด้านเพศภาวะ : บทเรียนจากประเทศฟิลิปปินส์ แปลจากหนังสือเรื่อง “Engendering the Philippine Judiciary”

๓. หนังสือเรื่อง “ประมวลคำพิพากษาสหิทธิมนุษยชนของผู้หญิงว่าด้วยคดีความผิดเกี่ยวกับเพศ คดีครอบครัวมรดก คดีคุกคามทางเพศในการทำงาน : บทเรียนจากภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก” แปลจากหนังสือเรื่อง “A Digest of Case Law on the Human Rights of Women (Asia Pacific)”

ผมหวังว่า หนังสือทั้งสามเล่มที่สำนักงานศาลยุติธรรมได้จัดทำขึ้นนี้ จะเป็นเครื่องมือที่ช่วยสร้างความรู้ความเข้าใจในเรื่องการคุ้มครองสิทธิสตรีและความเสมอภาคทางเพศให้แก่ผู้พิพากษาและบุคลากรในกระบวนการยุติธรรม เพื่อช่วยพัฒนาประเทศไทยให้สามารถยกระดับความคุ้มครองสิทธิสตรีและความเสมอภาคทางเพศเทียบเท่ามาตรฐานสากลได้อย่างแท้จริงต่อไป

(นายวิรัช ชินวินิจกุล)

เลขาธิการสำนักงานศาลยุติธรรม

คำนำ

ตั้งแต่ประเทศไทยรับรองอนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ (CEDAW) เมื่อปี พ.ศ. 2528 และหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคประชาสังคมได้ร่วมมือกันส่งเสริมแนวคิดเรื่องความเท่าเทียมทางเพศตลอดมา สังคมไทยก็ได้มีความเข้าใจเรื่องเพศภาวะและเพศวิถีเพิ่มมากขึ้น แต่ถึงกระนั้น ปัญหาความไม่เข้าใจซึ่งปรากฏให้เห็นในรูปของการเลือกปฏิบัติก็ยังมีปรากฏให้เห็น

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติได้ร่วมมือกับมูลนิธิธีรนาถ กาญจนอักษร และสถาบันวิจัยรพีพัฒนศักดิ์ สำนักงานศาลยุติธรรม ในการจัดทำกิจกรรมเพื่อส่งเสริมให้เกิดความเข้าใจและการคุ้มครองสิทธิสตรี ในรูปของการอบรม สัมมนา และเผยแพร่เอกสารสิ่งพิมพ์ การตีพิมพ์หนังสือแปลเรื่อง “เพศภาวะกับศาลยุติธรรม : กรณีศึกษาจากฟิลิปปินส์” คือ ความพยายามส่วนหนึ่งที่จะส่งเสริมและเผยแพร่แนวคิดเรื่องความเข้าใจเรื่องเพศภาวะในกระบวนการยุติธรรม

หนังสือเล่มนี้จัดทำขึ้นโดย University of Philippines, Center for Women's Studies เพื่อนำเสนอประเด็นเรื่องเพศภาวะ และอคติทางเพศในระบบศาลยุติธรรม โดยศึกษาจากคำพิพากษาของศาลฎีกาแห่งประเทศฟิลิปปินส์ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติหวังเป็นอย่างยิ่งว่า หนังสือเล่มนี้จะเป็นกลไกหนึ่งที่ช่วยให้เกิดการทบทวนวิธีการทำงานและกำหนดมาตรการในการให้ความคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของผู้หญิง เพื่อสร้างบรรทัดฐานในกระบวนการยุติธรรมและในสังคมไทยต่อไป

ในโอกาสนี้ ขอขอบคุณ Rowena V. Guanzon, Aurora Javate De Dios, Damcelle S. Torres และ Theresa D. Balayon คณะผู้ทำการศึกษาผลการดำเนินงานของศาลฎีกาดังกล่าว และขอขอบคุณกองทุนการพัฒนาเพื่อสตรีแห่งสหประชาชาติ (UNIFEM) และมูลนิธิธีรนาถ กาญจนอักษร (TKF) ในการประสานงานระหว่างผู้เขียนกับคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติในการขออนุญาตแปลและจัดพิมพ์

ศ.ดร.อมรา พงศาพิชญ์

ประธานกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

คำนำ

หนังสือ “เพศภาวะกับศาลยุติธรรม : กรณีศึกษาจากฟิลิปปินส์” เป็นความร่วมมือระหว่าง ศูนย์สตรีศึกษา มหาวิทยาลัยแห่งฟิลิปปินส์ United Nations Development Programme และ United Nations Development Fund for Women (UNIFEM) ที่จัดทำขึ้นเพื่อเผยแพร่คำประกาศเกียรติคุณ และคำพิพากษาของผู้พิพากษาฟิลิปปินส์ทั้งหญิงและชายที่มีความละเอียดอ่อนอย่างยิ่งยวดต่อมิติเกี่ยวกับ ความแตกต่างระหว่างหญิงชายและความเป็นธรรมทางเพศ เป็นผลให้ผู้เสียหายในคดีทางเพศซึ่งส่วนใหญ่ เป็นผู้หญิงได้รับการปฏิบัติและการคุ้มครองอย่างเหมาะสมมากขึ้น หนังสือนี้ยังนำเสนอประสบการณ์ ของจำเลยและนักกฎหมายที่เป็นหญิงเกี่ยวกับภาพเหมารวมเชิงลบของสังคมที่มีต่อผู้หญิง ตัวอย่างคำพิพากษา ศาลฎีกาคดีข่มขืน การวิเคราะห์กฎหมายด้วยมุมมองของความแตกต่างและความเป็นธรรมทางเพศ การนำ อนุสัญญาจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ (Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women - CEDAW) ไปใช้ในกระบวนการยุติธรรม ฯลฯ คณะกรรมการ สิทธิมนุษยชนแห่งชาติของไทยได้รับอนุญาตจากคณะผู้เขียนให้แปลและพิมพ์เผยแพร่แก่บุคลากร ในกระบวนการยุติธรรมได้

ประเทศไทยในฐานะที่เป็นภาคีอนุสัญญา CEDAW หรือที่รู้จักกันทั่วไปว่าเป็น “อนุสัญญาผู้หญิง” มาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2528 ก็มุ่งคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของผู้หญิงทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และวัฒนธรรม และจัดการเลือกปฏิบัติต่อผู้หญิงทั้งเชิงนโยบายและการปฏิบัติเช่นกัน เจตนารมณ์นี้ยังปรากฏในรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2550 ซึ่งยืนยันถึงความสำคัญของการมีมุมมองด้านสิทธิมนุษยชนของผู้หญิงในกระบวนการพิจารณาคดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งคดีเกี่ยวกับความรุนแรงทางเพศ เพื่อสนองตอบพันธะสัญญาของรัฐข้างต้น สำนักงาน ศาลยุติธรรม คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และ UNIFEM ได้ร่วมมือกันอย่างใกล้ชิดในการส่งเสริม การคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของผู้หญิงให้สอดคล้องกับมาตรฐานสากลมาตั้งแต่ปี 2549 เริ่มจากการศึกษา วิจัยฐานคิดเกี่ยวกับวิถีทางเพศในคำพิพากษาการล้มมนารคมความคิดเห็นของบุคลากรในกระบวนการยุติธรรม การประชุมเชิงวิชาการผู้พิพากษาศาลสูงจากประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในปี 2550 ที่เชียงใหม่ ซึ่งสำนักงานศาลยุติธรรมและศูนย์สตรีศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ร่วมจัด รวมทั้งการศึกษาดูงาน ด้านการบูรณาการมิติทางเพศภาวะในระบบศาลยุติธรรมฟิลิปปินส์ของคณะผู้พิพากษาไทยและเวียดนาม จัดโดยศาลฎีกาฟิลิปปินส์ในปี 2551

หนังสือ “เพศภาวะกับศาลยุติธรรม : กรณีศึกษาจากฟิลิปปินส์” นี้ เป็นตัวอย่างการดำเนินการที่ดีจากประเทศฟิลิปปินส์ ที่อาจจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อศาลยุติธรรมไทย โดยบุคลากรของศาลยุติธรรมสามารถนำองค์ความรู้นี้ไปใช้ในการส่งเสริมการปรับเปลี่ยนเจตคติเชิงลบทางเพศภาวะ และการนำมุมมองด้านมิติดังกล่าวและอนุสัญญาผู้หญิงไปใช้เป็นเครื่องมือเพื่อความเป็นธรรมในสังคม ดิฉันใคร่ขอแสดงความยินดีต่อศาลยุติธรรมของไทยที่มีความจริงจังในการส่งเสริมความเสมอภาคและความเป็นธรรมทางเพศในระบบยุติธรรม

ดร. จิน เดอ คูน่า

ผู้อำนวยการภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้
กองทุนการพัฒนาเพื่อสตรีแห่งสหประชาชาติ

คำนำ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย กำหนดหลักการว่า “บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมายและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน” โดยกำหนดหลักความเสมอภาคและการไม่เลือกปฏิบัติแก่บุคคลที่มีความแตกต่างเรื่อง “เพศ” ไว้ในเจตนารมณ์รัฐธรรมนูญมาตรา 30 ว่า “เพศ” นอกจากหมายถึงความแตกต่าง ระหว่างชายหรือหญิงแล้ว ยังหมายรวมถึงความแตกต่างของบุคคลที่มีอัตลักษณ์ทางเพศ (Sexual Identity) หรือเพศสภาพ(Gender) หรือความหลากหลายทางเพศ(Sexual Diversity) แตกต่างจากเพศที่ผู้นั้นถือกำเนิดอยู่ด้วย

กระบวนการยุติธรรมเป็นกลไกสำคัญในการคุ้มครองสิทธิของบุคคลตามรัฐธรรมนูญ และตามกฎหมาย การคุ้มครองสิทธิของบุคคลให้ได้รับความเป็นธรรมทาง “เพศ” เป็นเรื่องที่มีความละเอียดอ่อน เกี่ยวข้องเชื่อมโยง กับค่านิยม ทศนคติ วัฒนธรรมประเพณี ระบบความคิด ความเชื่อ ประสบการณ์ของบุคคลในสังคมที่ถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่งซึ่งมีผลต่อการดำเนินชีวิต และการปฏิบัติตามกฎเกณฑ์กติกาของสังคม

สถาบันวิจัยพัฒนาศักดิ์ ในฐานะหน่วยงานวิชาการของศาลยุติธรรมได้เปิดโอกาสให้หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม ทั้งในประเทศและต่างประเทศ สถาบันการศึกษานักวิชาการ ผู้ทรงคุณวุฒิ จากคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ มูลนิธิธีรนาถ กาญจนอักษร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ร่วมดำเนินโครงการ “ศาลยุติธรรมกับความเป็นธรรมทางเพศ” (Court and Gender Justice) โดยการสนับสนุนจากกองทุนการพัฒนาเพื่อสตรีแห่งสหประชาชาติ(UNIFEM) กิจกรรมสำคัญในโครงการดังกล่าวคือการแลกเปลี่ยนความรู้ประสบการณ์จากต่างประเทศ เพื่อพัฒนาความรู้ความเข้าใจประเด็นความเป็นธรรมทางเพศ (Gender Justice) ในกระบวนการยุติธรรม

การจัดแปลหนังสือประสบการณ์จากประเทศต่างๆ ในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกจำนวน 3 เล่ม คือ

1. บทบาทของศาลยุติธรรมกับความเป็นธรรมด้านเพศภาวะในการพิทักษ์สิทธิมนุษยชน
(The Davide Court Its Contributions to Gender Women's Rights)
2. เพศภาวะกับศาลยุติธรรม : บทเรียนจากประเทศฟิลิปปินส์
(Engendering The Philippine Judiciary)
3. ประมวลคำพิพากษาลิทธิมนุษยชนของผู้หญิงว่าด้วย คดีความผิดเกี่ยวกับเพศ
คดีครอบครัวมรดก คดีคุกคามทางเพศในการทำงาน : บทเรียนจากภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก
(A Digest of Case Law on the Human Rights of Women(Asia Pacific))

มีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่บทเรียนประสบการณ์ดำเนินงานของผู้พิพากษา ศาลยุติธรรม จากประเทศต่างๆ ในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก ที่คำนึงถึงมิติทางเพศและเพศภาวะ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง บทเรียนการศึกษา วิเคราะห์การวางหลักกฎหมายที่สำคัญ เพื่อสร้างหลักประกันความเสมอภาค และความเป็นธรรมทางเพศ ทั้งในส่วนของคดีอาญาและคดีครอบครัวซึ่งมีความเชื่อมโยงกับสิทธิ ความเสมอภาคทางเพศ คัดค้านการตีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญและหลักการสิทธิมนุษยชนของผู้หญิง ตามอนุสัญญาจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีทุกรูปแบบ (Convention on the Elimination of all Forms of Discrimination Against Women) (CEDAW)

นับเป็นความก้าวหน้าของสถาบันตุลาการในการสร้างเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการ เพื่อพัฒนาองค์ความรู้ด้านความเป็นธรรมทางเพศ ให้กับกระบวนการยุติธรรมของประเทศไทย

หวังว่าหนังสือทั้งสามเล่มนี้จะช่วยสร้างความรู้และความเข้าใจให้กับบุคลากรในกระบวนการ ยุติธรรม เพื่อมีส่วนร่วมสร้างกลไกส่งเสริมคุ้มครองสิทธิมนุษยชนและพัฒนาความเป็นธรรมทางเพศ ในสังคมไทยต่อไป

นัยนา สุภาพิ่ง

ผู้อำนวยการ มูลนิธิธีรนาถ กาญจนอักษร

คำบรรยายวิชาการแปล

วิระดา สมสวัสดิ์

ศูนย์สตรีศึกษา

คณะสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

สถาบันนิติบัญญัติ บทบัญญัติกฎหมาย การบังคับใช้กฎหมาย การดำเนินคดีความ กระบวนการพิจารณาคดี คู่ความ บุคลากรในกระบวนการยุติธรรมและทางศาล การบังคับคดีตามคำพิพากษาของศาล ล้วนแล้วแต่มิมีนัยยะของมิติทางเพศภาวะที่จะส่งผลในทางคุ้มครองปกป้องทดแทนเยียวยาผู้เสียหายหญิงหรือเหยียบย่ำซ้ำเติมผู้หญิงที่ถูกเอารัดเอาเปรียบกระทำความรุนแรง ในขณะที่ผู้หญิงที่เป็นจำเลยในคดีความก็ไม่พ้นจากภาวะการณที่กระบวนการยุติธรรมและกระบวนการทางศาลอาจทำให้ตกเป็นเหยื่อของสถาบันและโครงสร้างเป็นซ้ำสองซ้ำสามและซ้ำซาก โดยที่บุคลากรที่เกี่ยวข้องในกระบวนการเหล่านั้นอาจไม่ตระหนักหรือโยกย้ายกับผลที่มันเกิดขึ้นกับผู้หญิงเหล่านั้นเลยก็ได้

ประเทศไทยได้ยืนยันปรัชญาในการรับรองสิทธิเสมอภาคระหว่างเพศและสิทธิมนุษยชน โดยการบัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยหลายฉบับตั้งแต่ พ.ศ. 2517 ฉบับ พ.ศ. 2540 จนกระทั่งถึงฉบับปัจจุบันที่ร่างและประกาศใช้เมื่อ พ.ศ. 2550 ได้ให้สัตยาบันในเอกสารระหว่างประเทศต่างๆ รวมทั้งอนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีทุกรูปแบบและพิธีสารเลือกรับ

ดังนั้นการเลือกปฏิบัติบนฐานของเพศภาวะจึงเป็นเรื่องที่ไม่อาจยอมรับได้ การมีอคติไม่ว่าด้วยฐานอะไรย่อมทำให้ศาลเสื่อมเสียที่ไม่สามารถปฏิบัติบทบาทพื้นฐานในการเป็นผู้ประสาทความยุติธรรมในบางประเทศนั้นศาลได้แสดงตัวอย่างเปิดเผยถึงความพยายามที่จะให้คู่ความหญิงชายสามารถเข้าถึงความยุติธรรมได้อย่างเสมอภาคกัน เช่น กว่าทศวรรษมาแล้วมีการผลิต *คู่มือสำหรับการหลีกเลี่ยงการแสดงออกซึ่งอคติ ค.ศ. 1996 (Guidelines for Judicial Officers: Avoiding the Appearance of Bias, August 1996)* โดยคณะกรรมการที่ปรึกษาว่าด้วยการเข้าถึงและความยุติธรรมของสภาตุลาการร่วมกับเนติบัณฑิตยสภาแห่ง Orange County รัฐแคลิฟอร์เนีย สหรัฐอเมริกาที่ร่วมมือกับคณะกรรมการว่าด้วยความเป็นธรรมทางเพศภาวะ โรนัลด์ เอ็ม จอร์จ ประธานศาลฎีกาแห่งแคลิฟอร์เนีย ได้เขียนในคำนำของคู่มือเล่มนี้ว่า สภาตุลาการเห็นความจำเป็นของ “การปฏิรูปเพื่อการเข้าถึงความยุติธรรมและความหลากหลายในฝ่ายตุลาการ” และได้มุ่งเน้นว่าจำต้อง “แสดงและขจัดอคติที่มีอยู่ในศาล” ว่าเป็นทิศทางที่สำคัญของนโยบาย

ที่ต้องขจัดอคติที่มีอยู่ในการใช้กฎหมาย ศาสตราจารย์ ลีโอ คาโนวิตซ์¹ (Leo Kanowitz) เขียนในหนังสือ *“Sex Roles in Law and Society”*, (University of New Mexico Press 1973) ว่า “จากการตรวจสอบของข้าพเจ้าทำให้มีเหตุผลเชื่อว่าการกำหนดความแตกต่างระหว่างเพศมากมาย ในสหรัฐอเมริกาที่ไร้เหตุผลและเป็นความเสียหายยังคงมีอยู่ในการปฏิบัติด้านกฎหมาย การเมืองและสังคม ซึ่งส่งผลเป็นความอยุติธรรมที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาการของชาติ และทำให้ผู้ชายและผู้หญิงอเมริกันไม่มีความสุขในชีวิตส่วนตัวเป็นอย่างยิ่ง”

คู่มือสำหรับการหลีกเลี่ยงการแสดงออกซึ่งอคติ 1996 ได้บอกให้ผู้พิพากษาสำรวจตนเองว่ามี การกระทำ ความคิด หรือปล่อยให้ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา ตลอดจนเจ้าหน้าที่ศาล ทนายความที่กำลังว่าความ ในห้องพิจารณาคดีของศาล ผู้พิพากษาที่ร่วมงานกับตนแสดงถึงอคติหรือไม่ เช่นการเรียกคู่ความหรือ ผู้พิพากษาหญิง ในคู่มือนี้ได้ยกตัวอย่างอคติที่ปรากฏออกมาในลักษณะต่างๆ ที่ผู้พิพากษาไม่ควรกระทำ ไม่ว่าจะเป็นต่อหน้าหรือลับหลังผู้หญิงที่เป็นพนักงานศาล ทนายความ อัยการ ผู้พิพากษาและคู่ความ เช่น การพูดล้อเล่นในกลุ่มของผู้พิพากษาเองถึงรูปร่างหน้าตาของผู้หญิงว่าเซ็กซี่ ขาสวย หุ่นดี หน้าอกใหญ่ สะโพกผาย ฯลฯ พูดถึงเสื้อผ้าของเธอ หน้าตาของเธอว่าดีหรือไม่ดีโดยไม่พิจารณาถึงสติปัญญา ความสามารถในการปฏิบัติหน้าที่ การเรียกทนายความหญิงหรือผู้พิพากษาหญิงที่เด็กกว่าตนเองว่า “หนู” “คนสวย” “นางงาม” “คุณสาว ๆ” “คุณผู้หญิง” ในขณะที่เรียกชื่อทนายความชายและไม่ได้เขาเรียกว่า “พ่อหนุ่ม” “หนุ่มหล่อ” และเรียกผู้พิพากษา ชายว่า “ท่าน” (ในกรณีของประเทศตะวันตกอคติอาจเป็นการ เรียกชื่อต้นของทนายความหญิง อัยการหญิงหรือผู้พิพากษาหญิง ในขณะที่เรียกนามสกุลของผู้ชาย เพราะแสดงถึงการยกย่องที่แตกต่างกัน) หรือการแสดงความแปลกใจเมื่อเห็นทนายหญิงต้องแก้มาว่าความ หรือภาระงานบ้านของผู้หญิงที่อาจทำให้ไม่สามารถทำคดีได้อย่างเต็มที่ การลังเลที่จะตัดสินให้ผู้ชาย เป็นผู้ปกครองลูก (บุตรในภาษากฎหมาย ซึ่งแสดงถึงการให้ความสำคัญแก่เพศชายว่าเป็นตัวแทนของลูก)

¹ Professor Leo Kanowitz เขียน “Women and the Law: The Unfinished Revolution”, พิมพ์โดยมหาวิทยาลัย นิวยอร์ก สหราชอาณาจักร ปี ค.ศ. 1969 ซึ่งสำรวจบทบัญญัติของกฎหมายที่เลือกปฏิบัติต่อผู้หญิง เป็นเล่มที่ผู้เขียน ใช้อ้างอิง ในการทำวิทยานิพนธ์ปริญญา Master of Laws (LL.M.) เพื่อเสนอต่อโรงเรียนกฎหมายแห่งมหาวิทยาลัย คอร์เนล (Cornell University Law School) ในปี 1973 และถูกกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ผู้หนึ่งปฏิเสธไม่ยอมรับ ให้เป็นหนังสืออ้างอิง เพราะ “ไม่ใช่ตำรากฎหมาย” ผู้เขียนจึงขอลอนกรรมการทำนั้นแทนที่จะลอนหนังสืออ้างอิง แล้วผู้เขียนก็จบการศึกษาได้ โดยอ้างอิง หนังสือเล่มเดิมซึ่งขณะนี้ถือว่าเป็นหนังสือคลาสสิกในการริเริ่มวิพากษ์กฎหมาย ที่ไม่ได้ให้ความเป็นธรรมกับผู้หญิง นักวิชาการ หญิงด้านนิติศาสตร์ถือว่าเป็นการวางรากฐานทางปัญญาให้มีการคำนึงถึงประเด็นต่างๆ เหล่านี้ซึ่งไม่เพียงแต่เป็นประเด็นสิทธิสตรีที่เป็นสิทธิมนุษยชนและสิทธิของพลเมืองด้วย และในปี ค.ศ. 1970 นิตยสารไทมส์ได้ยกย่องหนังสือเล่มนี้เป็นงานที่มีความสำคัญที่สุดในสาขานี้ หนังสือเล่มนี้ ส่งอิทธิพลให้โรงเรียนกฎหมายในมหาวิทยาลัยต่างๆ ทั่วสหรัฐอเมริกาเปิดสอนวิชา Women and Law ที่ได้พัฒนา มาเป็นนิติศาสตร์แนวสตรีนิยม (Feminist Jurisprudence) ในปัจจุบัน

แม้กระทั่งน้ำเสียงที่ใช้ได้มีการแสดงถึงความดูถูกดูหมิ่น แสดงถึงเจตคติที่ลดคุณค่าผู้หญิงหรือไม่ ให้เวลาผู้หญิงเบิกความน้อยกว่าผู้ชายหรือไม่ ให้นำหนักต่อการโต้แย้งคดีในเรื่องเดียวกันของผู้ชายมากกว่าผู้หญิงหรือไม่ *คู่มือสำหรับการหลีกเลี่ยงการแสดงออกซึ่งอคติทางเพศ* ที่กล่าวถึงนี้ได้แสดงว่าบุคลากรฝ่ายตุลาการต้องตระหนักอยู่เสมอว่าพวกเขาถูกมองว่าเป็นตัวแทนของกฎหมาย ดังนั้นเมื่อปฏิบัติหน้าที่ในลักษณะที่เป็นเรื่องสาธารณะอย่างเป็นทางการ หรือเมื่อใดที่อาจถูกมองว่าเป็นตัวแทนของชุมชนตุลาการต้องใช้ *คู่มือสำหรับการหลีกเลี่ยงการแสดงออกซึ่งอคติ* แม้ว่าคู่มือไม่ได้ประสงค์จะเข้าไปควบคุมชีวิตส่วนตัว การพูด การสื่อสารหรือเจตคติของผู้ใดแต่มันก็มุ่งที่จะขจัดอคติทางเพศภาวะและบรรลुซึ่งความเสมอภาคทางเพศภาวะในศาลต่างๆ

อคติทางเพศภาวะคืออะไรกัน อธิบายอย่างง่ายที่สุดคือ พฤติกรรม หรือการตัดสินใจที่ตั้งอยู่บนฐานหรือปรากฏว่าเป็นเจตคติที่เหมารวมถึงธรรมชาติและบทบาทของผู้ชายและผู้หญิง อคติทางเพศภาวะเป็นสำเนียงถึงคุณค่าเชิงเปรียบเทียบของชายและหญิง เป็นมายาคติและความเข้าใจผิดในเรื่องความเป็นจริงทางสังคมและเศรษฐกิจที่ทั้งสองเพศเผชิญอยู่ (Judicial Council Advisory Committee on Gender Bias in the Courts Report (1990))

แล้วทำไมศาลจึงต้องสนใจใยดีด้วยเล่า มีบางท่านบอกว่ามันเป็นเรื่องที่ต้องที่ต้องขจัดอคติทางเพศภาวะ บางท่านบอกว่ามันเป็นเรื่องบทบัญญัติของกฎหมาย แต่บางท่านก็บอกว่ามันถึงเวลาแล้ว

ที่ว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้องหมายถึงอะไร ท่านบอกว่าห้องพิจารณาคดีที่ปลอดจากอคติทางเพศภาวะช่วยส่งเสริมให้มีการเคารพศาลและกฎหมายมากขึ้น ส่งเสริมการเคารพในความเสมอภาคระหว่างหญิงชาย ส่งเสริมให้คู่ความเคารพกันและกันซึ่งจะนำไปสู่มารยาทที่ดีขึ้นในห้องพิจารณา

ที่ว่าเป็นบทบัญญัติของกฎหมายนั้นชัดๆ ในประเทศไทยคือกฎหมายรัฐธรรมนูญ อนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีทุกรูปแบบ พันธกรณีกับสหประชาชาติในกติการะหว่างประเทศต่างๆ สำหรับในต่างประเทศอาจมีกฎหมายว่าด้วยจรรยาบรรณของตุลาการที่ “ห้ามปฏิบัติหน้าที่ไม่ว่าด้วยวาจาหรือพฤติกรรมที่แสดงถึงอคติที่มีฐานมาจากเพศภาวะ”² หรือ “ผู้พิพากษาต้องกำหนดให้ทนายความที่อยู่ในกระบวนการพิจารณาของศาลงดเว้นการแสดงโดยวาจาหรือพฤติกรรมที่มีอคติหรือความลำเอียงที่มีฐานมาจากเพศภาวะ”³ และแนะนำว่าผู้พิพากษาแต่ละคนต้องงดเว้นและห้ามบุคคลอื่นที่อยู่ในกระบวนการพิจารณาความมีส่วนเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมที่แสดงถึงอคติ

² Canons 3B(5) and (6) of the California Code of Judicial Ethics (1996)

ที่ว่าถึงเวลาที่ต้องขจัดอคติทางเพศภาวะ ในเขตอำนาจศาลทุกเขตทั่วประเทศในทุกๆ ศาล ต้องมีการตั้งคณะทำงานเพื่อศึกษาและให้คำแนะนำในการขจัดอคติทางเพศภาวะในระบบตุลาการ ศาลต้องเป็นผู้กำหนดวิธีการและบรรทัดฐานของความประพฤติที่เหมาะสม ผู้พิพากษาอาจจะทำเป็นตัวอย่าง ศาลต้องใช้อำนาจและบารมีเพื่อให้หลักประกันว่าศาลเปิดทางให้ทั้งหญิงชายที่เป็นผู้พิพากษา ทนายความ ลูกจ้าง และคู่ความได้เข้าถึง อย่างเท่าเทียมกันโดยแท้

การประพฤติตนที่ไม่มีอคติของผู้พิพากษาและการยืนยันให้ผู้อื่นปฏิบัติเช่นเดียวกันในห้องพิจารณาคดีเป็นวิธีการที่น่าจะได้ผลมากที่สุดในการขจัดพฤติกรรมที่มีอคติทางเพศภาวะ ผู้พิพากษาต้องปฏิบัติต่อบุคลากรในศาล คู่ความ พยานและทนายความด้วยความสุภาพและเคารพในศักดิ์ศรีของพวกเขา โดยปราศจากอคติทางเพศ เชื้อชาติหรือลักษณะอื่นใด การมีท่าทีไม่ว่าจะไปในทางเข้มงวดหรือผ่อนผันเป็นพิเศษกับพยานหรือคู่ความฝ่ายเดียวอาจหมายถึงการมีอคติทางเพศก็ได้ ดังนั้นการใช้คำพูด การเรียกทนายความที่ดี ผู้เชี่ยวชาญ อัยการ คู่ความ พยานไม่ว่าผู้หญิงผู้ชายควรจะมีมาตรฐานเดียวกัน หากเขาเป็นแพทย์ชายเรียกเขาว่าคุณหมอแต่หากเป็นแพทย์หญิงเรียกเขาว่านางหรือคุณคงเป็นการแสดงอคติทางเพศ เรียกอัยการชายว่าท่านอัยการแต่เรียกอัยการหญิงว่าหนูหรือคุณก็เช่นเดียวกัน ในรัฐนิวเจอร์ซีย์เคยมีผู้พิพากษาท่านหนึ่งถูกลงโทษทางวินัยเพราะเรียกทนายความหญิงว่า “แม่หนู” ถึงสองครั้ง⁴ หรือผู้พิพากษาในแคลิฟอร์เนียถูกราบงานว่ามีอคติทางเพศเพราะเรียกบรรดาเลขานุการของท่านและจำศาลในห้องพิจารณาคดีว่า “ยาหยา”⁵ และในคดีหย่าร้างผู้พิพากษาเรียกภริยาว่า “เด็กสวย” แสดงให้เห็นถึงอคติทางเพศ เพราะไม่ได้เรียกสามีว่า “หนุ่มหล่อ” และศาลอุทธรณ์กลับคำพิพากษาของศาลชั้นต้นนั้น ส่วนหนึ่งเป็นเพราะผู้พิพากษาศาลชั้นต้นกล่าวถึงภริยาว่า “พุทธเฒ่าเฒ่า ทำไมคุณต้องไปซื้อข้าวด้วยเมื่อมีนมดื่มฟรี”⁶ ในคดีหนึ่งศาลชั้นต้นได้สันนิษฐานอย่างไม่เหมาะสมว่าการที่ผู้หญิงไม่ได้ขัดขืนการกระทำร้ายทางเพศของจำเลยอย่างรุนแรงจึงถือว่ายินยอมให้จำเลยกระทำการนั้น⁷ ผู้พิพากษาต้องเข้าแทรกแซงเมื่อมีผู้ใดแสดงพฤติกรรมที่ปรากฏว่ามีอคติทางเพศ การไม่ทำอาจเป็นการส่งสัญญาณว่าอคติทางเพศเป็นเรื่อง “ธรรมดา” ที่ทำได้ หรือแม้การรับรองให้การปฏิบัติที่ลำเอียงโดยการอ้างว่าเป็น “อคติด้านบวก” ต้องพิจารณาว่าโทษที่กำหนดในคดีอาญาและคำสั่งตามกฎหมายครอบคลุมกระทำโดยปลอดจากความเอนเอียงที่จะให้ประโยชน์แก่เพศใดเพศหนึ่งโดยเฉพาะหรือไม่ แต่ในขณะเดียวกันต้องพิจารณาถึงภาวะแวดล้อมทางสังคมด้วย ศาลชั้นต้นของรัฐแคลิฟอร์เนีย⁸ ได้ตัดสินแหวกออกไปจากบรรทัดฐานปกติของคดีปล้นธนาคารว่าหญิงผู้กระทำความผิดได้กระทำความผิดไปเพราะถูก “ครอบงำ” โดยชายผู้ร่วมกระทำอาชญากรรมปล้นทรัพย์นั้น “เป็นข้อเท็จจริงในชีวิตว่าผู้ชายอาจใช้อิทธิพลต่อผู้หญิงได้”

³ Section 1(a) of the Standards of Judicial Administration (Appendix to the California Rules of Court Division 1

⁴ คำวินิจฉัย Matter of Jordon, N.Y.L.J., Mar. 2, 1983, 192 [1982- 83]

⁵ 67 S. Cal. L. Rev. 745, 812

⁶ คดีหย่าของ Iverson (1992) 11 Cal.App.4th 1495,1499 - 1501

⁷ Catchpole v. Brannon (1995) 36 Cal.App.4th 237, 258 -59

⁸ คดีระหว่าง United States กับ Mast (C.D. California 1989) No. CR-88-0720-AAH-1

แนวทางในการหลีกเลี่ยงการแสดงออกซึ่งอคติทางเพศภาวะอีกประการหนึ่งคือการระบุเพศของบุคคล เช่นไม่ควรบรรยายว่า“ทนายความหญิง” หรือ “แพทย์หญิง” หรือ “เลขานุการชาย” เพราะในการบรรยายเช่นนั้นมันนัยของการให้ความเป็นพิเศษกับเพศว่าปกติมิใช่ตำแหน่งของเพศดังกล่าว

การเล่าเรื่องตลกที่มีนัยทางเพศในห้องพิจารณา หรือที่เรียกกันว่าเป็น dirty jokes⁹ การพูดที่มีนัยทางเพศและคำถามตรงๆ เรื่องเพศกับเจ้าหน้าที่หญิงของศาลได้ทำให้ผู้พิพากษาในรัฐแคลิฟอร์เนียถูกถอดถอนมาแล้ว¹⁰

ทำไมจึงต้องเน้นเรื่องการใช้ภาษาในห้องพิจารณาคดี ก็เพราะภาษาเป็นเครื่องมือที่มีพลังที่สุดมีความหมายไปไกลกว่าสิ่งที่ปรากฏออกมา ภาษามีอิทธิพลต่อเจตคติ พฤติกรรมและการรับรู้ ถ้อยคำและวลีต่างๆ ที่มีอคติทางเพศภาวะทำให้ผู้หญิงต่ำต้อยลดคุณค่า เป็นการสรุปอย่างผิดๆ ไม่เป็นธรรมและทำให้การเหมารวมที่อันตรายดำรงอยู่ยืนยาวและนำไปสู่การปฏิบัติต่ออย่างไม่เสมอภาค

บทบาทของตุลาการในฐานะที่เป็นผู้ประสาทความยุติธรรมและความเสมอภาคต้องเป็นการปฏิบัติต่อบุคคลทุกคนด้วยความเคารพและคำนึงถึงศักดิ์ศรีของเขา การใช้ถ้อยคำที่ปราศจากอคติทำให้เกิดความมั่นใจในมุมมองด้านเพศภาวะว่าผู้พิพากษาบรรลุถึงบทบาทของผู้ประสาทความยุติธรรมและความเสมอภาคอย่างแท้จริง หลายมลรัฐในสหรัฐอเมริกาได้จัดทำคู่มือเพื่อความเป็นธรรมด้านเพศภาวะในศาลยุติธรรม เช่น

- Shafran, Lynn Hecht and Norma J. Wickler, Gender Fairness in the Courts: Action in the New Millennium ในโครงการของ National Judicial Education Program (2001) ซึ่งเป็นโครงการของ NOW Legal Defense and Education Fund ที่ร่วมมือกับสมาคมผู้พิพากษาหญิงแห่งชาติ (National Association of Women Judges) นำเสนอคู่มือด้านยุทธศาสตร์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับองค์ประกอบสำคัญในการบรรลุและระมัดระวังให้มีความเป็นธรรมด้านเพศภาวะในศาล และเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับคณะทำงานขจัดอคติทางเพศภาวะและการทำงานของคณะกรรมการสิทธิให้เป็นหน่วยงานปฏิรูปและบูรณาการความห่วงใยเรื่องความเป็นธรรมด้านเพศภาวะเข้าไว้ในการวางแผนงานและการริเริ่มปฏิรูปศาล

⁹ Ryan v. Comm'n on Judicial Performance (1988) 45Cal.3d 518

¹⁰ Gordon (1996) 13 Cal.4th 472

- แนวทางสำหรับความเป็นกลางทางเพศภาวะในห้องพิจารณาคดีของศาลจัดทำโดยศูนย์เพื่อจริยธรรมและความเป็นวิชาชีพแห่งรัฐเท็กซัสสหรัฐอเมริกา (Guidelines for Gender Neutral Courtroom Procedures, The Texas Center for Legal Ethics and Professionalism, 2001) มีข้อมูลเรื่องการตระหนักว่ามีอคติทางเพศภาวะปรากฏในห้องพิจารณาคดีอย่างไรบ้าง และแนะนำวิธีการที่จะหลีกเลี่ยงอคติทางเพศภาวะรวมถึงความรับผิดชอบในการขจัดอคติทางเพศภาวะในห้องพิจารณาคดี
- คู่มือว่าด้วยความเสมอภาคทางเพศภาวะในศาล:แนวทางสำหรับศาลแห่งมลรัฐนิวเม็กซิโก โดยศาลฎีกาแห่งมลรัฐนิวเม็กซิโก (2000) ที่จัดทำขึ้นเพื่อขานรับกับข้อแนะนำจากการผลงานวิจัยของคณะทำงานว่าด้วยสตรีและวิชาชีพกฎหมาย คู่มือนี้มุ่งที่จะให้เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างบรรยากาศที่ปลอดอคติที่ผู้ที่อยู่ในสถานที่นั้นสามารถทำงานโดยไม่ต้องหวาดกลัวว่าจะถูกแก้แค้นจากผู้ที่ถูกร้องเรียนว่าได้กระทำการที่มีอคติทางเพศภาวะ
- Marshall, Margaret H, รายงานว่าด้วยการเฉลิมฉลองสิบปีแห่งความก้าวหน้าของความเสมอภาคทางเพศภาวะในศาลของมลรัฐแมสซาชูเซตและการเรียกร้องให้มีแนวทางบวกในสหพันธรัฐใหม่ (Boston, MA: Administrative Office of the Courts, 2000)
- คู่มือสำหรับผู้พิพากษาในการพิจารณาคดีโดยปราศจากอคติ (A Judge's Guide to Bias Free Court Proceedings) โดย Minnesota Gender Fairness Implementation Committee (2000)
- **Guide to Bias Free Behavior in the Courts**, Michigan State Court Administrative Office (1994).
- Shafran, Lynn Hecht and Norma J. Wickler, คู่มือปฏิบัติงานสำหรับคณะทำงานเพื่อขจัดอคติทางเพศภาวะในศาล (Washington, DC: The Foundation for Women Judges, 1986)
- คู่มือสำหรับคณะทำงานเพื่อขจัดอคติทางเพศภาวะในศาล จัดทำโดยสมาคมผู้พิพากษาหญิงแห่งชาติ1980

องค์กรสตรี Women's Link Worldwide ได้ตั้งรางวัลค้นหาความยุติธรรมด้านเพศภาวะ และกำลังสำรวจคำพิพากษาหรือคำแถลงที่ส่งผลกระทบต่อความเสมอภาคด้านเพศภาวะในหลายประเทศ เช่น สเปน ละตินอเมริกาและแคริบเบียน ให้นำคนทั่วไปส่งคำแถลง คำพิพากษา คำสั่งศาลที่ระหว่างการพิจารณาคดีในศาลยุติธรรม ศาลพิเศษ คณะกรรมการหรือหน่วยการปกครองของผู้พิพากษา อัยการ ทนายความ ผู้ตรวจการรัฐสภา กรรมการการของสหประชาชาติ ศาลแห่งพื้นภูมิภาคและศาลยุติธรรมระหว่างประเทศเพื่อการพิจารณาให้รางวัลกับบุคคลหรือองค์กรที่วางคำวินิจฉัยเหล่านั้น

ทำให้คิดว่ารางวัลเช่นนี้จะจัดให้มีในศาลยุติธรรมและหน่วยงานในประเทศไทยได้ไหม ในขณะที่ศาลส่วนใหญ่ยังไม่รับรู้เรื่องอนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีทุกรูปแบบ ทั้งยังเห็นว่าตนไม่มีอคติทางเพศภาวะจึงไม่เกี่ยวกับตนหรือเป็นประเด็นที่จะต้องสนใจ และหน่วยงานต่างๆ ยังไม่รับรู้ถึงบทบาทนิติในรัฐธรรมนูญที่คุ้มครองสิทธิเสมอภาคระหว่างหญิงชาย รัฐยังไม่ได้ดำเนินการอย่างชัดเจนถึงการบังคับใช้อนุสัญญาฯ และพิธีสารเลือกรับอนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีทุกรูปแบบ และเมื่อมันเนิ่นนานมาเช่นนี้เราจะควรจะหาจุดเริ่มต้นได้แล้วหรือยัง

สารบัญ

คำนำ	ประธานศาลฎีกาฟิลิปปินส์ ฮิลาริโอ จี ดาวิดเต จูเนียร์ ค.ศ. 1998-2005	24
คำนำ	ตุลาการศาลฎีกาฟิลิปปินส์ เฟลริดา รุธ พี โรเมโร ค.ศ. 1991-1999	25
ส่วนที่ 1	เพศภาวะกับศาลยุติธรรมของฟิลิปปินส์	27
	ความนำ	28
	อคติทางเพศในศาล	30
	คำตัดสินคดีข่มขืนบางคดีของศาลฎีกา	42
	การวิเคราะห์กฎหมายด้วยแนวคิดเพศภาวะ	45
	อนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบและการพิพาทคดี	57
	ประเด็นปัญหาใหม่ๆ	74
	ข้อเสนอแนะ	79
	บทสรุป	81
ส่วนที่ 2	คดีตัวอย่างจากศาลฎีกาฟิลิปปินส์	87
	กรณีข่มขืน	88
	กรณีข่มขืนเด็กหญิง	109
	การคุกคามทางเพศ (Sexual Harassment)	139
	การกระทำอนาจาร (Acts of Lasciviousness)	143
	กฎหมายต่อต้านการละเมิดต่อเด็ก (กฎหมายสาธารณรัฐฉบับที่ 7610)	145
	แรงงาน	148
	กรณีอื่น ๆ	150
	ประสบการณ์บทเรียนจากการดำเนินกิจกรรม	167
	“ศาลยุติธรรมกับการส่งเสริมความเป็นธรรมทางเพศ”	
	โดยสุนทรียา เหมือนพะวงศ์	
	ห้องพิจารณาคดีพิเศษที่ออกแบบเพื่อผู้หญิง โดยวัชรินทร์ ปัจเจกวัณณสกุล	183

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ	192
ประกาศแต่งตั้งประธานกรรมการและกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (พระปรมภิไธย) ภูมิพลอดุลยเดช พร.	193
กระบวนการตรวจสอบเรื่องร้องเรียน	194
การร้องเรียนเมื่อถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน	195
กองทุนการพัฒนาเพื่อสตรีแห่งสหประชาชาติ	196
มูลนิธิธีรนาถ กาญจนอักษร	198
คำอธิบายความหมายของเครื่องหมาย	200

คำนำ

ประธานศาลฎีกาฟิลิปปินส์

อนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบของสหประชาชาติ (CEDAW) และการที่ประเทศฟิลิปปินส์ได้ลงนามเป็นภาคีอนุสัญญานี้มาตั้งแต่ปี 25 ปีที่แล้ว เป็นผลสัมฤทธิ์ของขบวนการเคลื่อนไหวของผู้หญิงในระดับนานาชาติ ซึ่งเริ่มขึ้นเมื่อต้นศตวรรษที่ 20 โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสหรัฐอเมริกาและยุโรป ที่ซึ่งผู้หญิงได้เข้าร่วมในกิจกรรมสาธารณะเพื่อให้มีการยอมรับสิทธิของผู้หญิง ขบวนการเคลื่อนไหวดังกล่าวขยายตัวกว้างออกสู่ระดับโลก และได้หยั่งรากทั้งในประเทศพัฒนาแล้ว และกำลังพัฒนา การยอมรับสิทธิในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งและดำรงตำแหน่งทางการเมือง สิทธิในการทำงานและไม่ถูกเลือกปฏิบัติในสถานที่ทำงาน และสิทธิที่จะได้ทำงานภายใต้เงื่อนไขที่เป็นธรรมและเหมาะสมกับความเป็นมนุษย์ เหล่านี้เป็นประเด็นข้อเรียกร้องที่สำคัญในยุคนั้น ประเทศฟิลิปปินส์เองก็นับเป็นประเทศแรก ๆ ที่ยอมรับและให้สิทธิในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งกับผู้หญิง

ในที่สุด ขบวนการเคลื่อนไหวดังกล่าวก็ได้รับการสนับสนุนจากสหประชาชาติ มีการจัดประชุมระดับโลกเรื่องสิทธิของผู้หญิงขึ้น 4 ครั้ง เพื่อสร้างความร่วมมือที่ดีขึ้นในอนาคต มีการกำหนดวันสตรีสากลขึ้น เพื่อให้ประชาคมนานาชาติได้ทบทวนถึงความก้าวหน้าที่ผ่านมา เพื่อเรียกร้องการปฏิรูปในอนาคต และเพื่อเฉลิมฉลองการกระทำและความกล้าหาญของผู้หญิงที่กลายเป็นประวัติศาสตร์ โดยการอ้างอิงอนุสัญญา CEDAW พวกเราได้ตระหนักถึงการมีอยู่ของการเลือกปฏิบัติต่อผู้หญิงและความไม่เสมอภาคที่ผู้หญิงต้องเผชิญและตระหนักถึงความจำเป็นอย่างยิ่งในการปฏิบัติเพื่อให้บรรลุตามเป้าหมาย อุดมคติ และข้อกำหนดต่าง ๆ ในอนุสัญญา CEDAW

ในประเทศฟิลิปปินส์ การพยายามทำให้ระบบตุลาการมีความละเอียดอ่อนต่อประเด็นเพศภาวะนั้น เป็นหนึ่งในหลาย ๆ มาตรการเชิงบวกที่เราได้ดำเนินการ เพื่อให้สาธาณชนและคนทุกคนรับรู้ถึงประเด็นที่เกี่ยวกับเพศภาวะ (gender issues) และสิทธิของผู้หญิง ทั้งนี้เพื่อส่งเสริมการปกครองที่ใส่ใจในประเด็นเพศภาวะในหน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐบาล และโดยเฉพาะอย่างยิ่งในกระบวนการยุติธรรมของฟิลิปปินส์ หนังสือ **เพศภาวะกับศาลยุติธรรม กรณีศึกษาจากฟิลิปปินส์*** เล่มนี้ จะช่วยให้ผู้อ่าน ซึ่งรวมถึงผู้พิพากษาและตุลาการ ได้มีโอกาสซึ่งหายากยิ่งในการพัฒนาหลักนิติศาสตร์ที่มีความเป็นธรรมทางเพศ โดยอย่างน้อยที่สุดก็อาจทำให้เกิดความเป็นกลางด้านเพศภาวะ หรืออย่างมากที่สุดก็อาจทำให้สามารถขจัดอคติทางเพศที่ดำรงอยู่ในศาลยุติธรรมของเราและในที่อื่น ๆ ด้วย

2 พฤษภาคม 2006

อีลาริโอ จี. ดาวิด จูเนียร์

ประธานศาลฎีกา ค.ศ. 1998-2005

*ชื่อภาษาอังกฤษของหนังสือเล่มนี้คือ *Engendering the Philippine Judiciary*

คำนำ

ตุลาการศาลฎีกาฟิลิปปินส์

หนังสือ *เพศภาวะกับศาลยุติธรรม กรณีศึกษาจากฟิลิปปินส์* เล่มนี้เป็นเสมือนบ่อน้ำกลางทะเลทรายในระบบกฎหมายของฟิลิปปินส์ ในสภาพที่เราขาดแคลนงานเขียนในเรื่องการทำประเด็นเพศภาวะให้เป็นประเด็นกระแสหลัก (gender mainstreaming) จึงไม่น่าแปลกใจที่แทบจะไม่มีใครให้ความสนใจระบบตุลาการกับการจัดการกับปัญหาการเอาเปรียบและการเลือกปฏิบัติบนฐานของเพศภาวะอย่างไร ในอดีตทั้งหลายที่มีการฟ้องร้องต่อศาลยุติธรรมของประเทศนี้

คำพิพากษาในคดีต่าง ๆ เกี่ยวกับการละเมิดทางเพศและในคดีแพ่งที่เกี่ยวกับชีวิตด้านเพศของผู้หญิง มักสะท้อนความลำเอียงและอคติของผู้พิพากษา ซึ่งมักเห็นว่าการปฏิบัติต่อเพศหญิงราวกับเป็นสายพันธุ์มนุษย์ที่ด้อยกว่าเพศชายนั้นเป็นเรื่องปกติ พวกเขาอาจคิดว่า ก็ในเมื่อพวกเราก็ได้ปฏิบัติกันมาอย่างนี้ในอดีต ทำไมเราจึงควรจะต้องมาเปลี่ยนแปลงอะไรกันในตอนนี้?

แต่ปรากฏการณ์ทางสังคมวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นทั่วโลกในช่วงเวลาไม่นานมานี้ได้ส่งผลถึงประเทศฟิลิปปินส์ด้วย ทำให้เริ่มมีการมองผู้หญิงและบทบาทที่สำคัญของผู้หญิงในสังคมด้วยท่าทีแบบใหม่ ผู้หญิงไม่ได้ถูกมองว่าเป็นเสมือนสมบัติที่โยกย้ายถ่ายโอนได้อีกต่อไป แต่ผู้หญิงเป็นหุ้นส่วนที่มีค่าของผู้ชายและสมควรได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมในทุกด้านของชีวิตทางสังคม

ในระดับโลก อนุสัญญา พิธีสาร และมติต่าง ๆ ในระดับนานาชาติได้ช่วยทำลายอุปสรรคที่ขัดขวางความก้าวหน้าของผู้หญิงและขวางกั้นไม่ให้ผู้หญิงได้รับการปฏิบัติเยี่ยงผู้มีปัญญาและมีศักดิ์ศรี บัดนี้ รัฐภาคีของอนุสัญญาเหล่านี้ได้ถูกกำหนดให้ต้องมีกฎหมายภายในประเทศที่ตระหนักถึงคุณค่าความเป็นมนุษย์ของผู้หญิง และระบบตุลาการของประเทศต่าง ๆ ก็เริ่มที่จะสะท้อนให้เห็นแนวโน้มเช่นนี้ในคำพิพากษาศาล

โดยส่วนตัวแล้ว ข้าพเจ้าได้มาถึงจุดเปลี่ยนทางความคิดเมื่อข้าพเจ้าได้เข้าร่วมการประชุมปีสตรีสากลครั้งที่หนึ่งซึ่งจัดขึ้นที่ประเทศเม็กซิโกเมื่อปี ค.ศ. 1975 การประชุมดังกล่าวได้ช่วยเปิดหูเปิดตาให้ข้าพเจ้าได้มองเห็นเงื่อนไขที่ลดทอนคุณค่าของผู้หญิงทั่วโลก นับแต่นั้นมาข้าพเจ้าก็ได้กลายเป็นผู้ที่พยายามเรียกร้องสิทธิของผู้หญิงอย่างแข็งขัน และในฐานะที่เป็นตุลาการศาลฎีกา ข้าพเจ้าได้ใช้คำตัดสินของข้าพเจ้าเป็นช่องทางในการประกาศข้อเรียกร้องของผู้หญิงในทุกระดับของสังคม ในฐานะที่ข้าพเจ้าเป็นผู้พิพากษาหญิงเพียงคนเดียวของศาลอุทธรณ์เป็นเวลานาน 6 ปี ข้าพเจ้าได้เรียนรู้ที่จะชี้ประเด็นและมุ่งความสนใจไปที่ช่องว่างที่ดำรงอยู่ในกฎหมาย รวมทั้งการที่ผู้พิพากษาบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับผู้หญิงซึ่งมีอยู่ไม่มากนักอย่างผิด ๆ เพราะขาดความละเอียดอ่อน ในที่นี้ ข้าพเจ้าไม่อาจบรรยายรายละเอียด

ของสภาพการณ์ที่ข้าพเจ้าต้องเผชิญ ในฐานะที่เป็นกระบอกเสียงอย่างไม่เป็นทางการของผู้หญิงและพยายามชี้ให้เห็นถึงตำแหน่งทางสังคมที่มีความเฉพาะของผู้หญิง

ไม่น่าแปลกใจเลยที่ความตึงเครียดและทัศนคติที่ดูแคลนผู้หญิง ซึ่งฝังรากลึกแม้กระทั่งในหมู่ผู้มีตำแหน่งสูงในกระบวนการยุติธรรม จะเป็นสิ่งจะขัดให้หมดไปได้ยาก อย่างไรก็ตาม ศาลฎีกาก็ได้จัดการประชุมสัมมนาภายใต้กรอบของสถาบันตุลาการฟิลิปปินส์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับผู้พิพากษาศาลครอบครัว เพื่อส่งเสริมให้พวกผู้หญิงทั้งหลายมีความละเอียดอ่อนต่อประเด็นเพศภาวะเพิ่มมากขึ้น สำนักงานบริหารระบบศาลได้ใช้อำนาจในทางวินัยเข้าแก้ไขปัญหาในกรณีของผู้พิพากษาที่ขาดความเข้าใจแนวคิดเรื่องความตระหนักรู้ในเรื่องเพศภาวะ และมีความผิดฐานละเลยข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องที่มุ่งให้ความคุ้มครองกับผู้หญิงที่ถูกกดขี่หรือทำร้าย

นักกฎหมายสตรีนิยมกลุ่มต่าง ๆ โดยความร่วมมือกับองค์กรพัฒนาเอกชน ก็ได้ตอบสนองอย่างแข็งขันต่อการริเริ่มโครงการต่าง ๆ เช่น โครงการมอบรางวัลความยุติธรรมด้านเพศภาวะแก่ผู้พิพากษา ซึ่งแสดงให้เห็นว่ามีความละเอียดอ่อนต่อประเด็นเพศภาวะในคำพิพากษา

และบัดนี้ คณะผู้เขียนที่มีความเชี่ยวชาญในหลายสาขาวิชา ก็ได้เข้าร่วมในขบวนการต่อสู้ทางความคิดเพื่อผู้หญิงที่ได้รับการปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรมและตกเป็นเหยื่อของบุคคลที่มีหน้าที่ในการใช้กฎหมายเพื่อผดุงความยุติธรรม ทั้งนี้โดยการจัดพิมพ์หนังสือเล่มนี้ ด้วยความช่วยเหลือจากแหล่งทุนและผู้ให้การสนับสนุนที่ใจกว้าง หนังสือเล่มนี้เป็นผลจากการทำวิจัยอย่างถี่ถ้วนและการเขียนที่ชวนอ่าน หนังสือเล่มนี้ไม่ได้เริ่มเปิดฉากด้วยการกระโจนอย่างทันทีทันใดลงไปสู่เนื้อหาและผลการตัดสินใจต่าง ๆ ซึ่งกลายมาเป็นแรงผลักดันให้คณะผู้เขียนต้องริเริ่มโครงการนี้ แต่หนังสือเล่มนี้ได้คัดเอาบางส่วนของรายละเอียดเกี่ยวกับคดีมานำเสนอควบคู่ไปกับการอธิบายบริบท รวมทั้งให้ข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับการทำความเข้าใจเนื้อหาคดี รวมทั้งได้จัดทำอภิธานศัพท์ไว้ด้วย

จริงอยู่ที่หนังสือเล่มนี้ย่อมไม่ใช่หนังสือเล่มสุดท้ายเกี่ยวกับประเด็นเพศภาวะกับศาลยุติธรรม แต่ถือได้ว่าหนังสือเล่มนี้เป็นคู่มือซึ่งจะขาดเสียไม่ได้ในการวิเคราะห์ประเด็นเพศภาวะ และควรที่ผู้พิพากษาทุกท่านควรจะได้อ่านไว้ประจำตัว

30 เมษายน 2006

เฟลริตา รุธ พี. โรเมโร

ตุลาการศาลฎีกา

ค.ศ. 1991-1999

ส่วนที่ **1**

เพศภาวะกับศาลยุติธรรมของฟิลิปปินส์

ความนำ

ช่วงเวลาปัจจุบันเป็นเวลาที่แนวคิดเรื่องการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิของผู้หญิงในฐานะที่เป็นสิทธิมนุษยชนได้รับการยอมรับกว้างขวางขึ้น รัฐบาลของนานาประเทศได้ร่วมลงนามรับรองกติกา ระหว่างและผ่านกฎหมายที่ใช้บังคับภายในประเทศเพื่อที่จะแก้ไขปัญหาการเลือกปฏิบัติด้วยเหตุแห่งเพศ ในฟิลิปปินส์ องค์การสิทธิสตรีและสิทธิมนุษยชนหลายแห่งกำลังเรียกร้องให้มีการพัฒนาระบบตุลาการ โดยเป้าหมายขององค์กรเหล่านี้ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงการมีระบบศาลที่มีความเที่ยงตรงและยุติธรรม แต่ยักรวมถึงศาลที่ไม่มีการเลือกปฏิบัติบนฐานเรื่องเพศภาวะด้วย

ในสถานการณ์เช่นนี้ ความยุติธรรมไม่ควรจะหนีหายไปจากชีวิตของผู้หญิงและเด็กหญิง

สถานการณ์ขณะนี้ต่างจากเมื่อยี่สิบปีก่อน ในปัจจุบัน ผู้พิพากษามีโอกาสที่จะทำความเข้าใจเรื่อง สิทธิของผู้หญิงอย่างเต็มที่มากยิ่งขึ้น และมีโอกาสที่จะนำความเข้าใจนี้ไปใช้ปฏิบัติได้ เมื่อกว่ายี่สิบปีที่แล้ว รัฐบาลฟิลิปปินส์ได้ลงนามเป็นภาคีของอนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ (Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women-CEDAW) และต่อมาก็ได้ลงนามในพิธีสารเลือกรับของอนุสัญญานี้ การทำงานมายาวนานของนักเคลื่อนไหวด้านสิทธิ ของผู้หญิงส่งผลให้มีการผ่านกฎหมายหลายฉบับ อาทิ กฎหมายสาธารณรัฐฉบับที่ 7877 หรือที่รู้จักกันในชื่อ กฎหมายต่อต้านการคุกคามทางเพศ ค.ศ. 1995 กฎหมายสาธารณรัฐฉบับที่ 8353 หรือกฎหมายต่อต้าน การข่มขืน ค.ศ. 1995 กฎหมายสาธารณรัฐฉบับที่ 8505 หรือกฎหมายการช่วยเหลือเหยื่อกรณีข่มขืน กฎหมาย สาธารณรัฐฉบับที่ 9208 หรือกฎหมายต่อต้านการค้ามนุษย์ ค.ศ. 2003 และกฎหมายสาธารณรัฐฉบับที่ 9262 หรือกฎหมายต่อต้านความรุนแรงต่อผู้หญิงและบุตร ค.ศ. 2004

ในสมัยที่ผู้พิพากษาอิลาริโอ จี ดาวิด จูเนียร์ ดำรงตำแหน่งประธานศาลฎีกาอยู่นั้น ศาลฎีกา ของฟิลิปปินส์ได้ให้ความสนใจกับการทำให้ประเด็นเพศภาวะเข้าไปอยู่ในกระแสหลักของการทำงานของ ระบบศาล จึงถือได้ว่าผู้พิพากษาท่านนี้เป็นผู้ที่สร้างคุณูปการด้านความเข้าใจในประเด็นเพศภาวะอย่างที่ไม่ มีผู้พิพากษาอื่นเทียบได้ เพราะไม่เพียงแต่ท่านจะได้ริเริ่มแผนปฏิบัติการเพื่อการปฏิรูประบบศาล (Action Plan for Judicial Reform) เท่านั้น แต่ในสมัยของท่านยังได้มีการตั้งคณะกรรมการว่าด้วยการตอบสนอง ต่อประเด็นเพศภาวะในระบบตุลาการ (Committee on Gender Responsiveness in the Judiciary) และศาลฎีกาภายใต้การนำของท่านดาวิด จูเนียร์ยังได้เริ่มการจัดอบรมเรื่องความละเอียดอ่อนต่อประเด็น เพศภาวะสำหรับผู้พิพากษาด้วย ทั้งยังได้ริเริ่มการปฏิรูปในเรื่องกฎระเบียบต่าง ๆ เช่น ระเบียบว่าด้วยการ สืบพยานเด็ก¹ และระเบียบว่าด้วยความรุนแรงต่อผู้หญิงและบุตร² นับได้ว่าท่านประธานศาลฎีกาดาวิด จูเนียร์ เป็นนักเคลื่อนไหวต่อต้านความรุนแรงต่อผู้หญิงคนสำคัญคนหนึ่ง และเป็นผู้เปิดประตูศาลฎีกาสู่การรับฟัง ข้อมูลและข้อวิพากษ์จากองค์กรพัฒนาเอกชนและนักเคลื่อนไหวเรื่องสิทธิของผู้หญิงด้วย

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าศาลจะมีพัฒนาการต่าง ๆ ดังที่กล่าวมา แต่ผู้หญิงก็ยังคงได้รับความเดือดร้อนจากการเลือกปฏิบัติด้วยเหตุเรื่องเพศภาวะและชนชั้นในระบบศาลยุติธรรมอยู่นั่นเอง สภาพความเป็นจริงเช่นนี้ยิ่งปรากฏชัดในคดีความรุนแรงต่อผู้หญิง³ เมื่ออคติต่อเพศหญิงและการสร้างภาพเหมารวมตามเพศภาวะยิ่งปรากฏให้เห็นชัดเจนที่สุดในกระบวนการไต่สวนและการตัดสินโดยอัยการและผู้พิพากษา⁴ และความไม่เท่าเทียมและการเลือกปฏิบัติบนฐานเพศภาวะก็มักปรากฏชัดในคดีประเภทนี้ด้วย ดังนั้น การปฏิบัติของศาลต่อโจทก์ผู้เสียหายในคดีความรุนแรงต่อผู้หญิงจึงเป็นเสมือนตัวชี้วัดระดับการตอบสนองต่อประเด็นเพศภาวะของศาล

ผลที่ตามมาจากการเลือกปฏิบัติด้วยเหตุแห่งเพศในศาลก็คือ ผู้หญิงจำนวนมากที่ตกเป็นเหยื่อความรุนแรงเลือกที่จะไม่ฟ้องร้องคดีเพื่อเอาผิดกับผู้กระทำความรุนแรง ทั้งนี้อาจด้วยเหตุผลที่ไม่มีทุนทรัพย์ที่จำเป็นในการฟ้องร้องคดี การที่ไม่มีระบบให้การสนับสนุนเหยื่อผู้เสียหาย และความคิดที่ว่ากระบวนการยุติธรรมนั้นไม่อาจเป็นที่พึ่งได้อย่างแท้จริง โดยเฉพาะผู้หญิงที่มีฐานะยากจนมักถูกทำให้ต้องรู้สึกขาดกำลังใจเมื่อต้องเข้าสู่กระบวนการศาล ซึ่งในสายตาของพวกเธอแล้ว ดูเหมือนเป็นกระบวนการที่ขาดความเป็นมิตร ชักช้า เสียเวลา และต้องเสียค่าใช้จ่ายสูง แต่ทั้งนี้ เพื่อเป็นการกระตุ้นความสนใจต่อการสร้างความละเอียดอ่อนต่อประเด็นเพศภาวะในระบบศาลยุติธรรม คณะผู้เขียนจึงได้จัดโครงการมอบรางวัลความยุติธรรมด้านเพศภาวะ (the Gender Justice Awards) ขึ้น ด้วยหวังว่ารางวัลดังกล่าวนี้จะช่วยกระตุ้นให้ผู้พิพากษาได้หันมาเพิ่มพูนความรู้ความเข้าใจเรื่องเพศภาวะ และมีมาตรการเชิงรุกที่จะแก้ไขความไม่เสมอภาคระหว่างหญิงและชายที่เกี่ยวข้องในคดีความในศาล สิ่งที่ควรเน้นย้ำในที่นี้ก็คือ ศาลจะต้องดำเนินการเพื่ออำนวยความสะดวกด้านเพศภาวะอย่างจริงจัง เพราะความยุติธรรมที่ว่าเป็นรากฐานของความเสมอภาคระหว่างเพศและการทำให้เรื่องเพศภาวะกลายเป็นประเด็นในการทำงานกระแสหลักของศาล

การมอบรางวัลความยุติธรรมด้านเพศภาวะมีขึ้นเมื่อปี ค.ศ. 2004⁵ โดยศูนย์สตรีศึกษาประจำมหาวิทยาลัยแห่งชาติฟิลิปปินส์ มูลนิธิศูนย์สตรีศึกษาประจำมหาวิทยาลัยแห่งชาติฟิลิปปินส์และคณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยบทบาทสตรีฟิลิปปินส์ โดยการสนับสนุนจากกองทุนการพัฒนาเพื่อสตรีแห่งสหประชาชาติ (UNIFEM) กรุงเทพฯ ทั้งนี้เพื่อเป็นการผลักดันและเป็นยุทธศาสตร์เพื่อส่งเสริมให้เกิดการปฏิรูประบบศาลหนังสือเล่มนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการมอบรางวัลดังกล่าว และไม่ได้เป็นเพียงเอกสารประชาสัมพันธ์รางวัลแต่ยังเป็นความพยายามที่จะสนับสนุนผลักดันให้เกิดการพัฒนาหลักนิติศาสตร์ที่มุ่งให้ผู้หญิงได้รับความยุติธรรมด้านเพศภาวะด้วย⁶

หนังสือเล่มนี้ประกอบด้วยสองส่วนหลัก ส่วนที่หนึ่ง ประกอบด้วยหัวข้อต่าง ๆ ได้แก่ อคติทางเพศในศาล คำตัดสินคดีข่มขืนบางคดีของศาลฎีกา การวิเคราะห์กฎหมายด้วยแนวคิดเพศภาวะ อนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบและการพิพากษาคดี ประเด็นปัญหาใหม่ๆ ข้อเสนอแนะ และข้อสรุป และส่วนที่สอง เป็นการสรุปคดีตัวอย่างเรื่องความรุนแรงต่อผู้หญิงในลักษณะต่าง ๆ ที่สำคัญของศาลฎีกา ซึ่งบางส่วนเป็นคำพิพากษาคดีที่ผู้พิพากษาที่ได้รับรางวัลเคยใช้อ้างอิง หรือเป็นคดีที่คณะผู้วิจัยได้คัดเลือกมา

หนังสือเล่มนี้มีวัตถุประสงค์คือ เพื่อเสริมสร้างความตระหนักในหมู่ผู้พิพากษาถึงความจำเป็นที่จะต้องส่งเสริมทัศนคติที่มีความละเอียดอ่อนต่อประเด็นเพศภาวะเพื่ออำนวยความสะดวกในแง่มุมมองกล่าวเพื่อสร้างเครื่องมือการวิเคราะห์ด้วยมุมมองเพศภาวะสำหรับผู้พิพากษา เพื่อส่งเสริมความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอนุสัญญาการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบตลอดจนกลไกระหว่างประเทศเพื่อการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน และเพื่อส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาหลักนิติศาสตร์ที่จะอำนวยความสะดวกยุติธรรมด้านเพศภาวะในคดีความรุนแรงต่อผู้หญิงและเด็กผู้หญิง

อคติทางเพศในศาล

ความไม่เสมอภาคทางเพศปรากฏอยู่ในทุกมิติของชีวิตผู้หญิง แต่ไม่มีความไม่เสมอภาคใดจะน่ากังวลมากไปกว่าการเลือกปฏิบัติต่อผู้หญิงในศาล ซึ่งเป็นสถานที่ที่ผู้หญิงหวังให้เป็นที่พึ่งเพื่อใหตนเองรอดพ้นจากความอยุติธรรมและได้รับการคุ้มครองสิทธิ

บทบาทที่สำคัญของผู้พิพากษาในการตีความกฎหมาย การตีความหรือให้น้ำหนักกับคำให้การและที่ท่าของพยาน และการหยิบใช้ข้อเท็จจริงให้เข้ากับข้อกฎหมายซึ่งมีผลต่อคดี เหล่านี้เป็นสิ่งที่ไม่อาจมองข้ามได้ ผู้พิพากษาเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในกระบวนการยุติธรรม และเป็นผู้มีอำนาจตัดสินว่าการกระทำหรือหลักฐานใดจะมีน้ำหนักพอที่จะมาใช้ในการศาล

นักกฎหมายด้านสิทธิสตรีได้เรียนรู้จากประสบการณ์ว่าผู้พิพากษาไม่ได้ขึ้นนั่งบัลลังก์ในฐานะผู้ตัดสินที่วางตัวเป็นกลางเสมอไป หากแต่ได้พบพาเอาระบบการให้คุณค่าของตนเข้าไปในห้องพิจารณาคดีด้วย นอกจากจะเป็นผู้ดำเนินการต่าง ๆ ในห้องพิจารณาคดีแล้ว ผู้พิพากษายังเป็นผู้กำหนดบรรยากาศและสภาพแวดล้อมในการปฏิบัติตัวของทั้งผู้หญิงและเด็ก รวมทั้งจำเลยและทนายจำเลยด้วย เมื่อใดที่ผู้พิพากษาห้ามการใช้ภาษาที่มีลักษณะเหยียดเพศและการกระทำที่ไม่เหมาะสมต่าง ๆ ของทนาย ก็เท่ากับพวกเขาก็ได้ปกป้องศักดิ์ศรีของคู่ความด้วย เมื่อผู้พิพากษาร่างบรรยากาศที่เป็นมิตรและเคารพซึ่งกันและกันในศาลก็เท่ากับเป็นการช่วยทำให้เด็ก ๆ ที่ต้องมาศาลรู้สึกผ่อนคลายและลดความหวาดกลัวต่อผู้คนรอบข้างและผู้คนในกระบวนการยุติธรรมลงด้วย

ในทางกลับกัน หากผู้พิพากษาแสดงออกซึ่งอคติทางเพศด้วยการใช้ภาษาแบบเหยียดเพศและใช้คำพูดเชิงหมิ่นแคลนเสียเอง ก็จะทำให้ผู้หญิงและเด็กรู้สึกหวั่นกลัว และเป็นการทำประหนึ่งว่าทุกขภัยที่คนเหล่านี้ประสบมาเป็นเรื่องที่ไม่มีความสำคัญ เมื่อเกิดเหตุการณ์เช่นนี้ คือเมื่อคู่ความถูกปฏิเสธสิทธิที่จะได้รับการตัดสินคดีโดยผู้พิพากษาที่เป็นกลางอย่างแท้จริง ก็จะไม่เท่ากับว่าคนเหล่านี้ถูกปฏิเสธกระบวนการพิจารณาคดีที่เป็นธรรมหรือ? เมื่อใดที่ผู้พิพากษาเชื่อว่าผู้หญิงที่ถูกข่มขืนเป็นผู้ที่ “หาเรื่องใส่ตัว”

เมื่อนั้นก็เท่ากับเราได้ย้อนกลับไปสู่ยุคมืด นักสิทธิสตรี รวมทั้งผู้ชายด้วย จึงจะต้องต่อสู้กับการเลือกปฏิบัติในศาลเช่นนี้ต่อไป

กล่าวโดยสรุป ผู้พิพากษาและกระบวนการยุติธรรมที่ผู้พิพากษามีส่วนผลักดันนั้น ไม่ได้เป็นกระบวนการที่เป็นกลาง (objective) อย่างที่เราถูกทำให้เชื่อกัน ไม่ว่าจะเป็นโดยรู้ตัวหรือไม่ก็ตาม ผู้พิพากษาในฐานะที่เป็นผลผลิตและเป็นผู้กระทำการของสังคม ได้กลายเป็นผู้กำหนดความหมายและสร้างวิถีปฏิบัติในทางยุติธรรมที่มีลักษณะ subjective ที่ผ่านมา องค์กอร์ดานสิทธิสตรี นักสิทธิสตรี และนักสิทธิมนุษยชน รวมทั้งสื่อ ได้เคยท้าทายคำพิพากษาที่ไม่เป็นธรรม แต่เพิ่งเมื่อไม่นานมานี้เองที่นักสิทธิสตรีเริ่มพูดถึงประเด็นความละเอียดอ่อนต่อความต่างทางเพศและพฤติกรรมการใช้อำนาจกดขี่ของผู้พิพากษาบางคน และเริ่มมีการยื่นข้อร้องเรียนเชิงการบริหารในประเด็นที่เกี่ยวกับอคติและการเลือกปฏิบัติทางเพศ

จริงอยู่ที่อคติต่อผู้หญิงนั้นปรากฏอยู่ในคติความลักษณะอื่น ๆ เช่น คติแรงงาน คติเกี่ยวกับการสังเวยเลี้ยงดูบุตร และสิทธิในการปกครองบุตร เพราะในคติเหล่านี้ ผู้หญิงมักถูกมองว่าเป็นผู้ด้อยกว่าทั้งด้านมูลค่าการผลิตทางเศรษฐกิจของตัวผู้หญิงเองหรือสิทธิที่จะได้รับผลตอบแทนทางเศรษฐกิจในระบบตลาด อย่างไรก็ตาม ประเด็นเรื่องความรุนแรงต่อผู้หญิงเป็นประเด็นปัญหาที่ชัดเจนกว่า เพราะความรุนแรงเป็นการละเมิดสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของผู้หญิง และทำลายลบล้างโอกาสที่ผู้หญิงจะได้รับสิทธิและเสรีภาพ (ดู UN Declaration on Elimination of Violence Against Women) จึงสมควรถูกขจัดให้หมดไป ในด้านลบ ความรุนแรงเป็นสาเหตุที่คร่าชีวิตผู้หญิงทั่วโลกไปเป็นจำนวนมากกว่าโรคมะเร็ง แต่ในทางบวก เราพบว่าความพยายามในระดับโลกที่จะยุติความรุนแรงต่อผู้หญิงยังคงดำเนินต่อไป

ประเทศฟิลิปปินส์มีสัดส่วนของผู้พิพากษาหญิงเพียงร้อยละ 38.4 หรือ 430 คน จากผู้พิพากษาทั้งหมดในทุกระดับ⁷ จำนวน 1,119 คน⁸ สัดส่วนผู้พิพากษาหญิงลดลงเหลือเพียง 24.7 เปอร์เซ็นต์ในศาลไต่สวนระดับภาค (Regional Trial Courts) ซึ่งรวมถึงศาลครอบครัวด้วย การสำรวจศาลครอบครัวและบุคลากรของศาลดังกล่าวในการศึกษาหัวข้อ “ความละเอียดอ่อนต่อเรื่องเพศภาวะในศาลครอบครัว” เมื่อปี ค.ศ. 2005 พบว่าผู้พิพากษา อัยการและทนายส่วนใหญ่ไม่เคยได้ยินเรื่องภาษาที่เป็นธรรมในด้านเพศภาวะ ซึ่งหมายถึง “รูปแบบการสื่อสารด้วยวาจาหรืออย่างเป็นลายลักษณ์อักษรซึ่งไม่เป็นการหมิ่นแคลนคุกคามหรือเลือกปฏิบัติต่อผู้หญิง และไม่สอนัยทางเพศ ผู้พิพากษาหญิงเองก็มีความเห็นต่างกันเมื่อได้ฟังคำกล่าวที่ว่า “กฎหมายมีความเป็นกลางด้านเพศภาวะ” เจ้าหน้าที่อัยการหญิงส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วยกับคำกล่าวนี้เมื่อสอบถามในแง่ความเชื่อส่วนบุคคล ผู้พิพากษาหญิงร้อยละ 51.5 ไม่เห็นด้วยกับคำกล่าวที่ว่า “การข่มขืนเป็นเรื่องของอำนาจ ไม่ใช่เรื่องเพศ” และมีผู้เห็นด้วยเพียงร้อยละ 30.3 และเมื่อถามคำถามนี้กับผู้พิพากษายาย ร้อยละ 65.4 ไม่เห็นด้วย และมีผู้เห็นด้วยเพียงร้อยละ 15.4 ผลการศึกษาดังกล่าวเป็นการส่งสัญญาณอันตรายไปยังผู้ทำงานผลักดันเรื่องสิทธิของผู้หญิงและศาลฎีกา เพราะในบรรดาผู้พิพากษาที่ทำหน้าที่ตัดสินคดีเรื่องการข่มขืนและการคุกคามทางเพศนั้น ส่วนใหญ่เป็นผู้พิพากษายาย ขณะที่ผู้พิพากษาหญิงมักได้ตัดสินคดีเรื่องความประพฤติเสื่อมเสียของเยาวชน สิทธิการเลี้ยงดูบุตร ความรุนแรงในครอบครัว และการสังเวยดูแลบุตร ทั้งผู้พิพากษาหญิงและชายยังเห็นด้วยว่าการดำเนินคดีข่มขืนมักใช้เวลายาวนานกว่าคดีประเภทอื่น⁹ ซึ่งเป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้ผู้หญิงจำนวนมากตัดสินใจที่จะไม่ฟ้องร้องในกรณีดังกล่าว

ความเชื่อที่ว่าความต้องการทางเพศเป็นสาเหตุหลักหรือเป็นสาเหตุเพียงประการเดียวของการข่มขืน และความรุนแรงทางเพศรูปแบบอื่นที่กระทำต่อผู้หญิง สะท้อนมุมมองแบบเพศชายต่อเรื่องการข่มขืน และเป็นการมองภาพชีวิตด้านเพศของมนุษย์อย่างบิดเบี้ยว ผู้หญิงที่ถูกข่มขืนมักพูดถึงสำนักแห่งตัวตนในทางเพศของตนที่ถูกทำร้าย มากกว่าที่จะพูดถึงการล่วงล้ำประเวณีที่เกิดขึ้นกับร่างกาย ดังนั้นการที่ผู้ชายมองว่าการข่มขืนผู้หญิงเป็นผลมาจากความกำหนัด (คือมีความต้องการทางเพศอย่างเกินเลย) เท่ากับเป็นการมองข้ามพฤติกรรมการทำร้ายโดยอาศัยอำนาจความเป็นชายซึ่งเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในกรณีการข่มขืนหญิง การทำร้ายทางเพศเป็นเรื่องของอำนาจ และผู้หญิงต้องตกเป็นเหยื่อในกรณีนี้เพราะเหตุที่เธอเป็นผู้หญิงที่ถูกมองว่าด้อยกว่าชาย และยอมไม่มีแรงกำลังที่จะต่อต้านขัดขืนการคุกคามทางเพศได้ เมื่อผู้พิพากษาเชื่อว่าความกำหนัดคือแรงผลักดันที่ทำให้ผู้ชายลักคนลงมือข่มขืน ผู้พิพากษาอาจมองผู้หญิงที่เป็นผู้เสียหายในฐานะที่ถูกกระทำด้วยแรงปรารถนาของผู้ข่มขืน (ซึ่งมี “สิทธิ” ที่จะกระทำตามแรงปรารถนา) แทนที่จะมองผู้หญิงเป็นบุคคลที่ถูกละเมิดสิทธิ และด้วยภาพเหมารวมของผู้หญิงและผู้ชายเช่นนี้เอง ทศชนะที่บิดเบี้ยนเกี่ยวกับชีวิตด้านเพศเช่นนี้ก็นำไปสู่ความคิดแบบกล่าวโทษเหยื่อผู้เสียหายว่าสวมใส่เสื้อผ้าที่ยั่วยุกามรมณ์ หรือการถามผู้เสียหายว่าได้กระทำการใดอันเป็นการป้องกันการถูกข่มขืนหรือไม่ หรือไม่ก็ถามหาเหตุผลว่าทำไมผู้หญิงจึงทำงานและออกมาเดินนอกบ้านในเวลากลางคืน ยิ่งไปกว่านั้น พฤติกรรมการกล่าวโทษผู้เสียหายยังเป็นการยกเอาภาระการตรวจสอบพิสูจน์ความผิดให้พ้นไปจากความรับผิดชอบของผู้ข่มขืน ดังที่ปรากฏในคำพิพากษาของผู้พิพากษาศาลฎีกาแห่งเมืองบาโคลอด ซึ่งเป็นคดีที่ผู้ต้องหาได้ทำการข่มขืนอดีตครูชั้นประถมหนึ่งของเขาเองขณะที่คุณครูผู้นั้นมีอายุถึง 75 ปี ในกรณีนี้ เราคงไม่อาจกล่าวได้ว่าความต้องการทางเพศเป็นแรงจูงใจของการข่มขืน

ในช่วงเวลาสี่สิบปีที่ผ่านมา นักจิตวิทยาและนักสังคมวิทยาได้พยายามศึกษาเรื่องจิตวิทยาของการข่มขืนและผู้ข่มขืน ข้อค้นพบจากการศึกษาเหล่านี้แสดงว่าการข่มขืนเป็นอาชญากรรมในแง่ความรุนแรง และผู้หญิงมักมองว่าการข่มขืนเป็นการคุกคามต่อชีวิต ที่ทำให้ผู้เสียหายต้องตกอยู่ภายใต้ภาวะอารมณ์ของความหวาดกลัวและความรู้สึกต่ำต้อยไร้ค่า และยังพบว่าสำหรับผู้ข่มขืน ความต้องการทางเพศไม่ได้เป็นแรงจูงใจที่สำคัญเท่ากับความต้องการกระทำรุนแรง การข่มขืนจึงเป็นมากกว่าเรื่องทางเพศ เพราะการข่มขืนเกิดขึ้นเพื่อเติมเต็มความต้องการที่เกี่ยวข้องกับอำนาจ ความโกรธแค้น และการคุกคาม การข่มขืนมีองค์ประกอบของความรู้สึกเป็นศัตรู (ความโกรธ) และการควบคุม (อำนาจ) มากกว่าแค่อารมณ์ทางเพศ

เมื่อปี ค.ศ. 1999 คำพิพากษาศาลในคดีระหว่าง ประชาชน กับ ลาร์รี มาฮิเนย์¹⁰ เป็นการย้อนยุคกลับไปสู่ความเข้าใจแบบเดิม ว่าการข่มขืนเป็นอาชญากรรมที่เกิดจากอารมณ์ หมายความว่าผู้ข่มขืนนั้นถูกกระตุ้นด้วยความกำหนัดและไม่ใช้โดยอำนาจหรือความต้องการที่จะมีอำนาจเหนือเหยื่อ ความเข้าใจผิดเช่นนี้มักเกิดซ้ำกับบรรดาผู้พิพากษาที่ทำหน้าที่ไต่สวนคดีในศาล ผู้พิพากษาเหล่านี้มักอ้างคำกล่าวที่ว่า “การข่มขืนเป็นอาชญากรรมที่ทำให้เกิดความอับอาย ซึ่งไม่ได้มีสาเหตุจากความจำเป็นใด ๆ และไม่มีสาเหตุอื่นที่เป็นเหตุเป็นผลยิ่งไปกว่าเรื่องความต้องการทางเพศ แต่ผู้ที่เต็มไปด้วยแรงกำหนัดไม่ควรดำรงอยู่ต่อไป”

เราเห็นว่าผู้พิพากษาศรียอนวิธิตัดเกี่ยวกับการข่มขืนในคดี มาร์ฮิเนย์ ทังโป และควรหันไปอ้างอิงแนวการพิพากษาที่ใช้ภาษาและแนวคิดเรื่อง “ความรุนแรงต่อผู้หญิง” ซึ่งเริ่มปรากฏมีครั้งแรกในปี 1988 หรือเจ็ดปีหลังจากที่ฟิลิปปินส์เข้าเป็นภาคีอนุสัญญา CEDAW คำพิพากษาที่เต็มไปด้วยชั้นเชิงการเขียนโดยฝีมือของผู้พิพากษาศาลฎีกา อับราฮัม ชาร์เมียนโต ในคดีระหว่าง ประชาชน กับ มูโนส¹¹ ซึ่งมีการให้ความหมายของคำว่าข่มขืน ว่าหมายถึงว่า “การล่วงละเมิดต่อเพศภาวะ” (gender violation) และเป็นการที่ศาลสูงสุดยืนตามคำพิพากษาให้ลงโทษคนขับรถโดยสารจับที่ข่มขืนหญิงรับจ้างชักผ้าซึ่งเป็นเพื่อนบ้านในรถโดยสารของตน

ด้วยความเข้าใจในความทุกข์ยากของผู้ตกเป็นเหยื่อ ศาลฎีการะบุว่า

สังคมโดยทั่วไปมักขาดความเห็นอกเห็นใจผู้หญิงซึ่งถูกทำร้าย ทำให้พวกเธอต้องเผชิญกับการถูกล้อเลียนและความอับอายเมื่อเข้าแจ้งความกรณีที่ถูกทำร้าย เหยื่อที่ถูกข่มขืนมักต้องแบกรับภาระในการพิสูจน์ว่าตนเองถูกข่มขืนจริง และว่าพวกเธอไม่ได้เป็นผู้ซื้อเชียวให้เกิดการละเมิด หรือไม่ได้เป็นผู้มีความประพฤติดีเสื่อมเสีย ในบางกรณี กระบวนการที่ผู้หญิงต้องแบกรับภาระในการพิสูจน์ตนเองอาจก่อให้เกิดความเสียหายด้านอารมณ์ความรู้สึกที่บาดลึกและไม่อาจเยียวยากับเหยื่อและบุคคลแวดล้อมในชีวิตของพวกเธอ ในอีกด้านหนึ่งดูเหมือนว่าเงื้อมมือกันกร้าวกระด้างของความไม่เป็นธรรมทางสังคมจะไม่เอื้อถึงผู้ที่กระทำการข่มขืน

ความรุนแรงที่กระทำต่อผู้หญิงไม่จำเป็นต้องเป็นความโหดร้ายทารุณในทางกาย แต่เพียงอย่างเดียว ในสังคมที่ยังถือว่าผู้ชายเหนือกว่าผู้หญิง การล่วงละเมิดต่อเพศภาวะสามารถเกิดขึ้นได้โดยผ่านการเบียดเบียนทางอารมณ์และทางเพศที่กระทำต่อผู้หญิงที่อ่อนแอและง่ายต่อการเอารัดเอาเปรียบ ถึงเวลาแล้วที่ผู้ชายควรจะมองดูผู้หญิงด้วยความเคารพและไม่ฉวยโอกาสเอากับความอ่อนด้อยในทางกำลังร่างกาย ในทำนองเดียวกัน ถึงเวลาแล้วที่สังคมควรต้องประกอบด้วยผู้ชายและผู้หญิงมีความเสมอภาคกันในทุกระดับของการมีชีวิตอยู่และไม่เอารัดเอาเปรียบผู้ที่ยากจนและไร้อำนาจ ผู้หญิงสองคน คือ แองเจลา ฟิลลิปส์ และจิลรากูเซ็น ผู้เขียนหนังสือที่ชื่อว่า ร่างกายของเรา ตัวตนของเรา กล่าวถึงการข่มขืนประเภทอื่น ๆ ที่นอกเหนือจากการข่มขืนแบบที่ต้องมีการข่มขู่คุกคามอย่างชัดเจน ผู้เขียนทั้งสองกล่าวว่า “แม้พวกเราจะมักคิดถึงการข่มขืน ว่าหมายถึงการบังคับขืนใจในทางเพศซึ่งมีรูปแบบที่ชัดเจนและไร้ซึ่งขอบธรรมใด ๆ แต่คนจำนวนมาก โดยเฉพาะผู้ชาย (แต่ก็ไม่ได้จำกัดเฉพาะผู้ชายเท่านั้น) มักมีความเข้าใจผิด ๆ ในเรื่องที่ว่ากระทำความผิดใดถือเป็นการข่มขืนและแบบใดไม่ใช่การข่มขืน ในความคิดของคนเหล่านี้ การข่มขืนจะถือเป็นการข่มขืนก็ต่อเมื่อมันเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นตามตรอกซอกซอย เมื่อมันเป็นกระทำความผิดของคนแปลกหน้าที่ไม่รู้จักกัน หรือเมื่อปรากฏมีบาดแผลและร่องรอยของการทำร้ายร่างกาย แต่สำหรับคนเหล่านี้ การข่มขืนไม่ถือเป็นการข่มขืนที่แท้จริงเมื่อมันเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคนเดียว เป็นการกระทำโดยเพื่อนหรือคนรู้จัก ... หรือเมื่อผู้หญิงดูเหมือนจะไม่ได้รับอันตรายใด ๆ ในทางร่างกาย พวกเราที่เป็นผู้หญิงหลายคนรู้ว่าการข่มขืนในแบบหลังนี้เป็น “การข่มขืนที่แท้จริง” เช่นเดียวกับการข่มขืนแบบแรก ผู้ชายทั้งหลายก็จำเป็นที่จะต้องมีความเข้าใจแบบเดียวกันนี้ด้วย

แม้ว่าในครั้งนี้ศาลฎีกาจะไม่ได้ระบุว่า การข่มขืนเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนของผู้หญิง แต่ศาลก็ได้สร้างให้เกิดพัฒนาการเชิงบวกในระบบศาลยุติธรรม โดยการไม่จัดว่าการข่มขืนเป็นการกระทำที่เกิดจากความกำหนดเช่นในคดีต่าง ๆ ก่อนหน้านั้น แต่ระบุว่า การข่มขืนเป็น “การแสดงออกซึ่งความรู้สึกถูกเหยียดหยามต่อผู้หญิงอย่างถึงที่สุด” ยิ่งไปกว่านั้น การที่ศาลอ้างถึงงานเขียนร่วมสมัยเรื่องการข่มขืน ก็เท่ากับว่าศาลฎีกาได้บอกพวกเจ้าหน้าที่ในระบบศาลยุติธรรมให้หันติดตามเรียนรู้จากงานทางวิชาการเรื่องการข่มขืนและความสัมพันธ์ด้านเพศภาวะที่เป็นปัจจุบัน คำพิพากษานี้มีขึ้นเก้าปีก่อนที่จะมี “กฎหมายต่อต้านการข่มขืน ปี ค.ศ. 1997” ซึ่งเป็นการแก้ไขมาตราต่าง ๆ ใน “ประมวลกฎหมายอาญาว่าด้วยการข่มขืนฉบับแก้ไขเพิ่มเติม” ซึ่งถือว่าการข่มขืนเป็นอาชญากรรมที่กระทำต่อบุคคล ไม่ใช่เป็นอาชญากรรมต่อความบริสุทธิ์ในทางเพศ (crime against chastity – ผู้แปล) ปัญหาของการจัดประเภทให้การข่มขืนเป็นอาชญากรรมต่อความบริสุทธิ์ทางเพศก็คือ ความหมายของความบริสุทธิ์ในทางเพศ ซึ่งมักถูกแปลความว่าหมายถึงพรหมจรรย์และความบริสุทธิ์ผุดผ่อง จะเข้ามามีบทบาทเป็นองค์ประกอบหนึ่งในการพิจารณาคดี กรณีเช่นนี้นับเป็นความผิดพลาดและไม่เป็นธรรม เมื่อผู้เสียหายกลับต้องรับภาระในการพิสูจน์ว่าตนเองเป็นผู้ที่บริสุทธิ์ที่ไม่เคยมีประวัติต่างปร้อยในทางเพศ แทนที่จะพุ่งเป้าไปที่การพิสูจน์ว่ามีการกระทำผิดเกิดขึ้นจริง และทั้งที่ความบริสุทธิ์ในทางเพศไม่ใช่องค์ประกอบของการกระทำผิด การอ้างถึงเงื่อนไขความบริสุทธิ์ และการสืบทอดมายาคติที่ถือว่าเฉพาะผู้หญิง “ดี” และบริสุทธิ์เท่านั้นที่อาจตกเป็นเหยื่อของการข่มขืนเช่นนี้ ทำให้ศาลตกอยู่ในกับดักของการสร้างภาพเหมารวมว่าเฉพาะผู้หญิงที่มีภาพพจน์แบบ “หญิงสาวฟิลิปปินส์ที่มีชื่อเสียงดังงาม”¹² และเป็นหญิงผู้สงบเสถียรเฉกเช่น “มาเรีย คลาลา” หรือผู้ที่มาจาก “ครอบครัวที่ดี” เท่านั้นจึงจะถือว่าเป็นเหยื่อการข่มขืนที่น่าเชื่อถือ

น่าเสียดายที่ว่าหลังจากคดี *ประชาชน กับ มุนอส* ที่กล่าวมาแล้ว คำตัดสินของศาลฎีกาก็ไม่ได้มีความคงเส้นคงวาและไม่สามารถยุติมายาคติและความเข้าใจที่ผิด ๆ ทั้งหลายทั้งปวงเกี่ยวกับการข่มขืนได้โดยสิ้นเชิง ดังนั้นสิ่งเหล่านี้จึงยังคงดำรงอยู่ต่อไปในระบบศาลยุติธรรมของฟิลิปปินส์ และยังคงมีการปฏิบัติซ้ำ ๆ โดยผู้พิพากษาที่ขาดวิจารณญาณ ตัวอย่างของคดีประเภทนี้ที่เห็นชัดคดีหนึ่งคือคดีความระหว่าง *ประชาชน กับ ริลอกซ์* ซึ่งจะพูดถึงในรายละเอียดต่อไปเพื่อเป็นตัวอย่างในเรื่องการวิเคราะห์เชิงเพศภาวะในกรณีดังกล่าว ศาลฎีกาได้ยกฟ้องชายอายุหกสิบปีคนหนึ่งซึ่งถูกกล่าวหาว่าข่มขืนลูกสาวของตนเอง ศาลตัดสินว่าผู้เสียหายซึ่งมีอายุ 33 ปีและมีบุตรสองคน ควรจะได้ต่อต้านขั้วขึ้นและตะโกนขอความช่วยเหลือเมื่อถูกพ่อข่มขืน แต่ก็ไม่ได้ทำเช่นนั้น

ภาพเหมารวมด้านเพศภาวะเกี่ยวกับบทบาท และความประพฤติของผู้หญิง

นอกเหนือจากอคติในกรณีความรุนแรงต่อผู้หญิงแล้ว ยังปรากฏมีปัญหาอื่นเกี่ยวกับภาพเหมารวมด้านเพศภาวะด้วย ได้แก่ ภาพที่ว่าผู้หญิงคือแม่บ้านและดูแลลูก ภาพเช่นนี้มีผลอย่างมากต่อคดีที่มีแง่มุมทางเศรษฐกิจ หรือเกี่ยวข้องกับสิทธิในการดูแลลูกที่มีอายุเกินเจ็ดปีและมีบิดาเป็นผู้มีฐานะการเงินดีพอที่จะส่งเสียด้านการศึกษาของลูก นับเป็นเรื่องน่าสนใจที่จะติดตามคดีแรก ๆ ที่ผู้หญิงจะฟ้องร้องสามีหรือคู่ครองของตนด้วยข้อหาการคุกคามในทางเศรษฐกิจโดยอ้าง “กฎหมายต่อต้านความรุนแรงต่อผู้หญิงและบุตรของผู้หญิง ค.ศ. 2004” ในกรณีที่สามีหรือคู่ครองปฏิเสธไม่ยอมแบ่งทรัพย์สินประเภทเงินทุนหรือธุรกิจที่เป็นสินสมรสหรือเป็นเจ้าของร่วมกัน หรือทรัพย์สินที่เป็นเจ้าของหรือชื่อร่วมกันในระหว่างที่อยู่กันฉันท์สามีภรรยาโดยไม่ได้แต่งงานตามกฎหมาย หรือไม่เช่นนั้นก็เป็นคดีที่ผู้หญิงฟ้องขอแยกทางกับสามีซึ่งไม่ได้อยู่ร่วมกันอีกต่อไปแล้ว ด้วยข้อหาว่ามีพฤติกรรมที่ถือเป็นการคุกคามอย่างรุนแรง เมื่อสามีที่แยกกันอยู่นั้นกุมอำนาจการดำเนินการธุรกิจที่เป็นสินสมรสและไม่รายงานผลกำไรของธุรกิจนั้นให้ภรรยาทราบ ในขณะที่ หลักกฎหมายว่าด้วยการอ้างถึง “พฤติกรรมที่เป็นการคุกคามอย่างรุนแรง” เพื่อเป็นเหตุขอแยกทางอย่างถูกต้องตามกฎหมายนั้นมีน้อยมาก และผู้พิพากษาก็มักตีความเงื่อนไขดังกล่าวให้หมายถึงการคุกคามทางร่างกายหรือการคุกคามซ้ำ ๆ ด้วยวาจาเท่านั้น ทั้งนี้โดยไม่คำนึงถึงกฎหมายของสาธารณรัฐหมายเลข 9262 ที่ยอมรับให้มีการพิจารณาการคุกคามรูปแบบอื่น เช่น การคุกคามทางจิตใจ อารมณ์ และเศรษฐกิจ

ในคดีระหว่าง *มาซีย์ กับ ศาลอุทธรณ์* (G.R. No. L-45870, วันที่ 11 พฤษภาคม 1984) ศาลฎีกายกประโยชน์ให้ฝ่ายหญิงโดยตัดสินว่าแม้ผู้เกี่ยวข้องในคดีจะไม่ได้แต่งงานกัน แต่ภรรยาที่ไม่ได้จดทะเบียนสมรสก็มีสิทธิที่จะได้รับส่วนแบ่งในทรัพย์สินครึ่งหนึ่งอยู่ดี คำตัดสินนี้เป็นการยอมรับการมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของทรัพย์สินของผู้หญิงในคู่ที่ไม่ได้แต่งงานกันตามกฎหมาย แม้ว่าฝ่ายหญิงจะไม่ได้ทำงานนอกบ้านก็ตาม ศาลฎีกาให้เหตุผลว่านี่เป็นการตีความกฎหมายแพ่งที่ถูกต้องแล้ว เพราะเราไม่อาจคาดหวังให้ฝ่ายหญิงละทิ้งบทบาทของตนในฐานะผู้ดูแลครอบครัวและออกไปหารายได้นอกบ้านได้

ในคดีข่มขืน ภาพเหมารวมของผู้หญิงฟิลิปปินส์ที่ศาลมักอ้างถึงบ่อย ๆ ได้แก่ ผู้หญิงแบบ “สาวชาวบ้านจน ๆ” “สาวบ้านนอก” “ผู้หญิงฟิลิปปินส์ที่ประพฤติตัวเหมาะสม” และ “มาเรีย คลารา” ภาพของผู้หญิงฟิลิปปินส์ที่บริสุทธิ์ผุดผ่อง เป็นสาวพรหมจรรย์ ไร้เดียงสาและขาดกล้าวเหล่านี้ มักถูกศาลไต่สวนใช้อ้างอิงเพื่อชี้ว่านักความน่าเชื่อถือของผู้หญิงในคดีข่มขืน เป็นการอ้างซ้ำถึงคำกล่าวทำนองเดียวกันของศาลฎีกาในคดี *ประชาชน กับ กาน*¹³ เมื่อวันที่ 18 สิงหาคม 1972 และศาลฎีกาก็ใช้มาตรฐานแบบ “มาเรีย คลารา” มาตั้งแต่ปี 1982 และมาตรฐานเดียวกันนี้ก็ถูกอ้างถึงในการพิพากษาคดีข่มขืนอื่น ๆ อีกสี่คดี นับตั้งแต่ปี 1980 ถึง 2004¹⁴ ในทำนองเดียวกัน วลี “สาวชาวบ้านจน ๆ” ที่หมายถึงผู้หญิงยากจนในหมู่บ้านที่มีการศึกษาน้อยและไม่ประสาต่อ “วิถีของโลก” (หมายถึงเมืองใหญ่) ก็ถูกใช้ในคดีทั้งหมด 143 คดีนับตั้งแต่ปี 1901 ถึง 2004 คดีหลัง ๆ ได้แก่คดีระหว่าง *ประชาชน กับ ดอนยาเจา*¹⁵ และคดี *ประชาชน กับ อัลเบอริโอ*¹⁶

ซึ่งศาลฎีกาใช้ข้อโต้แย้งเก่า ๆ ที่ว่า “ไม่มีผู้หญิงสาวฟิลิปปินส์ที่ดี ๆ ที่ไหนที่จะยอมรับต่อหน้าธารกำนัลว่าตัวเองถูกข่มขืนแล้วก็ยอมให้เกียรติและศักดิ์ศรีของตัวเองต้องต่างพร้อยยกเว้นแต่ว่าเรื่องนั้นจะเป็นเรื่องจริง” แม้ว่าจะมีระเบียบที่ห้ามไม่ให้ฝ่ายผู้ถูกกล่าวหาหาหยิบยกพฤติกรรมทางเพศในอดีตของเหยื่อการข่มขืน ทั้งที่เป็นเด็กและผู้ใหญ่ มาเป็นประเด็นในการสู้คดี (rape shield rule) แต่มาตรฐานความเป็นผู้หญิงฟิลิปปินส์แบบนี้ก็ยังคงสร้างปัญหาให้กับผู้หญิงที่เป็นเหยื่อ เช่น หญิงต่างชาติ ซึ่งในสายตาของศาลแล้ว จัดว่าเป็นพวกที่ทันสมัยและมีเสรีภาพมากเกินไป ความคิดเช่นนี้อาจมีอิทธิพลต่อผู้พิพากษาศาลฎีกา ซึ่งตัดสินยกฟ้องชายผู้หนึ่งซึ่งข่มขืนเพื่อนหญิงชาวอังกฤษอายุ 30 ปีในคดี *ประชาชน กับ สาธารณะ* (G.R. No. 117682, วันที่ 18 สิงหาคม 1997) แม้ว่าผู้พิพากษาฮิลารีโอ จี ดาวิเด จูเนียร์ จะมีความเห็นต่างจากองค์คณะผู้พิพากษาก็ตาม

มาตรฐานแบบ “มาเรีย คลารา” ที่กล่าวถึงข้างต้นนั้น ถูกลดตามตัวละครในนวนิยายของโฮเซ ริซาล เรื่อง *Noli Me Tangere* และหมายถึงผู้หญิงฟิลิปปินส์ที่ขี้อาย ขลาดกลัว บริสุทธิ์ผุดผ่องและชอบโอนอ่อนผ่อนตาม แม้ *Noli Me Tangere* จะเป็นนวนิยายที่ดีมาก แต่แน่นอนว่าริซาลย่อมไม่ได้ตั้งใจที่จะให้ผู้พิพากษาคิดความว่า มาเรีย คลาราคือตัวแบบมาตรฐานสำหรับผู้เสียหายในคดีข่มขืนที่มีความน่าเชื่อถือ ตัวแบบมาตรฐานเช่นนี้ตอกย้ำความเชื่อผิด ๆ ดังเดิมที่ว่า เฉพาะผู้หญิงที่บริสุทธิ์ผุดผ่องและผู้หญิง “จากครอบครัวที่ดี” (ครอบครัวชนชั้นสูง ร่ำรวย หรือครอบครัวชนชั้นกลางที่มีการศึกษา) เท่านั้นที่มีความน่าเชื่อถือหรือพูดอีกอย่างก็คือ เฉพาะผู้หญิงอย่างมาเรีย คลาราเท่านั้นที่น่าเชื่อว่าถูกข่มขืน นี่เป็นการทดสอบที่ไม่เป็นธรรมและไม่สอดคล้องกับยุคสมัย ในทางตรงกันข้าม เราไม่พบมาตรฐานในทำนองเดียวกันนี้ที่จะใช้วัดความน่าเชื่อถือของผู้ชาย จะมีก็แต่ความเชื่อผิด ๆ ที่เชื่อกันแพร่หลายว่า ไม่มีทางเป็นไปได้ที่ผู้ชายซึ่งเป็น “พ่อที่ดี” หรือเป็นคนที่มีการศึกษาจะเป็นผู้ทำร้ายหรือข่มขืนผู้หญิง

ประสบการณ์ของผู้เกี่ยวข้องในคดีและทนายความที่เป็นผู้หญิง

ในการสำรวจโดยเฟลิเซียโนกับโลบริตเซียและคณะ ผู้พิพากษาหญิงระบุว่าพยานที่เป็นหญิงมักต้องเผชิญกับปัญหาต่อไปนี้

- (1) การข่มขู่คุกคาม
- (2) คำพูดแบบชี้นำ
- (3) ข้อวิจารณ์เกี่ยวกับรูปร่างหน้าตา เสื้อผ้า และร่างกายของผู้หญิง และ
- (4) คำพูดและเรื่องตลกที่มีลักษณะเหยียดเพศ ในอีกด้านหนึ่งผู้พิพากษายายเองก็ระบุว่าคำพูด

และเรื่องตลกเหยียดเพศเป็นปัญหาที่พยานฝ่ายหญิงประสบ¹⁷

แม้แต่ทนายความและอัยการที่เป็นผู้หญิงเองก็ไม่ได้รอดพ้นไปจากการเลือกปฏิบัติทางเพศในศาล ในการสัมภาษณ์ผู้หญิงสำหรับการตัดสิน “รางวัลความเป็นธรรมด้านเพศภาวะ” ผู้หญิงที่ให้สัมภาษณ์ได้เล่าเรื่องเกี่ยวกับอคติทางเพศดังต่อไปนี้

คำพูดชี้หน้า

คำพูดชี้หน้าของผู้พิพากษาในคดีความระหว่างคู่สามีภรรยา มีหลายแบบ ตั้งแต่การบอกโดยไม่ให้มีการบันทึกคำพูดให้คู่คดีที่เป็นภรรยา “อ้าแขนอ้าขา” ให้สามี ไปจนถึงการบอกคู่ความที่เป็นชายว่า สาเหตุที่ภรรยาของเขาต้องการยุติการสมรสเป็นเพราะเขาไม่อาจสนองความต้องการทางเพศของภรรยาได้

ทนายความสองคนพร้อมด้วยอัยการหญิงอีกหนึ่งคนซึ่งเป็นสมาชิก “แนวร่วมเผ่าะวังด้านเพศภาวะ” ได้ยื่นข้อร้องเรียนในทางปกครองว่าผู้พิพากษาศาลครอบครัวรายหนึ่งได้กล่าวคำพูดเชิงเหยียดเพศในศาล ในกรณีหนึ่ง ผู้พิพากษารายนี้พูดว่า ความคิดของทนายที่ว่าลูกความของตนไม่อาจให้กำเนิดบุตรได้เพราะเป็นผู้เสื่อมสมรรถภาพทางเพศนั้น คงจะไม่เป็นจริงหากจะให้ทนายของผู้เสียหายลองถอดเสื้อผ้าให้ดู

ในคดีข่มขืน รวมทั้งคดีข่มขืนเด็ก ผู้พิพากษามักทำให้ความเสียหายที่เกิดขึ้นดูเหมือนเป็นเรื่องเล็กน้อย ทั้งนี้อาจโดยการทำให้เรื่องราวในคดีกลายเป็นเรื่องตลกขบขัน หรือโดยการทำให้พยานผู้เสียหายกลายเป็นเป้าการเสียดสีดูแคลน หรือโดยการเข้าข้างผู้ถูกกล่าวหาอย่างชัดเจน ในคดีข่มขืนคดีหนึ่งที่เกิดขึ้นในเขตเมืองมานิลา เด็กสาววัยสิบหกปีแจ้งความว่าเมื่อตอนที่เธอถูกนักบวชรายหนึ่งข่มขืนนั้น เธอมีอายุเพียงสิบสองปี ในกรณีนี้ทนายความเล่าว่าผู้พิพากษา เมื่อตอนที่อยู่ในห้องทำงาน ได้พยายามโน้มน้าวให้เด็กสาวยอมรับเงินชดเชยค่าเสียหายเพื่อยุติคดี ผู้พิพากษาหญิงรายนี้ยังพูดกับผู้เสียหายอีกด้วยว่า อีกไม่นานเธอก็จะลืมเรื่องการข่มขืนนี้และยังแนะนำให้เธอไปอาบน้ำและทิ้งความทรงจำถึงเรื่องที่เกิดขึ้นโดยการนอนหลับ ทั้งนี้โดยไม่ได้คำนึงถึงความรู้สึกและสิทธิของผู้เสียหายเลย และผู้พิพากษายังได้เรียกอัยการและทนายผู้เสียหายเข้าไปในห้องพักทำงานและบอกว่าตัวผู้พิพากษาเองไม่เชื่อนักบวชได้ข่มขืนผู้เสียหายจริง และว่าเด็กสาวผู้นั้นคงจะได้พยายามหว่านเสน่ห์เพื่อหลอกล่อนนักบวช เพราะผู้หญิงมักคิดว่าการทำให้นักบวชต้องกระทำการผิดศีลได้นั้นเป็นเรื่องที่ทำหายและถือเป็นความสำเร็จ อย่างไรก็ตาม เด็กผู้เสียหายปฏิเสธไม่ยอมรับเงินเพื่อยุติคดี

ในคดีข่มขืนซึ่งเป็นที่ขึ้นชมในผลการตัดสิน คือคดีระหว่าง *ประชาชน กับ ฮาลอลโฮส* ทำทางการแสดงออกและภาษาที่ผู้พิพากษาใช้ก็ชี้ว่าจะสอดคล้องกับภาพในอุดมคติเสมอไป แม้ศาลจะตัดสินลงโทษสมาชิกสภาปกครองเกรสผู้ถูกกล่าวหาก็ตาม เมื่อเด็กผู้เสียหายถูกถามว่าจาลอลโฮสทำอะไรกับเธอบ้าง และเด็กพูดประโยคหนึ่งเป็นภาษาตากาล็อก ในทันทีนั้น ผู้พิพากษาก็หันไปทำหน้าที่แทนล่ามแล้วแปลคำพูดของเด็กอย่างติดตลกว่า “เขาเอาอวัยวะเพศเข้ามาที่หนู หมายถึงยั่วยวนคุณนั่นนะ ไม่ใช่ผม” คำพูดดังกล่าวสามารถเรียกเสียงหัวเราะจากทนายจำเลย และทำให้เด็กผู้เสียหายต้องรู้สึกอับอายและเป็นการคุกคามเด็ก

ผู้พิพากษาบางคนถึงกับออกปากวิพากษ์วิจารณ์การแต่งตัวของคู่กรณีและพยาน เช่นในคดีหนึ่งที่ศาลในเขตเมืองมานิลา ผู้พิพากษาศาลครอบครัวที่เป็นหญิงรายหนึ่งบอกกับหญิงสาวซึ่งมาเป็นพยานในคดีที่เพื่อนของเธอถูกข่มขืน ว่าหญิงสาวผู้นั้นไม่ควรสวมเสื้อที่เปิดให้เห็นช่วงไหล่ (เสื้อของพยานผู้นั้น

มีสายคล้องไหล่เส้นเล็ก ๆ) เพราะมันเป็นการรบกวนผู้ชายที่อยู่ในศาล ทนายผู้เสียหายไม่ยอมให้คำพูดนี้ผ่านไปเฉย ๆ เนื่องจากเห็นว่าพยานของตนถูกทำให้ต้องรู้สึกอับอายขายหน้า และกล่าวว่า “ศาลที่เคารพ ถ้าพวกนักกฎหมายผู้ชายในศาลนี้รู้สึกอึดอัด มันก็เป็นปัญหาของพวกเขาเอง” และทนายจำเลยซึ่งเป็นหญิงสาวก็ได้กล่าวเสริมว่า เธอเห็นด้วยกับคำพูดของทนายผู้เสียหาย คำตำหนิของทั้งสองทำให้ผู้พิพากษาถึงกับนั่งเงิบ

อัยการมินเนอร์วา แอมบรอสีโอ สมาชิกของคณะกรรมการองค์กรยุติธรรมเพื่อเด็ก (Child Justice League) ซึ่งเป็นองค์การภาคเอกชนที่ทำงานด้านการคุ้มครองสิทธิเด็ก และเป็นหัวหน้าคณะทนายในคดีฮาลอสโฮส เล่าถึงอีกเหตุการณ์หนึ่งที่ผู้พิพากษากล่าวว่าเธอแน่ใจหรือว่าเธอไม่ใช่ผู้เสียหายเสียเอง ส่งผลให้อัยการมินเนอร์วาต้องพยายามระงับอารมณ์เพื่อจะได้ไม่โพล่งถามผู้พิพากษากลับไปว่า แล้วตัวท่านเองแน่ใจหรือว่าท่านไม่ใช่ผู้ต้องหา

น่าเสียดายว่า ภาษาและพฤติกรรมของผู้พิพากษาและอัยการที่ขาดความละเอียดอ่อนต่อเรื่องเพศภาวะเช่นนี้ มักไม่ได้ถูกบันทึกไว้ในบันทึกคำให้การในศาล เพราะเวลาที่พูดเรื่องทำนองนี้ ผู้พิพากษาหรืออัยการมักเปลี่ยนมาใช้ภาษาตากาล็อกแทนที่จะใช้ภาษาอังกฤษตามปกติ ซึ่งเป็นการส่งสัญญาณให้เสมือนศาลหยุดบันทึกคำให้การชั่วคราวหรือไม่เช่นนั้นก็อาจมีการสั่งให้เว้นไม่บันทึกคำพูดเหล่านั้น ในกรณีหนึ่งอดีตผู้พิพากษาอาโดราซิออน ครูซ อาวิลาโดแห่งศาลไต่สวนระดับภาคในเมืองดาเวาซิตี ได้ถกเถียงกันเป็นเวลานานกับผู้พิพากษาที่ทำหน้าที่บนบัลลังก์ เพราะฝ่ายหลังกล่าวว่าเป็นธรรมชาติของผู้ชายที่ต้องมีหลายเมีย และผู้หญิงก็ควรยอมรับข้อเท็จจริงนี้และยอมทนอยู่ไป ต่อมาท่านอาวิลาโดได้ขออุทธรณ์การถอดถอนคำพูดในศาล เพื่อใช้เป็นหลักฐานที่จะทำให้ผู้พิพากษาต้องออกมาแสดงความรับผิดชอบต่อคำพูดของตน แต่ก็ได้รับคำตอบจากเสมือนศาลว่าหากเขายอมให้เอกสารตามคำขอนั้น ตัวเสมือนศาลเองก็คงไม่จำเป็นต้องตงงาน

ไม่ใช่แต่เฉพาะคู่กรณีในศาลเท่านั้นที่ต้องพบเจอกับการเลือกปฏิบัติอันเนื่องมาจากเพศภาวะ ทนายความและเจ้าหน้าที่ศาลที่เป็นผู้หญิงเองก็ไม่ได้รอดพ้นไปจากเหตุการณ์ที่สะท้อนถึงการขาดความละเอียดอ่อนในเรื่องเพศภาวะและการใช้ภาษาแบบเหยียดเพศ ตลอดจนการคุกคามทางเพศโดยผู้พิพากษาและทนายด้วยกันเอง ระหว่างปี 1950 ถึงเดือนสิงหาคม 2004 ศาลฎีกาได้รับเรื่องที่เป็นคดีทางปกครองเรื่องการคุกคามทางเพศโดยผู้พิพากษาจำนวนห้าคดี ในจำนวนนี้มีผู้พิพากษาถูกไล่ออกสองคน¹⁸ และอีกสองคนถูกสั่งให้พักงาน¹⁹ อย่างไรก็ตาม ผู้พิพากษาอีกรายหนึ่งหลุดพ้นจากข้อกล่าวหาเมื่อมีหลักฐานว่าคำร้องเรียนนั้นเป็นความพยายามที่จะคุกคามตัวผู้พิพากษาเอง²⁰ และขณะนี้ยังมีคดีในลักษณะนี้ที่ยังดำเนินการไม่เสร็จสิ้นอยู่ในศาลฎีกาอีกสี่คดี คดีล่าสุดเป็นคดีที่กล่าวหาว่าผู้พิพากษานาเคลโต เอ็มคามิเนต ประจำศาลไต่สวนระดับภาคสาขา 6 ของเมืองเซบูซิตี²¹ ได้กระทำการคุกคามทางเพศต่ออัยการหญิง และเจ้าหน้าที่เสมือนที่เป็นหญิงในศาลของตน โดยรายหนึ่งเป็นการจับมือและอีกรายหนึ่งเป็นการจับแก้ม ผู้พิพากษารายนี้ถูกตัดสินว่าได้กระทำการละเมิดข้อ 3 และ 4 ของประมวลจริยธรรมของระบบศาล และถูกสั่งพักงานเป็นเวลาหกเดือนโดยไม่ได้รับเงินเดือนและให้มีผลทันที นอกจากนี้ ผู้พิพากษารายนี้ยังได้รับการตักเตือนว่าหากมีการกระทำผิดซ้ำอีกก็就会被ไล่ออก คำตัดสินของศาลฎีกาในกรณีนี้มีความตอนหนึ่งว่า

ผู้ที่ทำงานในระบบศาลยุติธรรม โดยเฉพาะผู้พิพากษา จะต้องไม่เพียงแต่รู้กฎหมาย แต่ยังต้องดำรงไว้ซึ่งเกียรติภูมิและความสัตย์ และยึดมั่นในคุณธรรมอย่างยั่งยืนตลอดทั้งในชีวิตส่วนตัวและสาธารณะ

ในคดีนี้ พวกเรามีความห่วงใยเป็นอย่างยิ่งต่อสถานะในทางคุณธรรมของผู้พิพากษาคามิเนต การที่ท่านมีนิสัยชอบพูดจาหยอกล้อและแสดงความใกล้ชิดสนิทสนมกับสตรีเพศโดยที่อีกฝ่ายไม่ได้ยินดีด้วยนั้น บ่งชี้ถึงการด้อยคุณธรรมและขาดความเคารพต่อพนักงานเจ้าหน้าที่ที่เป็นหญิง พนักงานเจ้าหน้าที่เหล่านี้เป็นผู้ได้บังคับบัญชาของท่าน และท่านควรจะได้ปฏิบัติต่อพวกเธอเหมือนดังเป็นลูกในปกครองของตน ไม่มีตำแหน่งงานใดที่เรียกร้องให้ผู้ดำรงตำแหน่งต้องมีคุณธรรมจริยธรรมยิ่งไปกว่าการดำรงตำแหน่งในศาลยุติธรรม การปฏิบัติหน้าที่อันสูงส่งในฐานะผู้ดำเนินการให้เกิดความยุติธรรมเป็นเงื่อนไขให้ผู้พิพากษาต้องมีความพยายามอย่างยั่งยืนที่จะรักษาไว้ซึ่งเกียรติศักดิ์ที่ตนได้รับ ดังนั้น ผู้พิพากษาจึงต้องวางตัวให้เหมาะสมตลอดเวลา เพื่อให้พฤติกรรมของตน ไม่ว่าจะเป็นในฐานะทางการหรือไม่ จะผ่านการตรวจสอบอย่างเข้มงวด และได้รับการยอมรับจากสาธารณชน ผู้ซึ่งมักมองว่าผู้พิพากษาคือต้นแบบของเกียรติศักดิ์และความยุติธรรม

ข้อ 3 กับ 5 และข้อ 4 กับ 6 ในประมวลจริยธรรมของระบบศาลระบุเป็นลำดับว่า “ไม่เพียงแต่ผู้พิพากษาจะต้องแน่ใจว่าพฤติกรรมของตนจะไม่เป็นที่ตำหนิตนเท่านั้นแต่ผู้พิพากษายังต้องทำให้พฤติกรรมที่ดังกล่าวนั้นเป็นที่ประจักษ์ในสายตาของบุคคลทั่วไปด้วย” และอีกข้อหนึ่งก็ระบุว่า “ผู้พิพากษาจะต้องหลีกเลี่ยงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม รวมทั้งการแสดงออกอย่างไม่เหมาะสมในทุก ๆ ด้าน” มาตรฐานการแสดงออกที่เข้มงวดเช่นนี้มีผลครอบคลุมถึงบุคลากรของศาลทั้งหมดด้วย

พฤติกรรมของผู้พิพากษาคามิเนตจะต้องได้รับการแก้ไข พวกเราไม่เห็นเป็นเรื่องเข้าขั้นกับการที่ท่านกล่าวอ้างว่าท่านทำไปด้วยนิสัยขี้เล่นที่ไม่ได้มุ่งประสงค์ร้าย และไม่เห็นด้วยกับการแสดงออกซึ่งความเป็นกันเองอย่างเกินเลย ท่านมีการแสดงออกที่เกินขอบเขตความเหมาะสม การมีคุณธรรมและความถูกต้องดีงาม ท่านมีพฤติกรรมที่ไม่สอดคล้องกับมาตรฐานความประพฤติที่ระบุไว้ในประมวลจริยธรรมของระบบศาล พฤติกรรมที่เป็นการคุกคามและไร้รสนิยมเช่นนี้ถือว่าเป็นการคุกคามทางเพศอย่างชัดเจน เพราะส่งผลให้เกิดบรรยากาศแวดล้อมที่ทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชาที่เป็นหญิงต้องรู้สึกว่าคุณเองกำลังถูกคุกคาม รู้สึกเป็นศัตรู และถูกล่วงละเมิด

คดีทางปกครองเกี่ยวกับการคุกคามทางเพศอื่น ๆ ที่ศาลฎีกามีคำพิพากษาจนถึงเดือนกรกฎาคม 2004 นอกจาก *เวโลโซ กับ คามินเด* ได้แก่ *บีโบโล กับ วิลลาเนา* (A.M. No. MTJ-01-1356, 16 เมษายน ค.ศ. 2001) *ซิมบาจอน กับ เอสเตบัน* (A.M. No. MTJ-98-1162, 11 สิงหาคม ค.ศ. 1999) *ดาวา กับ เดอ อสา* (A.M. No. MTJ-98-1144, 22 กรกฎาคม 1998) และ *เวดาญา กับ วาเลนเซีย* (A.M. No. RTJ-96-1351, 3 กันยายน 1998) ท่านประธานศาล คือท่านดาวิเด จูเนียร์ เป็นผู้เขียนคำตัดสินในคดีระหว่าง *เวเดญา กับ ผู้พิพากษาวาเลนเซีย* ต่อไปนี้คือข้อความท่อนหนึ่งที่ยกมาจากคำพิพากษานั้น

ก่อนที่จะปิดคดี ควรที่จะมีการพูดถึงนัยสำคัญของการบังคับใช้กฎหมายต่อต้านการคุกคามทางเพศ (R.A. No. 7877) กับระบบศาลยุติธรรม ภายใต้ระบบปกครองของเรา แนวคิดประชาธิปไตยแบบสาธารณรัฐถือว่าการแสดงออกซึ่งเจตนาของประชาชนมักกระทำผ่านการออกกฎหมายโดยนักนิติบัญญัติเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้น ในกรณีเช่นนี้ ศาลอาจให้ความสนใจจากแง่มุมของกฎหมาย จากการที่ประชาชนมีความละเอียดอ่อนในเรื่องที่เกี่ยวกับเพศภาวะเพิ่มมากขึ้น โดยเห็นได้จากการออกกฎหมายฉบับต่าง ๆ คงไม่ผิดที่จะพูดว่า รัฐธรรมนูญเองก็ยังตระหนักชัดถึงบทบาทอันทรงคุณค่าของผู้หญิงในการพัฒนาชาติ ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่จะต้องสร้างสภาพแวดล้อมในการทำงานที่เอื้อให้ผู้หญิงมีความสามารถในการผลิตเพิ่มมากขึ้น และคู่ควรกับศักดิ์ศรีแห่งตน

ในชุมชนนานาชาติในยุคสมัยก่อน ๆ เคยมีสถานการณ์ที่การเลือกปฏิบัติเป็นสิ่งที่สังคมยอมรับโดยมีกฎหมายรองรับวิถีปฏิบัติบางอย่างที่ปัจจุบันถือกันว่าเป็นการเลือกปฏิบัติ อันที่จริงแล้ว แม้แต่ในศตวรรษที่ 20 นี้เอง ก็ยังมีปรากฏการณ์ที่บุคคลถูกเลือกปฏิบัติเพียงเพราะเรื่องเพศภาวะ เผ่าพันธุ์ หรือสีผิว ถึงขนาดที่บางสังคมมีการปฏิบัติต่อมนุษย์ด้วยกันเยี่ยงทรัพย์สินเป็นสิ่งที่กระทำได้โดยถูกกฎหมาย (เช่นในการซื้อขายหรือเป็นเจ้าของทาส-ผู้แปล) แต่เมื่อมนุษยชาติสำนึกถึงความมีอารยธรรมมากขึ้น จึงเริ่มมีมาตรการทางกฎหมายและทัศนคติที่มองว่าพฤติกรรมเหล่านี้เป็นสิ่งที่ควรถูกประณาม เพราะถึงที่สุดแล้ว ประวัติศาสตร์ได้เผยให้เห็นว่าพลังขับเคลื่อนของอารยธรรมก็คือการบรรลุถึงการดำรงอยู่อย่างมีมนุษยธรรม ที่สุดแล้ว นี่คือนิยามของมนุษยชาติทั้งมวลหวังจะได้รับจากการดิ้นรนเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีกว่าหรือมาตรฐานความเป็นอยู่ที่ดีกว่า ดังนั้น ในประวัติศาสตร์ของชาติเราเมื่อไม่นานมานี้ ประชาชนได้พูดผ่านสภาองเกรสแล้วว่า พวกเขาเห็นว่าพฤติกรรมที่เป็นการลวนลามหรือการบังคับล่อหลอกในทางเพศ ซึ่งในอดีตเคยถูกมองว่าเป็นพฤติกรรมที่ไม่มีอันตราย ในเวลานี้ถือว่าเป็นอาชญากรรม ดังนั้น ศาลแห่งนี้จึงจำเป็นต้องดำเนินการลงโทษผู้พิพากษาหรือบุคลากรของศาลยุติธรรมที่กระทำผิด

นอกจากจะจัดการกับคดีทางปกครองที่ฟ้องร้องเอาผิดกับผู้พิพากษาแล้ว ศาลฎีกายังได้แสดงให้เห็นด้วยว่าศาลจะไม่ยอมปล่อยให้การกระทำผิดหรือพฤติกรรมที่ขาดความละเอียดอ่อนของผู้พิพากษาที่ปรากฏในบันทึกคำให้การในศาลผ่านเลยไปโดยไม่ดำเนินการใด ๆ ในคดี *ประชาชน กับ นูกวิต*²² คณะผู้พิพากษาและทนายความถูกศาลสูงสุดตำหนิในเรื่องการขาดความละเอียดอ่อนต่อสถานการณ์ของผู้เสียหายในคดีข่มขืนในระหว่างการไต่สวน ดังนั้นการสืบพยานผู้เสียหายในคดีข่มขืนที่มีการบันทึกไว้อย่างละเอียด ดังนั้น

ถาม: แล้วพอเขาลากตัวเธอไปที่เตียงด้านล่างแล้ว เธอทำอะไรอีก?

ตอบ: (ตอบเป็นภาษาตากาล็อก) เขาเอาขาคร่อมขาหนูไว้ล่ะคะ

ศาล: (พูดเป็นภาษาอังกฤษปนตากาล็อก) คือคร่อมตรงหว่างขาใช่ไหม?

ผู้เสียหาย: (ตอบเป็นภาษาตากาล็อก)

ศาล: (พูดเป็นภาษาตากาล็อก) ไหนทำให้ดูหน่อยซิ

ผู้เสียหาย: (ตอบเป็นภาษาตากาล็อก)

ศาล: ถ้าจ๊นขาเธอก็อ้าอยู่ใช่ไหม

อัยการ: ขาเธออ้าอยู่อย่างนี้เหรอ?

ศาล: (ตอบแทนผู้เสียหาย) ใช่

อัยการ: แล้วขาเธออยู่อย่างนี้ใช่ไหม?

ผู้เสียหาย: ค่ะ

อัยการ: สองขालะหรือ?

ผู้เสียหาย: ค่ะ

อัยการ: ผมก็ทำแบบนี้แหละ ผมเลยมารู้ (ทนายหัวเราะ)

ทนาย: ร้ายมาก (หัวเราะ)

ท่าทีในการถามคำถามเช่นนี้ของผู้พิพากษาเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการประเมินความน่าเชื่อถือของพยาน และตัดสินข้อเท็จจริงของคดีหรือไม่ คำถามของผู้พิพากษากลับทำให้ผู้เสียหายต้องอับอายและต้อยต่ำ ศาลฎีกา โดยผู้พิพากษาอันโตนิโอ คาร์บิโอ ไม่ยอมปล่อยให้พฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมเช่นนี้ผ่านเลยไปโดยไม่ถูกวิจารณ์ แม้ว่าผู้พิพากษา ทนายจำเลย และอัยการจะไม่ได้ถูกลงโทษทางปกครองแต่ผู้พิพากษาคาร์บิโอได้เขียนไว้ดังนี้

เหยื่อที่ถูกข่มขืนมักมีบาดแผลทั้งทางร่างกาย ลังคม จิตใจ และอารมณ์ ก่อให้เกิดผลกระทบรุนแรงที่อาจมีผลไปตลอดชีวิต การที่อัยการและทนายจำเลยจะพูดเล่นสนุกกันขณะที่โรเวนาต้องมาบรรยายประสบการณ์อันเลวร้ายซ้ำอีกครั้งนั้น นับว่าเป็นการขาดความรู้สึกรู้เห็นอกเห็นใจอย่างยิ่ง ศาลคือสถาบันที่ประชาชนเฝ้ามองด้วยความเคารพและถือเป็นสถานที่ ๆ คุุ่ความจะได้มีโอกาสพูด เป็นที่ซึ่งสิทธิที่ถูกละเมิดและข้อขัดแย้งได้รับการชดเชยแก้ไข และคุุ่ความจะได้รับความยุติธรรมอันศักดิ์สิทธิ์ การพูดจาหยอกล้อเล่นหัวกันไม่ใช่สิ่งที่พึงเกิดขึ้นในห้องพิจารณา คดีในระหว่างที่มีการสืบความเหยื่อผู้ถูกข่มขืน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเล่นหัวกันบนความเจ็บปวดของเหยื่อ

คำตัดสินคดีข่มขืนบางคดีของศาลฎีกา

ศาลฎีกาฟิลิปปินส์มีอัตราการตัดสินว่ามีการกระทำผิดในคดีข่มขืนในระดับที่ค่อนข้างสูง เมื่อปี ค.ศ. 2000 ดาวิด เจเนียร์ ประธานศาลฎีกาได้ยืนยันตามคำพิพากษาเดิมว่ามีการกระทำผิดในคดีข่มขืนถึง 13 คดี ศาลฎีกาเคยวินิจฉัยว่าแม้แต่หญิงที่ทำงานบริการทางเพศก็อาจถูกข่มขืนได้²³ อย่างไรก็ตาม ผู้พิพากษาและพนักงานอัยการจำนวนไม่น้อยยังมีอคติต่อหญิงบริการ ส่งผลถึงการวินิจฉัยความน่าเชื่อถือของผู้เสียหายอย่างมีอคติ โดยเฉพาะเมื่อผู้เสียหายเป็นคนยากจน ตัวอย่างเช่น คำตัดสินศาลฎีกาในคดี *ประชาชน กับ เอสเตบาล* (G.R. No. 82768 วันที่ 5 พฤษภาคม 1989) คดี *ประชาชน กับ ริตเตอร์* (G.R. No. 88582 วันที่ 5 มีนาคม 1991) คดี *ประชาชน กับ ปาดิลา* (G.R. No. 78772 วันที่ 23 พฤษภาคม 1991) และคดี *ประชาชน กับ มาลูนส์* (G.R. No. 114692 วันที่ 14 สิงหาคม 1995) ขัดแย้งกับคำวินิจฉัยศาลฎีกาในคดีก่อนหน้านี้ที่กล่าวถึงข้างต้น โดยคำพิพากษาคดีเหล่านี้สรุปหรือบอกเป็นนัยว่าคดีข่มขืนหญิงหรือเด็กที่ค้าบริการทางเพศนั้นมักไม่ค่อยลงเอยด้วยความยุติธรรม

ตัวอย่างของทัศนคติเช่นนี้ปรากฏในคดี *ประชาชน กับ เอสเตบาล* ซึ่งศาลกล่าวว่า “เป็นเรื่องที่ขัดแย้งกับประสบการณ์มนุษย์ที่ผู้หญิงพรหมจรรย์อายุ 13 ปีจะเป็นฝ่ายเริ่มแสดงความต้องการที่จะมีเพศสัมพันธ์ เพราะหญิงผู้นั้นยังไม่เคยมีประสบการณ์ทางเพศและเป็นสาวน้อยไร้เดียงสา ยกเว้นว่าหญิงผู้นั้นจะเป็นโสเภณีเด็กหรือเด็กใจแตก” เมื่อปี 1995 ในคดี *ประชาชน กับ มาลูนส์* กฎหมายแห่งสาธารณชน ที่ 7610²⁴ มีผลบังคับใช้แล้ว ศาลมีคำพิพากษาว่า “ศาลไม่อาจเชื่อว่าเด็กอายุ 12 ปีจะเต็มใจมีความสัมพันธ์ทางเพศกับผู้ชายที่มีอายุมากกว่าเธอกว่า 20 ปีซ้ำยังเป็นบุคคลที่เธอนับถือเยี่ยงปู เพราะว่าเขาผู้นั้นเป็นญาติกับปูของเธอ ไม่มีหลักฐานใด ๆ ที่จะยืนยันว่าเธอเป็นพวกวิปริต เสพติดเพศสัมพันธ์ หรือเป็นโสเภณี” คำตัดสินนี้นำเราไปสู่ประเด็นปัญหาที่ว่า โสเภณีเด็กสามารถยินยอมมีเพศสัมพันธ์โดยเต็มใจได้หรือไม่ กฎหมายฉบับที่ 7610 ให้ความคุ้มครองเด็กที่ถูกบังคับให้เป็นโสเภณี แต่ต่อให้ศาลจะตัดสินบางคดีที่กล่าวไปแล้วก่อนที่กฎหมายฉบับนี้จะมีผลบังคับใช้เมื่อปี 1992 เราก็ต้องระบุดด้วยความเคารพต่อศาลว่าเหล่าผู้พิพากษาผู้ทรงเกียรติสามารถพิจารณาคดีเหล่านั้นโดยอ้างอิงอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยสิทธิเด็กเพื่อสร้างหลักประกันว่าเด็กจะได้รับการคุ้มครอง

ศาลฎีกามีคำตัดสินที่คล้ายกันในคดีดังอย่างคดี *ประชาชน กับ ริตเตอร์* (G.R. No. 88582 5 มีนาคม 1991) ผู้เสียหายในคดีนี้คือเด็กหญิงอายุ 12 ปีซึ่งเสียชีวิตหลังจากถูกข่มขืน โดยมีการพบอุปกรณ์สำเร็จความใคร่สอดอยู่ในอวัยวะเพศ ศาลตัดสินว่าผู้ถูกกล่าวหาไม่มีความผิด โดยให้เหตุผลว่าไม่มีบทบัญญัติใดในกฎหมายที่จะเอาผิดกับการข่มขืนโดยใช้วัตถุ (เครื่องไวเบรเตอร์)²⁵ สอดใส่เข้าไปในอวัยวะเพศของเหยื่อ และศาลยังอ้างว่า “หญิงโสเภณี” ไม่อาจอ้างว่าถูกใครข่มขืนได้ แม้หญิงโสเภณีในกรณีนี้จะเป็เด็กก็ตาม อย่างไรก็ตาม ผู้พิพากษาฮิวโก กูเทียเรซ เจเนียร์ แสดงความเสียใจที่ฟิลิปปินส์ในเวลานั้นไม่มีกฎหมายลงโทษการมีเพศสัมพันธ์กับผู้เยาว์ที่อาจนำมาใช้ลงโทษในคดีนี้ได้ และได้เสนอให้รัฐบาลออกกฎหมายดังกล่าว

ในปี ค.ศ. 1992 รัฐสภาได้ผ่านกฎหมายแห่งสาธารณรัฐฉบับที่ 7610²⁶ หรือ “กฎหมายเพิ่มมาตรการป้องกันและคุ้มครองพิเศษกรณีการทำร้าย เอารัดเอาเปรียบ และเลือกปฏิบัติต่อเด็ก และเพื่อวัตถุประสงค์อื่น” ในขณะนี้ กฎหมายนี้ถูกใช้อย่างกว้างขวางเพื่อลงโทษการล่วงละเมิดทางเพศต่อเด็ก และในปี ค.ศ.1997 รัฐสภาได้พิจารณารับรองกฎหมายแห่งสาธารณรัฐฉบับที่ 8353 ซึ่งเป็นที่รู้จักในนามกฎหมายต่อต้านการข่มขืน ค.ศ. 1997 กฎหมายฉบับนี้ถือว่าการสอดใส่วัตถุเข้าไปในอวัยวะเพศของเหยื่อคือการข่มขืนโดยวิธีกระทำชำเรา แต่การข่มขืนด้วยวิธีนี้ถือว่าต่างจากการข่มขืนโดยการสอดใส่อวัยวะเพศจึงเป็นความผิดที่อนุญาตให้ประกันตัวได้ กฎหมายต่อต้านการข่มขืน ค.ศ. 1997 ยังมีเนื้อหาคงเดิมจนถึงปัจจุบัน แต่กฎหมายนี้จะมีผลคุ้มครองที่กว้างขวางยิ่งขึ้น หากจะมีการขยายอายุผู้เยาว์ในคดีข่มขืนลักษณะที่ผู้ใหญ่มีเพศสัมพันธ์กับผู้เยาว์ (statutory rape) ให้เพิ่มขึ้นจากอายุต่ำกว่า 12 ปีเป็น 16 ปี เหมือนในประเทศเอเชียหลายประเทศ

ขณะที่เราวิเคราะห์คำตัดสินของศาลฎีกาในคดีความรุนแรงต่อสตรีที่ยังมีข้อควรแก้ไขปรับปรุง แต่เราก็ควรตระหนักด้วยว่ายังมีคำตัดสินบางคดีที่ทำลายแนวทางการวินิจฉัยคดีแบบเดิม ตัวอย่างเช่น คดี *ประชาชน กับ คาบรอล* (G.R. No. 131909 วันที่ 18 กุมภาพันธ์ 1999) ซึ่งศาลฎีกาโดยผู้พิพากษา เฟลริดา รุส พี โรเมโร วินิจฉัยว่าคำให้การของผู้เชี่ยวชาญด้านจิตเวชที่ระบุว่า การที่เหยื่อมี “ข้อบ่งชี้ทางจิตเวชและอาการต่าง ๆ เช่น ความรู้สึกหวาดผวา นอนไม่หลับ คิดฆ่าตัวตาย การตอบสนองด้านการเคลื่อนไหวร่างกายเชื่องช้า สมาธิสั้น และมีสัญญาณและอาการของโรคซึมเศร้า” ถือเป็นสิ่งบ่งชี้ว่าผู้ถูกกล่าวหากระทำความผิดจริง ขณะเดียวกัน ทนายผู้เสียหายหลายรายก็เริ่มหันมาอ้างหลักฐานเรื่องความเครียดผิดปกติของเหยื่อหลังถูกประทุษร้าย (post-traumatic stress disorder) เพื่อเป็นเครื่องยืนยันข้อเท็จจริงในคดีข่มขืนและความรุนแรงต่อผู้หญิงในลักษณะอื่น ๆ และหลักฐานในทำนองนี้จะมีมีความสำคัญเพิ่มมากขึ้น เพราะนับจากนี้ไปจะมีการอ้างถึงอาการผิดปกติซึ่งเกิดกับผู้หญิงที่ถูกทุบตีอย่างต่อเนื่อง (battered woman syndrome) ในชั้นศาลตามที่ระบุในกฎหมายแห่งสาธารณรัฐฉบับที่ 9262 คำวินิจฉัยของผู้พิพากษาโรเมโรยังมีความสำคัญ เพราะเป็นการที่ศาลฎีกายอมรับให้มีการพิจารณาว่า อาการลึ้นเรื้อรังและเวียนเมื่อถูกทำร้ายส่งผลต่อความสามารถในการใช้เหตุผล เจตจำนง และความเป็นอิสระของผู้เสียหาย และอาการเหล่านี้เป็นสิ่งที่ต้องคำนึงถึงเมื่อมีการพิจารณาประเด็นการรับรู้และการตัดสินใจของผู้เสียหายในขณะที่มีการล่วงละเมิด เพราะใน “กรณีการข่มขืน การยอมทำตามเป็นคนละเรื่องกับความยินยอมพร้อมใจ” (*ประชาชน กับ เคอริโด* G.R. No. 95319 วันที่ 7 กุมภาพันธ์ 1994, 229 SCRA 745) แนวทางการพิจารณาคดีเช่นนี้ย่อมเป็นผลดีกับเหยื่อที่ถูกข่มขืน เพราะคดีข่มขืนจำนวนมากเกิดขึ้นขณะที่ผู้ถูกข่มขืนถูกมอมยาหรือมีอาการมึนเมา

คำวินิจฉัยที่สำคัญอีกข้อหนึ่งปรากฏในคดี *ประชาชน กับ เบแลนเดรส* (G.R. No. L-2801 วันที่ 31 มีนาคม 1950) เขียนโดยผู้พิพากษา หลุยส์ พี ทอร์เรส ตั้งแต่เมื่อต้นทศวรรษ 1950 คำวินิจฉัยนี้ได้วางมาตรฐานในการซักค้านพยานซึ่งเป็นเหยื่อในคดีข่มขืน ศาลฎีกาให้ความเห็นต่อ “ท่าทีแบบไร้ซึ่งความเห็นอกเห็นใจในการซักค้านพยานผู้เสียหาย ในเวลาที่มีการถามถึงรายละเอียดของการกระทำชำเราโดยเน้นถามถึงปฏิกิริยาตอบโต้ของผู้เสียหาย จนดูเหมือนว่าผู้เสียหายจะต้องย้อนกลับไปอยู่ในเหตุการณ์อันเลวร้ายนั้นอีกครั้งหนึ่ง” ในความเห็นของศาลฎีกา วิธีการซักพยานฝ่ายผู้เสียหายเช่นนี้ “เป็นการดูถูกเหยียดหยามซ้ำ

เดิมไปบนความเจ็บปวด” แม้ว่าฝ่ายผู้ถูกกล่าวหาจะมีสิทธิให้ทนายของตนตั้งคำถามซักค้านพยานฝ่ายผู้เสียหายได้เพื่อทำความจริงให้ปรากฏ แต่ศาลฎีกาก็นิยามว่าการใช้สิทธินี้มีขอบเขตจำกัด

คำวินิจฉัยที่สำคัญอีกข้อหนึ่งนั้นอยู่ในคำแถลงความเห็นที่แตกต่างของท่านประธานศาลฎีกา อิลาริโอ จี ดาวิด จูเนียร์ และผู้พิพากษาฟลอเรนซ์ เรกาลาโดในคดี *ประชาชน กับ สาธารณะ* (G.R. No. 117862 วันที่ 18 สิงหาคม 1997) ซึ่งทั้งสองท่านได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับประเด็นการยินยอมพร้อมใจในคดีข่มขืนจากมุมมองเรื่องเพศภาวะ โดยผู้พิพากษาดาวิด จูเนียร์ เขียนไว้ว่า

เมื่อผู้หญิงตกอยู่ในภาวะที่ “ถูกทำให้ไร้ความสามารถในการไตร่ตรองด้วยเหตุผล” หรือ “หมดสติ” เธอย่อมอยู่ในภาวะที่ “ขาดเจตจำนง” ซึ่งภาวะเช่นนี้แตกต่างจากองค์ประกอบข้อแรกของการข่มขืนที่เป็นเรื่องการใช้กำลังบังคับหรือการข่มขู่คุกคาม ซึ่งถือเป็นการ “ลบล้างหรือทำลาย” เจตจำนงของผู้ถูกข่มขืน หรือเป็นการกระทำที่ขัดต่อเจตจำนงของผู้ถูกข่มขืน การถูกทำให้ไร้ความสามารถในการไตร่ตรองด้วยเหตุผลไม่จำเป็นต้องเกิดขึ้นอย่างเต็มรูปแบบเสมอไป เพราะเพียงแค่ความผิดปกติหรือความบกพร่องของภาวะจิตใจก็เพียงพอที่จะถือว่าบุคคลตกอยู่ในภาวะดังกล่าว ประเด็นสำคัญจึงอยู่ที่องค์ประกอบและการตีความคำว่า “หมดสติ” ข้าพเจ้าเห็นว่าภาวะ “ถูกทำให้ไร้ความสามารถในการไตร่ตรองด้วยเหตุผล” หรือ “หมดสติ” หมายถึงภาวะที่บุคคลไม่ได้มีความตั้งใจที่จะให้การยินยอมอย่างมีเหตุผลและเป็นอิสระ ดังนั้นการพิสูจน์ว่าบุคคลตกอยู่ใน “สภาพที่หมดสติ” หรือไม่นั้น ก็ไม่ควรที่จะพิสูจน์ด้วยบรรทัดฐานทางกายภาพแต่เพียงด้านเดียว เช่น พิสูจน์ว่าบุคคลผู้นั้นกำลังตื่นหรือหลับอยู่ หรือรู้สึกตัวอยู่หรือไม่ แต่การพิสูจน์ภาวะดังกล่าวควรคำนึงถึงว่า เขี่ยได้รับทราบข้อมูลที่จำเป็นสำหรับการพิจารณาทุกด้านแล้ว และได้ตัดสินใจที่จะให้การยินยอมอย่างคนที่มิข้อมูลและเป็นอิสระหรือไม่ การประเมินเรื่องความยินยอมพร้อมใจจะสมบูรณ์ได้ก็ต่อเมื่อมีการพิสูจน์ข้อเท็จจริงในทั้งสองด้านที่ว่านี้

ในระบบกฎหมายของเรา การมีเพศสัมพันธ์กับผู้หญิงที่กำลังอยู่ในภาวะหลับใหลถือเป็นการข่มขืน (คดีประชาชน กับ ดาโย 51 Phil.102[1927] คดีประชาชน กับคอร์ซิโน 53 Phil. 234 [1929] คดีประชาชน กับ คาบาลเลโร 61 Phil. 900 [1935] และคดีประชาชน กับ คอนเด 322 Phil. 757 [1996] ทั้งนี้เพราะสตรีในห้วงภวังค์นั้นย่อมปราศจากสติสัมปชัญญะไม่ว่าจะในทางกายภาพหรือจิตใจก็ตาม การหลับ ไม่ว่าจะเป็นการหลับเองหรือถูกทำให้หลับคือสภาวะที่ระบบความรู้สึกและกลไกในร่างกายหยุดทำงานชั่วคราว และผู้หญิงที่ตกอยู่ในสภาวะเช่นนี้ย่อมไม่อยู่ในภาวะที่จะให้การยินยอมได้ อย่างไรก็ตาม ถ้ายอมรับว่า “ภาวะขาดหรือไร้ซึ่งเจตจำนง” คือองค์ประกอบลำดับที่สองของการข่มขืน ข้าพเจ้าก็ขอเสนอว่าการตีความคำว่า “หมดสติ” โดยเน้นแต่แง่มุมทางกายภาพนั้นคับแคบเกินไปและไม่สามารถใช้อธิบายประเด็นที่เป็นแกนกลางของเรื่อง คือ การกระทำโดยปราศจากความยินยอม

การวิเคราะห์กฎหมายด้วยแนวคิดเพศภาวะ

หากผู้พิพากษาจะใช้แนวคิดเรื่องเพศภาวะในกระบวนการตัดสินคดี ผู้พิพากษาก็ควรจะต้องเข้าใจเรื่องเพศภาวะและกลไกการทำงานของมัน และมีกรอบในการวินิจฉัยคดี ซึ่งเนื้อหาในส่วนนี้จะช่วยให้เครื่องมือดังกล่าวแก่ผู้พิพากษา

เพศภาวะคืออะไร? เพศภาวะหมายถึงลักษณะ บทบาท ทักษะ และระบบการให้คุณค่าที่สังคมหรือวัฒนธรรมกำหนดสร้างขึ้น ซึ่งเป็นตัวบอกเราว่าอะไรคือสิ่งที่ถูกต้องเหมาะสมสำหรับผู้หญิงและอะไรถูกต้องเหมาะสมสำหรับผู้ชาย ดังนั้น เพศภาวะจึงเป็นเหมือนหลักการหรือพื้นฐานในการจำแนกหรือจัดแบ่งผู้คนเป็น “ผู้หญิง” หรือ “ผู้ชาย” ในความหมายเดียวกับที่ *ชนชั้น* หรือ *อายุ* เป็นหลักการพื้นฐานของการจัดแบ่งผู้คนออกเป็น “คนรวย” หรือ “คนจน” และ “คนหนุ่มสาว” หรือ “คนแก่” ตามลำดับ

การที่วัฒนธรรมมีผลต่อ “ชีววิทยา” หรือ “ธรรมชาติ” ทำให้มีโน้ตค้น เพศภาวะ (gender) ถูกใช้สลับไปมากับ เพศสรีระ (sex) อันเป็นคำซึ่งกำหนดลักษณะของหญิงและชายในทางชีววิทยา เพราะเหตุนี้ การทำความเข้าใจความแตกต่างระหว่าง *เพศภาวะ* กับ *เพศสรีระ* จึงเป็นเรื่องจำเป็น เพื่อป้องกันความสับสนระหว่างการผลักดันการเปลี่ยนแปลงสังคมในนามของเพศภาวะกับความเปลี่ยนแปลงที่เป็นเรื่องทางชีววิทยาหรือธรรมชาติ วิธีที่จะช่วยให้แยกแยะความแตกต่างระหว่างคำสองคำนี้แบบง่าย ๆ คือการจำให้ขึ้นใจว่า “เพศสรีระคือสิ่งที่ติดตัวเรามาตั้งแต่เกิด และเพศภาวะคือสิ่งที่เกิดตามมาทีหลัง”

หน้าที่ของเพศภาวะ เพศภาวะแสดงตัวผ่านมิติต่าง ๆ หลายด้าน เช่น ในลักษณะต่าง ๆ ทางภาษา ในฐานะที่เป็นอุดมการณ์ เป็นเครื่องมือสำหรับการควบคุมทางสังคม และเป็นสิ่งที่ช่วยธำรงไว้ซึ่งระยะห่างทางสังคม

เพศภาวะในนิติภาษา ในระบบไวยากรณ์ภาษาอังกฤษ เพศภาวะเป็นตัวกำหนดว่าคำนามหรือสรรพนามจะถูกจัดประเภทเป็น “หญิง” หรือ “ชาย” หรือ “ไม่มีเพศ” (ขณะที่ในภาษาอื่น เพศภาวะมักเป็นตัวกำหนดคำคุณศัพท์และกริยา)

การกำหนด “เพศภาวะ” ของคำ ๆ หนึ่ง มักขึ้นอยู่กับลักษณะบางอย่างของคำนั้น ๆ ที่ถูกโยงเข้ากับเพศสรีระเพศใดเพศหนึ่งเมื่อพูดถึงคนที่มีชีวิต ตัวอย่างทางไวยากรณ์ก็เช่น คำว่า *เด็กผู้หญิง* มีเพศภาวะเป็นหญิง ขณะที่คำว่า *พี่ชาย* มีเพศภาวะเป็นชาย ทั้งนี้เพราะคำว่า *เด็กผู้หญิง* และ *พี่ชาย* แสดงความเป็นหญิงและความเป็นชายอย่างชัดเจน ฉะนั้น *เด็กผู้หญิง* จึงคู่กับสรรพนามอย่าง เธอ/ของเธอ ขณะที่ *พี่ชาย* สัมพันธ์กับสรรพนาม เขา/ของเขา สำหรับคำที่อาจเป็นได้ทั้งหญิงและชาย (เช่น *นักบิน พยาบาล*) หรือคำที่สื่อถึงสิ่งไม่มีชีวิต (เช่น *รถ เรือ*) เพศภาวะของคำเหล่านี้ขึ้นอยู่กับว่าคำแต่ละคำจะถูกมองว่าสัมพันธ์กับเพศชายหรือเพศหญิง ดังนั้น นักบินจึงมักถูกแทนด้วยสรรพนามเพศชาย (เขา/ของเขา)

เพราะนักบินส่วนใหญ่เป็นผู้ชาย ขณะที่สรรพนามสำหรับพยาบาลจะเป็นเพศหญิง (เธอ/ของเธอ) ส่วนรถและเรือมักถูกแทนด้วยสรรพนามเพศหญิง (ในภาษาอังกฤษ-ผู้แปล) เพราะความคิดว่ายานพาหนะทั้งสองเหมือนผู้หญิงในแง่ที่เป็นฝ่ายถูกใช้งาน

ด้วยเหตุนี้ เพศภาวะในมิติด้านภาษาจึงถูกกำหนดไม่เพียงด้วยลักษณะทางเพศสรีระของผู้หญิงและผู้ชาย แต่รวมถึงลักษณะที่ *สังคมเห็นว่าเหมาะสม* กับแต่ละเพศ พูดอีกอย่างก็คือ เพศภาวะจำแนกผู้หญิงและผู้ชายออกจากกันไม่ใช่แค่ด้วยลักษณะทางเพศเชิงกายภาพที่ถูกกำหนดโดยชีววิทยาหรือธรรมชาติ แต่ยังจำแนกโดยลักษณะทางเพศภาวะที่วัฒนธรรมหรือสังคมสร้างขึ้น ความสัมพันธ์โยงใยเช่นนี้ส่งผลให้เส้นแบ่งความแตกต่างระหว่างธรรมชาติกับวัฒนธรรมพร่าเลือนไป ทำให้คำว่า *เพศสรีระ* กับ *เพศภาวะ* มักถูกใช้สลับกันไปมาเหมือนเป็นคำเดียวกัน ส่งผลให้ผู้ใช้ภาษาขาดความตระหนักหรือระวังระไวต่อมิติด้านเพศภาวะ

เพศภาวะในฐานะอุดมการณ์ อุดมการณ์ที่ตั้งอยู่บนฐานเพศภาวะหมายถึงความคิดและความเชื่อที่ถูกสังคมและวัฒนธรรมสร้างขึ้นให้สัมพันธ์กับลักษณะความแตกต่างทางชีววิทยาหรือทางธรรมชาติระหว่างผู้หญิงกับผู้ชาย รวมถึงความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทและมาตรฐานการประพฤติปฏิบัติที่สังคมคาดหวังจากแต่ละเพศ การแบ่งแยกผู้หญิงและผู้ชายโดยใช้เพศภาวะเป็นเกณฑ์เช่นนี้ยังมาพร้อมกับความเชื่อว่าโดยทั่วไปแล้วผู้ชายเป็นเพศที่เหนือกว่าและผู้หญิงเป็นเพศที่ด้อยกว่า ทั้งนี้โดยไม่คำนึงถึงลักษณะทางชีววิทยาบางอย่างที่ติดตัวแต่ละคนมาโดยไม่เกี่ยวกับเพศ (เช่น ต้นทุนทางพันธุกรรม) หรือคุณสมบัติที่เป็นผลจากการประกอบสร้างทางวัฒนธรรมของผู้หญิงหรือผู้ชายในฐานะที่เป็นปัจเจก (เช่น ระดับการศึกษาที่สูงกว่า การมีสุขภาพที่ดีกว่า) ด้วยเหตุที่วัฒนธรรมส่วนใหญ่ที่เรารู้จักกันมักให้กำหนดผู้ชายเหนือกว่าผู้หญิง อุดมการณ์ซึ่งตั้งอยู่บนฐานเพศภาวะจึงมักสนับสนุนและสืบทอดความไม่เสมอภาคระหว่างเพศภาวะหรือความคิดที่ว่าผู้ชายเหนือกว่าผู้หญิง เราจึงอาจเรียกอุดมการณ์ที่ตั้งอยู่บนฐานเพศภาวะแบบนี้ได้ว่าเป็น *ลัทธิเหยียดเพศ (sexism)*

เพศภาวะในฐานะเครื่องมือควบคุมทางสังคม การควบคุมสังคมหมายถึงวิธีการต่าง ๆ ที่กลุ่มกำหนดให้สมาชิกต้องปฏิบัติตามความต้องการของกลุ่ม กลไกหรือกระบวนการควบคุมทางสังคมที่ตั้งอยู่บนฐานเพศภาวะทำให้ผู้คนต้องยอมปฏิบัติตามความคิดและความเชื่อบางอย่างเกี่ยวกับผู้หญิงและผู้ชาย รวมทั้งความไม่เสมอภาคซึ่งเป็นผลจากการแบ่งแยกระหว่างเพศด้วย การควบคุมทางสังคมอาจอยู่ในรูปของกฎหมายที่เป็นมาตรการควบคุมจากภายนอก หรือจารีตประเพณี ระบบศีลธรรม สุภาษิตพื้นบ้าน เพลงที่เป็นที่นิยม หรือแม้แต่แฟชั่นการแต่งกายที่ปัจเจกบุคคลยอมรับเข้าเป็นส่วนหนึ่งของบุคลิกของตนเอง ดังนั้น เพศภาวะจึงทำให้บุคคลประพฤติตัวตามที่สังคมคาดหวังในฐานะที่เป็นผู้หญิงหรือผู้ชาย ทั้งนี้อาจเป็นไปตามที่กฎหมายบังคับ หรือเป็นเพราะเขาหรือเธอคนนั้นยอมรับข้อกำหนดทางวัฒนธรรมในเรื่องวิถีคิดและการประพฤติปฏิบัติตนตามเพศภาวะเข้าเป็นส่วนหนึ่งของตัวตนของตนเอง

เพศภาวะในฐานะสิ่งที่ดำรงไว้ซึ่งระยะห่างทางสังคม ระยะห่างทางสังคมคือระดับของปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มต่าง ๆ หรือความรู้สึกแบ่งฝักแบ่งฝ่าย หรือการแบ่งแยกที่เกิดขึ้นจริงระหว่างคนกลุ่มต่าง ๆ ระยะห่างทางสังคมที่มีเพศภาวะเป็นตัวกำหนดนั้นเกิดขึ้นหรือมีการแสดงออกให้เห็นได้ในรูปของการสร้างภาพเหมารวมตามเพศภาวะ (gender-based stereotypes) การนิยามว่าร้าย อคติ การเลือกปฏิบัติและความรุนแรง การกำหนดระยะห่างทางสังคม โดยตัวของมันเองแล้วก็คือกลไกที่เกิดจากความไม่เท่าเทียม ระหว่างคนกลุ่มต่าง ๆ และยังช่วยทำให้ความไม่เท่าเทียมนั้นดำรงอยู่ได้ อย่างไรก็ตาม ขณะที่คนกลุ่มต่าง ๆ ต่างรักษาห่างทางสังคมเอาไว้ เราควรตระหนักด้วยว่ากลุ่มที่มีแนวโน้มจะเหยียดใช้และพยายามรักษาไว้ซึ่งระยะห่างที่ว่ำนี้นักเป็นกลุ่มที่ถือกันว่ามีสถานะสูงกว่าในทางสังคมเพราะสังคมมักยอมให้คนกลุ่มนี้มีอำนาจทางสังคมมากกว่าด้วย

ภาพเหมารวม (stereotypes) หมายถึงชุดของภาพลักษณ์ซึ่งผู้คนมีต่อคนบางกลุ่มโดยปราศจากการตรวจสอบ ในหลายกรณี ภาพลักษณ์เหล่านี้มักไม่ถูกต้องตรงกับสภาพที่เป็นจริงของบุคคลต่าง ๆ ที่เป็นสมาชิกของกลุ่มนั้น ๆ ภาพเหมารวมตามเพศภาวะของผู้ชายในแบบประเพณีนิยมคือภาพของผู้ชายที่แข็งแรง มีเหตุผล กล้าหาญ เด็ดเดี่ยว ชอบปกป้องผู้อื่น ตลอดจนลักษณะอื่น ๆ ที่สอดคล้องกับความเชื่อเรื่องความเหนือกว่าของเพศชายที่ฝังรากลึก ในทางตรงข้าม ภาพเหมารวมตามเพศภาวะของผู้หญิงในแบบประเพณีนิยม คือภาพที่สอดคล้องกับความเชื่อว่าเพศหญิงเป็นเพศที่ด้อยกว่า เป็นภาพซึ่งเป็นขั้วตรงข้ามของภาพเหมารวมแบบผู้ชาย ซึ่งได้แก่ ภาพของความอ่อนแอ เจ้าอารมณ์ ขลาดกลัว ตัดสินใจไม่ได้เด็ดขาด ต้องการผู้คุ้มภัย และอื่น ๆ จะสังเกตได้ว่าภาพเหมารวมของเพศชายนั้นแสดงให้เห็นถึงอำนาจ ขณะที่ภาพเหมารวมของเพศหญิงไม่ได้แสดงออกซึ่งอำนาจ พุฒอีกอย่างหนึ่งก็คือ ภาพเหมารวมตามเพศภาวะเช่นนี้ มีรากฐานมาจากอุดมการณ์เรื่องความไม่เท่าเทียมระหว่างเพศ จึงเป็นภาพเหมารวมที่ให้อภิสิทธิ์และอำนาจแก่ผู้ชาย แต่ลดทอนและปลดเปลื้องอำนาจจากผู้หญิง

ภาพเหมารวมตามเพศภาวะ (gender stereotypes) มีส่วนในการกำหนดบทบาทและบรรทัดฐานแบบประเพณีนิยมของแต่ละเพศ กล่าวคือ ผู้ชายต้องมี ความเป็นชาย (masculinity) ส่วนผู้หญิงต้องมี ความเป็นหญิง (femininity) และเมื่อผู้คนต่างติดอยู่ในกับดักของภาพเหมารวมของความเป็นหญิงและความเป็นชายแบบเดิม ๆ เช่นนี้ ผู้หญิงจึงมักปฏิเสธพลังอำนาจในตัวเอง แม้ว่าพวกเธอจะเป็นผู้หญิงที่เข้มแข็งก็ตาม ส่วนผู้ชายก็มักปฏิเสธความอ่อนแอในตัวเองแม้ในภาวะที่พวกเขาต้องการความช่วยเหลือก็ตามที่

การดูถูกเหยียดหยาม (slurs) ได้แก่ การพูดจาเหยียดหยามโดยมีเป้าหมายเพื่อทำให้สมาชิกของกลุ่มอื่นดูไร้ค่าและไร้ความสำคัญ ความเชื่อและวิถีปฏิบัติที่เป็นผลมาจากภาพเหมารวมตามเพศภาวะทำให้ผู้ชายและผู้หญิงในฐานะสมาชิกของกลุ่มที่เป็นคู่ตรงข้ามกัน ต่างโจมตีอีกฝ่ายผ่านการดูถูกเหยียดหยามในทางเพศ ซึ่งมักแสดงออกในรูปของความตลกขบขันในมุขตลกแนวเหยียดเพศ โดยทั่วไปแล้ว ผู้คนมักมองว่าการพูดจาเหยียดหยามหรือดูถูกนั้นไม่มีอันตรายใด ๆ แต่แท้จริงแล้วการพูดจาเช่นนี้ได้ช่วยตอกย้ำความเหนือกว่าของฝ่ายที่พูดจาดูหมิ่นแคลนและตอกย้ำความด้อยกว่าของฝ่ายที่ตกเป็นเป้าของการดูถูกดูแคลน ในแง่นี้ การพูดจาถูกเหยียดหยามระหว่างเพศ ซึ่งมักปรากฏในรูปของมุขตลกแนวเหยียดเพศ คือการแสดงออกที่ช่วยตอกย้ำความสัมพันธ์ทางอำนาจที่ไม่เท่าเทียมระหว่างผู้หญิงและผู้ชาย

อคติ (prejudice) คือทัศนคติที่แสดงให้เห็นความไม่นิยมนับถือบุคคลอื่น เพราะเขาหรือเธอเป็นสมาชิกของกลุ่มที่ถูกถือว่าต่ำต้อยด้อยกว่า ตัวอย่างเช่น อคติที่ตั้งอยู่บนฐานของเพศภาวะจะปรากฏให้เห็นได้ในคนที่ถูกทนายความที่เป็นผู้หญิง เพราะเขาหรือเธอเห็นว่าเรื่องทางกฎหมายเป็นเรื่องที่เหมาะสมกับผู้ชายมากกว่า หรืออคติด้านเพศภาวะอาจปรากฏในคนที่คิดว่าพยาบาลที่เป็นผู้ชายจะไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ดูแลผู้ป่วยได้เต็มที่ เพราะมีแต่ผู้หญิงเท่านั้นที่มี “ทักษะโดยกำเนิด” ในการดูแลผู้ป่วย พุดอีกอย่างหนึ่งก็คือบุคคลใดบุคคลหนึ่งกำลังตกเป็นเหยื่อของอคติด้านเพศภาวะ เมื่อเขาหรือเธอถูก “ตัดสินล่วงหน้า” ในเรื่องบางเรื่องบนฐานที่เขาหรือเธอเป็นผู้หญิงหรือผู้ชาย ไม่ใช่บนฐานความสามารถหรือคุณสมบัติเฉพาะตัว

การเลือกปฏิบัติ (discrimination) คืออคติที่แสดงออกผ่านนโยบายหรือแนวการปฏิบัติ การเลือกปฏิบัติบนฐานเพศภาวะ คือการปิดกั้นโอกาสบนฐานคิดที่ว่าโอกาสนั้น ๆ ไม่เหมาะกับเพศใดเพศหนึ่ง (เช่น โอกาสในการฝึกอบรม การทำงาน การได้รับสิทธิประโยชน์บางอย่าง) โดยที่อนุญาตว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ มาตรา 1 นิยามการเลือกปฏิบัติต่อสตรีดังนี้

“การเลือกปฏิบัติต่อสตรี” หมายถึง การแบ่งแยก การกีดกัน หรือการจำกัดใด ๆ เพราะเหตุแห่งเพศ ซึ่งมีผลหรือความมุ่งประสงค์ที่จะทำลายหรือทำให้เสื่อมเสียซึ่งการยอมรับการได้รับประโยชน์ หรือได้ใช้สิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐานด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ความเป็นพลเมือง หรือด้านอื่น ๆ ของสตรี ตามหลักความเสมอภาคของบุรุษและสตรี ไม่ว่าสตรีนั้นจะมีสถานภาพสมรสหรือไม่

ความรุนแรงบนฐานของเพศภาวะ (gender-based violence) หมายถึงอันตรายหรือความบาดเจ็บเสียหายที่บุคคลกระทำต่อบุคคลอื่นหรือต่อตนเอง ด้วยเหตุที่บุคคลนั้น ๆ ไม่สามารถปฏิบัติตามมาตรฐานหรือความคาดหวังในเรื่องเพศภาวะและบทบาทตามเพศสรีระ ความรุนแรงบนฐานของเพศภาวะในแง่ที่เป็นการแสดงออกซึ่งระยะห่างทางสังคมนั้น พัฒนามาจากการสร้างภาพเหมารวม การถูกเหยียดหยาม อคติ และการเลือกปฏิบัติบนฐานของเพศภาวะ และความรุนแรงบนฐานเพศภาวะถือเป็นการคุกคามต่อชีวิตและศักยภาพของมนุษย์อย่างร้ายแรงที่สุด

อย่างไรก็ตาม เพศภาวะไม่ใช่หลักการพื้นฐานเพียงประการเดียวที่ถูกใช้เพื่อการจัดระบบและแบ่งแยกทางสังคม นอกจากเพศภาวะแล้ว ยังมีหลักเกณฑ์อื่น ๆ เช่น อายุ ชนชั้น สีดวงหรือชาติพันธุ์ ความสามารถ รสนิยมทางเพศ และอื่น ๆ ที่สร้างความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่เท่าเทียมในหมู่ผู้คน และในขณะที่เพศภาวะทำให้เกิดความรู้สึกเหยียดเพศ หลักเกณฑ์อื่น ๆ ที่กล่าวมาก็ได้สร้างให้เกิดอุดมการณ์ที่ส่งผลให้เกิดอคติด้านอายุ (ageism) อคติทางชนชั้น (classism) อคติด้านสีผิว (racism) อคติด้านความสามารถ (able-ism) และอคติที่เชิดชูรักต่างเพศ (heterosexism) อุดมการณ์เหล่านี้จึงไม่ต่างจากอุดมการณ์เพศภาวะในแง่ที่เป็นอุดมการณ์แห่งความไม่เท่าเทียม ซึ่งได้สร้างกลไกลักษณะต่าง ๆ ขึ้นเพื่อการควบคุมทางสังคมและสร้างระยะห่างทางสังคม

ในบรรดาหลักเกณฑ์พื้นฐานเพื่อการจัดระบบทางสังคม เพศภาวะเป็นอุดมการณ์พื้นฐานที่สุด เพราะคนเราสร้างอัตลักษณ์และถูกจัดประเภทว่าเป็นหญิงหรือชายก่อนเป็นอันดับแรก ก่อนที่จะกลายเป็นหรือถูกจัดประเภทให้เป็นคนจนหรือคนรวย คนหนุ่มสาวหรือคนแก่ มีสีผิวอะไร มีร่างกายสมบูรณ์หรือพิการ เป็นคนรักต่างเพศหรือรักเพศเดียวกัน ผลก็คือ อุดมการณ์เพศภาวะหรือความรู้สึกแบ่งแยกทางเพศสามารถประสานเข้ากับอุดมการณ์ความไม่เท่าเทียมอื่น ๆ ดังนั้น เด็กชายจึงได้รับโอกาสที่ดีกว่าเด็กหญิง ผู้หญิงสูงอายุเสี่ยงต่อการถูกทอดทิ้งไม่ได้รับการดูแลมากกว่าผู้ชายสูงอายุ ผู้หญิงมีความเสี่ยงต่อภาวะความยากจนมากกว่าผู้ชาย และผู้หญิงที่ยากจนก็มีอยู่ในสถานภาพที่ลำบากกว่าผู้ชายที่ยากจน

การวิเคราะห์ด้านเพศภาวะคืออะไร? การวิเคราะห์ด้านเพศภาวะปรากฏขึ้นในช่วงกลางทศวรรษ 1980 ในฐานะแนวการวิเคราะห์ทางสังคมแนวหนึ่ง ที่ตอบสนองความต้องการที่จะทำให้มุมมองด้านเพศภาวะกลายเป็นส่วนหนึ่งของ “กระแสหลัก” ของการพัฒนานโยบาย แผนงาน และโครงการต่าง ๆ กรอบในการวิเคราะห์ด้านเพศภาวะเพื่อการรวบรวมและจัดทำข้อมูลและผลักดันแผนงาน มีอยู่หลายกรอบ ได้แก่ กรอบการวิเคราะห์สำนักฮาร์วาร์ด (Harvard Analytical Framework หรือเป็นที่รู้จักในนาม Gender Roles Framework หรือ Gender Analysis Framework) ซึ่งพัฒนาโดยโอเวอร์โฮลท์ แอนเดอร์สัน ออสติน และคลาวด์ นอกจากนี้ยังมีกรอบการวิเคราะห์เพื่อการวางแผนโดยมีประชาชนเป็นศูนย์กลางในสถานการณ์ผู้ลี้ภัย (Framework for People-Oriented Planning in Refugee Situations หรือ POP) ซึ่งประยุกต์มาจากกรอบการวิเคราะห์สำนักฮาร์วาร์ด กรอบวิเคราะห์โมเซอร์ (Moser Framework) ที่พัฒนาโดยคาโรไลน์ โมเซอร์ แห่งหน่วยวางแผนการพัฒนา มหาวิทยาลัยแห่งลอนดอน ตารางการวิเคราะห์เพศภาวะ (Gender Analysis Matrix หรือ GAM) ที่พัฒนาโดย เอ รานี ปาร์คเกอร์ กรอบการวิเคราะห์ความสามารถและความเปราะบาง ซึ่งเป็นผลผลิตของโครงการความช่วยเหลือและการพัฒนาระหว่างประเทศของมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด กรอบการเพิ่มพลังอำนาจให้ผู้หญิง (Women's Empowerment Framework) ของซาร่า ฮูลูปเพอคิล ลองเว ประเทศแซมเบีย และแนววิเคราะห์ความสัมพันธ์ทางสังคม (Social Relations Approach) โดยนาอิล่า คาเบียร์ แห่งสถาบันพัฒนศึกษา มหาวิทยาลัยซัสเซ็กซ์²⁷

ทำไมการวิเคราะห์กฎหมายด้วยแนวคิดเพศภาวะจึงมีความสำคัญ? การวิเคราะห์ด้วยทฤษฎีและการใช้กฎหมายด้วยแนวคิดเพศภาวะสามารถเผยให้เห็นสมมติฐานหรืออคติเกี่ยวกับผู้ชายและผู้หญิงที่เป็นรากเหง้าของหลักกฎหมาย คำสั่ง หรือคำพิพากษา ตัวอย่างเช่น การวิเคราะห์กฎหมายอาญาของอินเดีย²⁸ ด้วยแนวคิดเพศภาวะโดยศาสตราจารย์เว็ด กุมารี จากคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเดลี เผยให้เห็นว่า

- เรื่องที่ดูเหมือนไม่เกี่ยวกับเพศภาวะอย่างเช่นการจัดประเภทการกระทำผิดว่าเป็นความผิดโดยเจตนาหรือไม่เจตนา ประกันตัวได้หรือไม่ได้ ส่งผลที่แตกต่างกันสำหรับผู้ชายและผู้หญิง
- พื้นฐานของกฎหมายและหลักนิติศาสตร์ที่ว่าด้วยผู้ชายและผู้หญิงคือการแบ่งช่วงระหว่างประเด็นสาธารณะและส่วนตัว (การแบ่งระหว่างพฤติกรรมที่เป็นสาธารณะ กับความประพฤติในโลกส่วนตัวของชีวิตส่วนบุคคลหรือชีวิตภายในบ้าน)

- มิติของชีวิตและกฎหมายที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ด้านเพศภาวะ ได้แก่ ชีวิตด้านเพศ (ลักษณะอนาจาร การประทุษร้ายทางเพศ การลักพาและกักกันตัว การข่มขืน การค้าประเวณี การค้ามนุษย์ และเพศสัมพันธ์ที่ผิดกฎหมาย) เรื่องเกี่ยวกับการมีบุตร (การยุติการตั้งครรภ์ การเลือกที่จะมีแต่ลูกชาย การฆ่าทารกเพศหญิง) และเรื่องเกี่ยวกับการแต่งงาน (การฆ่าเพื่อยิดเงินสินสอด) ล้วนส่งผลต่อผู้หญิงและผู้ชายในลักษณะที่แตกต่างกัน
- การมีมาตรฐานสองแบบอาจส่งผลให้คดีของผู้หญิงที่ถูกกระทำรุนแรงในครอบครัว แล้วฆ่าสามีโดยบันดาลโทสะหรือเพื่อป้องกันตัวอาจมีผลการพิจารณาคดีที่มีความแตกต่างกันไป หรือไม่เอื้อประโยชน์ให้กับผู้หญิง
- กฎหมายอินเดียมีความลำเอียงไปในทางเชิดชูความสัมพันธ์แบบรักต่างเพศ หรืออาจถึงขั้นที่ยอมรับเฉพาะความสัมพันธ์ในลักษณะดังกล่าว
- กฎหมายมีบทบาทต่อเนื้อหาสาระที่ทำให้เกิดการเลือกปฏิบัติทางเพศและความเกลียดชังผู้หญิงต่อผู้หญิง
- กฎหมายล้มเหลวในการสะท้อนข้อค้นพบร่วมสมัยที่ว่า สื่อช่วยคุกคามรณรงค์เกี่ยวข้องกับ ความรุนแรงทาง
- กฎหมายปฏิเสธอำนาจในการกระทำการต่าง ๆ และความเป็นอิสระของผู้หญิง
- ในกรณีการข่มขืนหรือความสัมพันธ์ทางเพศที่ผิดกฎหมาย กฎหมายมีสมมุติฐานว่าผู้หญิงคือผู้ที่ต้องรับผิดชอบทั้งต่อความประพฤติของตนเอง และต่อพฤติกรรมทางเพศที่ไม่เหมาะสมของฝ่ายชาย ทั้งนี้เพราะความเชื่อแบบเหยียดเพศที่ว่า เป็นธรรมชาติของผู้ชายที่จะไม่สามารถควบคุมพฤติกรรมทางเพศของตนได้
- กฎหมายดูเหมือนจะมีความเป็นกลางด้านเพศภาวะในกรณีเกี่ยวกับการมีบุตร แต่กฎหมายก็ถูกใช้ในบริบททางสังคมและจิตวิทยาที่ผลักดันให้ผู้หญิงต้องแบกรับความเสี่ยงอย่างเห็นได้ชัด (ในกรณีของผู้หญิงที่กำลังตั้งครรภ์ ทารกหรือตัวอ่อนในครรภ์ที่เป็นเพศหญิง)
- กฎหมายมีการกั้นผู้ชาย (และผู้หญิง) ให้พ้นจากความรับผิดชอบตามกฎหมาย โดยเป็นผลจากการยอมรับภาพเหมารวมตามเพศภาวะ

ย่อหน้าแรกของบทสรุปของกุมาริมีเนื้อความที่เป็นประโยชน์ ดังนี้

การศึกษาข้างต้นแสดงให้เห็นอคติทางเพศทั้งที่เปิดเผยและซ่อนเร้น ซึ่งมีผลต่อกระบวนการสร้างมโนทัศน์ การกำหนดแนวทางและใช้กฎหมายอาญา กฎหมายที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนั้น ไม่ยอมรับมุมมอง ผลประโยชน์ และประสบการณ์ของผู้หญิง ทั้งนี้โดยการรักษาไว้ซึ่งการแบ่งขั้วระหว่างประเด็นสาธารณะและประเด็นส่วนตัว และการสอดแทรกคุณค่า

แบบปิตาธิปไตย กฎหมายยังคงยึดภาพลักษณ์แบบเหมารวมที่มองผู้หญิงเป็นเพศที่อ่อนแอ และต้องได้รับการปกป้องคุ้มครอง ภายใต้กฎหมายอาญาที่มีลักษณะแบบปิตาธิปไตยและอคติทางเพศเช่นนี้ จึงไม่น่าแปลกใจที่เจ้าหน้าที่ผู้บังคับใช้กฎหมายจะมีทัศนคติด้านลบต่อการกระทำ ความผิดที่ผู้หญิงเป็นเหยื่อ ส่งผลให้พวกเขาปฏิเสธที่จะรับแจ้งความร้องทุกข์ หรือไม่ก็ดำเนินคดีอย่างขอไปที ทำการสอบสวนอย่างเชื่องช้าและไม่เอาจริงเอาจัง ลังยักฟ่อง หรือตัดสินลงโทษสถานเบาในคดีที่พิสูจน์ได้ว่าการกระทำความผิดจริง ท้ายที่สุดแล้ว ผู้หญิงที่หวังพึ่งกฎหมาย จึงพบว่าระบบกฎหมายเป็นอุปสรรคมากกว่าช่วยแก้ปัญหา ผลที่ตามมาก็คือ ผู้หญิงเกิดความลังเลใจที่จะหันหน้าไปพึ่งกฎหมายอาญาในเวลาที่ต้องเผชิญหน้ากับความทุกข์ยาก

แนวทางการวิเคราะห์เพศภาวะแบบ “ถอดรื้อโครงสร้าง” เช่นนี้ เผยให้เห็นความล้มเหลวของกฎหมายในการพิจารณาสภาพความเป็นจริงทางสังคมของผู้หญิง หรือคนในภาคส่วนต่าง ๆ ของสังคมที่ไร้อำนาจหรือถูกผลักให้เป็นคนชายขอบ เช่นคนจน คนกลุ่มน้อยทางชาติพันธุ์ หรือบุคคลที่มีความพิการ ยิ่งไปกว่านั้น การวิเคราะห์แบบนี้ยังมีมิติของการ “ประกอบสร้างใหม่” ที่ช่วยชี้แนวทางสำหรับการปฏิรูปกฎหมาย เพื่อที่ประสบการณ์ ความต้องการ และปัญหาของผู้หญิงจะได้รับการพิจารณา และจะได้เป็นการเพิ่มพูนศักยภาพของระบบกฎหมายให้อำนวยความยุติธรรมแก่ทั้งผู้หญิงและผู้ชาย

การวิเคราะห์กฎหมายด้วยแนวคิดเพศภาวะได้ให้ข้อมูลซึ่งจะช่วยต่อยอดวาทกรรมที่จะนำไปสู่การปฏิรูปกฎหมาย และการวิเคราะห์แนวนี้นี้ยังส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้จริง ทั้งในด้นบทกฎหมาย หลักนิติศาสตร์ รวมทั้งการบังคับใช้กฎหมายเพื่อจัดการกับอาชญากรรมที่เป็นความรุนแรงต่อผู้หญิง ตัวอย่างเช่น กฎหมายแห่งสาธารณรัฐฉบับที่ 7877 ซึ่งรู้จักกันในชื่อกฎหมายต่อต้านการคุกคามทางเพศ ค.ศ. 1995 กฎหมายแห่งสาธารณรัฐฉบับที่ 8353 หรือที่เรียกกันว่ากฎหมายต่อต้านการข่มขืน ค.ศ. 1997 กฎหมายแห่งสาธารณรัฐฉบับที่ 9208 หรือที่เรียกกันทั่วไปว่ากฎหมายต่อต้านการค้ามนุษย์ ค.ศ. 2003 และกฎหมายแห่งสาธารณรัฐฉบับที่ 9262 หรือที่มักเรียกกันว่ากฎหมายต่อต้านความรุนแรงต่อผู้หญิงและบุตร ค.ศ. 2004

การวิเคราะห์เพศภาวะมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการใช้กฎหมาย เพื่อที่จะทำให้กฎหมายตั้งมั่นอยู่บนหลักการเรื่องความเสมอภาคที่แท้จริง (ในทางปฏิบัติ) ไม่ใช่แต่ความเท่าเทียมอย่างเป็นทางการตามตัวบทกฎหมายเท่านั้น ดังนั้น อนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบจึงนิยามความเสมอภาคโดยใช้มิติของความเสมอภาคที่ระบุว่า “การกระทำที่ส่งผลให้เกิดความไม่เสมอภาคล้วนเป็นการเลือกปฏิบัติ หมายความว่า ถึงแม้ผู้หญิงจะได้รับการปฏิบัติอย่างเสมอภาคกับผู้ชาย แต่หากการกระทำนั้นส่งผลให้ผู้หญิงต้องอยู่ในสถานะที่ด้อยกว่า ก็ต้องถือว่าการกระทำนั้นเป็นการเลือกปฏิบัติ ถึงแม้วัตถุประสงค์ของการกระทำนั้นคือความเสมอภาคก็ตาม” คำนิยามของอนุสัญญานี้จึงไม่ได้ระบุเพียงว่าในการจัดการเลือกปฏิบัติ ผู้หญิงควรได้รับการปฏิบัติเช่นเดียวกับผู้ชาย (แต่ต้องรับรองด้วยว่าผลที่เกิดขึ้นจะทำให้เกิดความเสมอภาคอย่างแท้จริงในทางปฏิบัติ-ผู้แปล)

หน่วยงานภาครัฐของฟิลิปปินส์ซึ่งมีพันธกรณีที่จะต้องปฏิบัติตามอนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบนั้น ไม่ได้จำกัดอยู่แค่ฝ่ายบริหารและฝ่ายนิติบัญญัติ แต่ยังรวมถึงฝ่ายตุลาการด้วย เมื่อเรารู้ถึงลักษณะแบบ “เพศชาย” ของระบบกฎหมายฟิลิปปินส์แล้ว เราจะเห็นว่าศาลมีบทบาทสำคัญในการจรรโลงความเสมอภาคที่แท้จริงของหญิงและชาย และทำให้พวกเขาได้รับการคุ้มครองด้านสิทธิมนุษยชน นอกจากอนุสัญญาจัดการเลือกปฏิบัติฯ แล้ว รัฐบาลฟิลิปปินส์ยังมีพันธกรณีตามกฎหมายระหว่างประเทศที่จะต้องทำประเด็นเพศภาวะเข้าไปอยู่ในระบบการทำงานกระแสหลักของหน่วยงานรัฐทั้งหลายทั้งนี้เป็นไปตามความตกลงที่รัฐบาลฟิลิปปินส์ให้ไว้ตามปฏิญญาและแผนปฏิบัติการปักกิ่ง ค.ศ. 1995 ซึ่งประกาศโดยการประชุมระดับโลกว่าด้วยสตรีครั้งที่สี่ ตลอดจนข้อตกลงระหว่างประเทศอื่น ๆ ที่ระบุถึงการทำให้เพศภาวะกลายเป็นประเด็นกระแสหลัก

อัลดา ฟาซิโอ มอนเทโฮ ทนายสิทธิมนุษยชน ผู้พิพากษา และนักเขียนจากคอสตาริกา กล่าวไว้ในหนังสือเรื่อง *การวิเคราะห์กฎหมายในมิติเพศภาวะ: วิธีวิทยา (Gender Analysis of Law: A Methodology)*²⁹ ว่า กรอบการวิเคราะห์กฎหมายด้วยแนวคิดเพศภาวะมีองค์ประกอบดังต่อไปนี้

1. การตระหนักถึงสถานะทางสังคมของผู้หญิงที่ด้อยกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับผู้ชาย และผลที่ตามมาที่ทำให้ผู้หญิงต้องตกอยู่ในสภาวะเปราะบางต่อการถูกละเมิด
2. นิยาม “การเลือกปฏิบัติ” และ “ความเสมอภาคตามกฎหมาย” ในอนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ
3. คำอธิบายที่ชัดเจนสำหรับมโนทัศน์พื้นฐาน ได้แก่ ปิตาธิปไตย ความรู้สึกเหยียดเพศ พฤติกรรมแบบชายชาตรี (machismo) เพศภาวะ เพศสรีระ สตรีนิยม
4. การใช้มุมมองเรื่องเพศภาวะ
5. การเปิดโปงค่านิยมที่ถือผู้ชายเป็นศูนย์กลางในระบบกฎหมาย

แนวการวิเคราะห์ของฟาซิโอมีจุดเด่นที่ทัศนะต่อกฎหมายของเธอ ซึ่งฉีกออกไปจากความคิดมองว่ากฎหมายคือระบบที่กำหนดบรรทัดฐานสำหรับสมาชิกของสังคมหนึ่งสังคมใด โดยมีองค์ประกอบสองส่วน คือ องค์ประกอบที่เป็นเนื้อหาสาระหรือบรรทัดฐานแบบเป็นทางการ (substantive หรือ formal-normative) และองค์ประกอบเชิงโครงสร้าง (structural) เธอเห็นว่าเราควรพิจารณากฎหมายโดยเพิ่มองค์ประกอบที่สาม นั่นคือ องค์ประกอบด้านโครงสร้างทางการเมือง (political structural) ทั้งนี้ เพราะกฎหมายได้รวมเอาทัศนคติและความรู้ของผู้คนเกี่ยวกับเนื้อหาสาระและโครงสร้างของกฎหมายเข้าไว้ด้วย ฟาซิโอระบุว่า องค์ประกอบทั้งสาม “สัมพันธ์กันอย่างเป็นวิภาษวิธี ในลักษณะที่องค์ประกอบหนึ่ง ๆ จะได้รับอิทธิพล ถูกจำกัด หรือถูกนิยามโดยองค์ประกอบอื่นอย่างต่อเนื่อง ในเวลาเดียวกับที่องค์ประกอบนั้น ๆ ก็มีอิทธิพล สร้างข้อจำกัด และกำหนดนิยามให้องค์ประกอบอื่นด้วยเช่นกัน”

กรอบทางเลือกสำหรับการวิเคราะห์กฎหมายในมิติเพศภาวะ อาจพิจารณาประเด็นต่าง ๆ ดังต่อไปนี้:

- ตัวอย่างของลัทธิเหยียดเพศในภาษา อุดมการณ์ และการควบคุมทางสังคม
- ภาพตายตัวทางเพศ การดูหมิ่นเหยียดหยาม การเลือกปฏิบัติ และความรุนแรง
- พลวัตรของอำนาจและการทำลายอำนาจโดยมีเพศภาวะเป็นฐาน
- สมมติฐานหรือการกระทำอันนำไปสู่การเบียดขับ การเพิกเฉย หรือการกดขี่ผู้หญิงในหลักกฎหมาย ในกระบวนการนิติบัญญัติ ในกระบวนการตีความ หรือในการบังคับใช้กฎหมาย
- ประสบการณ์นอกวิสัยของผู้หญิงในเวลาที่ต้องเกี่ยวข้องกับระบบยุติธรรม

ตัวอย่างการวิเคราะห์เพศภาวะในคดี ประชาชน กับ รีลอกซ์

ในบรรดาคำตัดสินคดีความรุนแรงต่อผู้หญิงทั้งหมดของศาลฎีกา โดยเฉพาะคดีข่มขืน คดี *ประชาชน กับ รีลอกซ์* (G.R. No. 149395 วันที่ 28 เมษายน 2004) ถือว่ามีความสำคัญ เพราะเป็นคดีที่เพิ่งมีคำตัดสินเมื่อไม่นานนัก และยังเป็นคำตัดสินคดีที่มีขึ้นในช่วงเวลาที่นักสิทธิสตรีคาดหวังว่าแผนงานด้านการตอบสนองต่อมิติเพศภาวะ (gender-responsiveness programs) ของศาลสูงจะได้รับการพัฒนาปรับปรุงและมีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง แต่แล้วคำพิพากษาคดี *ประชาชน กับ รีลอกซ์* ก็เป็นเหมือนระฆังเตือนนักต่อสู้เพื่อสิทธิสตรี ไม่ให้ลดละในการเฝ้าระวังการพิจารณาคดีและคำตัดสินคดีของศาลฎีกา ที่ลืบทอดทั้งความคิดปิตาธิปไตยในระบบกฎหมาย มายาคติเรื่องความรุนแรงทางเพศ และความเข้าใจผิดเกี่ยวกับวิธีการตอบโต้ของผู้หญิงในกรณีข่มขืน

ในคดี *ประชาชน กับ รีลอกซ์* ศาลแขวงรอมบลอนตัดสินลงโทษผู้ที่ถูกกล่าวหาว่ากระทำการข่มขืนบุตรสาวของตนเอง ซึ่งขณะเกิดเหตุมีอายุได้ 33 ปี ศาลฎีกาทบทวนคำตัดสินนี้ โดยอ้างถึงหลักในการพิจารณาคดีข่มขืนสามข้อ กล่าวคือ

(1) การกล่าวหาว่ามีการข่มขืนอาจทำกันได้ง่าย ๆ เพราะเป็นคดีที่พิสูจน์ข้อเท็จจริงได้ยาก แต่สำหรับฝ่ายผู้ถูกกล่าวหา สิ่งที่ยากยิ่งกว่าคือการพิสูจน์ว่าข้อกล่าวหาเป็นเท็จ แม้ผู้ต้องหาจะไม่ได้กระทำความผิดตามที่ถูกกล่าวหาก็ตาม

(2) ด้วยเหตุที่อาชญากรรมในลักษณะนี้มักมีบุคคลผู้เกี่ยวข้องและรับรู้ข้อเท็จจริงอยู่เพียงสองคนเท่านั้น จึงจำเป็นต้องพิจารณาคำให้การของผู้ร้องทุกข์ด้วยความระมัดระวังอย่างยิ่ง

(3) ผู้ฟ้องร้องต้องสามารถแสดงหลักฐานที่หนักแน่นน่าเชื่อถืออย่างยิ่ง มิฉะนั้นก็จะถือว่าเป็นหลักฐานที่ไม่มีน้ำหนัก และการพิสูจน์ข้อเท็จจริงไม่อาจอ้างเหตุว่าหลักฐานของจำเลยขาดความน่าเชื่อถือ ในคดีนี้ ศาลฎีกา³⁰ ระบุว่า “อาจกล่าวได้ว่าการต่อสู้อย่างไม่ลดละของเหยื่อไม่ใช่องค์ประกอบหลักในการ

พิจารณาว่ามีการกระทำผิดฐานข่มขืนเกิดขึ้นหรือไม่ แต่ในทำนองเดียวกัน การปราศจากหลักฐานที่แสดงให้เห็นว่าเหยื่อได้มี *การขัดขืนอย่างไม่ลดละ (obstinate resistance)*³¹ ในขณะที่เกิดการล่วงประเวณี ซึ่งโดยธรรมชาติแล้วน่าจะเป็นพฤติกรรมของเหยื่อที่ไม่เต็มใจ ก็อาจเป็นเครื่องบ่งชี้ว่าไม่ได้มีการข่มขืนเกิดขึ้น” (ตัวเน้นโดยคณะผู้เขียน)

ในคำตัดสินยกฟ้องไม่เอาผิดกับจำเลยนั้น ศาลฎีกาบันทึกว่าฝ่ายเจ้าทุกข์สามารถที่จะหลบหนี ตะโกนขอความช่วยเหลือ ต่อสู้กับพ่อที่อ่อนแอ หรือแม้แต่ร้องเรียกให้น้องชายที่หลบอยู่ก็ได้ ทั้งนี้โดยที่ไม่มีผู้พิพากษาคนใดมีความเห็นแย้งต่อข้ออ้างเหล่านี้ คำวินิจฉัยของศาลฎีกาในอดีตที่เคยระบุว่า การที่ถูกกล่าวหา มีสถานะเป็นผู้บังเกิดเกล้าของเหยื่อซึ่งเป็นบุตรสาวหรือบุตรสาวบุญธรรม ก็เพียงพอแล้วสำหรับการข่มขืน บังคับเหยื่อ³² ในกรณีเช่นนี้ จึงไม่จำเป็นต้องพิสูจน์ว่าเหยื่อได้ทำการต่อสู้หรือต่อต้านอย่างใดอย่างหนึ่งหรือไม่ ดังนั้นจึงจะเห็นได้ว่า คำตัดสินคดี *ประชาชน กับ ริลอกซ์* ได้ล้มล้างแนวทางคำตัดสินที่มีมาในอดีตดังกล่าว ศาลฎีการะบุว่าหลักเรื่องสถานะความเป็นผู้บังเกิดเกล้านำมาใช้กับคดีนี้ไม่ได้ เพราะเหยื่อผู้เป็นเจ้าทุกข์นั้นมีอายุ 33 ปีแล้ว และมีบุตรแล้วสองคน คำตัดสินเช่นนี้เป็นอันตราย เพราะมันอาจเปิดประตูไปสู่การล้มล้าง แนวการตัดสินคดีที่ผ่านมา ที่มีการให้น้ำหนักกับสถานะความเป็นผู้บังเกิดเกล้าในคดีการข่มขืนบุตรของตนเอง

ผู้พิพากษานิมาฟา เพนาโก-ซิทากา วิเคราะห์คดี *ประชาชน กับ ริลอกซ์* เอาไว้ว่า

สำหรับคนฟิลิปปินส์แล้ว การหัวเราะเป็นการแสดงความรู้สึกที่หลากหลายชนิด ที่นอกเหนือจากความรื่นรมย์ ความพึงใจ หรือความสุข คนฟิลิปปินส์หัวเราะในยามที่รู้สึกอับอาย หัวเราะกลบเกลื่อนในยามที่รู้สึกสะเทือนใจจนน้ำตาไหล หัวเราะในขณะที่นึกคำพูดอะไรไม่ออก การหัวเราะจึงทำหน้าที่ปกปิดความรู้สึกหลายอย่างที่คุณรู้สึกว่าเป็นการยากที่จะแสดงออก เมื่อเจ้าทุกข์ที่ยืนอยู่ในคอกพยานถูกตั้งคำถามเกี่ยวกับอวัยวะเพศของพ่อ เธออาจยิ้ม เอามือปิดปาก หรือหัวเราะด้วยความอับอาย แน่แน่นอนว่าเธอไม่ได้หัวเราะเพื่อแสดงออกถึงความรื่นรมย์ แน่แน่นอนว่าเธอยอมไม่ได้รู้สึกว่าการที่พ่อของเธอสอดใส่อวัยวะเพศเข้าไปในร่างกายของเธอเป็นเรื่องตลกขบขัน อย่างไรก็ตาม อาจเป็นเพราะเสียงหัวเราะของเธอเดลาในคอกพยาน ที่เป็นหนึ่งในหลายสาเหตุ ที่สร้างให้เกิดอคติต่อคดีของเธอ

ฝ่ายจำเลยได้สั่งให้ภรรยา ซึ่งเป็นแม่ของเจ้าทุกข์ ออกไปจากบ้าน เสียงของจำเลย คือคำสั่งที่ไม่มีใครกล้าปฏิเสธ ในยามตึกสงัด จำเลยได้เข้าไปหาเจ้าทุกข์แล้วสั่งให้เธอทำหน้าที่แทนแม่ของเธอ ฝ่ายเจ้าทุกข์ทำได้เพียงอ่อนน้อมด้วยความเจ็บปวดรวดร้าวว่า “พ่อ หยุดเถอะ สงสารหนูบ้าง!” แต่เสียงของเธอก็ไม่ดังพอจะหยุดการกระทำของพ่อได้ แม้เธอจะมีอายุ 33 ปี แล้วก็ตาม การถูกกดขี่ได้อำนาจเพศชายของผู้เป็นพ่อเป็นเวลานาน ทำให้เจ้าทุกข์ทำได้เพียง อ่อนน้อมขอความเมตตา ความเกรงขามและเคารพพ่อนั้นฝังลึกจนเจ้าทุกข์ก็เหมือนกับผู้เยาว์ ที่ถูกละเมิดทางเพศรายอื่น นั่นก็คือเธอไม่สามารถต่อสู้ และไม่มีวันต่อสู้กับพ่อในระดับที่เธอจะทำ ต่อผู้ชายคนอื่นที่พยายามทำกับเธอแบบเดียวกัน

ศาลกล่าวว่า “การข่มขืน หมายความว่า การมีส่วนร่วมโดยการบังคับหรือปราศจากความยินยอมของเหยื่อ” แต่การที่ฝ่ายเจ้าทุกข์ชี้ว่า “พ่อ หยุดเถอะ สงสารหนูบ้าง!” นั้น ไม่เพียงพอหรือที่จะแสดงให้เห็นว่าการกระทำของฝ่ายพ่อนั้นเป็นการบังคับโดยปราศจากความยินยอมจากเธอ? ศาลกล่าวต่อไปอีกว่า “อาจกล่าวได้ว่าการต่อสู้อย่างไม่ลดละของเหยื่อ ไม่ใช่องค์ประกอบหลักในการพิจารณาว่ามีการกระทำผิดฐานข่มขืนเกิดขึ้นหรือไม่ แต่ในทำนองเดียวกัน การปราศจากหลักฐานที่แสดงให้เห็นว่าเหยื่อได้มี การขัดขืนอย่างไม่ลดละ ในขณะที่เกิดการล่วงประเวณี ซึ่งโดยธรรมชาติแล้วน่าจะเป็นพฤติกรรมของเหยื่อที่ไม่เต็มใจ ก็อาจเป็นเครื่องบ่งชี้ว่าไม่ได้มีการข่มขืนเกิดขึ้น” แต่ขณะที่ศาลอ้างว่าการต่อสู้ขัดขืนอย่างขัดแย้งไม่ใช่ องค์ประกอบของการข่มขืน การที่เจ้าทุกข์ร้องขอต่อพ่อของเธอว่า “พ่อ หยุดเถอะ สงสารหนูบ้าง!” นั้นไม่พอหรือที่แสดงให้เห็นว่าการล่วงล้ำที่พ่อกระทำต่อร่างกายของเธอนั้นเป็นเรื่องที่เธอไม่ต้องการ

ศาลกล่าวต่อไปด้วยว่า “วิธีการที่เจ้าทุกข์การอ้างว่าใช้ในการต่อต้านขัดขืน ผู้ประทุษร้ายนั้น ไม่สอดคล้องกับพฤติกรรมโดยธรรมชาติที่ควรเกิดขึ้นในสถานการณ์แบบที่เกิดกับเธอ” ต้องไม่ลืมว่าเจ้าทุกข์ไม่ได้ถูกประทุษร้ายจากผู้ร้ายทั่วไปแต่คือพ่อของเธอที่เป็นผู้กระทำการ โหดร้ายในกรณีนี้ พ่อซึ่งมีอำนาจที่เธอต้องปฏิบัติตามและยอมรับมาตลอดชีวิต สิ่งเดียวที่เธอทำได้จึงได้แก่ การร้องขอความเมตตาโดยพ่อบอกว่า “พ่อ หยุดเถอะ สงสารหนูบ้าง!” แน่นอนว่าวิธีที่เธอต่อต้านพ่อนั้นไม่ได้ขัดแย้งกับสภาพที่เธอต้องอยู่ตกใต้อำนาจของพ่อ

หากจะคำนึงถึงอำนาจกดบังคับของผู้เป็นพ่อที่กระทำต่อความนึกคิดจิตใจของเธอ ก็คงเข้าใจได้ไม่ยากว่า

ก) ทำไมเจ้าทุกข์จึงไม่สามารถต่อต้านขัดขืนพ่อของเธอให้มากกว่าที่ทำไปแล้ว โดยที่ผู้เป็นพ่อเมื่อขณะทำการข่มขืนนั้น มีอายุ 60 ปี แต่ก็ยังไม่ถือว่าอยู่ในวัยชราภาพ ดังที่แม่ของเจ้าทุกข์ได้ให้การด้วยว่า ผู้ถูกกล่าวหา ยังคงมีสมรรถภาพทางเพศเช่นเดียวกับผู้ชาย ส่วนใหญ่ในวัยเดียวกัน

ข) ทำไมเจ้าทุกข์จึงไม่กรีดร้องเพื่อจะปลุกให้ลูกของตนนตื่นขึ้น ในความคิดของเธอแล้ว การตะโกนขอความช่วยเหลือเป็นวิธีการปกป้องตัวเองแบบที่เธอไม่อาจทำได้ เหตุผลก็คือ การร้องปลุกจะทำให้ลูก ๆ ต้องตื่นมาเห็นภาพของพ่อและตัวเธอในสภาพที่จะทำลายความนับถือในสายตาของลูก และ

ค) ทำไมเจ้าทุกข์จึงพยายามเพียงแค่อัดแน่นเพื่อให้ตนเองขยับไปถึงตัวน้องชาย ในเมื่อเธออาจจะกรีดร้องเพื่อปลุกให้เขาตื่นก็ได้

ทำไมเจ้าทุกข์จึงไม่หนีไปจากพ่อหลังจากเขาปล่อยตัวเธอแล้ว? แต่เธอจะหนีไหนได้ เวลาตึกดินเช่นนั้น? บ้านของญาติที่อยู่ใกล้ที่สุดนั้นอยู่ห่างจากบ้านของเธอไปหนึ่งกิโลเมตร เธอเพิ่งถูกข่มขืนแม้เมื่ออยู่ในบ้านของตัวเอง สมควรหรือที่เธอจะออกไปเสี่ยงกับการถูกทำร้ายซ้ำอีกที่นอกบ้าน? ความคิดแบบนี้ทำให้เธอเพียงแต่นอนหันหลัง และไม่อาจขมตาหลับได้ตลอดคืนนั้น เธอได้แต่รอคอยแสงสว่างของยามเช้าที่จะทำให้เธอมีพลังที่จะจัดการกับพ่อของเธอ

เมื่อคำนึงถึงหลักเกณฑ์ที่เคร่งครัดของกฎหมายในกรณีการประทุษร้ายทางเพศที่พ่อกระทำต่อลูกสาว จะเห็นได้ว่าสถานะความเป็นผู้บังเกิดเกล้าและอิทธิพลที่พ่มีต่อลูกนั้นย่อมเพียงพอที่จะใช้บังคับแทนการใช้กำลังร่างกายหรือการพูดจาข่มขู่ว่าจะทำร้าย ความเป็นผู้บังเกิดเกล้าและอิทธิพลของพ่อเหนือลูกสาวนั้นไม่ได้เป็นเหมือนเสื้อคลุมที่ลูกสาวจะถอดออกเมื่อไรก็ได้ตามต้องการ แม้จะอยู่ในวัยที่น่าจะถือได้ว่ามีวุฒิภาวะระดับหนึ่งแล้วก็ตาม การถูกกดขี่คุกคามเป็นเวลานานย่อมส่งผลต่อจิตใจและเจตจำนงของมนุษย์ นอกจากนี้ ในคดีนี้ไม่มีการพูดถึงสามีของฝ่ายโจทก์เลย และปรากฏโดยสภาพว่าโจทก์ซึ่งมีลูกสามคนยังต้องอาศัยอยู่กับพ่อ จึงเห็นได้ชัดว่าโจทก์ยังคงต้องอยู่ได้อ่านาและ “การคุ้มครอง” ของพ่อ

ลูกสาวจะกล่าวหาว่าพ่อข่มขืนตัวเองแล้วยอมให้มีการตรวจอวัยวะเพศได้อย่างไร หากไม่มีการข่มขืนเกิดขึ้น? ถ้าพ่อไม่ได้ข่มขืนเธอจริง เธอมีแรงจูงใจอะไรในการดำเนินคดีกับพ่อของตัวเองเพื่อให้เขาถูกคำคุกตลอดชีวิต?

เป็นไปได้ว่าในเวลาที่มีการพิจารณาคดีนั้น พ่อของเจ้าทุกข์อยู่ในสภาพที่น่าสงสาร กล่าวคือเขาป่วยและอ่อนแรงถึงขั้นที่แทบเดินไม่ได้ ทำให้คำกล่าวหาเรื่องการข่มขืนลูกสาวตัวเองดูไม่น่าเชื่อว่าจะเป็นไปได้ อย่างไรก็ตาม ฝ่ายเจ้าทุกข์ได้ระบุไว้แล้วว่าเขายังคงมีร่างกายแข็งแรงดี เมื่อตอนที่เกิดการข่มขืน การที่ฝ่ายพ่อปฏิเสธไม่ยืนยันความบริสุทธิ์ของตัวเอง ก็น่าถือได้ว่าเป็นการยอมรับสารภาพโดยปริยาย

ศาลแถลงต่อไปว่า “กฎข้อหนึ่งในการพิจารณาคำให้การของโจทก์ในคดีข่มขืนก็คือความน่าเชื่อถือไม่ได้เกิดจากปากคำของพยานที่ดูเชื่อถือแต่เพียงอย่างเดียว หากแต่คำให้การนั้น ๆ ต้องมีความน่าเชื่อถือในตัวเอง เช่น มีความสอดคล้องต้องกันกับประสบการณ์และพฤติกรรมของมนุษย์ทั่วไปที่อยู่ในสถานการณ์เดียวกัน สิ่งใดก็ตามที่เบี่ยงเบนไปจากมาตรฐานที่กล่าวมานี้ย่อมเป็นสิ่งที่ไม่น่าเชื่อถือและไม่อยู่ในขอบเขตที่ศาลจะยอมรับได้”

เป็นเรื่องน่าเสียใจอย่างยิ่งที่ศาลไม่สามารถเข้าใจพฤติกรรมของโจทก์ได้ ปฏิบัติการที่เธอมีต่อการกระทำที่ป่าเถื่อนของพ่อเธอนั้น เหมือนกันกับปฏิบัติการของเด็กที่ถูกล่วงละเมิดทางเพศ และไม่ควรถูกมองว่าเป็นปฏิบัติการที่เบี่ยงเบนไปจากสิ่งที่ศาลเรียกว่ามาตรฐานความน่าเชื่อถือดังกล่าว

คดีนี้ยิ่งแสดงให้เห็นว่าทำไมจึงจำเป็นต้องมีการสอนผู้พิพากษาให้มีความระมัดระวังไวต่อเรื่องเพศภาวะ เมื่อศาลไม่สามารถเข้าใจสถานะจิตใจของเพศหญิงและการกระบวนการทำงานของจิตใจผู้หญิง ศาลจึงไม่สามารถยอมรับคำให้การของผู้หญิงที่ศาลเห็นว่า “ไม่น่าเชื่อถือ” ผลก็คือศาลมักเห็นผู้หญิงที่มีสถานะเช่นเดียวกับเจ้าทุกข์ในคดีนี้ว่าเป็นพยานที่ขาดความน่าเชื่อถือและมีคำให้การที่เชื่อถือไม่ได้ ดังนั้น ศาลจึงมักตัดสินลงโทษผู้หญิงที่อุทธรณ์รวบรวมความกล้ามาขึ้นศาลเพื่อเอาผิดกับผู้กระทำการละเมิด ให้ต้องดำเนินชีวิตต่อไปท่ามกลางความรู้สึกหดหู่และสิ้นหวัง ขณะที่ผู้ประทุษร้ายยังสามารถหายใจรดต้นคอผู้เสียหายต่อไปได้อย่างอิสระเสรี ความระมัดระวังไวต่อเรื่องเพศภาวะจะทำให้ผู้หญิงที่มาขึ้นศาลพร้อมเรื่องเล่าอันโหดร้าย ได้รับความยุติธรรมตามที่พวกเขาวาดหวัง และเป็นความยุติธรรมที่จะทำให้พวกเขาส่งเสริมสภาพได้

อนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรี ในทุกรูปแบบและการพิพาทคดี

ในการตีความกฎหมายภายในประเทศ หรือในกรณีที่กฎหมายของประเทศไม่มีบทบัญญัติที่สามารถคุ้มครองผู้หญิงจากการเลือกปฏิบัติผู้พิพากษาสามารถหยิบใช้อนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบของสหประชาชาติได้ อนุสัญญานี้มักถูกเรียกว่ากฎหมายระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิสตรี (International Bill of Rights of Women) ที่ประชุมใหญ่สหประชาชาติลงมติยอมรับอนุสัญญานี้เมื่อวันที่ 18 มีนาคม ค.ศ.1979 และมีผลบังคับใช้ในฐานะกติการะหว่างประเทศเมื่อวันที่ 3 กันยายน ค.ศ.1981 โดยมีประเทศต่าง ๆ จำนวน 183 ประเทศให้สัตยาบันรับรอง ทำให้อนุสัญญานี้เป็นรองก็แต่เพียงอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก ในฐานะกลไกสิทธิมนุษยชนของสหประชาชาติที่มีประเทศสมาชิกลงนามรับรองมากที่สุดเมื่อนับถึงเดือนมีนาคม 2006

คณะกรรมการของอนุสัญญาของสหประชาชาติว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบได้จัดทำข้อเสนอแนะทั่วไปลำดับที่ 19 เมื่อปี ค.ศ. 1992 โดยระบุว่าความรุนแรงบนฐานเพศภาวะเป็นประเด็นการเลือกปฏิบัติทางเพศ และรัฐทั้งหลายควรต้องรายงานข้อมูลในเรื่องนี้ต่อคณะกรรมการของอนุสัญญาด้วยเมื่อวันที่ 20 ธันวาคม ค.ศ.1993 ที่ประชุมสมัชชาแห่งสหประชาชาติได้ลงมติรับรองปฏิญญาว่าด้วยการจัดการความรุนแรงต่อผู้หญิง (DEVAW) โดยมีการนิยามความรุนแรงต่อผู้หญิงเป็นครั้งแรก และกำหนดให้รัฐบาลของประเทศต่าง ๆ ต้องมีมาตรการที่ชัดเจนเพื่อขจัดความรุนแรงต่อผู้หญิง นิยามความรุนแรงต่อผู้หญิงในกฎหมายต่อต้านความรุนแรงต่อผู้หญิงและบุตร ค.ศ. 2004 ของฟิลิปปินส์ก็เขียนขึ้นตามนิยามในปฏิญญาของสหประชาชาติ³³

ราธิกา กุมาราสวามี อดีตผู้รายงานพิเศษของสหประชาชาติด้านความรุนแรงต่อผู้หญิง³⁴ ระบุความรุนแรงต่อผู้หญิงอาจเกิดโดยปัจเจกบุคคลหรือรัฐก็ได้ กล่าวคือ

ปฏิญญานี้ให้กรอบที่เป็นบรรทัดฐานสำหรับมาตรการระดับนานาชาติต่อประเด็นความรุนแรงต่อผู้หญิง มาตรา 1 นิยามความรุนแรงต่อผู้หญิงว่าหมายถึง “การกระทำรุนแรงบนฐานเพศภาวะอย่างใดก็ตาม ที่ส่งผลหรือมีแนวโน้มทำให้เกิดอันตรายต่อร่างกาย เพศ หรือจิตใจ หรือสร้างความทุกข์ยากให้กับผู้หญิง รวมทั้งการข่มขู่จะใช้ความรุนแรง การบังคับ หรือการลิดรอนเสรีภาพตามอำเภอใจ ไม่ว่าจะเกิดขึ้นในชีวิตสาธารณะหรือส่วนบุคคลก็ตาม” ความรุนแรงในที่นี้หมายรวมถึง แต่ไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะความรุนแรงทางกายภาพ เพศ และจิตใจที่เกิดในครอบครัว เช่น การทุบตี การล่วงละเมิดทางเพศต่อเด็กผู้หญิงในครัวเรือน ความรุนแรงที่เกี่ยวข้องกับกลืนสอด การข่มขืนคู่สมรส การฉ้อฉลทางเพศของผู้หญิง ตลอดจนวิธีปฏิบัติแบบประเพณีนิยมที่เป็นอันตรายต่อผู้หญิง ปฏิญญานี้ยังเรียกร้องให้รัฐทั้งหลายประมาณและขจัดความรุนแรงต่อผู้หญิง

ทุกรูปแบบที่ดำรงอยู่ในชุมชนทั่วไป นั้นรวมถึงการข่มขืน การล่วงละเมิดทางเพศ การคุกคามทางเพศและการข่มขู่ในสถานที่ทำงาน ในสถาบันการศึกษา หรือในที่อื่น ๆ รวมทั้งการค้ำหนุ่ยและการบังคับให้เป็นโสเภณี ในท้ายที่สุดแล้ว ปฏิญญานี้ตระหนักว่ารัฐอาจเป็นผู้กระทำการหรือยินยอมให้เกิดความรุนแรงขึ้นด้วยก็ได้

อนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบให้ความสนใจกับทุกปริมณฑลในชีวิตของผู้หญิง เช่นด้านความเป็นพลเมือง การเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม รวมทั้งชีวิตครอบครัว หนึ่งในสิทธิที่อนุสัญญานับนี้รับรองได้แก่ สิทธิที่จะเป็นอิสระจากความรุนแรงทุกรูปแบบ ได้แก่ ความรุนแรงทางร่างกาย เพศ อารมณ์ จิตใจ หรือทางเศรษฐกิจ³⁵ อนุสัญญาฯ นี้ยึดหลักเรื่องพันธกรณีของรัฐ ซึ่งหมายความว่าผู้หญิงจะไม่ได้ต้องรอคอยความตั้งใจของฝ่ายรัฐอีกต่อไป และพันธกรณีของรัฐความหมายรวมถึงหน้าที่ๆ ในการออกกฎหมายและนโยบายเพื่อคุ้มครองและเสริมสร้างพลังอำนาจให้กับผู้หญิง รวมทั้งพันธกรณีที่รัฐต้องประกันความเสมอภาคด้านเพศภาวะ อนุสัญญาจัดการเลือกปฏิบัติฯ ห้ามการกระทำและนโยบายใด ๆ ที่เลือกปฏิบัติต่อผู้หญิงหรือทำให้ผู้หญิงต้องอยู่ในสถานภาพที่เสียเปรียบ

รัฐบาลฟิลิปปินส์ได้ลงนามในพิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาจัดการเลือกปฏิบัติฯ เมื่อวันที่ 21 มีนาคม ค.ศ. 2000 และได้ให้สัตยาบันเมื่อวันที่ 12 พฤศจิกายน ค.ศ. 2003 พิธีสารเลือกรับที่ว่่านี้กำหนดขั้นตอนการไต่สวน ซึ่งคณะกรรมการของอนุสัญญาฯ จะสามารถพิจารณาคำร้องเรียนที่บุคคลส่งเข้าไปเกี่ยวกับกรณีที่มีการละเมิดสิทธิที่ปรากฏในอนุสัญญาอย่างรุนแรงและเป็นระบบ พิธีสารเลือกรับนี้มีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 22 ธันวาคม ค.ศ. 2000 และเมื่อถึงวันที่ 5 มิถุนายน ค.ศ. 2006 ก็มีประเทศสมาชิกลงนามเป็นภาคีของพิธีสารฯ แล้วถึง 75 ประเทศ จาก 183 รัฐที่ให้สัตยาบันรับรองอนุสัญญาการจัดการเลือกปฏิบัติฯ

ลักษณะเด่นของอนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ

อนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ นิยามการเลือกปฏิบัติว่าหมายถึง “การแบ่งแยก การกีดกัน หรือการจำกัดใด ๆ เพราะเหตุแห่งเพศ ซึ่งมีผลหรือความมุ่งประสงค์ที่จะทำลายหรือทำให้เสื่อมเสียซึ่งการยอมรับการได้รับประโยชน์หรือได้ใช้สิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐานด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ความเป็นพลเมือง หรือด้านอื่น ๆ ของสตรี ไม่ว่าสตรีนั้นจะมีสถานภาพสมรสเช่นไร ตามหลักความเสมอภาคของบุรุษและสตรี”³⁶ คำนิยามนี้หมายถึงการเลือกปฏิบัติทั้งทางตรงและทางอ้อม และรวมถึงการกระทำที่ส่งผลให้เกิดการเลือกปฏิบัติ แม้จะกระทำไปโดยไม่มีเจตนาที่จะเลือกปฏิบัติก็ตาม การเลือกปฏิบัติทางอ้อมอาจเกิดจากกฎหมายหรือนโยบายที่มีความเป็นกลางทางเพศแต่ไม่คำนึงถึงประสบการณ์ที่แตกต่างกันระหว่างหญิงและชาย การเลือกปฏิบัติทางอ้อมอาจเกิดจากโครงสร้าง

เชิงสถาบันที่ไม่คำนึงถึงความต้องการและผลประโยชน์ของผู้หญิง ที่สำคัญที่สุด มโนทัศน์เรื่องความเสมอภาคตามนิยามนี้ ไม่ได้หมายความว่าเพียงแต่ความเสมอภาคอย่างเป็นทางการตามกฎหมาย (de jure) เท่านั้น แต่หมายถึงความเสมอภาคที่แท้จริง (de facto) หรือความเสมอภาคของผลลัพธ์ที่เกิดตามมาด้วย

ลักษณะเด่นของอนุสัญญาจัดการเลือกปฏิบัติฯ อีกข้อหนึ่งก็คือ การตระหนักว่าแม้ประเทศส่วนใหญ่จะรับรองสิทธิตามกฎหมายของผู้หญิง แต่สิทธิของผู้หญิงก็ยังคงถูกบั่นทอนด้วยความคงทนของวิถีปฏิบัติทางสังคม วัฒนธรรม และจารีตประเพณี³⁷ ซึ่งตั้งอยู่บนฐานของบทบาทแบบเหมารวมของผู้หญิงและความเชื่อของผู้หญิงว่าตนเอง “ต่ำต้อย” กว่าผู้ชาย คุณูปการที่สำคัญประการหนึ่งของอนุสัญญาจัดการเลือกปฏิบัติฯ ที่มีต่อทฤษฎีสิทธิมนุษยชน คือการสร้างตระหนักว่า การเลือกปฏิบัติและการละเมิดสิทธิมนุษยชนของผู้หญิงเกิดขึ้นได้ทั้งในอาณานิคมและส่วนบุคคล และรัฐต้องมีบทบาทในการแก้ไขและป้องกันการละเมิดทั้งสองลักษณะดังกล่าว ไม่ว่าการละเมิดนั้นจะมีที่มาอย่างไรก็ตาม³⁸

การยอมรับอนุสัญญานี้หมายความว่า รัฐมีพันธกรณีที่จะยุติการเลือกปฏิบัติต่อผู้หญิง ซึ่งรวมถึง

- 1) การผนวกหลักการว่าด้วยความเสมอภาคระหว่างหญิงชายเข้าสู่ระบบกฎหมายของรัฐยกเลิกกฎหมายที่มีลักษณะเลือกปฏิบัติทั้งหมด และออกกฎหมายที่เหมาะสมเพื่อป้องกันการเลือกปฏิบัติต่อผู้หญิง
- 2) ตั้งคณะผู้ไต่สวนและหน่วยงานสาธารณะอื่น ๆ เพื่อประกันว่าจะมีการคุ้มครองผู้หญิงจากการเลือกปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ และ
- 3) ประกันว่าจะจัดการกระทำอันเป็นการเลือกปฏิบัติต่อผู้หญิงทุกรูปแบบ ไม่ว่าการกระทำนั้นจะเกิดจากบุคคล องค์กร หรือหน่วยงาน³⁹

การทำงานของอนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ

ในฐานะที่เป็นองค์กรตรวจสอบการปฏิบัติตามกติการะหว่างประเทศ คณะกรรมการของอนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบมีบทบาทสำคัญในการติดตามว่ารัฐภาคีได้ปฏิบัติตามกติกาต่าง ๆ ทางด้านสิทธิมนุษยชนหรือไม่ รัฐบาลที่ได้ให้สัตยาบันภายใต้ข้อตกลงนี้ย่อมมีพันธกรณีที่จะต้องปฏิบัติตามข้อบัญญัติต่างๆ ในอนุสัญญา นำเสนอรายงานเป็นลายลักษณ์อักษร และยินดีเข้าร่วมการแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์กับคณะกรรมการ อนุสัญญาจัดการเลือกปฏิบัติฯ มีมาตรการหลายลักษณะเพื่อติดตามการดำเนินงานของรัฐภาคี มาตรการเหล่านี้รวมถึง การจัดทำรายงาน การรับคำร้องเรียนจากปัจเจกบุคคลและข้อร้องเรียนระหว่างรัฐ ตลอดจนการสื่อสารเพื่อขอคำชี้แจงและรวบรวมข้อเท็จจริง

การจัดทำรายงานเป็นการประกันว่าประเทศทั้งหลายจะมีหน้าที่รับผิดชอบให้มีการปฏิบัติตามข้อบัญญัติของกติกาต่าง ๆ ตามที่ได้ให้สัตยาบันไว้ในแต่ละประเทศ การรายงานคือแกนหลักของการทำให้ระบบการประกันสิทธิมนุษยชนกลายเป็นกลไกระดับสถาบัน การจัดทำรายงานจะทำให้รัฐต้องยึดมั่นและปฏิบัติตามพันธกรณีที่ปรากฏในกติกาด้านสิทธิมนุษยชนอย่างเป็นรูปธรรม

การรายงานช่วยให้รัฐได้ทบทวนว่ากฎหมายและนโยบายของประเทศมีความสอดคล้องกับข้อบัญญัติในอนุสัญญาหรือไม่ และยังช่วยติดตามความก้าวหน้าในการปฏิรูปต่าง ๆ ผ่านการประเมินเนื้อหาของรายงานตามเป้าหมายด้านต่าง ๆ ที่ได้ตั้งไว้ก่อนหน้านี้ รายงานช่วยส่งเสริมความรับผิดชอบของรัฐในระดับประเทศสำหรับการปฏิบัติตามพันธกรณีระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชน การจัดเตรียมรายงานจึงเป็นกระบวนการที่สำคัญและเป็นโอกาสที่จะทำให้เกิดการปรึกษาหารือและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของกลุ่มผู้หญิงและภาคประชาสังคมอื่น ๆ⁴⁰

พิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบเป็น “กลไกสำหรับผู้หญิงกลไกแรกที่เปิดโอกาสให้ปัจเจกบุคคลติดต่อกับสหประชาชาติได้โดยตรง”⁴¹ พิธีสารเลือกรับนี้ได้เปิดช่องทางและกลไกสำหรับรับฟังเสียงของผู้หญิงและดำเนินการกับข้อร้องเรียนเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิมนุษยชนของผู้หญิง พิธีสารเลือกรับประกอบด้วยวิธีพิจารณาความสองวิธี วิธีแรกคือ การสื่อสาร (หรือวิธีพิจารณาข้อร้องเรียนรายบุคคล) ซึ่งวิธีนี้อ่อนุญาตให้บุคคลหรือกลุ่มบุคคลสามารถส่งข้อร้องเรียนเรื่องการละเมิดสิทธิไปยังคณะกรรมการ ส่วนวิธีที่สองนั้น เป็นวิธีการสอบสวนหาข้อเท็จจริงที่ให้อำนาจกับคณะกรรมการในการสอบสวนเกี่ยวกับสถานการณ์การละเมิดสิทธิมนุษยชนของผู้หญิงอย่างร้ายแรงหรือเป็นระบบ⁴²

ช่องทางที่เปิดรับข้อร้องเรียนรายบุคคลในพิธีสารเลือกรับ⁴³ ของอนุสัญญาจัดการเลือกปฏิบัติช่วยสร้างความเข้มแข็งให้กับการบังคับใช้กติการะหว่างประเทศ ด้วยการให้บุคคลและกลุ่มบุคคลมีสิทธิส่งเรื่องการละเมิดสิทธิตามกรอบอนุสัญญา ไปยังคณะกรรมการ ทั้งนี้ เมื่อมีการใช้มาตรการเยียวยาเท่าที่มีอยู่ภายในรัฐภาคีจนจบกระบวนการแล้ว⁴⁴ ข้อร้องเรียนต้องทำเป็นลายลักษณ์อักษรและลงนามโดยผู้ร้องเรียนซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ภายใต้เขตอำนาจของรัฐภาคีแห่งอนุสัญญา⁴⁵ จากนั้น คณะกรรมการจะแถลงสรุปความเห็น (concluding comments) ของคณะกรรมการ โดยเน้นไปประเด็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างรุนแรงโดยรัฐ และมีข้อเสนอแนะเพื่อให้รัฐภาคีนำไปปฏิบัติ นอกจากนี้ คณะกรรมการยังมีอำนาจออกข้อเสนอแนะทั่วไป (general recommendations) เพื่ออธิบายหน้าที่ในการจัดทำรายงานของรัฐภาคีตามข้อบัญญัติแห่งอนุสัญญา และแนะนำแนวทางในการปฏิบัติตามอนุสัญญา แม้รัฐภาคีจะได้มีข้อผูกพันตามกฎหมายที่จะต้องปฏิบัติตามข้อเสนอแนะทั่วไปเหล่านี้ แต่ข้อเสนอแนะเหล่านี้เป็นการตีความบทบัญญัติในอนุสัญญาที่สำคัญ และได้กลายเป็นกรอบอ้างอิงหรือแนวการตีความเนื้อหาในบางมาตราของอนุสัญญา ที่ไม่อาจมองข้ามได้

การบังคับใช้อ่อนสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรี ในทุกรูปแบบในระดับประเทศ

ในช่วงสามทศวรรษที่ผ่านมา หน่วยงานเกี่ยวกับกติการะหว่างประเทศได้ผลิตเอกสารและสร้างแนวปฏิบัติด้านสิทธิมนุษยชนจำนวนมาก ซึ่งต่อมาได้กลายเป็นแหล่งข้อมูลสำคัญสำหรับการตีความกติการะหว่างประเทศต่าง ๆ เอกสารและแนวปฏิบัติเหล่านี้พัฒนาขึ้นจากหลายแหล่ง ได้แก่ รายงานที่รัฐภาคีเสนอต่อสหประชาชาติ การตรวจสอบรายงาน การอภิปรายแลกเปลี่ยนด้วยกระบวนการ “เสวนาอย่างสร้างสรรค์” ข้อเสนอแนะทั่วไปของคณะกรรมการชุดต่าง ๆ ข้อเสนอแนะต่อรายงาน คำวินิจฉัยข้อร้องเรียนของคณะกรรมการ หรือผลการสอบสวนโดยคณะกรรมการ⁴⁶

พลังและประสิทธิภาพของกติการะหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชนฉบับต่าง ๆ มักขึ้นอยู่กับความตั้งใจและแนวทางการเมืองของรัฐภาคี ในอันที่จะบังคับใช้ข้อบัญญัติในกติกาเหล่านี้โดยวิธีแก้ไขเพื่อมีการบรรลุหลักการของกติการะหว่างประเทศเข้าไว้ในรัฐธรรมนูญ โดยการทำให้กฎหมายและนโยบายของฝ่ายบริหารมีผลบังคับใช้ได้จริง และทำให้การตัดสินใจของศาลเป็นไปโดยสอดคล้องกับข้อบัญญัติของกติการะหว่างประเทศ⁴⁷

การบังคับใช้ข้อบัญญัติของอนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบในระดับชาติยังขึ้นอยู่กับกรอบกฎหมายภายในรัฐภาคีให้เป็นมาตรฐานเดียวกับกฎหมายระหว่างประเทศ ในบางประเทศ การเข้าเป็นภาคีกติการะหว่างประเทศมีผลให้กติกานั้น ๆ กลายเป็นส่วนหนึ่งของระบบกฎหมายภายในประเทศโดยอัตโนมัติ ขณะที่ในบางประเทศ เช่นฟิลิปปินส์ กติการะหว่างประเทศจะมีผลก็โดยการออกกฎหมายภายในประเทศมารองรับ ในบางประเทศ มีข้อกำหนดว่าการตัดสินของศาลในคดีที่ต้องมีการตีความรัฐธรรมนูญนั้น จำเป็นต้องคำนึงถึงมาตรฐานกฎหมายระหว่างประเทศด้วย⁴⁸

การที่ศาลและผู้เกี่ยวข้องในแต่ละประเทศยังขาดองค์ความรู้เกี่ยวกับการตีความและแนวปฏิบัติตามกติการะหว่างประเทศ ทำให้ศาลไม่สามารถใช้ประโยชน์จากผลงานและหลักกฎหมายที่พัฒนาขึ้นโดยคณะกรรมการที่ดูแลกติการะหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชนได้อย่างเต็มที่ การเปิดรับฟังข้อพิจารณาในระดับนานาชาติเกี่ยวกับคำตัดสินของศาลภายในประเทศก็ดี การเข้าถึงข้อมูลเกี่ยวกับมาตรฐานระหว่างประเทศด้านต่าง ๆ ก็ดี ตลอดจนทัศนคติโดยทั่วไปที่ศาลในรัฐภาคีมีต่อกฎหมายระหว่างประเทศก็ดี ทั้งหมดนี้ล้วนมีผลกับระดับการบังคับใช้กติการะหว่างประเทศภายในรัฐภาคี⁴⁹

บราซิลเป็นหนึ่งในประเทศแถวหน้าในการริเริ่มปฏิรูปรัฐธรรมนูญในลักษณะนี้ บราซิลยกเลิกหลักการที่ถือว่าสามีคือผู้นำครอบครัว (chefia) และวางข้อกำหนดว่า “ชายและหญิงสามารถใช้สิทธิและมีหน้าที่ที่เกี่ยวกับครอบครัวเสมอกัน” (ตามมาตรา 16 ของอนุสัญญาจัดการเลือกปฏิบัติฯ) รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันของประเทศบราซิลมีบทบัญญัติว่าด้วยความเสมอภาคระหว่างเพศ ความรุนแรงบนฐานเพศภาวะ

หน้าที่ของรัฐในการป้องกันไม่ให้เกิดความรุนแรงในครอบครัว ความเสมอภาคในสิทธิของคู่สมรส การวางแผนครอบครัว และความเสมอภาคในการจ้างงาน⁵⁰

รัฐธรรมนูญของประเทศฟิลิปปินส์ระบุเอาไว้ในหมวดว่าด้วยนโยบายแห่งรัฐว่า รัฐธรรมนูญฉบับนี้ “ตระหนักถึงบทบาทของสตรีในการสร้างชาติ และประกันความเสมอภาคขั้นพื้นฐานทางกฎหมายระหว่างหญิงและชาย”⁵¹ ประเทศมาเลเซีย มีการแก้ไขรัฐธรรมนูญเพื่อเพิ่มคำว่าเพศภาวะไว้ในข้อบัญญัติที่ห้ามการเลือกปฏิบัติ และยกเลิกการเลือกปฏิบัติในกฎหมายว่าด้วยการแบ่งทรัพย์สินและการเลี้ยงดูบุตร ในปี 2004 มาเลเซียประกาศนโยบายเพื่อประกันการจัดสรรตำแหน่งงานที่มีอำนาจตัดสินใจในระดับสูงร้อยละ 30 ให้กับผู้หญิง⁵² ส่วนในประเทศไทย การบังคับให้ผู้หญิงที่สมรสแล้วต้องเปลี่ยนนามสกุลถือเป็น การกระทำที่ขัดต่อรัฐธรรมนูญและละเมิดหลักความเสมอภาค⁵³

อนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบกับการปฏิรูปกฎหมาย

อาจกล่าวได้ว่า การปฏิรูปกฎหมายเป็นการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญที่สุดที่เป็นผลของอนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ การที่กลุ่มองค์กรผู้หญิงได้เข้าไปมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันกับองค์การสหประชาชาติและรัฐบาลของประเทศต่าง ๆ ในการผลักดันกฎหมายเพื่อแก้ไขปัญหาซึ่งเป็นภัยคุกคามต่อผู้หญิง เช่น ปัญหาความรุนแรงต่อผู้หญิง สิทธิในทรัพย์สินและที่ดิน และแก้ไขกฎหมายที่เป็นการเลือกปฏิบัติ ทั้งหมดนี้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในทางกฎหมาย

หลังการประชุมสตรีโลกที่กรุงปักกิ่งเมื่อปี 1995 และการประชุมโลกด้านสิทธิมนุษยชน ในปี 1993 หลายประเทศได้ริเริ่มจัดทำกฎหมายเพื่อแก้ปัญหาความรุนแรงในครอบครัว การคุกคามทางเพศ การข่มขืน การขลิบอวัยวะเพศหญิง และการค้าเด็กและผู้หญิง ข้อเสนอแนะทั่วไปฉบับที่ 19 เรื่องความรุนแรงต่อผู้หญิง ได้ให้แนวทางที่เป็นประโยชน์และเป็นรูปธรรมสำหรับรัฐบาลในอันที่จะจัดทำกฎหมายเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว และมีประเทศต่าง ๆ กว่าร้อยประเทศ ที่ได้ออกกฎหมายรับรองให้มีการจัดตั้งหน่วยงานภาครัฐ ซึ่งจะมีหน้าที่รับผิดชอบในประเด็นเพศภาวะและกิจการสตรี โดยมีขอบเขตอำนาจหน้าที่แตกต่างกันไป

กฎหมายแห่งสาธารณรัฐฉบับที่ 9262 ของประเทศฟิลิปปินส์ หรือที่เรียกกันว่า กฎหมายต่อต้านความรุนแรงต่อผู้หญิงและบุตร ค.ศ. 2004 และกฎหมายแห่งสาธารณรัฐฉบับที่ 9208 หรือ กฎหมายต่อต้าน การค้ามนุษย์ ค.ศ. 2004 เป็นผลจากความพยายามของรัฐที่จะปฏิบัติตามมาตรา 6 ของอนุสัญญาจัดการเลือกปฏิบัติฯ ในด้านศักยภาพทางกฎหมายของผู้หญิง ประเทศฟิลิปปินส์ได้ประกาศใช้กฎหมายแห่งสาธารณรัฐฉบับที่ 7192 หรือ กฎหมายผู้หญิงในกระบวนการสร้างชาติ ซึ่งส่งเสริมการมีส่วนร่วมของผู้หญิงอย่างที่เป็นฐานะหุ้นส่วนที่เสมอภาคกันกับผู้ชายในการพัฒนาและสร้างชาติ กฎหมายฉบับนี้ระบุว่า

จะต้องมีการจัดสรรเงินงบประมาณอย่างน้อยร้อยละ 30 ของงบประมาณเพื่อการพัฒนาของทางราชการให้กับโครงการที่จะเป็นประโยชน์กับผู้หญิงในชนบท⁵⁴ ประเทศแอฟริกาใต้ได้ยกเลิก *กฎหมายปกครองคนผิวดำ ค.ศ. 1927* ซึ่งกำหนดให้ผู้หญิงที่สมรสแล้วมีสถานภาพด้อย⁵⁵ ประเทศตูนิเซียยกเลิกข้อกำหนดที่ว่า ผู้หญิงที่สมรสแล้วจะต้องได้รับอนุญาตจากสามี จึงจะสามารถลงนามในสัญญาด้านการบริการต่าง ๆ ได้⁵⁶ ประเทศมาลาวีรับรองให้ผู้หญิงมีสิทธิตามกฎหมายเท่าเทียมกับผู้ชายในการทำสัญญาต่าง ๆ และรับมอบและรักษาไว้ซึ่งกรรมสิทธิ์เหนือทรัพย์สิน⁵⁷ ส่วนประมวลกฎหมายแพ่งของบราซิล ค.ศ. 2002 ก็ได้ให้การรับรองว่า คู่สมรสมีสิทธิและหน้าที่เท่าเทียมกัน และในกรณีที่ไม่มีการทำสัญญาการแบ่งทรัพย์สินไว้เป็นลายลักษณ์อักษร คู่สมรสย่อมมีสิทธิเท่าเทียมกันในการบริหารจัดการสินสมรส และต่างฝ่ายต่างมีสิทธิในการจัดการทรัพย์สินส่วนบุคคลของตน

อนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ ในหลักกฎหมายของฟิลิปปินส์

ศาลฎีกาฟิลิปปินส์เคยมีคำตัดสินที่อ้างถึงอนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบมาแล้วในอดีต แต่การอ้างถึงอนุสัญญาในการฟ้องคดีนั้น เพิ่งเกิดขึ้นเป็นครั้งแรกในปี ค.ศ. 2004 ในคดีที่โจทก์ร่วมคือกลุ่มพนักงานบริการบนเครื่องบินหญิงของสายการบินฟิลิปปินส์แอร์ไลน์ ชื่อคดี *ฮาลากีนาและคณะ*⁵⁸ กับ *สายการบินฟิลิปปินส์*⁵⁹ โดยโจทก์ร่วมระบุในคำฟ้องเพื่อขอการบรรเทาทุกข์ว่า บทบัญญัติในข้อตกลงการต่อรองร่วม (Collective Bargaining Agreement-CBA) ระหว่างพนักงานบริการบนเครื่องบินกับสายการบินนั้น มีลักษณะเลือกปฏิบัติต่อพนักงานบริการบนเครื่องบินที่เป็นเพศหญิง จึงเป็นข้อตกลงที่ขัดต่อรัฐธรรมนูญ ผิดกฎหมาย และละเมิดหลักการของอนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ เพราะข้อตกลงนี้กำหนดให้พนักงานบริการบนเครื่องบินที่เป็นเพศหญิงซึ่งเข้าทำงานก่อนเดือนพฤศจิกายน ค.ศ.1996 ต้องเกษียณอายุเมื่ออายุครบ 55 ปี ขณะที่พนักงานชายเกษียณจากงานที่อายุ 60 ปี

ในคดี *ฮาลากีนาและคณะ* นี้ ทนายของคณะผู้ร้องทุกข์เบิกความว่าศาลในฐานะองค์กรของรัฐมีหน้าที่ ๆ จะต้องสร้างหลักประกันว่าผู้หญิงจะไม่ถูกเลือกปฏิบัติเพราะเพศภาวะของพวกเขา รัฐบาลต้องใช้กลไกศาลในการยกเลิกนโยบาย สัญญา และกฎหมายทั้งหลายที่ขัดต่อรัฐธรรมนูญและขัดแย้งกับอนุสัญญาการจัดการเลือกปฏิบัติ “ทุกครั้งที่กฎหมายนโยบายเหล่านี้ไหลหวั่นอัปลักษณะของมันขึ้นมา” ศาลได้สวนระดับภาคมีคำสั่งให้พักการบังคับใช้ข้อตกลงนี้เป็นการชั่วคราว และต่อมาก็ได้มีคำสั่งระงับการใช้ข้อตกลงดังกล่าวเป็นการถาวร ฝ่ายสายการบินได้ยื่นเรื่องให้ศาลอุทธรณ์ทบทวนคำสั่งนี้ แต่ศาลอุทธรณ์ลงความเห็นว่าการคดีนี้อยู่ในเขตอำนาจของคณะกรรมการแรงงานสัมพันธ์แห่งชาติ และคำร้องดังกล่าวยังคงค้างอยู่ที่ศาลอุทธรณ์

ถึงแม้รัฐบาลฟิลิปปินส์จะให้สัตยาบันต่ออนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบตั้งแต่ ค.ศ. 1981 แต่ผู้พิพากษาที่รู้จักอนุสัญญานี้ยังมีไม่มากนัก ผู้พิพากษานิมาเฟนาโก-ชินากา รู้จักอนุสัญญานี้เป็นครั้งแรกจากการประชุมสมาคมผู้พิพากษาหญิงนานาชาติครั้งที่ 3 เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ ปี 1996 เมื่อการจัดการประชุมนี้ที่กรุงมะนิลาภายใต้การนำของผู้พิพากษาศาลฎีกาเฟลริตา รุธ พี โรเมโร⁶⁰ ซึ่งดำรงตำแหน่งประธานสมาคมผู้พิพากษาหญิงแห่งฟิลิปปินส์ในขณะนั้น อันที่จริงศาลฎีกาสามารถมีบทบาทเชิงรุกในการให้การศึกษาเรื่องการใช้ออนุสัญญาจัดการเลือกปฏิบัติ แก่ผู้พิพากษาได้ในกรณีที่ถูกหมายของประเทศมีช่องโหว่ กำกวม หรือไม่ครอบคลุม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อรัฐธรรมนูญของฟิลิปปินส์⁶¹ ยอมรับกติการะหว่างประเทศเป็นส่วนหนึ่งของกฎหมายของประเทศ ทุกวันนี้ ยังคงมีบทบัญญัติที่เลือกปฏิบัติในกฎหมายครอบครัวและกฎหมายอื่น ดังนั้น หากผู้พิพากษาต้องรับหน้าที่พิจารณาแก้ไขข้อพิพาทที่เกี่ยวข้องกับสิทธิในการตัดสินใจ ความเสมอภาค และอื่น ๆ ของผู้หญิง ผู้พิพากษาอาจหยิบยกบทบัญญัติในอนุสัญญาจัดการเลือกปฏิบัติ มาพิจารณาร่วมกับกฎหมายภายในประเทศ และอาศัยอนุสัญญาในการตีความ หรือใช้ออนุสัญญานี้เพื่ออุดช่องโหว่ของกฎหมาย

ขณะนี้ เอกสารข้อมูลเกี่ยวกับการใช้ออนุสัญญาจัดการเลือกปฏิบัติ ในคำตัดสินของศาลฎีกายังมีจำนวนน้อยมาก ในปี 1995 ผู้พิพากษาเฟลริตา รุธ พี โรเมโร เขียนความเห็น ในคดี *อิมเลดา โรโมลเดซ-มาร์คอส กับ คณะกรรมการการเลือกตั้งและซีริโล รอย มอนเตโฮ* (G.R. No. 119976) โดยอ้างอนุสัญญาฉบับนี้ว่า หญิงหม้ายมีสิทธิกำหนดถิ่นที่อยู่ของตนเองที่อาจเป็นคนละแห่งกับถิ่นที่อยู่ของสามีที่เสียชีวิตไปแล้ว หลังจากนั้นในปี 2000 ก็มีการอ้างอนุสัญญาจัดการเลือกปฏิบัติ อีกครั้งในเชิงอรรถของคำตัดสินศาลฎีกา ในคดี *รัฐมนตรีกระทรวงยุติธรรม กับ ราล์ฟ แลนตินและคณะ*⁶² ก่อนหน้านั้น ในปี 1997 ในคดี *บริษัทโทรเลขและโทรศัพท์ฟิลิปปินส์ กับ คณะกรรมการแรงงานสัมพันธ์แห่งชาติและเกรซ เดอ กุสมาน*⁶³ ศาลฎีกาได้อ้างถึงอนุสัญญาฉบับนี้ในหลายส่วนในฐานะที่เป็นพันธกรณีที่ต้องปฏิบัติตาม ซึ่งในคดีนี้ บริษัทมีคำสั่งเลิกจ้างพนักงานชื่อเกรซ เดอ กุสมาน ด้วยเหตุว่าเธอปกปิดข้อเท็จจริงที่ว่าเธอเป็นหญิงที่มีสถานภาพสมรส ซึ่งสถานภาพดังกล่าวขัดกับนโยบายของบริษัทที่ไม่ต้องการจ้างผู้หญิงที่แต่งงานมีครอบครัว ผู้พิพากษาศาลฎีกา ฟลอเรนซ์ เรกาลาโด วินิจฉัยไว้อย่างน่าฟังว่า

1. พระคัมภีร์ไบเบิลประกาศไว้เป็นบรรทัดฐานสากลว่า ผู้หญิงต้องได้รับการปฏิบัติด้วยความรักและความเคารพ แต่เมื่อเวลาผ่านไป ผู้ชายกลับเพิกเฉยต่อคำสั่งนี้ โดยคิดเข้าข้างตัวเองว่า ผู้หญิงคือเพศที่ด้อยกว่า อคติต่อผู้หญิงจะส่งผลกระทบมากที่สุดโดยตรงในประเด็นแรงงาน โดยเฉพาะประเด็นโอกาสและมาตรฐานการจ้างงาน ในสังคมฟิลิปปินส์ แต่เดิมแล้วผู้หญิงถูกจัดอยู่ในกลุ่มคนที่อ่อนแอ หรือเป็นคนงานประเภทที่ต้องได้รับการคุ้มครองจากมาตรการป้องกันและแก้ไขที่ปรากฏในกฎหมายสวัสดิการสังคม ที่ต่อต้านการเลือกปฏิบัติและการเอารัดเอาเปรียบในการจ้างงาน การฝึกอบรม การให้ผลประโยชน์ การเลื่อนขั้น และการดำรงตำแหน่ง

ด้วยความตระหนักถึงความแตกต่างด้านสิทธิระหว่างชายและหญิงในแทบจะทุกช่วงของชีวิตทางสังคมและการเมือง รัฐธรรมนูญจึงมีบทบัญญัติต่าง ๆ มากมายที่จะป้องกันปัญหานี้ ตัวอย่างเช่น หมวดที่ 14 มาตรา 2 ในประกาศว่าด้วยหลักการและนโยบายรัฐ ยอมรับอย่างชัดเจนว่า

ผู้หญิงมีบทบาทในการสร้างชาติ และกำหนดให้รัฐประกันความเสมอภาคขั้นพื้นฐานทางกฎหมายระหว่างหญิงและชายในทุกกรณี บทบัญญัติที่สืบเนื่องกันปรากฏในหมวดที่ 3 มาตรา 13 (ซึ่งมีต้นกำเนิดจากรัฐธรรมนูญฉบับค.ศ. 1935 และ 1973) ซึ่งระบุว่ารัฐมีหน้าที่ต้องให้การคุ้มครองกับแรงงานอย่างเต็มที่ และส่งเสริมการจ้างงานเต็มกำลังแรงงาน ส่งเสริมโอกาสการจ้างงานที่เสมอภาคสำหรับทุกฝ่ายรวมทั้งมีหลักประกันเรื่องความมั่นคงในการทำงานสำหรับคนงานทุกคน ในทำนองเดียวกัน หมวดที่ 14 มาตรา 13 กำหนดให้รัฐต้องคุ้มครองผู้หญิงที่ทำงาน โดยมีบทบัญญัติเรื่องโอกาสที่ผู้หญิงจะพัฒนาศักยภาพได้อย่างเต็มที่

2. ในช่วงที่ผ่านมา นับตั้งแต่เมื่อประมวลกฎหมายแรงงานมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม ค.ศ. 1974 ในรูปของคำสั่งประธานาธิบดี ที่ 442 ก็ได้มีกฎหมายแรงงานและสวัสดิการสังคมที่พยายามแก้ไขความไม่เสมอภาคระหว่างเพศเกิดขึ้นหลายฉบับ ส่วนใหญ่เป็นผลจากพันธกรณีของประเทศของเรามีในฐานะรัฐภาคีของอนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบของสหประชาชาติ

กฎหมายเหล่านี้ที่สำคัญคือ กฎหมายแห่งสาธารณรัฐฉบับที่ 6727 ซึ่งห้ามการเลือกปฏิบัติต่อสตรีเพศอย่างชัดแจ้งในส่วนที่เกี่ยวข้องกับเงื่อนไขและข้อตกลงในการจ้างงานการเลื่อนตำแหน่งและโอกาสในการฝึกอบรม กฎหมายแห่งสาธารณรัฐฉบับที่ 6955 ซึ่งห้ามการทำธุรกิจจัดหา “เจ้าสาวทางไปรษณีย์” และการส่งแรงงานหญิงไปยังประเทศที่ไม่สามารถให้คำรับรองว่าจะคุ้มครองสิทธิแรงงานหญิงเหล่านี้ กฎหมายแห่งสาธารณรัฐฉบับที่ 7192 ซึ่งรู้จักในนาม “กฎหมายบทบาทสตรีในการพัฒนาและการสร้างชาติ” ที่กำหนดให้ผู้หญิงมีโอกาสเท่าเทียมผู้ชายในการจัดการและลงนามในสัญญาต่าง ๆ ตลอดจนการแต่งตั้ง การรับเข้าทำงาน การฝึกอบรม การศึกษา และการดำรงตำแหน่งกองทัพอากาศหรือโรงเรียนของเหล่าทัพฟิลิปปินส์ และโรงเรียนตำรวจฟิลิปปินส์ กฎหมายแห่งสาธารณรัฐฉบับที่ 7322 เพิ่มสิทธิประโยชน์เกี่ยวกับการคลอดบุตรให้กับผู้หญิงที่ทำงานในภาคเอกชน กฎหมายแห่งสาธารณรัฐฉบับที่ 7877 ซึ่งห้ามและมีบทลงโทษการคุกคามทางเพศในที่ทำงาน ในสถานศึกษา และสถานฝึกอบรม และกฎหมายแห่งสาธารณรัฐฉบับที่ 8042 หรือ “กฎหมายแรงงานย้ายถิ่นและชาวฟิลิปปินส์ในต่างประเทศ ค.ศ. 1995” ซึ่งกำหนดแนวทางข้อหนึ่งในหลายข้อ คือ ให้มีการจ้างแรงงานย้ายถิ่นโดยเฉพาะแรงงานหญิง เฉพาะในประเทศที่สิทธิของแรงงานเหล่านี้จะได้รับการคุ้มครอง นอกจากนี้ ในประมวลกฎหมายครอบครัว ก็ได้มีการปรับปรุงและเพิ่มสิทธิของผู้หญิงในกรอบกฎหมายแพ่งด้วย

ในประมวลกฎหมายแรงงาน ข้อบัญญัติว่าด้วยสิทธิของคนงานหญิงปรากฏในมาตรา 130-138 มาตรา 130 ระบุถึงสิทธิที่จะไม่ทำงานกลางคืนบางประเภท ขณะที่มาตรา 132 รับรองสิทธิของผู้หญิงที่จะได้รับการอำนวยความสะดวกและมาตรฐานต่างๆ ที่รัฐมนตรีกระทรวงแรงงานกำหนด เพื่อประกันสุขภาพและความปลอดภัยของคนงาน ส่วนผู้หญิงที่ทำงานในสถาบันบันเทิงประเภทไนท์คลับ คอกเทลเลานจ์ สถานนวดแผนโบราณ บาร์ หรือสถานบริการที่มี

ลักษณะคล้ายกัน ก็ให้ถือว่าเป็นลูกจ้างตามมาตรา 138 ของกฎหมายแรงงาน ทั้งนี้ เพื่อประโยชน์ด้านการคุ้มครองแรงงานและสวัสดิการสังคม ขณะที่มาตรา 135 รับรองสิทธิของผู้หญิงที่จะไม่ถูกเลือกปฏิบัติด้วยเหตุแห่งเพศในกรณีเกี่ยวกับเงื่อนไขและข้อตกลงในการทำงาน และท้ายที่สุด มาตรา 136 ห้ามเลือกปฏิบัติโดยอ้างเหตุผลเรื่องสถานภาพสมรสของลูกจ้างหญิง

ศาลอาจใช้มาตรฐานระหว่างประเทศที่กำหนดในอนุสัญญาจัดการเลือกปฏิบัติฯ และในกติการะหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชนฉบับอื่น ๆ เป็นแนวทางในการตีความรัฐธรรมนูญและกฎหมายต่าง ๆ ตลอดจนการพัฒนาแนวคิดทางกฎหมายทั่วไป ทั้งนี้ หลักการของกฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศที่เป็นที่ยอมรับในชุมชนนานาชาตินั้นมี “ปัจจัยที่มีพลังโน้มนำสำหรับการตีความกฎหมายท้องถิ่น” ดังที่เอ เอส อนันต์ ประธานศาลของอินเดียกล่าวไว้ เขาเชื่อกับว่า “เป็นการสมควรแล้วที่กระบวนการยุติธรรมและกลไกภายใต้ระบบศาลระดับประเทศที่ตั้งมั่นแล้ว จะให้ความสำคัญกับพันธกรณีระหว่างประเทศซึ่งประเทศของตนได้ให้สัตยาบันไว้ ไม่ว่ากฎหมายระหว่างประเทศเหล่านั้นจะได้ถูกผนวกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของกฎหมายภายในประเทศแล้วหรือไม่ก็ตาม ทั้งนี้ก็เพื่อจะขจัดความกำกวมหรือความไม่แน่นอนออกไปจากรัฐธรรมนูญ กฎหมาย และกฎหมายจารีตต่าง ๆ ภายในประเทศ”⁶⁴ เพื่อให้การปฏิบัติเช่นนี้จะเกิดเป็นจริงขึ้นได้ จำเป็นที่ผู้พิพากษาจะต้องตระหนักถึงศักยภาพของการใช้หลักสิทธิมนุษยชน เช่นที่ปรากฏในอนุสัญญาจัดการเลือกปฏิบัติฯ เพื่อขยาย ขยายระดับ และสร้างพลังให้กับคำตัดสินของศาล

การใช้อนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรี ในทุกรูปแบบในประเทศอื่น

ในคดี อพริซิม กับ พาสตอรี (ประเทศแทนซาเนีย) โฮลาเรีย พาสตอรี ทำทนายกฎหมายจารีตของฮายาที่หลานชายของเธอยกขึ้นอ้าง เพื่อห้ามไม่ให้เธอขายที่ดินของเผ่าซึ่งเป็นมรดกตกทอดจากบิดาของเธอ ในหมวดที่ 20 ของกฎว่าด้วยมรดกในประกาศเรื่องกฎหมายจารีตของแทนซาเนีย “ผู้หญิงสามารถรับมรดกต่าง ๆ ได้ ยกเว้นที่ดินของเผ่า ซึ่งผู้หญิงอาจรับสิทธิในการใช้ประโยชน์จากที่ดิน แต่ไม่มีสิทธิขาย” คำตัดสินของศาลในคดีนี้อ้างถึงข้อเท็จจริงที่ว่า รัฐบาลแทนซาเนียได้ให้สัตยาบันต่ออนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ และกติการะหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชนอื่น ๆ ซึ่งปกป้องผู้หญิงจากการเลือกปฏิบัติ ศาลสูงของแทนซาเนียตัดสินว่า กฎที่ว่าด้วยการรับมรดกในประกาศเรื่องกฎหมายจารีตนั้นขัดต่อรัฐธรรมนูญ และขัดแย้งกับอนุสัญญาระหว่างประเทศซึ่งแทนซาเนียให้สัตยาบันไว้ ดังนั้น ผู้หญิงและผู้ชายจึงมีสิทธิและต้องอยู่ภายใต้ข้อจำกัดเดียวกันในเรื่องการขายที่ดินของเผ่า⁶⁵

ในคดี *ดาว กับ อัยการแห่งบอตสวานา* (ประเทศบอตสวานา ปี 1992) กฎหมายความเป็นพลเมืองแห่งบอตสวานา ค.ศ. 1984 มีเนื้อหาสอดคล้องกับกฎหมายจารีตของชาวสวานา กล่าวคือ เด็กต้องถือสัญชาติตามบิดาผู้ให้กำเนิดเท่านั้น ในปี 1990 ยูนิติ ดาว ทนายความและนักเคลื่อนไหวซึ่งสมรสกับชาวอเมริกัน ได้ท้าทายกฎหมายความเป็นพลเมืองดังกล่าว ลูกทั้งสองคนของเธอเกิดในบอตสวานาหลังจากกฎหมายฉบับนี้มีผลบังคับใช้ พวกเขาจึงต้องขอใบอนุญาตอยู่อาศัยในบอตสวานาและต้องใช้หนังสือเดินทางของบิดาเมื่อจะเดินทางออกนอกประเทศ พวกเขาจะไม่มีสิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง และจะไม่ได้รับเงินช่วยเหลือสำหรับการเรียนในมหาวิทยาลัย ในความเห็นของดาว กฎหมายฉบับนี้จะเมิดหลักการให้ความคุ้มครองโดยเสมอภาคตามที่กฎหมายและรัฐธรรมนูญบัญญัติไว้ แม้ว่าบอตสวานาจะยังไม่ได้เข้าเป็นรัฐภาคีของอนุสัญญาจัดการเลือกปฏิบัติฯ แต่กรณีของยูนิติ ดาวก็ได้ส่งผลให้รัฐบาลบอตสวานายอมแก้ไขกฎหมายความเป็นพลเมืองให้ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกันในเรื่องสัญชาติ⁶⁶

ข้อเสนอแนะทั่วไปที่ 19 ของอนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ ถูกนำไปใช้อ้างอิงอย่างมีนัยสำคัญในคดีต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

- คดี *วิสาลา กับ รัฐบาลซาอุดีอาระเบีย* (AIR 1997 SC 3015, (1998) 3 BHRC 261 ศาลฎีกาอินเดีย) คดีนี้เริ่มต้นเมื่อเจ้าหน้าที่สังคมสงเคราะห์ถูกเพื่อนร่วมงานของเธอข่มขืนหมู่ที่หมู่บ้านแห่งหนึ่งในรัฐซาอุดีอาระเบีย และเจ้าหน้าที่ท้องถิ่นไม่ยอมดำเนินการสืบสวนคดีนี้ คดีนี้นำไปสู่การตั้งคำถามเรื่องพันธกรณีของรัฐในการปกป้องผู้หญิงจากการคุกคามทางเพศ ถึงแม้ว่าอนุสัญญาจัดการเลือกปฏิบัติฯ จะไม่ได้ถูกนับเป็นส่วนหนึ่งของกฎหมายอินเดียโดยตรง แต่ศาลอินเดียก็สามารถอ้างถึงอนุสัญญาระหว่างประเทศเพื่อตีความกฎหมายภายในประเทศได้ ในกรณีนี้ ศาลอินเดียไม่เพียงแต่อ้างถึงข้อเสนอแนะทั่วไปที่ 19 ว่าด้วยความรุนแรงต่อผู้หญิง แต่ยังร่างกฎระเบียบขึ้นเพื่อจัดการปัญหาการคุกคามทางเพศในสถานที่ทำงาน (อยู่ระหว่างรอการประกาศใช้) โดยหยิบยกถ้อยคำที่ปรากฏในข้อเสนอแนะทั่วไปที่ 19 มาใช้อย่างมีนัยสำคัญ⁶⁷
- คดี *อาร์ กับ ฮิวานซ์* (1999 1 SCR 330, 169 DLR (4th) 193 ศาลฎีกาแคนาดา) ในคดีนี้ ศาลฎีกาวินิจฉัยยืนยันตามคำขออุทธรณ์ให้มีการทบทวนคำสั่งไม่ฟ้องคดีบุคคลซึ่งถูกกล่าวหาว่ากระทำการประทุษร้ายทางเพศ และมีคำตัดสินลงโทษบุคคลดังกล่าว ผู้พิพากษาฮิวโร-ดูเบ และคอนเียร์ เจเจ มีคำวินิจฉัยสอดคล้องกัน โดยได้อ้างถึงข้อเสนอแนะทั่วไปที่ 19 ของอนุสัญญาจัดการเลือกปฏิบัติฯ ที่ว่าด้วยความรุนแรงต่อผู้หญิง⁶⁸
- คดี *คาร์มิเชล กับ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงความปลอดภัยและความมั่นคงและจำเลยร่วม* (2001 (10) BCLR (CC) ศาลรัฐธรรมนูญของแอฟริกาใต้) ในคดีนี้ ศาลได้อ้างถึงข้อเสนอแนะทั่วไปที่ 19 ว่าด้วยความรุนแรงต่อผู้หญิง ภายใต้อนุสัญญาจัดการเลือกปฏิบัติฯ โดยเฉพาะในส่วนที่พูดถึงหน้าที่ของรัฐในการป้องกัน สืบสวน หรือมีมาตรการลงโทษการกระทำที่เป็นการล่วงละเมิดโดยบุคคลที่ไม่ใช่เจ้าหน้าที่รัฐ⁶⁹

ศาลฎีกาของอินเดียตัดสินคดี วิสาชา โดยอ้างถึงอนุสัญญาจัดการเลือกปฏิบัติฯ ดังนี้⁷⁰

สืบเนื่องมาจากคดีข่มขืนหมู่เจ้าหน้าที่สังคมสงเคราะห์ที่ราชสถาน นักกิจกรรมทางสังคมและองค์กรพัฒนาเอกชนจำนวนหนึ่งได้ยื่นฟ้องคดีเป็นกลุ่มเพื่อเรียกร้องให้มีการคุ้มครองสิทธิที่จะได้รับความเสมอภาคภายใต้กฎหมาย สิทธิที่จะไม่ถูกเลือกปฏิบัติ สิทธิที่จะประกอบสัมมาชีพ และสิทธิในชีวิตภายใต้รัฐธรรมนูญของอินเดีย สิ่งที่ผู้ฟ้องร้องคดีเรียกร้องเป็นพิเศษคือ การวางมาตรการเพื่อให้เกิดความเสมอภาคระหว่างเพศ การป้องกันไม่ให้เกิดการคุกคามทางเพศต่อสตรีในสถานที่ทำงาน และการใช้กระบวนการยุติธรรมเพื่อแก้ปัญหาช่องว่างของกฎหมายที่บังคับใช้อยู่ การฟ้องคดีเป็นไปตามมาตรา 32 แห่งรัฐธรรมนูญอินเดีย⁷¹ ฝ่ายผู้ฟ้องร้องยังได้หยิบยกประเด็นเรื่องพันธกรณีในนานาชาตของอินเดียภายใต้อนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ

ในขณะที่ตัดสินคดีนี้ ศาลฎีกาอินเดียได้พิจารณาถึงสิทธิตามรัฐธรรมนูญอนุสัญญาจัดการเลือกปฏิบัติฯ และพันธกิจที่ประเทศอินเดียได้ให้ไว้ต่อการประชุมสตรีโลกครั้งที่ 4 ที่กรุงปักกิ่ง ทั้งในเรื่องการวางและปฏิบัติตามนโยบายระดับชาติเรื่องสตรี การจัดตั้งคณะกรรมการสิทธิสตรี และติดตามการปฏิบัติตามแผนปฏิบัติการปักกิ่ง ศาลตั้งข้อสงสัยเกี่ยวกับเหตุการณ์ข่มขืนหมู่หญิงผู้ประกอบการวิชาชีพนั้น เป็นการละเมิดสิทธิที่จะได้รับความเสมอภาค การไม่ถูกเลือกปฏิบัติ การประกอบสัมมาชีพ และสิทธิในชีวิต ในขณะที่อินเดียยังไม่มีกฎหมายป้องกันอันตรายที่ผู้หญิงที่ประกอบอาชีพอาจต้องเผชิญ จึงมีความจำเป็นเร่งด่วนที่จะต้องให้การคุ้มครองโดยอาศัยกลไกทางเลือกอื่น ๆ ภายใต้เงื่อนไขที่อินเดียยังไม่มีกฎหมายว่าด้วยการคุกคามทางเพศในสถานที่ทำงาน จึงจำเป็นต้องมีการอ้างถึงอนุสัญญาและบรรทัดฐานระหว่างประเทศต่าง ๆ ในการตีความและการประกันความเสมอภาคระหว่างเพศ สิทธิที่จะทำงานอย่างมีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (ดังปรากฏในสิทธิที่จะได้รับความเสมอภาค การไม่ถูกเลือกปฏิบัติ การประกอบสัมมาชีพ) และสิทธิในชีวิต และนัยของสิทธิเหล่านี้จะนำไปสู่การป้องกันไม่ให้เกิดการคุกคามทางเพศ คำพิพากษาของศาลฎีกาอินเดียมีข้อความสำคัญดังนี้

อนุสัญญาระหว่างประเทศใด ๆ ซึ่งไม่ขัดกับสิทธิขั้นพื้นฐานและสอดคล้องกับจิตวิญญาณของรัฐธรรมนูญ จะต้องถูกนำมาอ้างอิงในการตีความบทบัญญัติต่าง ๆ เพื่อขยายขอบเขตความหมายและเนื้อหาของรัฐธรรมนูญ เพื่อที่จะส่งเสริมเป้าหมายการประกันสิทธิตามรัฐธรรมนูญ ...

ความเสมอภาคระหว่างเพศหมายรวมถึงการป้องกันการคุกคามทางเพศและสิทธิในการทำงานอย่างมีศักดิ์ศรี ซึ่งเป็นสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานที่เป็นที่ยอมรับของนานาประเทศ เงื่อนไขขั้นต่ำสุดของสิทธิดังกล่าวได้รับการยอมรับทั่วโลก

ดังนั้น อนุสัญญาและบรรทัดฐานระหว่างประเทศต่าง ๆ จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งยวดในการวางแนวทางเพื่อบรรลุเป้าหมายนี้

ในการพิจารณาบทบาทหน้าที่ของศาลฎีกาตามมาตรา 32 แห่งรัฐธรรมนูญ ในอันที่จะบังคับใช้สิทธิขั้นพื้นฐานดังกล่าวโดยที่ยังไม่กฎหมายเฉพาะในเรื่องนั้น ๆ จึงจำเป็นต้องคำนึงถึงบทบาทของฝ่ายตุลาการตามที่ระบุไว้ในแถลงการณ์ปักกิ่งเรื่องหลักการความเป็นอิสระของตุลาการ หลักการเหล่านี้ได้รับการยอมรับโดยประธานศาลของประเทศในเอเชียและแปซิฟิกที่กรุงปักกิ่งเมื่อปี 1995 ในฐานะที่เป็นตัวแทนของมาตรฐานขั้นต่ำที่จำเป็นสำหรับการรักษาไว้ซึ่งความเป็นอิสระและการทำหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพของฝ่ายตุลาการ ...

บทบัญญัติในอนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบที่มีความสำคัญในประเด็นที่เรากำลังพูดถึงกันอยู่นี้ ได้แก่ มาตราที่ 11 และ 24⁷² ... รัฐบาลแห่งอินเดียได้ให้สัตยาบันต่อข้อตกลงข้างต้นเมื่อวันที่ 25 กรกฎาคม ค.ศ. 1993 โดยมีข้อสงวนซึ่งไม่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่เรากำลังพิจารณาอยู่นี้

บัดนี้ เป็นกฎที่ยอมรับกันโดยทั่วไปในกระบวนการทางกฎหมายแล้วว่า ในกรณีที่ถูกกฎหมายภายในประเทศไม่สอดคล้องกับอนุสัญญาและบรรทัดฐานระหว่างประเทศ และในกรณีที่ยังไม่มีกฎหมายภายในประเทศที่จะให้การคุ้มครอง จะต้องมีการหยิบยกเอาอนุสัญญาและบรรทัดฐานระหว่างประเทศขึ้นมาพิจารณาในการทำความเข้าใจกฎหมายภายในประเทศด้วย

จากที่กล่าวมาข้างต้น ภายใต้เงื่อนไขที่ยังไม่มีกฎหมายที่จะบังคับใช้หลักสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานด้านความเสมอภาคระหว่างเพศ และคุ้มครองในกรณีการคุกคามและประทุษร้ายทางเพศ โดยเฉพาะการคุกคามทางเพศในสถานที่ทำงาน ได้อย่างมีประสิทธิภาพ เราจึงได้วางแนวทางและบรรทัดฐานซึ่งจะระบุต่อไป สำหรับการปฏิบัติในสถานที่ทำงานและสถาบันอื่นทั้งหมด จนกว่าจะมีการบัญญัติกฎหมายเรื่องการคุกคามทางเพศในสถานที่ทำงาน การวางแนวทางและบรรทัดฐานนี้ เป็นการกระทำโดยอาศัยอำนาจตามมาตรา 32 ของรัฐธรรมนูญ เพื่อการบังคับใช้สิทธิขั้นพื้นฐาน และยังต้องเน้นด้วยว่าแนวทางและบรรทัดฐานดังกล่าวมีสถานะเป็นกฎหมายโดยคำสั่งของศาลแห่งนี้ ตามมาตรา 141 แห่งรัฐธรรมนูญ⁷³

ในคดีระหว่าง สภาส่งเสริมการส่งออกแอฟฟาเรล กับ อัค โซปรา ศาลฎีกาอินเดียระบุว่า

การกระทำหรือการแสดงท่าที ทั้งโดยตรงหรือแสดงออกเป็นนัย โดยมีเป้าหมายหรือมีแนวโน้มที่จะทำให้ลูกจ้างหญิงรู้สึกไม่ปลอดภัยในทางเพศ ถือเป็นการกระทำที่อยู่ในนิยามของการคุกคามทางเพศ

เพื่อป้องกันภัยสังคมจากการคุกคามทางเพศในสถานที่ทำงานซึ่งกำลังขยายตัวเพิ่มมากขึ้น ในการตัดสินคดี วิสาชา กับ รัฐราชสถาน (1997 6 SCC 241) คณะผู้พิพากษาสามท่านของศาลแห่งนี้ ได้อาศัยกระบวนการที่ค่อนข้างแปลกใหม่ในการออกกฎหมายโดยศาลเพื่อวางแนวทางคุ้มครองกรณีการคุกคามทางเพศในสถานที่ทำงานและสถาบันอื่นทั้งหมด

หลังจากได้รับทราบข้อเท็จจริงว่า กฎหมายแพ่งและอาญาที่มีในประเทศขณะนี้ ไม่เพียงพอที่จะคุ้มครองสตรีจากการคุกคามทางเพศในสถานที่ทำงาน และการจัดทำกฎหมายดังกล่าว ต้องใช้เวลาอีกพอสมควร ...

... สารของเครื่องมือระหว่างประเทศ เช่นในอนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ ค.ศ.1979 และปฏิญญาปักกิ่ง ที่กำหนดให้รัฐภาคีทั้งหลายต้องมีมาตรการที่เหมาะสมเพื่อป้องกันการเลือกปฏิบัติต่อผู้หญิงในทุกรูปแบบ นอกเหนือจากการดำเนินการปกป้องเกียรติยศและศักดิ์ศรีของผู้หญิงนั้น เป็นสารที่มีความชัดเจนอย่างยิ่ง กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม มีข้อบัญญัติหลายข้อที่สำคัญสำหรับผู้หญิง มาตรา 7 ของกติกานี้ให้การรับรองสิทธิในการทำงานภายใต้เงื่อนไขที่เป็นธรรม ซึ่งสะท้อนว่าผู้หญิงจะต้องไม่เผชิญกับการคุกคามทางเพศในที่ทำงาน ซึ่งจะส่งผลเสียต่อสภาพแวดล้อมในการทำงาน เครื่องมือระหว่างประเทศเหล่านี้ส่งผลให้รัฐอินเดียมีพันธกรณีที่จะต้องปฏิรูปกฎหมายให้มีความละเอียดอ่อนต่อประเด็นเพศภาวะ และศาลมีหน้าที่ดูแลให้แน่ใจว่าสาระของเครื่องมือระหว่างประเทศจะไม่ถูกทำให้จมหายไป ศาลแห่งนี้ได้เคยเน้นย้ำในหลายคดีว่า ขณะที่มีการอภิปรายถึงข้อกำหนดในรัฐธรรมนูญ ศาลและนักกฎหมายต้องไม่หลงลืมหลักการสำคัญที่ปรากฏอยู่ในอนุสัญญาและกลไกระหว่างประเทศ และต้องพยายามทำให้หลักการต่าง ๆ ที่อยู่ในเครื่องมือระหว่างประเทศมีผลบังคับใช้ให้มากที่สุด ศาลมีพันธกรณีที่จะต้องนำเอาอนุสัญญาและบรรทัดฐานระหว่างประเทศมาใช้ในการทำความเข้าใจกฎหมายภายในประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อมีความขัดกันระหว่างกฎหมายภายในประเทศกับอนุสัญญาและบรรทัดฐานระหว่างประเทศ และเมื่อกฎหมายภายในประเทศยังมีช่องว่าง ... ในคดีเกี่ยวกับการละเมิดสิทธิมนุษยชน ศาลยังต้องให้ความสนใจกับกลไกและอนุสัญญาระหว่างประเทศให้มากขึ้น และต้องประยุกต์ใช้ข้อตกลงระหว่างประเทศเหล่านี้ในคดีนั้น ๆ เมื่อมีความไม่สอดคล้องต้องกันระหว่างบรรทัดฐานระหว่างประเทศกับกฎหมายภายในประเทศที่เกี่ยวข้อง ในคดีที่กำลังพิจารณาอยู่นี้ ดูเหมือนว่าศาลสูงจะได้ละเอียดพิจารณารมณ์และเนื้อหาของอนุสัญญาและบรรทัดฐานระหว่างประเทศไปในระหว่างการพิจารณาคดี

ศาลสูงฮ่องกงในคดี *คณะกรรมการโอกาสที่เท่าเทียม กับ ผู้อำนวยการการศึกษา* พบว่าได้เกิดมีการเลือกปฏิบัติในระดับสถาบันในระบบการศึกษาของรัฐในฮ่องกง เมื่อผู้อำนวยการศึกษาใช้แนวทางการประเมินนักเรียนด้วยบรรทัดฐานต่อไปนี้

- 1) นักเรียนหญิงต้องทำคะแนนให้ได้สูงกว่านักเรียนชาย จึงจะถูกจัดอยู่ในกลุ่มที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาในระดับเดียวกัน
- 2) กำหนดโควตาตามเพศ โดยกำหนดจำนวนที่ตายตัวสำหรับการรับเด็กชายและเด็กหญิงเข้าเรียนในโรงเรียนสหศึกษา อันเป็นการจำกัดโอกาสของเด็กหญิงที่สามารถทำคะแนนได้สอบสูงกว่าในการที่จะได้เข้าเรียนในโรงเรียนที่ตนเลือก

ศาลประกาศว่าเกณฑ์การประเมินนักเรียนดังกล่าวเป็นการเลือกปฏิบัติ และละเมิดหมวดที่ 5 ของกฎหมายการเลือกปฏิบัติทางเพศ ค.ศ.1995 กฎหมายฉบับนี้ห้ามการเลือกปฏิบัติที่ผิดกฎหมาย ทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม ไม่ว่าผู้ถูกเลือกปฏิบัตินั้นจะเป็นเด็กหรือผู้ใหญ่ ศาลระบุว่าผู้อำนวยการศึกษามีความผิดฐานเลือกปฏิบัติต่อนักเรียนเพศใดเพศหนึ่ง โดยการกำหนดเงื่อนไขการรับนักเรียนเข้าเรียน ในโรงเรียนสหศึกษาระดับมัธยมศึกษาดังกล่าว⁷⁴

ถึงแม้จะตระหนักว่าวิธีพิจารณาคดียังมีข้อจำกัด แต่ในคดีนี้ ศาลก็ได้วินิจฉัยหลักกฎหมาย ภายในประเทศ โดยเทียบเคียงกับหลักกฎหมายระหว่างประเทศ หรือกับหลักกฎหมายภายในของประเทศอื่น ในคำพิพากษาคดีนี้ ศาลกล่าวว่า “เราต้องทำความเข้าใจถ้อยคำในกฎหมายการเลือกปฏิบัติทางเพศ ค.ศ. 1995 ด้วยเจตนาที่จะปฏิบัติตามพันธกรณีของฮ่องกงภายใต้อนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรี ในทุกรูปแบบ และต้องไม่ขัดแย้งกับพันธกรณีดังกล่าว มาตราการพิเศษที่รัฐดำเนินการตามมาตรา 4 แห่ง อนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ จะต้องไม่ทำลายเจตนารมณ์หลักของอนุสัญญา ในอันที่จะจัดการเลือกปฏิบัติทางเพศ

อุปสรรคในการใช้อนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติ ต่อสตรีในทุกรูปแบบในการพิจารณาคดี

ในช่วงที่ผ่านมา ศาลฟิลิปปินส์เริ่มใช้กติการะหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชนมากขึ้น ดังปรากฏ ในการสำรวจคดีตัวอย่างโดยสมาคมกฎหมายระหว่างประเทศ⁷⁵

ศาสตราจารย์ซายี อลาม ตั้งข้อสังเกตว่า “ความเปลี่ยนแปลงเชิงคุณภาพของกฎหมายระหว่าง ประเทศในช่วงสองสามทศวรรษที่ผ่านมา จะส่งผลทำให้ศาลภายในประเทศเริ่มมีส่วนร่วม โดยต้องหันมา พิจารณาและบังคับใช้กฎหมายระหว่างประเทศอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และถือเป็นความจำเป็นทางกฎหมาย ไปแล้ว”⁷⁶ ศาสตราจารย์ผู้นี้ให้เหตุผลหลายประการ ดังนี้

- อันดับแรก แนวคิดเรื่องความมุ่งร้ายต่อมวลมนุษยชาติ (hostis humanis generic) และผลที่ตามมา คือการยอมรับเขตอำนาจศาลสากลของศาลระดับประเทศหรือระหว่าง ประเทศที่ตั้งขึ้นเป็นการเฉพาะเพื่อพิจารณาคดีอาญาบางประเภท ตัวอย่างเช่น ศาลที่ตั้งขึ้น เพื่อพิจารณาคดีอาชญากรรมสงครามระหว่างประเทศที่นูเรมเบิร์กและโตเกียว ศาลอาญา ระหว่างประเทศสำหรับกรณีรวันดาและอดีตประเทศยูโกสลาเวีย คดีอาชญากรรมสงคราม กรณีรวันดาและอดีตประเทศยูโกสลาเวีย ตลอดจนศาลอาญาระหว่างประเทศ (International Criminal Court) คดีนายพลออกุสโต ปิโนเชต์แห่งชิลี เป็นตัวอย่างหนึ่งของคดีซึ่งอาศัย เขตอำนาจศาลสากล⁷⁷

- กลไกสิทธิมนุษยชนอย่างกตีการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง กตีการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม กตีการะหว่างประเทศว่าด้วยการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ กตีการะหว่างประเทศเพื่อต่อต้านการทรมาน อนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ อนุสัญญาสิทธิเด็ก ทั้งหมดนี้ไม่เพียงแต่ระบุถึงสิทธิและพันธกรณีของรัฐ แต่ยังครอบคลุมสิทธิของปัจเจกบุคคลที่จะต้องได้รับการคุ้มครองทั้งโดยรัฐภาคีและชุมชนระหว่างประเทศ ผลก็คือ ปัจเจกบุคคลกลายเป็นผู้มีสิทธิที่จะได้รับการคุ้มครองภายใต้กฎหมายระหว่างประเทศด้วย⁷⁸
- พันธกรณีด้านสิทธิมนุษยชนเป็นความรับผิดชอบของชุมชนระหว่างประเทศทั้งหมด ความคิดนี้ช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับแนวคิดเรื่องเขตอำนาจศาลสากลในการพิจารณาคดีการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างกว้างขวางร้ายแรง⁷⁹
- เขตอำนาจศาลที่จำกัดอยู่เฉพาะภายในประเทศไม่เพียงพอสำหรับการพิจารณาคดีการละเมิดสิทธิมนุษยชนที่เกิดขึ้นอย่างกว้างขวางและกระทบต่อผู้คนจำนวนมาก อย่างกรณีการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ การมุ่งทำลายกลุ่มชาติพันธุ์ การทรมาน และอื่น ๆ⁸⁰

แม้เราจะพูดว่าศาลควรพิจารณาคดีโดยคำนึงถึงกลไกระหว่างประเทศ แต่ศาลชั้นต้นของฟิลิปปินส์ก็มักไม่ค่อยมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับอนุสัญญาการจัดการเลือกปฏิบัติฯ และไม่มีการใช้อุสัญญาในการพิจารณาคดี ส่วนศาลฎีกาฟิลิปปินส์นั้น นาน ๆ ครั้งจึงจะมีการอ้างถึงอนุสัญญานี้ ผลที่ตามมาคือพัฒนาการของหลักนิติศาสตร์และทฤษฎีทางกฎหมายในการพิจารณาคดีเกี่ยวกับสิทธิสตรีเป็นไปอย่างเชื่องช้า ศาลชั้นต้นเป็นที่พึ่งอันดับแรกที่จะให้ความคุ้มครองด้านสิทธิมนุษยชนแก่ประชาชน เพราะศาลชั้นต้นมีความใกล้ชิดและสามารถประเมินสถานการณ์ความจำเป็นและเงื่อนไขต่าง ๆ ของคนในท้องถิ่นได้ดีกว่า⁸¹ กตีการะหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชนทั้งหลายกำหนดว่า การยื่นข้อร้องเรียนต่อคณะกรรมการของกตีการะหว่างประเทศ เช่นคณะกรรมการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรี จะกระทำไม่ได้จนกว่าผู้ถูกละเมิดจะได้ใช้กลไกแก้ไขเยียวยาภายในประเทศที่มีอยู่ทั้งหมดแล้วเสียก่อน ทั้งนี้เพื่อให้รัฐมี “โอกาสในการแก้ไขเยียวยาความผิดที่สร้างความเดือดร้อนเสียหายแก่บุคคลตามที่มีการกล่าวหา โดยใช้กลไกภายในกรอบระบบกฎหมายแห่งรัฐนั้น ๆ เสียก่อน”⁸² แม้แต่ในกรณีที่กตีการะหว่างประเทศยังไม่ได้มีการผนวกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของกฎหมายภายในประเทศ ศาลก็สามารถตีความกฎหมายภายในประเทศให้สอดคล้องกับพันธกรณีระหว่างประเทศที่รัฐมีได้ ไม่ว่าจะเป็นพันธกรณีที่ได้รับการยอมรับในฐานะกฎหมายจารีต (เช่น ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน-ผู้แปล) หรือที่มีการให้สัตยาบันและมีผลผูกพันตามกฎหมาย⁸³

ศาลสามารถใช้บรรทัดฐานสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศในการตีความกฎหมาย “ในกรณีที่ถ้อยคำในกฎหมายไม่ชัดเจน หรือมีเหตุที่จะทำให้การตีความไปได้หลายทาง”⁸⁴ ในกรณีเช่นนี้ และในเงื่อนไขที่ไม่มีกฎหมายภายในประเทศที่ระบุไปในทางตรงกันข้าม ศาลควรตีความไปในแนวทางที่ใกล้เคียงกับข้อบัญญัติของกฎหมายระหว่างประเทศให้มากที่สุด⁸⁵

ประเด็นหนึ่งที่ศาลภายในประเทศอาจใช้อ่อนสัญญาจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีฯ ให้เป็นประโยชน์ ได้ก็คือการนิยามความหมายของการเลือกปฏิบัติ “ในการบ่งชี้การกระทำที่เป็นการเลือกปฏิบัติ ศาลจะต้อง ชัดเส้นแบ่งระหว่างความแตกต่างที่ชอบธรรมและไม่ชอบธรรม ... การอ้างความจำเป็นในการสร้างหรือคงไว้ ซึ่งความแตกต่างด้วยเหตุผลทางเพศสรีระ เป็นสิ่งที่ต้องได้รับการวินิจฉัยอย่างเข้มงวด กฎหมายระหว่าง ประเทศกำหนดว่าการแบ่งแยกแตกต่างบนฐานเพศสรีระจะต้องได้รับการตรวจสอบในทางกฎหมาย อย่างถี่ถ้วนที่สุด”⁸⁶ เมื่อคำนึงถึงข้อมูล คำวินิจฉัย และข้อเสนอแนะจำนวนมากซึ่งเป็นผลผลิตของอนุสัญญา จัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีฯ ก็เห็นได้ว่า ศาลอาจใช้กฎหมายระหว่างประเทศโดยไม่จำเป็นต้องมุ่งผล เฉพาะเรื่องการตัดสินคดีความโดยตรงเสมอไป แต่ศาลยังสามารถใช้กฎหมายระหว่างประเทศเพื่อกำหนด มาตรฐานสำหรับการประเมินว่ากฎหมายฉบับใดฉบับหนึ่งอาจถือเป็นการเลือกปฏิบัติด้วยเหตุแห่งเพศหรือไม่⁸⁷

นอกจากนี้ นักที่มีต่อตัวบทกฎหมายและการพิจารณาคดีแล้ว อนุสัญญาจัดการเลือกปฏิบัติ ต่อสตรีฯ ยังได้ช่วยยกระดับสำนึกเรื่องสิทธิมนุษยชนของผู้หญิงในระดับนานาชาติอีกด้วย ข้อเสนอแนะทั่วไป ที่ 19 เรื่องความรุนแรงต่อผู้หญิง ได้ทำให้องค์กรด้านสิทธิมนุษยชนอื่น ๆ องค์กรพัฒนาเอกชน ผู้ใช้กฎหมาย ตลอดจนศาลภายในประเทศ มีความเข้าใจเชิงวิพากษ์ในประเด็นความรุนแรงต่อผู้หญิงในฐานะที่เป็นการละเมิด สิทธิมนุษยชนและเป็นการเลือกปฏิบัติด้วยเหตุแห่งเพศ ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่าอนุสัญญาจัดการเลือกปฏิบัติ ต่อสตรีฯ ได้วางกรอบและภาษาสำหรับประเด็นสิทธิมนุษยชนของผู้หญิง ซึ่งผู้หญิงและองค์กรพัฒนาเอกชน สามารถนำไปใช้ในการเจรจาเพื่อสร้างให้เกิดความเปลี่ยนแปลงด้านสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และการเมือง ซึ่งจะมีผลในทางบวกต่อชีวิตของผู้หญิง

ในหลายประเทศ รวมทั้งฟิลิปปินส์ มีจำนวนผู้หญิงที่ทำงานในฝ่ายตุลาการค่อนข้างน้อย โดยเฉพาะ อย่างยิ่งในระดับศาลฎีกา ซึ่งได้ริเริ่มให้มีกระบวนการให้ความรู้เพื่อสร้างเสริมสำนึกเรื่องเพศภาวะแก่ ผู้พิพากษา ในสถานการณ์อื่นที่ไม่มีการจัดกระบวนการสร้างความตระหนักรู้เรื่องเพศภาวะแก่ผู้พิพากษา อคติทางเพศในระบบศาลอาจเป็นอุปสรรคต่อการประยุกต์ใช้อ่อนสัญญาจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีฯ ในศาล ภายในประเทศ ความลำเอียงในทางเพศและความรู้สึกเหยียดเพศที่สะท้อนผ่านความเชื่อแบบเหมารวมเกี่ยวกับ ความเป็นหญิงและความเป็นชาย รวมทั้งทัศนคติต่อบทบาทของผู้หญิง ยังฝังรากลึกอยู่ในวัฒนธรรม ของระบบศาล ทัศนคติและความรับรู้เช่นนี้ย่อมบดบังไม่ให้ผู้พิพากษามองเห็นความสำคัญของเป้าหมาย เรื่องการสร้างคามเสมอภาคที่แท้จริงสำหรับผู้หญิงโดยการใช้อ่อนสัญญาจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีฯ⁸⁸ ซึ่งจะ ส่งผลให้เกิดความอยุติธรรมต่อผู้หญิงจำนวนนับไม่ถ้วน

ประเด็นปัญหาใหม่ ๆ

ความละเอียดอ่อนต่อเรื่องเพศภาวะในหมู่ผู้พิพากษาฟิลิปปินส์จะถูกท้าทายมากขึ้นจากการใช้กฎหมายต่อต้านความรุนแรงต่อสตรีและบุตร ค.ศ. 2004 หรือกฎหมายสาธารณรัฐฉบับที่ 9262 ซึ่งมีมาตรการคำสั่งคุ้มครองชั่วคราวและถาวรสำหรับผู้ถูกระทำรุนแรง ซึ่งในคำแถลงของผู้พิพากษาเรนาโต เอส ปูโน เมื่อครั้งที่ท่านออกกระเบียบว่าด้วยความรุนแรงต่อสตรีและบุตรขึ้นมาใช้ระหว่างรอกฎหมายฉบับดังกล่าว ได้มีการเรียกขานมาตรการนี้ว่าเป็น “อาวุธหลัก” ของเหยื่อความรุนแรงในครอบครัว นอกจากคำสั่งคุ้มครองดังกล่าวแล้ว ผู้หญิงยังมีสิทธิฟ้องคดีอาญาความผิดฐานละเมิดกฎหมายต่อต้านความรุนแรงในครอบครัว และ/หรือฟ้องคดีแพ่งเพื่อเรียกค่าชดเชยสำหรับความเสียหายที่เกิดขึ้นได้ โดยอาจฟ้องในนามตัวเองหรือฟ้องแทนบุตรก็ได้ ในแง่นี้ กฎหมายต่อต้านความรุนแรงต่อสตรีและบุตร ซึ่งมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 27 มีนาคม 2004 จึงเป็นการขยายขอบเขตความคุ้มครองสำหรับผู้หญิง เพราะกฎหมายฉบับนี้คุ้มครองผู้หญิงและลูกในกรณีการทำร้ายทั้งทางวาจา ร่างกาย จิตใจ อารมณ์ เพศ และเศรษฐกิจ

ผู้พิพากษาเรนาโต เอส ปูโนได้กล่าวถึงประเด็นปัญหาที่จะเกิดในศาล ซึ่งเป็นผลจากกฎหมายต่อต้านความรุนแรงต่อสตรีและบุตร ตลอดจนมาตรการทางกฎหมายที่ผู้หญิงและบุตรอาจดำเนินการ ดังนี้

ดังที่ข้าพเจ้าได้กล่าวไว้แล้วว่า การยื่นคำร้องเพื่อขอให้ศาลออกคำสั่งคุ้มครองนั้น เป็นเพียงหนึ่งในหลายมาตรการซึ่งฝ่ายผู้เสียหายจะสามารถดำเนินการได้ ผู้เสียหายยังอาจฟ้องคดีอาญาหรือคดีแพ่งเพื่อเรียกค่าชดเชยความเสียหายที่เกิดขึ้นต่อตนเองด้วยก็ได้ อย่างไรก็ตาม การใช้มาตรการทั้งสามด้านนี้อาจนำมาซึ่งปัญหาความยุ่งยากในแง่วิธีพิจารณาความ ในด้านหนึ่ง มาตรการเหล่านี้จะก่อให้เกิดความขัดแย้งเรื่องเขตอำนาจระหว่างศาลครอบครัวกับศาลยุติธรรมอื่น ๆ และยังมีปัญหาเนื่องจากการที่กระบวนการยื่นคำร้องเพื่อขอคำสั่งคุ้มครองกับกระบวนการฟ้องร้องคดีอาญาและคดีแพ่งถูกแยกเป็นคนละกระบวนการกัน ปัญหาในการดำเนินการตามคำสั่งคุ้มครองกรณีที่มีการขอคำสั่งดังกล่าวภายหลังจากที่เริ่มกระบวนการฟ้องคดีอาญาหรือคดีแพ่งไปแล้ว และปัญหาความแตกต่างระหว่างหลักฐานที่ต้องใช้ประกอบการพิจารณาคดีและระเบียบว่าด้วยวิธีพิจารณาความคดีประเภทต่าง ๆ ซึ่งประเด็นปัญหาเหล่านี้ได้มีการพูดถึงไว้ในระเบียบวิธีพิจารณาความ และเป็นประเด็นที่มีรายละเอียดมากเกินกว่าจะอภิปรายได้ในโอกาสนี้

นอกเหนือจากคำสั่งคุ้มครองที่กำหนดให้ผู้กระทำรุนแรงต้องอยู่ห่างจากผู้เสียหายแล้ว ประเด็นเร่งด่วนอีกประการหนึ่งสำหรับผู้หญิงที่ถูกกระทำรุนแรงจนต้องหลบหนีออกจากบ้านของตัวเองเพื่อหลีกเลี่ยงการถูกระทำซ้ำก็คือ การสนับสนุนด้านความเป็นอยู่สำหรับตัวผู้หญิงและบุตร กฎหมายต่อต้านความรุนแรงต่อสตรีและบุตร ค.ศ. 2004 เป็นมาตรการที่เหมาะสม เพราะมีบทบัญญัติที่กำหนดความช่วยเหลือเฉพาะหน้าในกรณีที่มีการออกคำสั่งคุ้มครองชั่วคราว ซึ่งคำสั่งคุ้มครองชั่วคราวนี้รวมถึงการห้ามผู้กระทำรุนแรงเข้าใกล้

ผู้เสียหาย การสั่งให้ผู้กระทำรุนแรงออกไปจากเคหสถานที่อยู่อาศัยร่วมกันโดยไม่ต้องคำนึงว่าใครเป็นเจ้าของเคหสถานนั้น การคุ้มครองบุตรที่ยังเป็นผู้เยาว์ และการให้ความช่วยเหลือด้านอื่น ๆ ศาลมีหน้าที่จะต้องออกคำสั่งคุ้มครองชั่วคราวนี้ภายใน 24 ชั่วโมงหลังจากที่มีการยื่นคำร้อง แต่ถึงแม้จะมีระเบียบว่าด้วยความรุนแรงต่อสตรีและบุตรที่ออกมาก่อนหน้านี้ ซึ่งได้มีการพูดถึงความคุ้มครองเหล่านี้ไว้แล้วก็ตาม ก็ยังมีเสียงบ่นจากทนายความผู้ทำคดีให้ผู้หญิงที่ถูกกระทำรุนแรง ว่าผู้พิพากษาจำนวนมากยังไม่ให้ความสำคัญเร่งด่วนกับกรณีความรุนแรงในครอบครัว และยังมักลังเลที่จะออกคำสั่งคุ้มครองชั่วคราวที่จะให้ความช่วยเหลือเฉพาะหน้าที่จำเป็น รวมทั้งกำหนดมาตรการป้องกันไม่ให้เกิดความรุนแรงซ้ำกับผู้เสียหายด้วย นอกจากนี้ ผู้พิพากษาบางคนยังเชื่อว่ากฎหมายฉบับใหม่นี้เข้มงวดมากเกินไปทำให้เกิดความลังเลที่จะบังคับใช้ ความลังเลของผู้พิพากษานี้จะยิ่งเห็นชัดในกรณีความรุนแรงทางจิตใจและอารมณ์อื่นเนื่องมาจากการนอกใจของคู่สมรส และความรุนแรงทางเศรษฐกิจในกรณีที่ผู้หญิงไม่ได้รับสิทธิเท่าเทียมกับคู่สมรสในรายได้ของครอบครัวและสินสมรส เมื่อเร็ว ๆ นี้ มีผู้หญิงสองคนยื่นคำร้องขอคำสั่งคุ้มครองจากศาลชั้นต้นประจำเขตเกซอน ซิตี้ และบิยาน ด้วยเหตุที่พวกเธอถูกสามีไล่ออกจากบ้านที่อยู่อาศัยร่วมกันมาโดยไม่มีคำสั่งศาล นอกจากนี้ ฝ่ายชายยังมีโอกาสที่จะละเมิดฝ่ายหญิงได้ง่ายกว่าในเรื่องรายได้จากสินสมรสและสินทรัพย์อื่นที่เป็นกรรมสิทธิ์ร่วมกัน เพราะแม้ว่ากฎหมายครอบครัวจะระบุว่าคู่สมรสทั้งสองฝ่ายมีสิทธิในการได้รับประโยชน์จากสินสมรสหรือทรัพย์สินที่เป็นกรรมสิทธิ์ร่วมอย่างเท่าเทียมกัน แต่ในความเป็นจริง สามีมักเป็นฝ่ายที่มีอำนาจควบคุมการบริหารกิจการ รายได้ และสินทรัพย์ของครอบครัว

การบังคับใช้กฎหมายต่อต้านความรุนแรงต่อสตรีและบุตร ค.ศ. 2004 ยังมีแง่มุมที่เป็นประเด็นใหม่ ซึ่งจะเป็นโอกาสให้ผู้พิพากษาทั้งหลายได้พัฒนาทฤษฎีทางกฎหมายและหลักนิติศาสตร์ผ่านการใช้กฎหมายฉบับนี้ ตัวอย่างเช่น ในปัจจุบัน การละเมิดทางเศรษฐกิจต่อคู่สมรสถือเป็นความรุนแรงประเภทหนึ่ง ดังนั้น ในวันใดวันหนึ่งข้างหน้า ศาลก็อาจพิจารณากรณีที่สามีไม่ยอมจ่ายค่าเลี้ยงดูหรือกรณีที่สามีกุมอำนาจการจัดการสินสมรสและทรัพย์สินหรือกิจการที่เป็นกรรมสิทธิ์ร่วมกันไว้แต่เพียงผู้เดียวโดยไม่รายงานผลการดำเนินการและส่งมอบรายได้ให้กับภรรยา ว่าเป็นพฤติกรรมการละเมิดอย่างรุนแรง และเหตุผลที่มีน้ำหนักมากพอสำหรับการหย่าขาดจากกัน ปัญหาเช่นนี้เป็นปัญหาที่มักเกิดกับผู้หญิงที่แยกกันอยู่กับสามี หรือผู้หญิงที่ต้องหนีออกจากบ้านมาเนื่องจากปัญหาความรุนแรงในครอบครัว การตีความพฤติกรรมรุนแรง โดยเฉพาะการละเมิดทางเศรษฐกิจตามกฎหมายต่อต้านความรุนแรงต่อสตรีและบุตร ว่าเป็น “พฤติกรรมการละเมิดอย่างรุนแรง” จะทำให้ศาลสามารถช่วยเหลือผู้หญิงจำนวนมากที่แยกกันอยู่กับสามีด้วยเหตุผลเรื่องความรุนแรงในครอบครัว หรือการที่สามีนอกใจ แต่ในอดีตนั้นไม่สามารถฟ้องหย่าขาดจากกันได้ตามกฎหมายฟิลิปปินส์

ประเด็นอื่นที่น่าห่วงเกี่ยวกับการบังคับใช้กฎหมายต่อต้านความรุนแรงต่อสตรีและบุตร คือการที่ผู้พิพากษาบางคนไม่เชื่อมั่นหรือไม่เข้าใจว่ากฎหมายฉบับนี้มีขึ้นเพื่อปกป้องผู้หญิงและลูก และต้องไม่นำมาใช้ในทางที่เป็นโทษต่อผู้หญิง เจตนารมณ์ที่ชัดเจนของรัฐสภาในการออกกฎหมายพิเศษฉบับนี้ คือการสร้างมาตรการเยียวยาแก้ไขปัญหาลำดับสำหรับผู้หญิงและลูก ไม่ใช่การคุ้มครองผู้ชาย เป็นเรื่องเข้าใจได้ที่จะมีผู้อ้างว่ากฎหมายฉบับนี้ผิดรัฐธรรมนูญ เพราะมันเป็นกฎหมายที่คุ้มครองเฉพาะคนบางกลุ่ม จึงเป็นการละเมิดหลักความเสมอภาคภายใต้กฎหมาย แต่เรื่องที่ทำให้นักกฎหมายและนักเคลื่อนไหวด้านสิทธิสตรีรู้สึกเป็นกังวลก็คือ

การที่มีผู้พิพากษาใช้มาตรการช่วยเหลือและคำสั่งคุ้มครองชั่วคราวและถาวรภายใต้กฎหมายนี้และภายใต้ระเบียบว่าด้วยความรุนแรงต่อสตรีและบุตร เพื่อประโยชน์ของผู้ชายที่ดำเนินการฟ้องร้องคดีในนามของบุตรที่เป็นผู้เยาว์และอยู่ในความดูแลของตน ดังตัวอย่างคดีหนึ่งที่ขึ้นสู่ศาลชั้นต้นแห่งแอนติโปโล ในคดีนี้สามีรายหนึ่งได้ฟ้องร้องดำเนินคดีกับภรรยาในนามของลูกที่ยังเป็นผู้เยาว์โดยอ้างกฎหมายต่อต้านความรุนแรงต่อสตรีและบุตร และได้คำสั่งคุ้มครองชั่วคราวจากผู้พิพากษาหญิงรายหนึ่ง ผลที่ตามมาก็คือ ฝ่ายหญิงต้องใช้เวลาลูกติดนานกว่าหนึ่งปีเพื่อจะได้มีสิทธิพบหน้าลูก ๆ ทั้งสามของตัวเองอีกครั้งหนึ่ง แต่กว่าที่หญิงผู้นี้จะได้รับสิทธิดังกล่าว ก็ต้องรอนผู้พิพากษาคณบดีถอนตัวจากคดี และได้ผู้พิพากษายานี อิลยาโนเข้ามารับหน้าที่แทน ผู้พิพากษาคณบดีจึงได้ยอมให้สิทธิผู้เป็นแม่ได้พบกับลูก ๆ ของตน

ในคดีเรื่องสิทธิการเลี้ยงดูบุตรที่โด่งดังอีกคดีหนึ่ง ผู้พิพากษาศาลชั้นต้นแห่งเมืองบาโกได้ออกคำสั่งคุ้มครองชั่วคราวแก่ผู้ชายที่มีบุตรนอกสมรสอายุ 22 เดือนกับสาวสังคมชื่อดัง มาริ รอกแซนน์ เรกโต คำสั่งคุ้มครองดังกล่าวออกตามระเบียบว่าด้วยความรุนแรงต่อผู้หญิงและบุตรและให้สิทธิฝ่ายชายในการเลี้ยงดูบุตรก่อนหน้านี้ ฝ่ายหญิงได้ฟ้องขอคำสั่งคุ้มครองชั่วคราวและถาวรภายใต้กฎหมายต่อต้านความรุนแรงต่อสตรีและบุตรที่ศาลชั้นต้นแห่งเมืองมันดาลายอง แต่แผนเก่าของเธอซึ่งเป็นพ่อของเด็กก็ได้ยื่นฟ้องเธอในเมืองบ้านเกิดของเขาโดยอ้างว่าเธอทำร้ายบุตร ในอีกคดีหนึ่ง ศาลอุทธรณ์แห่งเมืองเซบู ได้มีคำพิพากษาแบบที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน โดยการออกคำสั่งระงับชั่วคราวเพื่อระงับคำสั่งของผู้พิพากษาเรย์ อลัน ที ตรีลัน แห่งศาลแขวงแห่งเมืองบาโคลอด สาขา 41 ซึ่งออกตามคำฟ้องของของโรซาลี เจย์ป การ์เซียและบุตร ซึ่งเป็นผู้เยาว์สามคน ภายใต้กฎหมายต่อต้านความรุนแรงต่อสตรีและบุตร คำสั่งระงับชั่วคราวดังกล่าวมีผลทำให้คำสั่งคุ้มครองชั่วคราวสำหรับโรซาลี การ์เซียต้องหยุดชะงักไม่มีผลบังคับใช้เป็นเวลา 60 วัน ทำให้เธอและลูกสามคนต้องอยู่โดยปราศจากความช่วยเหลือทางการเงินใด ๆ ไม่มียานพาหนะใช้ และไม่ได้รับความคุ้มครองที่ห้ามสามีเข้าถึงตัวผู้เสียหาย ทันทิที่ศาลอุทธรณ์แห่งเมืองเซบูออกคำสั่งระงับความคุ้มครองชั่วคราวดังกล่าว บริษัทที่สามีดูแลอยู่ก็ได้ขอหมายศาลและยึดเอารถที่ภรรยาและลูกได้สิทธิใช้ตามคำสั่งคุ้มครองชั่วคราวไป ความขัดแย้งเรื่องเขตอำนาจระหว่างศาลครอบครัวกับศาลปกติจะเกิดขึ้นในกรณีที่คำสั่งคุ้มครองชั่วคราวตามกฎหมายต่อต้านความรุนแรงต่อสตรีและบุตรกำหนดให้ฝ่ายหญิงสามารถมีสิทธิใช้รถต่อไปได้ โดยไม่จำเป็นต้องคำนึงว่าฝ่ายสามีหรือภรรยามีชื่อเป็นเจ้าของรถคันนั้น แต่ในกรณีนี้ รถคันดังกล่าวถูกจดทะเบียนในนามบริษัท ไม่ใช่ในชื่อของคู่สมรส แม้ว่าในความเป็นจริงรถดังกล่าวจะเป็นสินสมรสก็ตามที่

ประเด็นความรุนแรงส่งผลให้เกิดการปรับเปลี่ยนกระบวนการทบทวนทัศนคติของบทบัญญัติในกฎหมายครอบครัวหลายข้อ การนำกฎหมายต่อต้านความรุนแรงต่อสตรีและบุตรมาใช้เพื่อประกันความปลอดภัยและเพื่อคุ้มครองผู้หญิงและเด็ก และเพื่อให้ผู้หญิงได้กลับมามีโอกาสกำหนดชีวิตตนเองได้อีกครั้งหนึ่งนั้น ต้องอาศัยความละเอียดอ่อนและมุมมองการวิเคราะห์ในประเด็นเพศภาวะ เราจึงต้องทำความเข้าใจระเบียบเรื่องการออกคำสั่งคุ้มครองชั่วคราวจากมุมมองของผู้หญิงที่ถูกทำให้ไร้อำนาจ โดยคำนึงถึงความจำเป็นที่จะต้องสร้างอำนาจต่อรองให้ผู้หญิงเหล่านี้ และเรายังเห็นว่าการที่ผู้หญิงและลูก ๆ ของเธอยื่นคำร้องขอคำสั่งคุ้มครองนั้น ต้องไม่ถือเป็นการลดทอนสิทธิของผู้เป็นพ่อในการพบหน้าลูกแต่อย่างใด

นอกจากนี้การใช้คำสั่งคุ้มครองชั่วคราวกำหนดให้สามีต้องออกจากสถานที่พักอาศัยของครอบครัวนั้น จะกลายเป็นประเด็นที่มีการถกเถียงกันมากที่สุดในการบังคับใช้กฎหมายฉบับนี้ เพราะการจะออกคำสั่งเช่นนี้ได้ จำเป็นจะต้องพินิจพิเคราะห์สิทธิในทรัพย์สินของฝ่ายสามีในฐานะเจ้าของบ้านร่วมกันไว้ แล้วให้ความสำคัญกับสิทธิของผู้หญิงที่จะได้รับการคุ้มครองระหว่างที่มีการพิจารณาว่าจะฟ้องหรือไม่ฟ้องคดี ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะประเด็นที่เราต้องให้ความสำคัญในการออกคำสั่งคุ้มครองนั้น ไม่ใช่เรื่องกรรมสิทธิ์เหนือทรัพย์สิน แต่เป็นเรื่องของสิทธิที่จะอยู่อาศัยในเคหสถานของครอบครัว สามีที่ก่อความรุนแรงขึ้นภายในบ้านจึงจะต้องถูกกันให้ไปพ้นจากบ้าน คำสั่งเช่นนี้จะยิ่งดูสมเหตุสมผลเมื่อเราพิจารณาสภาพความเป็นจริงที่ว่า ผู้หญิงจำนวนมากไม่ได้มีงานทำที่สามารถสร้างรายได้ให้เป็นกอบเป็นกำ และมักไม่มีที่พึ่งพิงอื่นใด ทำให้เธอต้องทนถูกสามีทุบตีทำร้ายเพื่อลูกจะได้มีผู้อุปการะเลี้ยงดูลูกที่ยังเล็ก และผู้พิพากษายังต้องคำนึงถึงผลกระทบทางจิตวิทยาที่เกิดจากการถูกทุบตี ช่มชู้ หรือถูกตัดสิทธิในการปกครองดูแลลูก การพิจารณาแง่มุมต่าง ๆ ที่กล่าวมา จะช่วยโน้มน้าวให้ผู้พิพากษาเห็นว่าผู้หญิงที่ถูกทำร้ายนั้นต้องการการคุ้มครอง ความช่วยเหลือ และการสนับสนุนด้านอื่น ๆ เพื่อที่จะทำให้ผู้หญิงมีอำนาจในการกำหนดชีวิตตัวเองได้อีกครั้ง แต่เป็นที่น่าเสียดายว่า ผู้พิพากษาและนักกฎหมายที่เกี่ยวข้องบางคนยังมองว่าความรุนแรงในครอบครัวเป็นเรื่องส่วนตัว หรือมองว่าเป็นแค่เรื่องระหองระแหงกันระหว่างคู่สมรส จึงถือเป็นเรื่อง “ปกติ” รวมทั้งการมองว่าปัญหาความรุนแรงในครอบครัวอาจแก้ไขได้ด้วยการจับให้คู่กรณีได้พูดคุยกัน ทั้งนี้โดยลืมนึกว่ากฎหมายต่อต้านความรุนแรงต่อสตรีและบุตรฉบับนี้ ไม่อนุญาตให้มีไกล่เกลี่ยหรือประนีประนอมยอมความกันที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะผู้หญิงที่อยู่อย่างไร้อำนาจในตัวเองนี้อาจถูกข่มขู่หรือกดดันให้ต้องกลับไปหาสามีหรือคู่ครองหรือไม่เช่นนั้นก็ต้องถอนข้อกล่าวหาที่ไว้ไว้แต่เดิม

แนวคิดใหม่ภายใต้กฎหมายต่อต้านความรุนแรงต่อสตรีและบุตรอีกข้อหนึ่งที่จะถูกท้าทายในศาลได้แก่บทบัญญัติอนุญาตให้มีการอ้างถึงอาการของผู้หญิงที่ทุบตีซ้ำซาก (battered woman syndrome) ในฐานะปัจจัยแวดล้อมในกรณีที่ผู้หญิงเหล่านี้ทำร้ายสามี โดยการทำร้ายนั้นอาจไม่เป็นไปในลักษณะการป้องกันตัวเองอย่างเคร่งครัด ผู้พิพากษาต้องเข้าใจสถานการณ์และสภาพจิตใจของผู้หญิงซึ่งถูกทำร้าย และต้องพิจารณาหลักฐานเกี่ยวกับประวัติการถูกทำร้ายซ้ำ ๆ มาเป็นเวลานานประกอบด้วย จิตแพทย์ นักจิตวิทยาและนักจิตบำบัดควรอาจให้การในฐานะผู้เชี่ยวชาญในคดีเช่นนี้ได้ แต่หากผู้พิพากษายึดติดกับกฎเกณฑ์เรื่องลักษณะการกระทำอันเป็นการป้องกันตัว ความคิดเช่นนี้ก็อาจเป็นอุปสรรคที่ทำให้ผู้พิพากษาไม่ยอมพิจารณาหลักฐานประวัติการถูกทำร้ายซ้ำ ๆ ของผู้หญิง รวมทั้งไม่ให้น้ำหนักกับคำให้การของผู้เชี่ยวชาญว่าการถูกทำร้ายซ้ำ ๆ นั้นเป็นสาเหตุที่มีน้ำหนักเพียงพอที่จะทำให้ผู้หญิงเชื่อว่าชีวิตของเธอและลูกกำลังตกอยู่ในอันตราย

กฎหมายใหม่อีกฉบับหนึ่งที่ต้องอาศัยความละเอียดอ่อนต่อประเด็นเพศภาวะและมุมมองเรื่องสิทธิมนุษยชนในการพิจารณาคดีของผู้พิพากษาก็คือ กฎหมายแห่งสาธารณรัฐฉบับที่ 9208 ซึ่งมักเรียกกันว่ากฎหมายต่อต้านการค้ามนุษย์ ค.ศ. 2003 ผู้พิพากษาเจสซัส คาร์บอน จูเนียร์ แห่งศาลชั้นต้นในเมืองซัมโบอันกา คือผู้พิพากษาคนแรกที่ดำเนินการพิจารณาคดีโดยอ้างถึงกฎหมายฉบับนี้ ในคดีระหว่าง *ประชาชนฟิลิปปินส์ กับ รอนนี อาริงกอยและพวก* เมื่อปี 2005 มาตราหนึ่งที่ได้รับการสนใจในกฎหมายฉบับนี้ระบุว่า ความผิด

ฐานค้ำมนุษย์นั้นไม่อาจลบล้างได้โดยการอ้างถึงความยินยอมของเหยื่อที่เป็นผู้ถูกค้า กฎหมายฉบับนี้ไม่สนใจว่าผู้เสียหายที่ถูกค้านั้นจะตกลงยอมรับที่จะทำงานในตอนแรก หรือทราบว่าตนเองจะต้องไปทำงานในต่างประเทศในสถานค้าประเวณีหรือไม่ กฎหมายถือว่าบุคคลไม่อาจให้ความยินยอมให้ตนเองตกเป็นสินค้าในธุรกิจค้าประเวณีได้ เช่นเดียวกับที่บุคคลไม่อาจลดตัวลงเป็นทาสของผู้อื่นโดยความยินยอมได้ในการพิจารณาคดีโดยใช้แนวคิดนี้ ศาลจำเป็นต้องเข้าใจบริบทของความยากจนและภาวะไร้อำนาจของเหยื่อซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้หญิงและเด็ก ผู้พิพากษาเจสซ คาร์บอน จูเนียร์ตระหนักดีถึงสถานภาพที่เปราะบางของเหยื่อเมื่อทำนระบว่า “ความยินยอมของผู้ถูกค้าต่อการการกดขี่ขูดรีดในกระบวนการค้ำมนุษย์นั้น ถือว่าไม่เกี่ยวข้องและไม่ใช่อะไรที่จริงที่อาจหยิบยกขึ้นมาใช้ในการพิจารณาคดีอาญาได้ และไม่อาจนำมาอ้างเพื่อลบล้างหรือบรรเทาโทษทางอาญาของฝ่ายจำเลย” ผู้กระทำการค้ำมนุษย์และผู้จัดหาเหยื่อคือผู้แสวงหาประโยชน์จากความเปราะบางไร้อำนาจและความไม่รู้เท่าทันผู้อื่นของกลุ่มคนที่อ่อนแอและด้อยโอกาส รวมทั้ง “คนงานชาวประมง คนรับใช้ตามบ้าน และแรงงานอื่น ๆ ที่ยากจน ผู้ซึ่งมองว่าการขายแรงงานในต่างประเทศเป็นหนทางเดียวที่จะช่วยให้พวกเขาหลุดพ้นจากความยากจนขั้นแค้น”

ดูเหมือนว่าสิทธิการเจริญพันธุ์และสิทธิทางเพศของผู้หญิงอาจกลายเป็นประเด็นที่จะมีการถกเถียงกันมากที่สุดในอนาคต สิทธิสองประการนี้หมายถึง “อำนาจของผู้หญิงในการควบคุมชีวิตด้านเพศ และการเข้าถึงบริการด้านสุขภาพและวิทยาการการเจริญพันธุ์ขั้นพื้นฐานและขั้นที่สูงขึ้นไป” ประเด็นที่วุ่นวายนี้เกี่ยวข้องกับการยอมรับในระดับนานาชาติต่อเรื่องสิทธิของผู้หญิงเหนือร่างกายและชีวิตทางเพศของตนเอง เป็นการประยุกต์แนวคิดสิทธิมนุษยชนเข้ากับประเด็นอนามัยเจริญพันธุ์ ทำให้เกิดแนวคิดใหม่ที่มีความสำคัญ ปฏิญญาและแผนปฏิบัติการของที่ประชุมระหว่างประเทศว่าด้วยประชากรและการพัฒนาระบุไว้ว่า “อนามัยเจริญพันธุ์หมายถึงการที่ผู้คนสามารถที่จะดำเนินชีวิตทางเพศของตนได้อย่างน่าพอใจและปลอดภัย ทั้งยังมีศักยภาพที่จะมีบุตรและตัดสินใจอย่างเป็นอิสระว่าตนเองจะมีบุตรหรือไม่ มีเมื่อไร และบ่อยแค่ไหน” ย่อหน้าที่ 96 ของแผนปฏิบัติการปักกิ่งยังระบุด้วยว่า “สิทธิมนุษยชนของผู้หญิงรวมความถึงสิทธิของผู้หญิงที่จะควบคุมและตัดสินใจโดยอิสระและอย่างมีความรับผิดชอบในเรื่องที่เกี่ยวกับชีวิตด้านเพศของตน รวมทั้งภาวะอนามัยทางเพศและอนามัยเจริญพันธุ์ การไม่ถูกบังคับ ไม่ถูกเลือกปฏิบัติ และไม่ต้องเผชิญกับความรุนแรง”⁹⁰ ข้อเรียกร้องขององค์กรสิทธิสตรีในเรื่องสิทธิอนามัยเจริญพันธุ์ซึ่งกำลังเป็นที่รับรู้มากขึ้นเรื่อย ๆ นั้น อาจกลายเป็นประเด็นที่รัฐสภาและศาลต้องหันมาให้ความสนใจในเวลาไม่ช้าก็เร็ว

ข้อเสนอแนะ

การวิเคราะห์ด้วยมุมมองเพศภาวะจะช่วยผู้พิพากษาในฐานะผู้ที่ต้องใช้องค์ความรู้ตามหลักเหตุผลในการพิจารณาคดีเกี่ยวกับความรุนแรงต่อสตรี โดยเฉพาะคดีเกี่ยวกับการคุกคามทางเพศ การข่มขืน และคดีความผิดตามกฎหมายต่อต้านความรุนแรงต่อสตรีและบุตร กฎหมายต่อต้านการละเมิดต่อเด็ก และกฎหมายต่อต้านการค้ามนุษย์ การศึกษากฎหมายเหล่านี้ ไม่ว่าจะเป็นกฎหมายต่อต้านความรุนแรงต่อสตรีและบุตร กฎหมายต่อต้านการค้ามนุษย์ กฎหมายต่อต้านการข่มขืน กฎหมายต่อต้านการคุกคามทางเพศ และกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของผู้หญิงนั้น ไม่ควรจำกัดอยู่เฉพาะในหมู่ผู้พิพากษาและทนายความ แต่ควรมีการศึกษากฎหมายเหล่านี้ในคณะนิติศาสตร์ของมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ด้วย โดยต้องประกันว่าจะมีการเรียนการสอนกฎหมายเหล่านี้จากมุมมองเรื่องเพศภาวะ ยิ่งไปกว่านั้น นักกฎหมายสิทธิสตรีและผู้พิพากษาควรได้รับการสนับสนุนให้บทบาทในการพัฒนาหลักนิติศาสตร์เรื่องความรุนแรงต่อผู้หญิง โดยการเสนอทฤษฎีกฎหมายและข้อถกเถียงซึ่งมีฐานความคิดจากอนุสัญญาว่าด้วยการขจัดความรุนแรงต่อสตรีในทุกรูปและกติการะหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชนอื่น ๆ คำตัดสินของศาลนั้นไม่ได้มีผลเฉพาะต่อการปฏิรูปกระบวนการพิจารณาคดี แต่ยังมีผลต่อการปฏิรูปกฎหมายด้วย ดังที่เราได้เห็นมาแล้วจากคำตัดสินคดี *ประชาชน กับ ริดเตอร์*⁹¹ ซึ่งมีส่วนทำให้เกิดการประกาศใช้กฎหมายต่อต้านการละเมิดต่อเด็กในเวลาต่อมา

ศาลฎีกาอาจมีบทบาทเชิงรุกมากขึ้นในการกำจัดการคุกคามทางเพศที่ปรากฏอยู่ในหลักนิติศาสตร์ด้วยการทบทวนและเปลี่ยนแปลงแนวทางการตัดสินคดีความรุนแรงต่อผู้หญิงจากที่เคยมีมาในอดีต และขจัดภาพเหมารวมด้านเพศภาวะเกี่ยวกับบทบาทของผู้หญิงและผู้ชาย รวมถึงมายาคติเกี่ยวกับการข่มขืนและการใช้ความรุนแรงต่อผู้หญิงในระบบกฎหมาย ตุลาการและผู้พิพากษายังจะได้ประโยชน์จากการร่วมแลกเปลี่ยนความเห็นในประเด็นกฎหมายกับเพศภาวะ รวมทั้งการเข้าร่วมกิจกรรมซึ่งจัดโดยองค์กรพัฒนาเอกชนที่ทำงานด้านการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน

ถึงแม้ในปัจจุบันจะยังคงมีการปฏิรูปกฎหมายอย่างต่อเนื่อง แต่นักบรรณรักษ์เรื่องสิทธิสตรีก็ยังคงเสนอให้ศาลฎีกาประกาศระเบียบเฉพาะสำหรับการพิจารณาคดีข่มขืน เพื่อให้ผู้พิพากษาบังคับใช้ระเบียบต่าง ๆ ในการพิจารณาคดีอย่างเคร่งครัด เช่น ระเบียบที่ห้ามไม่ให้ฝ่ายผู้ถูกกล่าวหาหาหยิบยกพฤติกรรมทางเพศในอดีตของเหยื่อการข่มขืน ทั้งที่เป็นเด็กและผู้ใหญ่ มาเป็นประเด็นในการสู้คดี เป็นต้น รวมทั้งการที่ศาลอาจอนุญาตให้มีการหยิบยกอาการผิดปกติทางจิตใจของเหยื่อ ซึ่งเป็นผลกระทบจากการถูกข่มขืน (post-traumatic stress disorder) ขึ้นมาเป็นหลักฐานเพื่อพิสูจน์ว่ามีการทำร้ายหรือการข่มขืนเกิดขึ้นจริง

นอกจากนี้ ศาลยังจะได้รับประโยชน์จากการที่มีกลุ่มรณรงค์สิทธิสตรีติดตามการทำงานของศาล อย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่องและศาลควรเปิดใจรับฟังคำวิพากษ์วิจารณ์และยอมรับการกระบวนปฏิรูปให้มากขึ้น ประเด็นสำคัญที่ควรได้รับการปฏิรูปประการหนึ่งคือ การกำหนดให้ประธานาธิบดีเป็นผู้มีอำนาจแต่งตั้ง ตุลาการและผู้พิพากษา ซึ่งเป็นกระบวนการที่เปิดทางให้การแทรกแซงทางการเมืองอย่างมาก จนอาจ ส่งผลด้านลบคุณภาพของผู้พิพากษา นอกจากนี้ ยังควรมีการเพิ่มสัดส่วนผู้พิพากษาหญิง เพื่อให้มุมมอง แบบผู้หญิงและความรู้กับประสบการณ์ของผู้หญิงได้เข้าไปมีบทบาทในการพิจารณาคดี ศาลฎีกายังอาจ กำหนดด้วยว่า ความละเอียดอ่อนต่อประเด็นเพศภาวะถือเป็นคุณสมบัติที่จำเป็นสำหรับผู้พิพากษาทุกคน โดยเฉพาะผู้พิพากษาศาลครอบครัวซึ่งต้องทำหน้าที่พิจารณาคดีความรุนแรงต่อผู้หญิงและคดีเกี่ยวกับเด็ก

เพื่อส่งเสริมการยึดมั่นในหลักการสูงสุดเรื่องความถูกต้อง เกียรติภูมิ และการไม่เลือกปฏิบัติ ศาลฎีกายังอาจบรรจุข้อห้ามเรื่องการเลือกปฏิบัติด้วยเหตุแห่งเพศไว้ในหลักจรรยาบรรณของศาล (Code of Judicial Conduct) และหลักความรับผิดชอบทางวิชาชีพของทนายความ นอกจากนี้ การทบทวนบทลงโทษ ผู้พิพากษาที่ถูกกล่าวหาว่ามีพฤติกรรมคุกคามทางเพศ การใช้ภาษาที่ไม่เหมาะสมหรือภาษาที่เหยียดเพศ และการกระทำความรุนแรงทางเพศในรูปแบบอื่น ๆ ยังอาจนำไปสู่การปฏิรูปบทบัญญัติทางวินัยของศาลฎีกาได้ด้วย

นอกจากนี้ องค์กรนักกฎหมายยังควรให้ความใส่ใจกับประเด็นเพศภาวะให้มากขึ้น นอกเหนือจาก การให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายโดยไม่คิดมูลค่ากับผู้หญิงและเด็กที่ตกเป็นเหยื่อของการละเมิด องค์กร เหล่านี้ยังควรวางมาตรฐานให้นักกฎหมายมีการใช้ภาษาที่มีความเหมาะสมต่อประเด็นเพศภาวะ ขณะที่ คณะนิติศาสตร์ของมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ก็อาจรวมเอาประเด็นเพศภาวะและกฎหมายเข้าไปไว้ในหลักสูตร การศึกษา และประกันว่าจะมีการสอนเรื่องกฎหมายครอบครัวและเรื่องอื่น ๆ จากมุมมองเรื่องเพศภาวะ

ข้อเสนอแนะข้อสุดท้ายในที่นี้คือ การส่งเสริมให้ผู้พิพากษามีความรู้เรื่องอนุสัญญาว่าด้วยการขจัด ความรุนแรงต่อสตรีในทุกรูปแบบ และเข้าใจแนวทางการนำอนุสัญญานี้ไปใช้ในการพิจารณาคดี ทั้งใน ศาลฟิลิปปินส์และที่มีการใช้กันอยู่ในประเทศอื่น ๆ ด้วย

บทสรุป

สิทธิมนุษยชนของผู้หญิงและเด็กหญิงนั้น เป็นส่วนหนึ่งที่ไม่สามารถแบ่งแยกออกจากสิทธิมนุษยชนสากลได้ เราคาดหวังให้ศาลของเราทำหน้าที่คุ้มครองสิทธิเหล่านี้ ดังนั้น จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่เราจะต้องมีผู้พิพากษาที่มีความรู้ความเข้าใจในบรรทัดฐานสิทธิมนุษยชนและมีฝ่ายตุลาการที่มีความระมัดระวังต่อประเด็นเพศภาวะ บทบาทฝ่ายตุลาการในการประกันให้มีการเคารพต่อสิทธิมนุษยชนของผู้หญิงและเด็กหญิงเป็นสิ่งที่ไม้อาจละเลยได้ และผู้พิพากษาและตุลาการของเราควรที่จะได้พัฒนาทฤษฎีกฎหมายและหลักนิติศาสตร์เรื่องสิทธิของผู้หญิงให้ก้าวหน้า โดยใช้อนุสัญญาว่าด้วยการขจัดความรุนแรงทางเพศต่อสตรีในทุกรูปแบบ ปฏิญญาว่าด้วยการขจัดความรุนแรงต่อสตรี ข้อเสนอแนะทั่วไปที่ 19 ของคณะกรรมการจัดการเลือกปฏิบัติ และกฎหมายระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชนอื่น ๆ เพื่อบรรลุถึงเป้าหมายเรื่องการกำจัดความรุนแรงต่อผู้หญิงและเด็กหญิงให้หมดสิ้นไป ด้วยเหตุที่ศาลชั้นต้นมีบทบาทสำคัญในการดำเนินการให้เกิดความเป็นธรรมด้านเพศภาวะ รางวัลความยุติธรรมเพศภาวะจึงให้ความสำคัญกับการทำงานและคำตัดสินของศาลชั้นต้น

เป็นที่คาดหวังว่าเครือข่ายองค์กรสิทธิมนุษยชนและนักบรรณคดีเรื่องสิทธิสตรีและสิทธิเด็กในฟิลิปปินส์ จะสามารถขยายและสร้างความเข้มแข็งให้กับยุทธศาสตร์การสร้างแนวร่วมเพื่อปฏิรูประบบศาลยุติธรรม เราหวังว่าในการมอบรางวัลความยุติธรรมด้านเพศภาวะในครั้งต่อไปจะมีองค์กรต่าง ๆ รวมทั้งองค์กรด้านสิทธิมนุษยชน เข้าร่วมเพิ่มมากขึ้น เพราะถึงที่สุดแล้ว เพศภาวะเป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับคนทุกกลุ่ม คุณค่าของรางวัลนี้จึงไม่ได้จำกัดอยู่เพียงการค้นหาผู้พิพากษาที่มีความโดดเด่นในการสร้างความเข้มแข็งให้กับวาทกรรมสิทธิมนุษยชน แต่ยังขึ้นอยู่กับความสามารถของนักบรรณคดีและองค์กรด้านสิทธิมนุษยชน ในการให้ความร่วมมือและร่วมวิพากษ์กระบวนการยุติธรรม เสนอประเด็นในการปฏิรูป ตลอดจนมีส่วนร่วมพัฒนาทฤษฎีกฎหมายและหลักนิติศาสตร์เรื่องเพศภาวะและสิทธิของผู้หญิงและเด็กหญิง

ในอนาคตอันใกล้นี้ เราหวังว่าศาลฎีกาจะยินยอมให้องค์กรด้านสิทธิสตรีและสิทธิมนุษยชนมีสิทธิยื่นฟ้องคดีในนามของผู้เสียหายได้ สิทธิดังกล่าวจะเปิดโอกาสให้นักกฎหมายและนักบรรณคดีด้านสิทธิสตรีได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาทฤษฎีกฎหมายและหลักนิติศาสตร์อย่างเต็มที่

กิจกรรมการมอบรางวัลความยุติธรรมด้านเพศภาวะยังได้รับแรงสนับสนุนจากสภาพแวดล้อมเชิงบวกซึ่งเป็นผลจากการที่เรามีประธานศาลฎีกาที่เห็นความสำคัญของบทบาทองค์กรด้านสิทธิสตรีและสิทธิมนุษยชนในการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรม ศาลฎีกาได้เริ่มแผนงานที่เรียกว่า “ดาวิด เวทซ์” เพื่อเพิ่มความละเอียดอ่อนต่อประเด็นเพศภาวะ แต่กว่าที่ผลจากการริเริ่มของท่านประธานศาลฎีกา ฮิลารีโอ จี ดาวิด จูเนียร์นั้น จะเป็นที่ประจักษ์นั้น ก็คงต้องรอเวลาอีกระยะหนึ่ง โจทย์ที่ทำนายสำหรับประธานศาลฎีกาท่านต่อ ๆ ไป คือการพิจารณาคำตัดสินคดีเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนของผู้หญิงและเด็ก ที่ออกโดยศาลฎีกา

ในสมัยของท่านและของศาลฎีกาในอดีตอย่างถึถ้วน รวมทั้งการจัดการเลือกปฏิบัติด้วยเหตุแห่งเพศ ในคำตัดสินของศาล ในกระบวนการศาล และในการประกอบวิชาชีพของนักกฎหมาย เราหวังว่าศาลฎีกา และท่านประธานศาลอาร์เทมิโอ วี ฟังกันนิบานตลอดจนผู้ที่จะมาดำรงตำแหน่งประธานศาลฎีกาท่านต่อไป ๑ จะมีความกล้าหาญในการปรับปรุงเรื่องความละเอียดอ่อนต่อประเด็นเพศภาวะในหมู่ผู้พิพากษา และพยายามทำให้ประเด็นเพศภาวะกลายเป็นประเด็นหลักที่สำคัญในการทำงานของฝ่ายตุลาการ

เชิงอรรถ

¹ Supreme Court Administrative Matter No. 00-44-SC, November 11, 2000.

² Supreme Court Administrative Matter No. 00-44-SC, November 11, 2000.

³ คดีความรุนแรงต่อผู้หญิงรวมถึงคดีข่มขืน การข่มขืนในครอบครัว การคุกคามทางเพศ การกระทำอนาจาร การประทุษร้ายทางร่างกาย อารมณ์และจิตใจในกรณีการแยกกันอยู่ตามกฎหมายหรือการประกาศให้การสมรสเป็นโมฆะ (เทียบได้กับการหย่า-ผู้แปล) รวมทั้งคดีตามกฎหมายสาธารณรัฐฉบับที่ 9262 หรือกฎหมายต่อต้านความรุนแรงต่อสตรีและบุตร ค.ศ. 2004

ในปฏิญญาของสหประชาชาติว่าด้วยการขจัดความรุนแรงต่อผู้หญิง ความรุนแรงต่อผู้หญิงหมายถึง “การกระทำใด ๆ ที่เป็นการรุนแรงด้วยเหตุแห่งเพศ ซึ่งมีผลทำให้หรือมีแนวโน้มที่จะทำให้เกิดอันตรายทางร่างกาย เพศหรือจิตใจ หรือความเดือดร้อนเสียหายแก่ผู้หญิง รวมทั้งการข่มขู่ว่าจะกระทำการดังกล่าว การบังคับ การทำให้สูญเสียอิสรภาพตามอำเภอใจ ไม่ว่าจะเกิดขึ้นในชีวิตสาธารณะหรือชีวิตส่วนตัว” ในช่วงเก้าเดือนแรกของปี ค.ศ. 2005 สำนักงานตำรวจแห่งชาติฟิลิปปินส์รายงานว่ามีความรุนแรงต่อผู้หญิงทั้งสิ้น 5,416 คดี หนึ่งในสามของคดีเหล่านี้เป็นกรณีการทุบตีภรรยาหรือคู่ครอง ตามมาด้วยกรณีข่มขืนซึ่งนับเป็นร้อยละ 16.40 ของคดีทั้งหมด

⁴ Myrna Feliciano et al., *Gender Sensitivity in the Family Courts* (Quezon City: UP Center for Women's Studies Foundation and the Asia Foundation, 2005), p. 6.

⁵ พิธีมอบรางวัลให้กับผู้พิพากษาจัดขึ้นเมื่อวันที่ 18 สิงหาคม ค.ศ. 2004 ที่ดิสคัฟเวอรี สวิทล์ เมืองมันดาลายอง แต่โครงการดังกล่าวได้รับการเปิดตัวเมื่อวันที่ 8 ธันวาคม ค.ศ. 2003 พร้อมกับการเปิดตัวโครงการรณรงค์ “ผู้ชายต่อต้านความรุนแรงต่อผู้หญิง” (Men Speak Out Against VAW) โดยมีท่านประธานศาลฎีกาฮิลารีโอ จี ดาวีเด จูเนียร์เป็นองค์ปาฐก

⁶ ความยุติธรรมทางเพศหมายถึงการคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิพลเมือง สิทธิทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมบนฐานความเสมอภาคระหว่างเพศ ความยุติธรรมดังกล่าวต้องอาศัยการพิจารณาเรื่องสิทธิเหล่านี้จากมุมมองเรื่องเพศภาวะ รวมทั้งต้องอาศัยการประเมินการเข้าถึงและอุปสรรคในการใช้สิทธิเหล่านี้ทั้งสำหรับผู้หญิง ผู้ชาย เด็กหญิงและเด็กชาย และการมียุทธศาสตร์ด้านความละเอียดอ่อนต่อประเด็นเพศภาวะสำหรับการคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิ ดู International Alert, *Gender Justice and Accountability in Peace Support, Closing the Gaps* (http://www.internationalalert.org/pdf/pubgen/gender_justice_accountability_peace_operations.pdf, last visited on 15 October 2005)

⁷ ในที่นี้รวมถึงศาลฎีกา ศาลอุทธรณ์ ศาลสันติกันบายัน ศาลภาษี ศาลไต่สวนระดับภาค ศาลไต่สวนระดับมหานครศาล ศาลไต่สวนระดับแขวง และศาลไต่สวนเคลื่อนที่ระดับแขวง

⁸ สถิติจำนวนผู้พิพากษาจำแนกตามเพศเมื่อวันที่ 31 ธันวาคม ค.ศ. 2004 ใน Supreme Court, Statistical Reports Division, 2005.

⁹ อ้างแล้วในเชิงอรรถ 4, pp. 68-69.

¹⁰ G.R. No. 122485, February 1, 1999.

¹¹ G.R. No L-61152, July 29, 1988.

- ¹² *People vs. Francisquite*, G.R. No. L-27980, April 11, 1974; *People vs. Pacnis* G.R. No. L-8992.
- ¹³ G.R. No. L-33446, August 18, 1972.
- ¹⁴ *People vs. dela Cruz*, G.R. No. L-39919, October 19, 1982; *People vs. Rondina*, G.R. No. L-47895, April 8, 1987; *People vs. Viray*, G.R. No. 87184-5, October 3, 1991; and *People vs. Mendigurin*, G.R. No. 127128, August 15, 2003.
- ¹⁵ G.R. No. 134531-32, July 7, 2004.
- ¹⁶ G.R. No. 152584, July 6, 2004.
- ¹⁷ อ้างแล้วในเชิงอรรถ 4, pp. 100-101.
- ¹⁸ *Simbajon vs. Judge Esteban*, A.M. No. MTJ-98, August 11, 1999; *Dawa vs. de Asa*, A.M. No. 98-1144, July 22, 1998.
- ¹⁹ *Vedana vs. Judge Valencia*, A.M. No. RTJ-96-1351, September 3, 1998; *Veloso vs. Caminade*, A.M. No. RTJ-01-1655, July 8, 2004.
- ²⁰ *Biboso vs. Villanueva*, A.M. No. 01-1356, April 26, 2001.
- ²¹ A.M. No. RTJ-01-1655, July 8, 2004.
- ²² G.R. No. 148991, January 21, 2004.
- ²³ *United States vs. Pablo Suan*, 27 Phil 12 (1914); *People of the Philippines vs. Santiago Ferolino*, G.R. No. 98442, May 4, 1993; *People of the Philippines vs. Eleuterio Raptus y Jeray*, G.R. No. 92169, June 19, 1991; *People of the Philippines vs. Donato Bernaldez y Lamagan*, G.R. No. 132779, January 19, 2000.
- ²⁴ หรือในอีกชื่อหนึ่งว่า กฎหมายเสริมการป้องกันและคุ้มครองพิเศษกรณีการละเมิด แสวงหาประโยชน์โดยไม่เป็นธรรม และเลือกปฏิบัติต่อเด็กและเพื่อวัตถุประสงค์อื่น
- ²⁵ ในปัจจุบันนี้ การกระทำดังกล่าวถือว่าเข้าข่ายการประทุษร้ายทางเพศภายใต้กฎหมายต่อต้านการข่มขืน ค.ศ. 1997 (Republic Act No. 8353)
- ²⁶ ขณะที่เขียนต้นฉบับหนังสือเล่มนี้กระทรวงสวัสดิการสังคมและการพัฒนากำลังยกร่างแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายสาธารณรัฐฉบับที่ 7610
- ²⁷ Candida March, Ines Smyth, and Maitrayee Mukhopadhyay, *A Guide to Gender Analysis Framework* (UK: Oxfam GB, 1999).
- ²⁸ Ved Kumari, "Gender Analysis of Indian Penal Code," in Amita Dhanda and Archana Parashar, ed., *Engendering Law: Essays in Honour of Lotika Sarkar* (Lucknow: Eastern Book Company, 1999), pp. 139-160. <http://www.hsph.harvard.edu/organizations/grhr/SAia/forums/crimes/articles/gender.html>.
- ²⁹ Alda Facio Montejo, *Cuando el Genero Suena Cambios Trae (Una Metodologia para el Analisis de Genero del Fenomeno Legal)*, Tran., Paquitz Cruz and Jeanne Carstensen, 1999. <http://www.ilanud.or.cr/justiciagenero/THE%20changes%20GENDER%20BRINGS.pdf>.
- ³⁰ โดยผ่านผู้พิพากษาอาโดโลโฟ เอส อาสคูนา และอ้างถึงคดี *People vs. Eliarda*, G.R. Nos. 148394-96, April 30, 2003.
- ³¹ กฎหมายสาธารณรัฐ ที่ 8353 ที่เรียกอีกชื่อว่ากฎหมายต่อต้านการข่มขืนปี 1997 มาตรา 266-D ไม่ได้กำหนดว่าต้องมีการ "ต่อสู้ขัดขืน" เพื่อพิสูจน์ว่ามีการข่มขืนเกิดขึ้นจริงแต่อย่างใด ในทางตรงกันข้าม ประมวลกฎหมายอาญาที่ได้รับการแก้ไขโดยกฎหมายต่อต้านการข่มขืนดังกล่าว ระบุว่า การต่อต้านในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งก็เพียงพอที่จะพิสูจน์ว่าผู้เสียหายไม่ได้ยินยอม หรือเพื่อพิสูจน์ว่ามีการบังคับหรือข่มขู่เกิดขึ้น
- ³² *People vs. Matrimonio*, G.R. No. 82223, November 13, 1992; *People vs. Agbayani*, G.R. No. 122770, January 16, 1998.
- ³³
- ³⁴ Edward A. Smith, "Reinventing International Law: Women's Rights as Human Rights in the International Community," a lecture for a Human Rights Program, Harvard Law School, March 12, 1996.
- ³⁵ อนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ (หรือเรียกชื่อย่อว่า CEDAW) มาตรา 6.
- ³⁶ CEDAW มาตรา 1

³⁷ CEDAW มาตรา 5

³⁸ CEDAW และข้อเสนอแนะทั่วไป ที่ 19 เรื่องความรุนแรงต่อผู้หญิง มาตรา 2.

³⁹ ดู <http://www.un.org/womenwatch/daw/>

⁴⁰ Aurora Javate de Dios, "The continuing Struggle for Women's Human Rights and Empowerment," address delivered before the Women's Studies Association of the Philippines, Philippine Women's University, May 31, 2005.

⁴¹ Jane Connors, "What Is an Optional Protocol?" UN Division for the Advancement of Women, December 20, 2000.

⁴² เพิ่งอ้าง

⁴³ พิธีสารเลือกรับ (Optional Protocol) ของอนุสัญญา CEDAW เริ่มมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 22 ธันวาคม ค.ศ. 2000 และเมื่อนับถึงวันที่ 3 มิถุนายน 2005 มีรัฐบาลที่ได้ร่วมลงนามเป็นภาคีของพิธีสารเลือกรับนี้แล้ว เป็นจำนวน 70 ประเทศ.

⁴⁴ ดูข้อมูลการทำงานของอนุสัญญา CEDAW เพิ่มเติมได้ใน CEDAW "Progress Achieved in the Implementation of the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women," ซึ่งเป็นรายงานการประชุมเมื่อวันที่ 4-15 กันยายน 1995.

⁴⁵ กลไกของพิธีสารเลือกรับของอนุสัญญา CEDAW นี้ ได้รับการสนับสนุนอย่างแข็งขันจากกลุ่มหรือองค์กรผู้หญิง เพราะเป็นกลไกที่ทำให้มีการบังคับใช้อนุสัญญา CEDAW ได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดยการให้อำนาจแก่คณะกรรมการ CEDAW ในการรับพิจารณาข้อร้องเรียนจากผู้หญิงที่ถูกละเมิดและดำเนินการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

⁴⁶ *Committee on International Human Rights Law and Practice, Interim Report on the Impact of the Work of Human Rights Treaty Bodies on National Courts and Tribunals* (New Delhi: International Law Association, 2002), p. 3.

⁴⁷ *Inter-Parliamentary Union, The convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women and its Optional Protocol Handbook for Parliamentarians* (Switzerland: United Nations, 2003), pp. 40-46.

⁴⁸ เพิ่งอ้าง

⁴⁹ *Committee on International Human Rights Law and Practice*, p. 6.

⁵⁰ เพิ่งอ้าง, p. 14.

⁵¹ รัฐธรรมนูญฟิลิปปินส์ มาตรา 2 (1987)

⁵² *Shanti Dairiam, "Impact of the Convention at the Domestic Level" CEDAW at 25: Are We Moving Forward?* (New York: United Nations, 2004), p. 4.

⁵³ เพิ่งอ้าง

⁵⁴ กฎหมายสาธารณรัฐ ที่ 7192, a.k.a. กฎหมายสตรีในการพัฒนาและการสร้างชาติ สาธารณรัฐฟิลิปปินส์ กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1996.

⁵⁵ เพิ่งอ้าง

⁵⁶ เพิ่งอ้าง

⁵⁷ เพิ่งอ้าง

⁵⁸ ในบรรดาผู้ร้องเรียนในคดีนี้ เบร์นาเดตต์ คาบาลควินโต ถูกบังคับให้เกษียณอายุงานในระหว่างที่คดียังไม่สิ้นสุด และแม้จะมีคำสั่งศาลไต่สวนระดับภาคให้พักการบังคับใช้ข้อตกลงนี้เป็นการชั่วคราว และต่อมาก็ได้มีคำสั่งระงับการใช้ข้อตกลงดังกล่าวเป็นการถาวรก็ตาม โดยสรุป มีเจ้าหน้าที่สายการบินหญิงที่ได้รับผลกระทบจากมาตรการที่เลือกปฏิบัติตามที่ปรากฏในข้อตกลงการต่อรองร่วม (CBA) นี้ เป็นจำนวนประมาณ 560 คน

⁵⁹ ศาลไต่สวนระดับภาคประจำเมืองมากาติ สาขาที่ 147 คดีแฟงที่ 04-886 เรื่อง คำร้องขอความช่วยเหลือและขอให้ออกคำสั่งคุ้มครอง

⁶⁰ ผู้พิพากษาโรเมโรได้เขียนความเห็นสนับสนุนไว้เมื่อปี 1995 ในคดี *Marcos vs. COMELEC and Cirilo Roy Montejó* (G.R. No. 119976, September 18, 1995) ซึ่งนับเป็นครั้งแรกที่มีการอ้างถึงอนุสัญญา CEDAW ในคำตัดสินของศาลฎีกา แม้จะเป็นเพียงการระบุไว้ในความเห็นเสริมที่แยกต่างหากจากคำตัดสินหลักก็ตาม

⁶¹ รัฐธรรมนูญฟิลิปปินส์ มาตรา 2 (1987)

⁶² G.R. No. 139465, January 18, 2000.

⁶³ G.R. No. 118978, May 23, 1997.

⁶⁴ A.S. Anand, “The Domestic Application of International Human Rights Norms,” Inaugural Address during the Seminar on Judicial Colloquium on the Domestic Application of International Human Rights Norms, June 1, 2005.

⁶⁵ Ilina landsberg-Lewis, *Bringing Equality Home; Implementing the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women* (NY: UNIFEM, 1998), p. 21.

⁶⁶ CEDAW at Work, p. 46.

⁶⁷ Committee on International Human rights Law and Practice, p. 23.

⁶⁸ เพิ่งอ้าง

⁶⁹ เพิ่งอ้าง

⁷⁰ ค้นหาคำตัดสินได้ที่ www.elaw.org

⁷¹ มาตรา 32 ของรัฐธรรมนูญอินเดียระบุถึงสิทธิในการร้องเรียนต่อศาลฎีกาในการบังคับใช้สิทธิตามรัฐธรรมนูญ และอำนาจของศาลฎีกาในการออกคำสั่งและหมายศาลให้มีการใช้สิทธิตามรัฐธรรมนูญ

⁷² มาตรา 11 ให้การรับรองสิทธิในการทำงานในฐานะที่เป็นสิทธิอันมีอาจแบ่งแยกได้ และเป็นพันธกรณีของรัฐที่จะจัดการเลือกปฏิบัติในการจ้างงานและประกันให้มีการคุ้มครองสุขภาพและความปลอดภัยด้านสภาพแวดล้อมในการทำงาน มาตรา 24 มีเนื้อหาเกี่ยวกับพันธกรณีของรัฐในการดำเนินมาตรการที่จำเป็นในระดับชาติเพื่อให้มีการใช้สิทธิตามอนุสัญญา CEDAW ได้อย่างเต็มที่

⁷³ มาตรา 141 ของรัฐธรรมนูญอินเดียระบุให้กฎหมายที่ประกาศโดยศาลฎีกามีผลบังคับใช้กับศาลอื่น ๆ ทั้งหมดในประเทศอินเดีย

⁷⁴ มาตรา 25 หมวด 4 ของประกาศปี 1995 มีผลทำให้การกระทำใด ๆ ของหน่วยงานด้านการศึกษาที่เป็นทางเลือกปฏิบัติต่อสตรีในเรื่องการรับเข้าศึกษา เป็นการกระทำที่ผิดกฎหมาย

⁷⁵ ดู Committee on International Human Rights Law and Practice, *Interim and Final Reports of the New Delhi Conference* (2002), and Berlin Conference (2004).

⁷⁶ Shah Alam, “Enforcement of International Human Rights law by Domestic Courts,” a speech delivered at the University of Chittagong, Bangladesh, n.d.

⁷⁷ เพิ่งอ้าง.

⁷⁸ เพิ่งอ้าง.

⁷⁹ เพิ่งอ้าง.

⁸⁰ เพิ่งอ้าง.

⁸¹ Anne F. Bayefsky, “General Approaches to the Domestic Application of Women’s International Human Rights law,” in R. Cook (ed.), *Human Rights of Women: National and International Perspectives* (Pennsylvania: University of Pennsylvania Press, 1994), pp. 353-354.

⁸² เพิ่งอ้าง, p. 354.

⁸³ ศาลฎีกาของแคนาดามีคำตัดสินให้กฏบัตรเรื่องสิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญ ควรให้การคุ้มครองไม่น้อยกว่าความคุ้มครองที่ปรากฏในเอกสารหลักประกันสิทธิมนุษยชนระดับนานาชาติซึ่งประเทศแคนาดาได้ลงนามเป็นภาคีดู เพิ่งอ้าง, p. 356 อ้างถึงคดี *Davidson vs. Slaight Communications*, 59 D.L.R. (4th) 416 (1989).

⁸⁴ A.S. Anand, p. 6.

⁸⁵ เพิ่งอ้าง

⁸⁶ Anne F. Bayefsky, อ้างแล้วในเชิงอรรถ 84, pp. 356-357.

⁸⁷ เพิ่งอ้าง

⁸⁸ ดู “Tuning In to Women’s Voice on Justice: An Initial review of Literature on Philippine Publications on Women and Justice,” a study conducted by Womenlead, January 15, 2005.

⁸⁹ กฎหมายสาธารณรัฐ ที่ 9262 หรือกฎหมายต่อต้านความรุนแรงต่อผู้หญิงและบุตร หมวด 26 วันที่ 8 มีนาคม 2004.

⁹⁰ UN Department of Public Information, *The Beijing Declaration and Platform for Action, Fourth World Conference on Women, Para. 211* (Beijing, China: United Nations, 1995).

⁹¹ G.R. No. 88582, March 5, 1991.

ส่วนที่ 2

คดีตัวอย่างจากศาลฎีกาฟิลิปปินส์
กรณีความรุนแรงต่อผู้หญิง?

การข่มขืน

ลักษณะการสอบสวนเหยื่อการข่มขืน

คดี ประชาชน กับ เบลานเดรส

G.R. No. L-2801, March 31, 1950

ผู้พิพากษาทอร์เรส

ข้อเท็จจริง : เวลาตึกคืนหนึ่ง เบลานเดรสและมานาคอปลงโยลีและครอบครัวของเธอให้ออกไปจากบ้านของพวกเขา ทั้งเบลานเดรสและมานาคอบเป็นตำรวจท้องที่ซึ่งพกพาอาวุธมาด้วยในขณะนั้น ทำให้โยลีและครอบครัวต้องยอมทำตามคำสั่ง

เบลานเดรสเดินขึ้นไปบนบ้าน ขณะที่มานาคอปดึงโยลีไปที่ต้นมะม่วง ถอดกางเกงในของเธอออกแล้วข่มขืนเธอ พร้อมทั้งขู่ว่าจะทำร้ายร่างกายหากเธอไม่ยอมทำตามที่เขาต้องการ โยลีสามารถวิ่งหนีมาได้ ขณะที่เบลานเดรสเดินเข้ามา เมื่อเบลานเดรสและมานาคอปกลับไปแล้ว พ่อของโยลีพบว่าทรัพย์สินในบ้านของพวกเขาถูกรื้อค้นกระจุยกระจายและเงินของพวกเขาหายไปด้วย เมื่อโยลีกลับมาถึงบ้านและบอกพ่อแม่ว่าเธอถูกมานาคอปข่มขืน ก็เป็นเวลารุ่งสางแล้ว และเวลาผ่านไปอีกหลายวัน กว่าที่ครอบครัวของโยลีจะเข้าแจ้งความกับเจ้าหน้าที่ตำรวจ

เบลานเดรสและมานาคอปถูกแจ้งจับด้วยข้อหาปล้นทรัพย์และข่มขืน ศาลชั้นต้นตัดสินว่าพวกเขามีความผิด และสั่งให้มานาคอปยอมรับบุตรที่เกิดจากการข่มขืน

ในขั้นตอนการอุทธรณ์ ศาลอุทธรณ์พิจารณาว่าผู้ถูกกล่าวหาทั้งสองกระทำการยامวิกาลและใช้ประโยชน์จากตำแหน่งหน้าที่ ศาลอุทธรณ์จึงตัดสินให้ผู้ถูกกล่าวหาทั้งสองได้รับโทษจำคุกตลอดชีวิต

คำตัดสิน : ศาลฎีกายืนตามคำตัดสินเดิม ศาลให้ความเห็นว่าคำให้การของโยลีนั้นขัดผู้พิพากษาน่าเชื่อถือไม่มีเนื้อความที่ขัดแย้งกันเอง ข้างยังสอดคล้องกับคำให้การของเธอ จึงเป็นหลักฐานที่เพียงพอต่อพิสูจน์ความผิดของผู้ถูกกล่าวหา ศาลฎีกาอธิบายว่าผู้ถูกกล่าวหาไม่ได้แจ้งความต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจในทันทีหลังเกิดเหตุ เพราะอยู่ในภาวะหวาดกลัว พวกเขาถูกข่มขู่ให้เงียบจากบุคคลซึ่งควรจะเป็นที่พึ่งของพวกเขา ยิ่งไปกว่านั้น ศาลฎีกายังวินิจฉัยด้วยว่าศาลสามารถพิจารณาคดีข่มขืนได้ แม้จะไม่มีผลการตรวจร่างกายจากแพทย์มายืนยันก็ตาม

ศาลฎีกาสปโอกาสในการวิจารณ์ว่า “วิธีการสอบสวนอันปราศจากความกรุณาที่โยลีได้รับ เมื่อเธอถูกตั้งคำถามเกี่ยวกับรายละเอียดของการข่มขืนและปฏิกิริยาตอบสนองของเธอ จนดูเหมือนว่าเธอจะต้องย้อนกลับไปประสบการณที่นำหาวดกลัวนั้นอีกครั้ง ในความเห็นของศาลฎีกา วิธีซึ่งทนายความฝ่ายผู้ถูกกล่าวหาชักฟอกโยลีได้ “เพิ่มการดูถูกเหยียดหยามทั้บถลงไปบนความเจ็บปวด” และแม้ผู้ถูกกล่าวหาจะมีสิทธิชักฟอกพยานบุคคลผ่านทนาย ด้วยการถามคำถามซึ่งมีความขัดผู้พิพากษาน เพื่อทำให้ความจริงปรากฏ แต่การใช้สิทธินี้ก็มีขอบเขตจำกัด ศาลฎีกาอธิบายว่าเราไม่อาจคาดหวังว่าโยลี ซึ่งกำลังอยู่ในภาวะหดหู่เศร้าเสียใจหลังถูกข่มขืน จะสามารถ “คิดย้อนไปได้ว่ามีคราบเลือดติดอยู่ที่ส่วนไหนของเสื้อผ้าของเธอบ้างไหม หรือมีวัตถุใดล่วงล้ำเข้าไปในร่างกายของเธอ”

ความไม่ละเอียดอ่อนต่อประเด็นเพศภาวะในระหว่างการสอบสวน

คดี ประชาชน กับ นุกวิด

G.R. No. 148991, January 21, 2004

ผู้พิพากษาคาร์ปิโอ

ข้อเท็จจริง : เอลเณากำลังอยู่ในห้องในบ้านพร้อมลูกทั้งสองคนของเธอ เมื่อตอนที่เธอได้ยินนุกวิดเคาะประตูห้อง นุกวิดบอกเอลเณว่าสามีของเธอให้เขามาหาเธอเพื่อเอาเงินไปซื้อเหล้า เอลเณไม่เชื่อในตอนแรก แต่ภายหลังก็ใจอ่อนและยอมเปิดประตู นุกวิดรีเข้ามาจับตัวเอลเณ เขามีดจี้คอเธอ แล้วลากเธอเข้าไปในห้อง เขาสั่งให้เธอถอดเสื้อผ้าขณะที่เขามีดจี้ตัวเธอไว้ เอลเณยอมทำตามคำสั่งเพราะกลัวถูกฆ่า นุกวิดจึงสามารถบังคับจิตใจเอลเณให้มีเพศสัมพันธ์กับเขาได้

นุกวิดถูกจับด้วยข้อหากกขังหน่วงเหนี่ยวโดยผิดกฎหมายและขืนใจ ในการต่อสู้คดี นุกวิดอ้างว่าเขาเคยมีเพศสัมพันธ์กับเอลเณมาก่อน และทั้งสองยังมีความสัมพันธ์นอกสมรสกันด้วย นุกวิดอ้างต่อไปว่าศาลไม่อาจตัดสินให้เขามีความผิดด้วยข้อหากกขังหน่วงเหนี่ยวโดยผิดกฎหมายและขืนใจได้ เพราะกระบวนการพิจารณาคดีไม่สามารถพิสูจน์ให้เห็นได้ว่าเขามีแรงจูงใจใดในการข่มขืนเอลเณ อย่างไรก็ตาม ศาลชั้นต้นตัดสินว่านุกวิดมีความผิดตามข้อกล่าวหา

คำตัดสิน : ศาลฎีกาได้รับคำอุทธรณ์ในคดีนี้ และตัดสินว่านุกวิดกระทำความผิดฐานข่มขืนแทนข้อหากกขังหน่วงเหนี่ยวโดยผิดกฎหมายและขืนใจ โดยศาลให้เหตุผลว่าเนื้อความของข้อหาเดิมนั้นมีความซับซ้อนเกินไป กล่าวคือ ถ้าเป้าหมายของผู้กระทำความผิดคือการข่มขืนเหยื่อ เหยื่อย่อมถูกกักขังหน่วงเหนี่ยวในกระบวนการข่มขืนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้อยู่แล้ว นั่นหมายความว่า ความผิดฐานกักขังหน่วงเหนี่ยวโดยผิดกฎหมายเป็นส่วนหนึ่งของความผิดฐานข่มขืน ศาลฎีการะบุต่อไปว่า เป้าหมายของนุกวิดไม่ใช่การกักขังหน่วงเหนี่ยวเอลเณ แต่คือการมีเพศสัมพันธ์กับเธอ การกักขังหน่วงเหนี่ยวเป็นเพียงการกระทำที่ไม่ได้ตั้งใจเพื่อบรรลุเป้าหมายเรื่องเพศสัมพันธ์

ศาลฎีกาไม่ยอมรับคำแก้ต่างของนุกวิตเรื่องความสัมพันธ์กับเอเลนาเพราะเห็นว่าเป็นคำแก้ต่างที่ไม่มีน้ำหนักและไม่สอดคล้องกับหลักฐานที่ปรากฏ คำให้การของเขาขัดแย้งกับคำให้การที่ตรงไปตรงมาน่าเชื่อถือ และมีน้ำหนักของเอเลนา

ในคดีนี้ ศาลฎีกาไม่นิ่งเฉยต่อถ้อยคำของผู้พิพากษาที่มีลักษณะดูแคลนเหยื่อ ตลอดจนข้อซักถามของอัยการและทนายจำเลยระหว่างการพิจารณาคดี ศาลฎีกาไม่ยอมมองข้ามคำพูดของผู้พิพากษาลากูโอที่ขอให้เอเลนาแสดงท่าทางขณะถูกข่มขืนในศาล ศาลฎีกาเตือนทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องว่า ผู้พิพากษาของศาลยุติธรรมจะต้องมีความระมัดระวังในการวางตนเป็นพิเศษ ผู้พิพากษาลากูโอควรยึดมั่นในกฎที่ว่า “ผู้พิพากษาควรระมัดระวังพฤติกรรมของตนตลอดเวลา เพื่อส่งเสริมความเชื่อมั่นของสาธารณชนต่อเกียรติภูมิและความเที่ยงธรรมของศาล”

นอกจากนี้ ศาลฎีกายังได้ให้ความเห็นต่อการสอบปากคำเอเลนาโดยทนายว่า

เหยื่อคดีข่มขืนนั้นถูกทำร้ายทั้งทางกายภาพ ทางสังคม ทางจิตวิทยา และทางอารมณ์ จนเกิดความบอบช้ำทางจิตใจที่อาจคงอยู่ตลอดชีวิต จึงไม่สมควรเลยที่อัยการและทนายจำเลยจะใช้ถ้อยคำตลกเถลในขณะที่ยอเลนาพยายามปลดปล่อยตัวเองจากประสบการณ์ที่น่าตระหนก ประชาชนมองศาลด้วยความเคารพอย่างยิ่ง พวกเขาถือว่าศาลคือสถานที่ซึ่งเสียงของผู้เดือดร้อนจะถูกรับฟัง สิทธิและความขัดแย้งจะได้รับการแก้ไข และความยุติธรรมจะปรากฏ ห้องพิจารณาคดีของศาลจึงไม่มีที่ทางให้กับความไม่สำรวมระหว่างการสอบสวนเหยื่อคดีข่มขืน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อพฤติกรรมดังกล่าวส่งผลต่อผู้เสียหาย

การสอดใส่ไม่ใช่สาระสำคัญของการข่มขืน

คดี ประชาชน กับ โอริตา

G.R. No. 88721, April 3, 1990

ผู้พิพากษามะดิอัลเดีย

ข้อเท็จจริง : เช้าตรู่วันหนึ่ง เอลี ซึ่งขณะนั้นมีอายุ 19 ปี กลับจากงานเลี้ยงสังสรรค์มาถึงห้องพักของเธอ ขณะที่เธอเดินเข้าไปในห้องพัก โอริตา ทหารสังกัดหน่วยทหารท้องถิ่น ได้เอามือค้ำคอเธอแล้วสั่งให้เธอเข้าไปในห้อง ๆ หนึ่งกับเขา เมื่อเข้าไปในห้องแล้ว โอริตาผลักเธอลงนอนกับพื้นแล้วขึ้นคร่อม แต่เอลีตื่นนอนจนโอริตาไม่สามารถสอดใส่อวัยวะเพศได้เต็มที่ จากนั้นโอริตาได้ล้มตัวนอนหงาย เอลีจึงฉวยโอกาสนั้นวิ่งหนี โอริตาวิ่งตามเธอ แต่เอลีก็สามารถวิ่งหนีต่อไปจนไปถึงอาคารเทศบาล และมีเจ้าหน้าที่ตำรวจเห็นเธอในลักษณะร่างกายเปลือยเปล่า

โอริตาถูกตั้งข้อหาข่มขืน ศาลชั้นต้นตัดสินว่าเขามีความผิดฐานพยายามข่มขืนแต่ไม่สำเร็จ ในชั้นอุทธรณ์ ศาลอุทธรณ์แก้คำตัดสินของศาลชั้นต้นโดยวินิจฉัยว่าโอริตามีความผิดข้อหาข่มขืนสำเร็จ

คำตัดสิน : ศาลฎีกายืนตามคำตัดสินตามศาลอุทธรณ์ ว่าโอริตามีความผิดข้อหากระทำการข่มขืนจนสำเร็จ และเห็นว่าความผิดฐานข่มขืนไม่สำเร็จนั้นไม่มีอยู่จริง ศาลฎีกาอธิบายว่าคำตัดสินในอดีตเรื่องความผิดฐานข่มขืนไม่สำเร็จ ในคดี ประชาชน กับ เฮอร์นีย์ (50 Phil. 998 [1927]) เป็นคำตัดสินที่ผิดพลาด กล่าวคือ

เห็นได้ชัดว่า ในการข่มขืนนั้น นับตั้งแต่เมื่อฝ่ายผู้กระทำผิดเริ่มต้นมีกามลึงวาลกับเหยื่อ ก็ถือว่าเขาได้บรรลุวัตถุประสงค์ในการข่มขืนแล้ว เพราะเกิดองค์ประกอบของความผิดครบถ้วน ตั้งแต่ขณะนั้น ผู้กระทำผิดไม่สามารถทำอะไรได้มากไปกว่านั้น เพราะเขาได้กระทำการขั้นสุดท้ายที่จำเป็นสำหรับก่ออาชญากรรมนี้ไปเรียบร้อยแล้ว ฉะนั้นการกระทำผิดร้ายแรงจึงลุล่วงแล้ว ในหลายคดี (คดี ประชาชน กับ ออสการ์ 48 Phil. 527 คดี ประชาชน กับ เฮอร์นันเดส 49 Phil. 980 คดี ประชาชน กับ โรเบรซ G.R. No. L-31886, April 29, 1974, 56 SCRA 666 และคดี ประชาชน กับ อาโมเรซ G.R. No. L-32996, August 21, 1974, 58 SCRA 505) เราได้วางกฎที่เป็นมาตรฐานว่า การสอดใส่อย่างเต็มที่ไมใช่องค์ประกอบที่จำเป็นของความผิดฐานข่มขืนสำเร็จ การสอดใส่เพียงบางส่วนของผู้ชายเข้าไปในอวัยวะเพศหญิงก็ถือเป็นการข่มขืนแล้ว การล้วงล้ำปากช่องคลอดโดยไม่ได้ทำลายเยื่อพรหมจารย์ให้ฉีกขาดถือว่าเป็นองค์ประกอบที่เพียงพอต่อการวินิจฉัยความผิดได้ ความผิดฐานพยายามข่มขืน คือความผิดในกรณีที่ไม่มี การล้วงล้ำเข้าไปในอวัยวะเพศหญิงเลย กรณีดังกล่าวถือว่ายังมีความผิดไม่ครบองค์ประกอบตามความผิดฐานข่มขืน (คดี ประชาชน กับ ตายาบา 62 Phil. 559 คดี ประชาชน กับ ราบาตานและคณะ 53 Phil. 694 และคดี สหรัฐอเมริกา กับ การ์เซีย 9 Phil. 434) ถือได้ว่าผู้กระทำผิดเริ่มต้นกระทำการที่เป็นความผิดอาญาขึ้นออกฉกรรจ์เมื่อมีการกระทำที่ชัดเจน และเมื่อพิจารณาธรรมชาติ องค์ประกอบ และลักษณะของการก่ออาชญากรรมข่มขืนอย่างรอบด้านแล้ว เราจะพบว่ายากที่จะเกิดกรณีที่เราเรียกว่าเป็นการข่มขืนที่ไม่สำเร็จ

ในคดีนี้ เอลีให้การว่าได้เกิดการสอดใส่ผู้ชายเข้าไปในช่องคลอดของเธอเล็กน้อยในขณะที่โอริตาขึ้นคร่อมเธอ ข้อเท็จจริงนี้เป็นที่ปรากฏ และศาลฎีกาก็ตอกย้ำกฎที่ว่าในการดำเนินคดีข่มขืนนั้น ศาลสามารถใช้คำให้การของเหยื่อโดยลำพังเพื่อเอาผิดผู้ถูกกล่าวหาได้ คำแถลงของแพทย์เป็นเพียงคำให้การสนับสนุน ไม่ใช่องค์ประกอบที่ขาดไม่ได้สำหรับความผิดข้อหาข่มขืน

การต่อสู้ทางกายภาพไม่ใช่สาระสำคัญของการพิสูจน์กรณีข่มขืน

คดี *ประชาชน กับ โอเบเควีย*

G.R. No. 143716, April 5, 2002

ผู้พิพากษาเมนโดซา

ข้อเท็จจริง : เทเรซาซึ่งมีอาชีพเป็นพนักงานขายของกับโอเบเควียทำงานที่ห่างเดียวกัน คืบหนึ่ง ขณะที่เทเรซาเอาขยะไปทิ้งนอกบ้าน โอเบเควียก็ลากเธอเข้าไปใต้สะพาน จากนั้นก็ใช้มีดขู่ว่าเธอยอมมีเพศสัมพันธ์กับเขา

โอเบเควียถูกตั้งข้อหาข่มขืนในการสู้คดีนั้น โอเบเควียอ้างว่าเทเรซาเป็นคู่รักของเขา และเธอยินยอมมีเพศสัมพันธ์กับเขา

คำตัดสิน : ศาลฎีกายืนตามคำตัดสินของศาลชั้นต้นและศาลอุทธรณ์ ในการพิสูจน์ความผิดฐานข่มขืนนั้น การใช้กำลังบังคับหรือข่มขู่ไม่จำเป็นต้องมีระดับรุนแรงถึงขั้นเหยื่อไม่อาจต้านทานได้ การใช้กำลังหรือการข่มขู่เพียงในระดับที่ทำให้ผู้ประทุษร้ายสามารถก่ออาชญากรรมได้สำเร็จ ก็อาจถือเป็นหลักฐานว่าผู้เสียหายไม่ได้ยินยอม การพิสูจน์การข่มขืนไม่จำเป็นต้องพิสูจน์ให้ได้ว่าเหยื่อได้ทำการต่อสู้ขัดขืนในทางกายภาพ โดยเฉพาะในกรณีที่ผู้ประทุษร้ายข่มขู่เหยื่อ จนเหยื่อยอมทำตามคำสั่งเพื่อแลกกับชีวิต ในคดีนี้ การข่มขู่และใช้กำลังบังคับตามที่ผู้เสียหายระบุก็เพียงพอที่จะถือว่าได้มีการข่มขืนเกิดขึ้น

ส่วนข้ออ้างของโอเบเควียที่ว่าเทเรซาเป็นคู่รักของเขานั้นก็ไม่มีหลักฐานที่จะพิสูจน์ได้ ไม่มีจดหมายหรือภาพถ่ายเพื่อพิสูจน์ความสัมพันธ์ตามที่มีการกล่าวอ้าง โดยทั่วไปแล้ว ผู้หญิงจะไม่ปิ่นแต่งเรื่องการถูกข่มขืนและต้องยอมทนกับความอับอายและผลกระทบทางจิตใจที่ตามมา ยกเว้นแต่ว่าเธอจะมีแรงจูงใจอย่างแรงกล้าที่จะเรียกร้องความยุติธรรมให้ตนเอง

ดูคดี *ประชาชน กับ มาลาบาโก* G.R. No. 108613, April 18, 1997

การไม่ต่อสู้คดีขึ้นไม่ใช้ความยินยอม

คดี ประชาชน กับ โซเบราโน

G.R. No. 108123, May 29, 1995

ผู้พิพากษาเฟลิเซียโน

ข้อเท็จจริง : โซเบราโนเป็นเพื่อนบ้านของเอเลน เมื่อเอเลนกลับมาที่อพาร์ทเมนต์ซึ่งเธอพำนักอยู่ตามลำพัง เธอก็ต้องประหลาดใจเมื่อเห็นโซเบราโนยืนอยู่ข้างหลังโซเบราโนดึงเอเลนไปที่โซฟา เอเลนขัดขืนแต่ก็ไม่สามารถสู้แรงโซเบราโนได้ เขาเตะเธอเข้าที่หน้าท้องและชกตบขาทั้งสองข้างของเธอ เขาขู่ว่าจะฆ่าเอเลนหากเธอร้องตะโกน โซเบราโนสอดใส่อวัยวะเพศของเขาเข้าไปในช่องคลอดของเอเลน เขาข่มขู่ไม่ให้เธอบอกเรื่องนี้กับใคร ไม่เช่นนั้นเขาก็จะฆ่าเธอและครอบครัวของเธอ

โซเบราโนถูกตั้งข้อหาข่มขืน แต่เขาสู้คดีโดยอ้างว่าเขาไม่ได้อยู่ในที่เกิดเหตุในเวลาที่ผู้เสียหายกล่าวอ้าง และเขายังอ้างด้วยว่า แม้เขาจะมีเพศสัมพันธ์กับเอเลน แต่เขาก็ไม่ได้ใช้กำลังบังคับหรือข่มขู่แต่อย่างใด เขากล่าวด้วยว่าเอเลนไม่ได้ขัดขืนเมื่อเขาขอมีเพศสัมพันธ์ด้วย ศาลชั้นต้นตัดสินว่าโซเบราโนมีความผิดข้อหาข่มขืน

คำตัดสิน : ศาลฎีกายืนตามคำตัดสินเดิม แม้ว่าคำให้การที่ว่าผู้เสียหายไม่ได้กระทำการที่เป็นการขัดขืนจะเป็นความจริง แต่นั่นก็ไม่ได้แสดงว่าเหยื่อมีเพศสัมพันธ์ด้วยความยินยอมพร้อมใจ ข้อเท็จจริงที่ว่าเหยื่อไม่ยินยอมหรือขัดขืนนั้น ไม่ได้พิสูจน์ได้เฉพาะกรณีที่เหยื่อยอมแลกชีวิตหรือถูกทำร้ายร่างกายด้วยน้ำมือของผู้ข่มขืนเท่านั้น ข้อเท็จจริงที่จำเป็นสำหรับการพิสูจน์การข่มขืนก็คือ มีการใช้กำลังบังคับหรือข่มขู่ผู้เสียหายในระดับที่ทำให้ผู้ข่มขืนสามารถสอดใส่อวัยวะเพศเข้าไปในตัวผู้เสียหายได้

ไม่จำเป็นต้องพิสูจน์ว่ามีการต่อต้านขัดขืนในกรณีที่เหยื่อถูกข่มขืนขณะหมดสติ

คดี ประชาชน กับ ชานติอาโก

G.R. No. L-46132, May 28, 1991

ผู้พิพากษาเมดิอัลเดีย

ข้อเท็จจริง : เย็นวันหนึ่ง คริสได้ไปพบชานติอาโก เพื่อนร่วมงานของเธอ ที่ภัตตาคารแห่งหนึ่ง เมื่อตอนที่เธอไปถึงนั้นชานติอาโกได้ลึ้งน้ำมะนาวและแซนวิชไปเรียบร้อยแล้ว คริสพูดว่าเธอไม่หิวแต่เธอก็ดื่มน้ำมะนาวแก้วนั้น ชานติอาโกบอกรักคริสที่ภัตตาคารแห่งนั้น คริสแปลกใจเพราะชานติอาโกแต่งงานแล้ว ขณะนั้นคริสเริ่มรู้สึกมินิศีรษะและได้ออกจากภัตตาคารมาเพื่อเรียกสามล้อกลับบ้าน ขณะนั้นเอง ชานติอาโกก็ตามมาทันแล้วใช้ปืนขู่ให้เธอไปกับเขาโดยดี ทั้งสองเข้าไปในโรงแรมแห่งหนึ่ง เมื่ออยู่ในห้อง คริสขอร้องไม่ให้เขาข่มขืนเธอ ชานติอาโกตอยเธอที่ห้องแล้วเธอก็หมดสติไป

เมื่อคริสตื่นขึ้นมา เธอพบว่าตัวเองไม่ได้สวมเสื้อผ้า ช่องคลอดมีเลือดไหล และรู้สึกเจ็บที่ต้นขา ชานติอาโกเตือนไม่ให้เธอเล่าเรื่องนี้ให้ใครฟัง วันต่อมา ทั้งเขาและเธอก็กลับไปทำงานราวกับไม่มีอะไรเกิดขึ้น จากนั้นไม่กี่วัน ในงานเลี้ยงของบริษัท ชานติอาโกถือโอกาสเดินร่ำกับคริส ขณะเดินร่ำ เขาข่มขืนเธออีกครั้งว่าไม่ให้เล่าเรื่องที่เกิดขึ้นให้ใครฟัง คริสทนการข่มขืนต่อไปอีกไม่ไหวและได้เล่าเหตุการณ์ดังกล่าวให้คนในครอบครัวของเธอได้รับรู้ ชานติอาโกจึงถูกแจ้งข้อหาและถูกตัดสินว่ามีความผิดฐานข่มขืน

คำตัดสิน : ศาลฎีกายืนตามคำตัดสินลงโทษเดิม คำให้การของคริสที่ระบุว่าเธอถูกวางยาเมื่อตอนที่ดื่มน้ำมะนาวที่ชานติอาโกสั่งให้ ช่วยอธิบายว่าทำไมเธอจึงไม่สามารถขัดขืนหรือตะโกนขอความช่วยเหลือได้ ไม่มีการโต้แย้งข้อเท็จจริงนี้ แม้ว่าจะไม่มีการทดสอบทางเคมีเพื่อพิสูจน์ว่าน้ำผลไม้มียาบางอย่างผสมอยู่จริงหรือไม่ ยิ่งไปกว่านั้น เมื่อชานติอาโกพาตัวเธอเข้าไปในโรงแรมได้แล้ว เขายังได้ตอยเธอที่ห้องจนเธอหมดสติ ทำให้เขาบรรลุภารกิจกับเธอได้ เห็นได้ชัดว่าชานติอาโกได้กระทำการซึ่งทำให้คริสสูญเสียความสามารถในการคิดลำดับเหตุผลและสามารถต่อสู้ขัดขืนการประทุษร้ายทางเพศได้ ผลที่เกิดขึ้นเทียบได้กับการใช้ความรุนแรงเพื่อยุติการต่อสู้ขัดขืนการประทุษร้ายทางเพศดังกล่าว แน่แน่นอนว่าชานติอาโกได้กระทำความผิดตามที่ถูกกล่าวหาโดยการทำให้คริสสูญเสียสติสัมปชัญญะ เพื่อจะมีเพศสัมพันธ์โดยฝ่ายผู้เสียหายไม่ได้ยินยอมพร้อมใจ ในคดีข่มขืนที่ผู้หญิงถูกทำให้สิ้นสติสัมปชัญญะหรือหมดสติ ผู้เป็นเหยื่อย่อมไม่อยู่ในวิสัยจะแสดงเจตจำนงของตนเองได้ ในกรณีเช่นนี้ จึงไม่จำเป็นที่ผู้เสียหายจะต้องแสดงการขัดขืนหรือต่อสู้ไม่ยินยอมมีเพศสัมพันธ์

การหมดสติสัมปชัญญะในคดีข่มขืนไม่จำเป็นต้องเป็นการหมดสติโดยสิ้นเชิง ผู้หญิงครึ่งหลับครึ่งตื่นไม่สามารถให้ความยินยอมพร้อมใจได้ (ความเห็นโต้แย้งของผู้พิพากษาฮิลลารีโอ จี. ดาวิเด จูเนียร์ และผู้พิพากษาฟลอเรนซ์ เรกาลาโด)

คดี ประชาชน กับ ซาลาร์สา จูเนียร์

G.R. No. 117682, August 18, 1997

ผู้พิพากษาเบลลอสซิลโล

ข้อเท็จจริง : อารีเป็นชาวอังกฤษ อายุ 30 ปี ประกอบอาชีพนักแสดงโทรทัศน์และละครเวที คีฬาหนึ่ง ระหว่างที่อารีเดินทางมาเที่ยวพักผ่อนที่ชายทะเลกับคู่รักของเธอและเพื่อนของเธอ เธอกลับไปในนอนในที่พัก เมื่อเวลาประมาณตีสอง อารีรู้สึกว่ามีคนกำลังถอดกางเกงชั้นในของเธอ เหตุการณ์นี้เกิดขึ้นในห้องที่มีมิดขณะที่เธออยู่ในภวังค์ครึ่งหลับครึ่งตื่น เธอไม่ได้บอกให้ชายผู้นั้นหยุดเพราะเธอคิดว่าเขาคือเอนริโก คู่รักของเธอ ชายผู้นั้นถอดกางเกงชั้นในของตัวเองแล้วขึ้นคร่อมเธอ จับขาของเธอกางออก ทำการสอดใส่แล้วชักอวัยวะเพศเข้าออก ต่อมาชายผู้นั้นก็กระซิบว่า “[อารี] ผมไม่ใช่ริคกี้ ผมคือจูน ผมรักคุณ” ตอนนั้นเองที่อารีรู้ว่าชายผู้นั้นไม่ใช่คู่รักของเธอ แต่เป็นซิลวิน เพื่อนของเอนริโก เธอจึงผลักเขาออกไปและร่ำไห้จนควบคุมตัวเองไม่ได้

ซิลวินถูกกล่าวหาว่ากระทำการข่มขืน แต่เขาปฏิเสธข้อกล่าวหาและอ้างว่าอารียั่ววนเขา และเป็นฝ่ายเชิญชวนให้เขาหลับนอนกับเธอ ซิลวินยืนยันว่าเขารู้สึกลังเลเพราะคิดถึงความรู้สึกของเอนริโก ทำให้อารีเกิดโมโหขึ้นมา จากนั้นเอนริโกกับพรรคพวกรวมหัวกันแจ้งตำรวจจับเขา

ศาลชั้นต้นตัดสินว่าซิลวินกระทำความผิดฐานข่มขืน เพราะไม่เชื่อว่าอารีจะเป็นฝ่ายหลงรัก ซิลวินซึ่งตัวเล็กกว่าและไม่ดูดีเท่าเอนริโก

คำตัดสิน : ศาลฎีกาตัดสินยกฟ้องซิลวินด้วยเหตุผลว่า ไม่ปรากฏว่ามีการใช้กำลังบังคับหรือข่มขู่ ซิลวินกระทำการสังวาสด้วยความยินยอมพร้อมใจของอารี แม้อารีจะอ้างภายหลังว่าเธอเข้าใจผิดว่าซิลวินคือคู่รักของเธอก็ตาม ศาลฎีการะบุว่าซิลวินไม่ได้กระทำการที่จะทำให้อารีเข้าใจผิดว่าเขาคือเอนริโก เขาเป็นฝ่ายบอกเธอเองว่าไม่ใช่เอนริโกด้วยซ้ำ

ศาลฎีกากล่าวโทษความเข้าใจผิดและความเล่ห์เหลี่ยมที่ไม่สามารถกบฏได้ของอารี ศาลระบุว่าอารีไม่ได้ขาดสติสัมปชัญญะหรือหมดสติในเวลาที่ซิลวินมีเพศสัมพันธ์กับเธอ เธอกำลังครึ่งหลับครึ่งตื่นไม่ใช่หลับสนิท เธอยังให้การด้วยว่าเธอได้ตื่นขึ้นมาและเห็นคนกำลังถอดกางเกงชั้นในของเธอ เธอรู้ (แสดงว่าเธอมีสติรู้ตัวดี) เมื่อกางเกงชั้นในของเธอถูกถอด เมื่อขาของเธอถูกผลักให้กางออก เมื่อชายผู้นั้นถอดกางเกงเพื่อเตรียมสอดใส่ และเมื่อเขาขึ้นคร่อมบนร่างของเธอ

ความเห็นแย้งของผู้พิพากษาดาวีเด จูเนียร์ และผู้พิพากษาเรกาลาโด

ประธานศาลฎีกาดาวีเด จูเนียร์ ซึ่งร่วมอยู่ในองค์คณะผู้พิพากษา และผู้พิพากษาเรกาลาโด มีความเห็นที่แย้งกับเสียงส่วนใหญ่ และวินิจฉัยว่าซิลวินควรถูกตัดสินว่ามีความผิดฐานข่มขืน ประธานศาลฎีกาดาวีเดอธิบายว่า

เมื่อผู้หญิงอยู่ในอาการที่ “ไม่มีสติสัมปชัญญะ” หรือ “หมดสติ” เธอย่อมอยู่ในภาวะที่ “ไม่สามารถแสดงเจตจำนง” ซึ่งกรณีนี้ต่างจากสถานการณ์ที่มีการใช้กำลังบังคับหรือข่มขู่ ซึ่งในกรณีหลังนี้ เจตจำนงของผู้เสียหาย “ถูกทำลายหรือทำให้ไม่มีความหมาย” การสูญเสียสติสัมปชัญญะไม่จำเป็นต้องเป็นการหมดสติโดยสิ้นเชิง เพราะเพียงแค่ภาวะผิดปกติของจิตใจหรือภาวะขาดสติบางระดับก็เพียงพอแล้ว ประเด็นสำคัญในกรณีนี้คือ การสร้างและนิยามความหมายของคำว่า “หมดสติ” ข้าพเจ้าเสนอว่าเหตุที่คำว่า “หมดสติสัมปชัญญะ” หรือ “หมดสติ” หมายถึงการปราศจากเจตจำนงที่จะให้ความเห็นชอบโดยอิสระและมีวิจารณญาณ คำว่า “หมดสติ” จึงไม่ควรมีความหมายแต่ในเชิงกายภาพ นั่นคือไม่ควรขึ้นอยู่กับว่าบุคคลผู้นั้นกำลังหลับหรือตื่น รู้สึกตัวตื่นอยู่หรือไม่รู้สึกตัว การสอบสวนควรพิจารณาว่าเหยื่อมีข้อมูลครบถ้วนรอบด้านเพื่อจะสามารถทำการตัดสินใจยินยอมโดยอิสระและรอบรู้ด้วยหรือไม่ การพิจารณาประเด็นความยินยอมพร้อมใจของเหยื่ออย่างรอบด้านจะเกิดขึ้นได้ ก็ต่อเมื่อมีการพิจารณาในสองระดับนี้ควบคู่กันไป

ตามหลักกฎหมายของศาล กามสังวาสกับหญิงที่นอนหลับถือเป็นการข่มขืน (คดี *ประชาชน กับ ดาโย* 51 Phil. 102 [1927] คดี *ประชาชน กับ คาร์ซิโน* 53 Phil.234 [1929] คดี *ประชาชน กับ คาบาลเลโร* 61 Phil.900 [1935] และคดี *ประชาชน กับ คอนเด* 322 Phil.757 [1996]) เพราะหญิงที่อยู่ในภาวะดังกล่าวย่อมปราศจากสติสัมปชัญญะโดยสมบูรณ์แบบ ทั้งในทางร่างกายและจิตใจ การหลับ ไม่ว่าจะเป็นการหลับเองตามธรรมชาติหรือโดยวิธีการอื่นที่ทำให้ประสาทการรับรู้และการเคลื่อนไหวหยุดทำงานชั่วคราว (คดี *ประชาชน กับ คอนเด* อ้างแล้ว) ย่อมทำให้หญิงไม่อยู่ในวิสัยจะให้ความยินยอม อย่างไรก็ตาม ขอย้ำว่า ภาวะการณ์ที่ “ปราศจากเจตจำนงยินยอม” คือปัจจัยพื้นฐานประการหนึ่งของความผิดฐานข่มขืน การตีความคำว่า “หมดสติ” เฉพาะในแง่กายภาพจึงเป็นการตีความที่คับแคบเกินไป จนละเลยสาระสำคัญของข้อกล่าวหา นั่นคือ การปราศจากความยินยอม

ความเห็นนี้ยืนยันว่าการหมดสติไม่จำเป็นต้องเป็นการหมดสติโดยสิ้นเชิง เพียงแค่ความไม่ปกติทางจิตหรือขาดสติบางระดับก็ถือว่าการหมดสติแล้ว ผู้พิพากษาดาวีเด จูเนียร์ เสนอความเห็นว่าเป็นเมื่อคำว่า “การขาดสติล้มปชัญญะ” หรือ “หมดสติ” หมายถึงการปราศจากเจตจำนงที่จะให้ความเห็นชอบโดยอิสระและมีวิจารณญาณ คำว่า “หมดสติ” ก็ไม่ควรมีความหมายแต่ในทางกายภาพเท่านั้น นั่นคือ อาการหมดสติไม่ได้ขึ้นอยู่กับอาการหลับหรือตื่น รู้ตัวหรือไม่รู้ตัว การสอบสวนจึงควรมุ่งไปที่การพิจารณาว่าเหยื่อมีข้อมูลรอบด้านเพื่อการตัดสินใจอย่างอิสระและรอบรู้ในเรื่องที่ต้องมีการให้ความยินยอมหรือไม่

พูดง่าย ๆ ก็คือ แม้อาริจะรู้ว่าขณะนั้นเกิดอะไรขึ้นกับเธอ แต่คำถามที่ว่า “ใคร” กำลังกระทำการนั้นกับเธอเป็นคนละประเด็นกัน เธอยอมรับการกระทำเกิดขึ้นเพราะเชื่อโดยสุจริตใจว่าผู้กระทำการนั้นคือคู่รักของเธอ การที่เธอไม่ได้ตรวจสอบให้แน่ชัดว่าบุคคลผู้นั้นคือคู่รักของเธอ ถือเป็นความผิดพลาดโดยสุจริตใจ และเธอก็ไม่ควรถูกตำหนิในเรื่องนี้ และความผิดพลาดดังกล่าวก็ไม่ควรส่งผลให้ซิลวินได้รับการยกฟ้องให้พ้นผิด การให้ความยินยอมอย่างมีวิจารณญาณจะเกิดขึ้นได้เมื่อผู้หญิงมีข้อมูลทั้งหมดครบถ้วน ซึ่งคดีดังกล่าวไม่ได้มีองค์ประกอบเช่นที่ว่านี้

ในคดีที่เหยื่อถูกวางยา ไม่จำเป็นต้องมีการพิสูจน์ในประเด็นการต่อสู้คดี

คดี ประชาชน กับ ซาเรฟฟี อาลี เอล อัคตาร์

G.R. No. 130640, June 21, 1999

ผู้พิพากษาคิวซิมบิง

ข้อเท็จจริง : คาเรน อายุ 17 ปี ขณะเกิดเหตุเธอยู่ระหว่างการไปเยี่ยมบิดาที่บ้านในเมืองบูลาคานในช่วงวันหยุด อาลีเป็นชาวลิเบียที่แต่งงานกับพยาบาลฟิลิปปินส์ซึ่งเคยเป็นเพื่อนบ้านกับบิดาของคาเรน เช้าวันหนึ่งอาลีคว้ามือคาเรนแล้วบังคับให้เธอลงรถสามล้อไปกับเขา เขาลากเธอเข้าไปในบ้านหลังหนึ่งและขังเธอไว้ในห้อง จากนั้นก็บังคับให้เธอดื่มน้ำอัดลมซึ่งมีผลทำให้เธอรู้สึกมึนซึม คาเรนพลอยหลับไปในที่สุด เมื่อเธอตื่นขึ้นเธอก็พบว่าตัวเองนอนเปลือยเปล่าอยู่บนเตียง เธอรู้สึกเจ็บช้ำชอกตลอด ขณะที่บนเตียงก็มีเลือดเต็มไปหมด เธอขอร้องอาลีให้ปล่อยตัวเธอออกไปแต่ไม่สำเร็จ อาลีไม่เพียงแต่ให้เธอกินอาหาร แต่ยังให้ดื่มเครื่องดื่มที่ทำให้เธอรู้สึกง่วงซึม และเมื่อตื่นขึ้น เธอก็รู้สึกเจ็บช้ำชอกทุกครั้งไป

บิดาของคาเรนและสามีสงสัยว่าอาลีจะมีส่วนเกี่ยวข้องกับการหายตัวไปของคาเรน พวกเขาจึงไปหาอาลีที่บ้าน แต่อาลีปฏิเสธว่าไม่รู้ว่าคาเรนอยู่ไหน หลังจากคาเรนหายไปสิบวัน ตำรวจก็ไปที่บ้านของอาลี อาลีบังคับให้คาเรนเขียนจดหมายรักหลายฉบับ และเมื่อพบว่าไม่มีใครอยู่นอกบ้าน เขาก็ปล่อยตัวเธอออกมา คาเรนแจ้งความจับอาลีขอให้กำลังลักพาตัวและข่มขืน ศาลชั้นต้นตัดสินว่าอาลีมีความผิดตามข้อกล่าวหา

คำตัดสิน : ศาลฎีกายืนยันคำตัดสินเดิม การที่คาเรนไม่ได้ขอความช่วยเหลือหรือหลบหนีออกจากบ้านของอาลี ไม่ได้หมายความว่าเธอยินยอมพร้อมใจที่จะมีความสัมพันธ์กับอาลี เพราะนั่นเป็นภาวะที่ชีวิตของเธอกำลังตกอยู่ในอันตราย ในภาวะที่ถูกคุกคามด้วยอาวุธและถูกทำร้ายร่างกาย ทำให้คาเรนไม่อยู่ในวิสัยที่จะปกป้องตัวเอง ยิ่งไปกว่านั้น ในภาวะที่ชีวิตกำลังตกอยู่ในอันตราย การร้องตะโกนอาจเท่ากับเป็นการร้องเรียกความหายนะ การนิ่งเงียบของคาเรนเป็นผลจากความรู้สึกหวาดกลัวความไม่ปลอดภัยและไม่ใช้สัญญาณของความยินยอมพร้อมใจ

เราไม่อาจหารูปแบบมาตรฐานของพฤติกรรมที่สมควรแสดงออกเมื่อเผชิญกับสถานการณ์ที่น่าตระหนก กลไกการทำงานของจิตใจมนุษย์เมื่อต้องเผชิญกับความตึงเครียดทางอารมณ์นั้นเป็นเรื่องที่คาดเดาไม่ได้ ... ฉะนั้น การต่อสู้ขัดขืนทางร่างกายจึงไม่ใช่ข้อพิสูจน์ว่าฝ่ายหญิงตอบสนองกามตัณหาของผู้ถูกกล่าวหาด้วยความยินยอมพร้อมใจหรือถูกบังคับ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในสถานการณ์ที่ถูกกล่าวหาใช้วิธีการมอมยา เพื่อให้ฝ่ายหญิงหมดสติระหว่างการประกอบกิจทางเพศ

ศาลฎีกาย้ำคำตัดสินคดี ประชาชน กับ ซานติตาโก (1991) ซึ่งระบุว่าในกรณีการข่มขืนหญิงที่ขาดสติสัมปชัญญะหรือหมดสติ ไม่จำเป็นที่หญิงนั้นจะต้องพิสูจน์ว่าตนเองได้กระทำการต่อต้านหรือขัดขืนอย่างต่อเนื่องเพื่อไม่ให้เกิดการร่วมประเวณีเกิดขึ้น

การใช้กำลังบังคับไม่จำเป็นต้องมีความรุนแรงจนไม่อาจขัดขืน

คดี ประชาชน กับ เดอ กุสมาน

G.R. No. 117217, December 2, 1996

ผู้พิพากษาดาวีเด จูเนียร์

ข้อเท็จจริง : เฟอร์อายุ 32 ปี สมรสแล้วและมีบุตรสอง คนหนึ่งในขณะที่เฟอร์กำลังรอสามล้อรับจ้างเธอเดินไปใกล้บ่อนยามที่มีแสงสว่างและพบเดอ กุสมานยืนอยู่ในบริเวณนั้น เดอ กุสมานอาสาขับรถสามล้อไปส่งเฟอร์ถึงลง ระหว่างนั้น เดอ กุสมานหยุดรถหลายครั้ง โดยอ้างว่ารถอยู่ในสภาพไม่ดี ในที่สุด เดอ กุสมานก็หยุดรถใกล้บ้านหลังหนึ่งที่อยู่ระหว่างการก่อสร้าง แล้วบอกให้เฟอร์ลงไปช่วยเข็นรถ เฟอร์เดินหนี แต่เดอ กุสมานตามมารัดตัวเธอจากด้านหลัง ปิดปากและรัดคอเธอแน่น เฟอร์ดิ้นรนต่อสู้แต่ถูกเดอ กุสมานผลักและตบหน้า เฟอร์หมดแรงจะต่อสู้ จากนั้นเขาก็สามารถสอดใส่อวัยวะเพศเข้าไปในช่องคลอดของเธอได้สำเร็จ

เดอ กุสมานพยายามข่มขู่เฟรี แต่ในที่สุดสามีของเฟรีก็เข้าแจ้งความต่อเจ้าหน้าที่ตำรวจ ต่อมา พ่อแม่ของเดอ กุสมานก็ได้ให้वानให้เพื่อนคนหนึ่งมาขอร้องให้เฟรียกโทษเดอ กุสมาน

เดอ กุสมานถูกกล่าวหาว่ากระทำผิดฐานข่มขืน เขาได้แย้งว่า

- (1) เขาไม่ได้ใช้กำลังบังคับหรือข่มขู่
- (2) เฟรีไม่ได้ระบุอย่างชัดแจ้งว่าเขาคือผู้ข่มขืน และ
- (3) เขาไม่ได้เมาสุราในคืนที่ระบุว่ามีการข่มขืน แต่ศาลชั้นต้นวินิจฉัยว่าเขามีความผิด

คำตัดสิน : ศาลฎีกายืนยันคำตัดสินของศาลชั้นต้น คำให้การของเฟรีมีความชัดเจน ตรงไปตรงมาและเปิดเผย การประเมินคำให้การของเฟรีอย่างละเอียดรอบคอบแสดงให้เห็นอย่างปราศจากข้อกังขา ว่าเรื่องทั้งหมดเป็นความจริง พฤติกรรมของเฟรีหลังจากที่ถูกละเมิดทางเพศยังช่วยยืนยันความน่าเชื่อถือในคำให้การของเธอ เธอเข้าแจ้งความทันทีหลังเกิดเหตุ ยิ่งไปกว่านั้น เธอปฏิเสธคำขอของพ่อแม่ ภรรยาและบุตรของเดอ กุสมาน ที่ขอร้องให้เธอยอมยกโทษให้เขา เธอยอมรับความทุกข์ที่เกิดจากการไต่สวนคดีที่เป็นสาธารณะ รวมทั้งการถูกซักค้านอย่างหนักหน่วงในศาล ซึ่งหมายความว่าเธอต้องเผชิญกับความรู้สึกเสียศักดิ์ศรีและอับอาย เมื่อต้องเปิดเผยรายละเอียดของการข่มขืนที่เกิดขึ้น ความอดทนเช่นนี้ย่อมเกิดกับบุคคลที่มีความมุ่งมั่นอย่างแรงกล้าที่จะนำตัวผู้ทำร้ายเธอมาลงโทษ และเพื่อปกป้องเกียรติยศศักดิ์ศรีของตัวเอง

กฎที่ได้รับการยอมรับอีกข้อหนึ่งในการพิจารณาคดีข่มขืนก็คือ การใช้กำลังนั้นไม่จำเป็นต้องมีระดับความรุนแรงถึงขั้นต้านทานไม่ได้ ประเด็นที่เป็นสาระสำคัญก็คือ ผู้ถูกกล่าวหาได้ใช้กำลังบังคับในระดับที่มากพอที่จะทำให้การกระทำอันชั่วร้ายบรรลุผล การใช้กำลังไม่จำเป็นต้องมากหรือรุนแรงจนฝ่ายตรงข้ามไม่สามารถต้านทานได้ ในอีกแง่หนึ่ง การพิจารณาประเด็นการข่มขู่คุกคาม จะต้องพิจารณาจากมุมมองและการตัดสินใจของผู้ตกเป็นเหยื่อในขณะที่กำลังมีการกระทำผิดเกิดขึ้น ไม่ใช่พิจารณาโดยถือตามกฎข้อใดข้อหนึ่งอย่างตายตัว การใช้กำลังในระดับที่มากพอจะสร้างความหวาดกลัวให้กับเหยื่อ ความหวาดกลัวที่ว่านี้คือความกลัวว่า หากเหยื่อไม่ยินยอมตามความต้องการของผู้ประทุษร้าย จะเกิดเหตุการณ์ร้ายแรงขึ้นในขณะนั้นหรือหลังจากนั้น ตัวอย่างเช่นในกรณีที่เหยื่อถูกขู่ฆ่าหากเธอเข้าแจ้งความดำเนินคดี

ในคดีนี้ เดอ กุสมาน เข้ารื้อตัวเฟรีจากด้านหลัง บีบคอเธอจนแน่นและปิดปากเธอ เธอถูกทำร้ายจนบาดเจ็บขณะที่พยายามดิ้นรนหลบหนี แพทย์ผู้ตรวจร่างกายเฟรียืนยันว่าพบหลักฐานของการถูกทำร้าย ซึ่งรวมถึงรอยฟกช้ำและขีดข่วนตามร่างกายเธอ อันเป็นผลจากการใช้กำลังที่ว่านี้ ยิ่งไปกว่านั้น เดอ กุสมาน ยังขู่ว่าจะฆ่าเฟรีหากเธอไม่ยินยอมทำตามความต้องการของเขา คำขู่นี้ถือเป็นส่วนหนึ่งของการข่มขู่คุกคาม

ใบรับรองแพทย์ว่าเหยื่อถูกวางยาไม่จำเป็นต่อการพิสูจน์การข่มขืน

คดี ประชาชน กับ นูบล่า

G.R. No. 137164, June 19, 2001

ผู้พิพากษาวิทัก

ข้อเท็จจริง : เลนี นักศึกษาอายุ 19 ปี ได้รู้จักกับนูบล่าผ่านเพื่อนของครอบครัว วันหนึ่ง เลนีนัดพบนูบล่าในบาร์แห่งหนึ่ง ที่นั่นเลนีสั่งชาเย็นมาดื่ม หลังจากดื่มชาได้เพียงหนึ่งในสามของแก้ว เธอก็รู้สึกมึนศีรษะ เธอจึงขอให้นูบล่าไปส่งที่บ้าน นูบล่าบอกให้เลนีดื่มชาที่เหลือให้หมด เธอทำตามที่เขาบอก จากนั้นเธอก็รู้สึกมึนศีรษะมากขึ้นและรู้สึกเหมือนใกล้จะหมดสติ คนทั้งสองขึ้นแท็กซี่ไป ยังที่แห่งหนึ่ง เลนีคิดว่านูบล่าพาเธอมาที่บ้านเพื่อนของเธอ แล้วเธอก็หมดสติไป เมื่อนูบล่าปลุกเลนีให้ตื่นขึ้นในตอนเช้า เลนีตกใจที่เห็นตัวเองนอนเปลือยอยู่กับนูบล่า เธอรู้สึกเจ็บบริเวณบั้นท้ายและอวัยวะเพศ และพบว่ามียอัยถูกจูบบริเวณหน้าอกและต้นขาของเธอ

นูบล่าถูกตั้งข้อหาข่มขืน เขาแก้ต่างว่าเลนีเป็นฝ่ายริเริ่มการมีเพศสัมพันธ์ ดังนั้นเพศสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นจึงเป็นไปโดยความยินยอมพร้อมใจ ศาลชั้นต้นตัดสินว่านูบล่ากระทำผิดฐานข่มขืน

คำตัดสิน : ศาลฎีกายืนยันคำตัดสินของศาลชั้นต้น เป็นที่ยอมรับกันว่า การพิจารณาคำให้การของฝ่ายโจทก์ในคดีข่มขืนนั้น จะต้องกระทำด้วยความระมัดระวังอย่างที่สุด และจะต้องยกประโยชน์ให้ฝ่ายผู้ถูกกล่าวหา โดยอนุมานว่าผู้ถูกกล่าวหาเป็นผู้บริสุทธิ์ในกรณีที่ยังไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าการกระทำผิดจริง ยกเว้นในกรณีที่คำให้การของผู้เสียหายมีความน่าเชื่อถือเป็นอย่างยิ่ง ในคดีนี้ เลนีไม่สามารถให้การได้ว่าการร่วมประเวณีเกิดขึ้นอย่างไรในสถานที่แห่งนั้น สิ่งที่สามารถระบุได้ชัดเจนก็มีแต่เฉพาะเหตุการณ์แวดล้อมในเย็นวันนั้น ก่อนที่จะเกิดการข่มขืน นี้ไม่ได้หมายความว่าเลนีปั้นแต่งข้อกล่าวหาขึ้นมาเอง แต่เป็นเพราะเธอหมดสติไป ในระหว่างที่มีการข่มขืนเกิดขึ้น เหตุการณ์ต่อเนื่องตามที่เลนีเล่า แสดงให้เห็นแผนการของนูบล่าที่จะกระทำการละเมิดทางเพศต่อเธอ การปราศจากหลักฐานทางการแพทย์หรือทางเคมีว่าเลนีถูกวางยา ไม่ได้หมายความว่าเธอไม่ได้ถูกวางยาจริง ในช่วงหลังเกิดเหตุ เลนีไม่ทันได้คิดว่าตนเองถูกวางยา จึงไม่ได้เข้ารับการตรวจร่างกายเพื่อหาหลักฐานดังกล่าว

ปฏิกิริยาตอบโต้การข่มขืนไม่ได้มีเพียงแบบเดียว

คดี *ประชาชน กับ ลอร์*

G.R. No. 133190, July 19, 2001

ผู้พิพากษาอียาเรส-ซานติอาโก

ข้อเท็จจริง : บันนี่มักเดินจากโรงเรียนกลับบ้านโดยใช้เส้นทางลัดที่ตัดผ่านไรโกโก้และกล้วย วันหนึ่ง ลอร์ ซึ่งเป็นสามีของป้าของบันนี่ จับตัวบันนี่และข่มขืนเธอขณะที่เธอกำลังเดินกลับบ้านตามปกติ วันรุ่งขึ้น บันนี่ กลับบ้านทางเดิม และลอร์ก็ใช้กำลังบังคับให้เธอมีเพศสัมพันธ์อีก ศาลชั้นต้นตัดสินว่าลอร์กระทำความผิดฐานข่มขืน แต่เขาอุทธรณ์ว่าศาลไม่สามารถตัดสินว่าเขากระทำความผิดฐานข่มขืนได้ เพราะบันนี่ไม่ได้ต่อต้านหรือกล่าว คัดค้านการกระทำทางเพศของเขา

คำตัดสิน : ลอร์มีความผิดฐานข่มขืน เพราะบันนี่ในเวลานั้นมีอายุเพียง 13 ปี และการนิ่งเฉยของเธอไม่อาจ ถูกตีความว่าเป็นการยินยอมพร้อมใจ นอกจากนี้ บันนี่ยังเห็นว่าลอร์เป็นลุง พละกำลังและวัยวุฒิที่เหนือกว่า ของลอร์ เป็นปัจจัยที่มีน้ำหนักมากพอที่จะทำให้บันนี่ต้องยอมจำนนต่อความปรารถนาทางเพศของเขา และที่สำคัญ คนแต่ละคนอาจมีปฏิกิริยาต่อสถานการณ์ใดสถานการณ์หนึ่งแตกต่างกันไป พฤติกรรมของมนุษย์ ที่เป็นการตอบสนองต่อประสบการณ์ที่แปลกประหลาด น่าตกใจ หรือน่ากลัวนั้น จึงไม่ได้มีมาตรฐานเดียว เมื่อเผชิญกับสถานการณ์ที่ทำให้เกิดความรู้สึกรังเกียจและขยะแขยง คนบางคนอาจตอบโต้ด้วยความก้าวร้าว ดุดัน บางคนอาจตอบโต้ด้วยท่าทีนิ่งเฉยเย็นชา การตัดสินปฏิกิริยาของผู้เยาว์ซึ่งเพิ่งผ่านประสบการณ์อันเลวร้าย โดยยึดตามมาตรฐานพฤติกรรมที่พึงคาดหวังจากผู้ใหญ่ จึงเป็นเรื่องไม่ถูกต้อง ผู้ถูกข่มขืนมีการแสดงออก ทางอารมณ์ที่หลากหลายจนไม่อาจคาดเดา ดังนั้น การคาดหวังให้เหยื่อคดีข่มขืนมีปฏิกิริยาที่เป็นมาตรฐาน เดียวกันทั้งหมด จึงเป็นเรื่องที่ขัดกับความเป็นจริง

ดูคดี *ประชาชน กับ ซาเรฟฟ์ อาลี เอล อัคตาร์* G.R. No. 130640, June 21, 1999.

อาการผิดปกติทางจิตจากความเครียดหลังประสบเหตุการณ์รุนแรงใช้เป็นหลักฐานในคดีข่มขืนได้

คดี ประชาชน กับ คาบรอล

G.R. No. 131909, February 18, 1999

ผู้พิพากษาโรเมโร

ข้อเท็จจริง : เย็นวันหนึ่ง เบธนั่งรถเล่นไปกับรถจักรยานยนต์ของโอเดียมาร์ เบธยินดีโดยสารไปกับรถของโอเดียมาร์ ที่มุ่งหน้าไปยังริสอร์ทริมทะเลแห่งหนึ่ง ที่นั่น โอเดียมาร์รวมกลุ่มกับเพื่อน ๆ ซึ่งเชิญชวนให้เบธดื่มเหล้าเย็น และร่วมสับกัญชาด้วยกัน เบธทำตามคำเชิญชวนของคนในกลุ่ม กระทั่งเธอเริ่มรู้สึกอ่อนแรงจนไม่อาจขยับขึ้น ทัดทานอะไรได้อีก ในตอนนั้นเอง โอเดียมาร์ก็ได้ข่มขืนเธอ

โอเดียมาร์ถูกดำเนินคดีในข้อหาข่มขืน เขายื่นคำขอประกันตัว และผู้พิพากษาคาบรอลก็ได้อนุญาตให้มีการประกันตัว ด้วยเหตุผลว่า หลักฐานพิสูจน์การกระทำความผิดในคดีนี้ค่อนข้างอ่อน ผู้พิพากษาคาบรอลให้เหตุผลว่า ด้วยเหตุที่เบธสมัครใจไปกับโอเดียมาร์ จึงเป็นไปได้ว่าเบธอาจยินยอมให้โอเดียมาร์ร่วมประเวณีด้วย ทั้งยังไม่มีหลักฐานว่าเบธได้รับบาดเจ็บ ทางกายหรือสื่อของเบธไม่มีการฉีกขาด และไม่ปรากฏหลักฐานว่าโอเดียมาร์ได้ข่มขืนบังคับโดยอาศัยอำนาจจากสถานะที่เหนือกว่า

ทนายฝ่ายโจทก์ได้คัดค้านคำอนุญาตให้ประกันตัวของศาล โดยระบุว่า

(1) เบธไม่มีแรงจูงใจให้กระทำการใส่ร้ายโอเดียมาร์ด้วยข้อหาที่รุนแรงดังกล่าว

(2) จิตแพทย์ผู้ตรวจเบธให้การว่า เบธแสดงอาการผิดปกติทางจิตที่เชื่อมโยงกับเหตุการณ์การถูกข่มขืน และ

(3) ข้อเสนอของฝ่ายโอเดียมาร์ที่ให้มีการเจรจายอมความกัน ย่อมเท่ากับเป็นการยอมรับว่าเขาได้กระทำความผิดจริง อย่างไรก็ตาม ศาลอุทธรณ์ยืนยันคำตัดสินศาลชั้นต้นโดยให้เหตุผลว่า คดีนี้ไม่มีหลักฐานพอจะชี้ชัดว่ามีการกระทำความผิดเกิดขึ้น

คำตัดสิน : ศาลฎีกาคำนึงคำตัดสินของศาลอุทธรณ์ จึงไม่อนุญาตให้มีการประกันตัวผู้ถูกกล่าวหา ศาลรับฟังคำให้การของจิตแพทย์ผู้เชี่ยวชาญที่ระบุว่าเบธแสดง “สัญญาณและอาการผิดปกติทางจิต เช่น ความหวาดกลัว ผิดปกติ การนอนไม่หลับ ความคิดฆ่าตัวตาย กลไกในร่างกายทำงานผิดปกติ การใช้ความคิดล่าช้า ตลอดจนอาการหวง” และข้อเสนอของโอเดียมาร์เรื่องการประนีประนอมยอมความก็แสดง “หลักฐานของความผิด”

ยิ่งไปกว่านั้น ศาลฎีกายังระบุว่าเบธให้การว่าโอเดียมาร์และเพื่อนบังคับให้เธอดื่มยีนโดยฉกฉวยเธอ และดันแกวไปตีปากเธอ จากนั้นก็พันควั่นเสฟติดเข้าที่ใบหน้าของเธอด้วย ศาลฎีกาอธิบายว่า “การใช้กำลังและการข่มขืนในคดีข่มขืนเป็นเรื่องเชิงสัมพันธ์ และต้องพิจารณาโดยคำนึงถึงมุมมองของเหยื่อและเงื่อนไข

ทางกายภาพของผู้กระทำความผิด” (คดี *ประชาชน กับ พลาซา 242 SCRA 724 [1995]*) ในคดีนี้ เบธ มีอายุเพียง 15 ปีเมื่อเกิดเหตุข่มขืน จึงมีเหตุผลที่จะสรุปว่า การตีมเหล้ายินเพียงแก้เดียวก็มากพอจะทำให้เธอมีเงินไม่ได้สติ และไม่ต้องอาศัยพยานผู้เชี่ยวชาญมาให้การในสิ่งที่ป็นความรู้ทั่วไปว่า การตีมถึงสี่แก้ว จะส่งผลให้ผู้ตีมมีเงินและอ่อนเปลี้ยเพียงใด โดยเฉพาะผู้ตีมที่เป็นผู้เยาว์ในกรณีของเบธ ความมีเงิน และอ่อนแรงเช่นนี้ ส่งผลให้เธอสูญเสียสติสัมปชัญญะ เจตจำนงและอิสรภาพ ซึ่งอาการเหล่านี้ต้องได้รับการวินิจฉัยผ่านมุมมองและความสามารถในการตัดสินใจของเธอในขณะที่เกิดอาชญากรรมนั้น ไม่ใช่โดยกฎที่ตายตัว เพราะ “ในคดีข่มขืน การยอมจำนนไม่ได้หมายถึงความยินยอมพร้อมใจเสมอไป” (คดี *เคอร์รีโด 229 SCRA 745 [1994]*) นอกจากนี้ การที่ไม่ปรากฏบาดแผลบนร่างกายของเบธก็ไม่ได้แสดงว่าเธอไม่ได้ถูกข่มขืน ยิ่งไปกว่านั้น การที่เบธยอมนั่งรถไปกับโอเดียมาร์ก็ไม่ได้แปลว่าเธอยอมให้มีการกระทำกับร่างกายเธอ เยี่ยงสัตว์ป่าเช่นนั้น

ความ विकलจริตของเหยื่อไม่ได้ทำให้คำให้การของเหยื่อเชื่อถือไม่ได้ทุกกรณี

คดี *ประชาชน กับ เดียอุนา*

G.R. No. 143200-01, August 1, 2002

ผู้พิพากษาฟังกานีบัน

ข้อเท็จจริง : เดียอุนาข่มขืนเบเลน ลูกสาวอายุ 19 ปี ของตัวเอง ขณะที่เขานอนอยู่บนเตียงพร้อมกับเธอ และลูกคนอื่น ๆ เขาข่มขืนเบเลนอีกครั้งเมื่อเวลาผ่านไปหลายเดือน

เดียอุนาถูกตั้งข้อหาข่มขืน ในระหว่างการไต่สวน เขาแก้ต่างว่าคดีนี้ไม่มีหลักฐานเพียงพอที่จะเอาผิดเขา ไม่เพียงเพราะคำให้การของเบเลนขัดแย้งกันเอง แต่ตัวเบเลนยังเป็นผู้ विकलจริตด้วยหลายเดือนหลังจากเบเลนให้การในฐานะพยานฝ่ายโจทก์ เธอได้เดินขึ้นคอกพิจารณาคดีอีกครั้งในฐานะพยานจำเลย โดยขอลบคำให้การที่เคยทำไว้เป็นลายลักษณ์อักษรในฐานะพยานโจทก์ เบเลนถึงกับยื่นหนังสือและคำแถลงต่อศาลฎีกาเพื่อแสดงความจำนงจะถอนการดำเนินคดีโดยยอมรับว่า “เธอ विकलจริตขณะที่ให้การ”

เดียอุนาอ้างว่าเบเลนแจ้งความดำเนินคดีเพราะไม่พอใจเขาในเรื่องอื่น และความไม่พอใจดังกล่าวก็ได้มลายหายไปแล้ว เมื่อปรากฏว่าเบเลนไปเยี่ยมเดียอุนาหลายครั้งในขณะที่เขาถูกควบคุมตัว ทั้งยังให้ของขวัญคริสต์มาสกับเขา ขอเงินเขา และกระตังจูบเขา นอกจากนี้ เดียอุนายังยืนยันว่าไม่มีบาดแผลที่ช่องคลอดของเบเลน จึงถือได้ว่าไม่มีการข่มขืนเกิดขึ้น

คำตัดสิน : ถึงแม้เบเลนจะกลับคำให้การ แต่ศาลฎีกาก็ตัดสินว่าเตียอูนามีความผิดฐานข่มขืน ศาลฎีกาไม่โอนเอียงไปกับการกลับคำและถอนคำให้การของเบเลน เพราะมกมีความเป็นไปได้ว่าการกลับคำให้การเช่นนี้เป็นเท็จ การตัดสินบนหรือการข่มขู่อาจส่งผลให้พยานกลับคำให้การและบิดเบือนข้อเท็จจริง

การที่เบเลนยอมรับว่าตนเองวิกลจริตในคำแสดงความจำนงขอถอนการดำเนินคดี ไม่ได้ส่งผลให้คำให้การของเธอเกี่ยวกับเหตุข่มขืนหมดความน่าเชื่อถือ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเธอมีสภาพจิตปกติขณะที่ให้การในฐานะพยานโจทก์ ข้อเท็จจริงยังปรากฏด้วยว่า หากเธอจะมีการวิกลจริตจริง อาการดังกล่าวก็เพิ่งเริ่มปรากฏให้เห็นไม่กี่สัปดาห์ก่อนที่จะขอถอนการดำเนินคดี ศาลฎีการะบุว่า ต่อให้ศาลยอมรับว่าเบเลนมีอาการวิกลจริตจริงขณะกล่าวคำให้การ “ข้อเท็จจริงในเรื่องนี้ก็ไม่ได้ทำให้คำให้การของเธอเชื่อถือไม่ได้หรือยอมรับไม่ได้”

ศาลฎีกาปฏิเสธข้อแตกต่างของเตียอูนา ที่อ้างว่าข้อหาข่มขืนเกิดขึ้นเพราะเบเลนโกรธเขาในเรื่องอื่น ศาลฎีการะบุว่าไม่มีเหตุที่จะทำให้ศาลเชื่อได้ว่า เบเลนปั้นแต่งนิทานเรื่องการข่มขืนขึ้นมา เพียงเพื่อตอบโต้การทารุณกรรมทางร่างกายที่พ่อกระทำต่อเธอ การถูกล่วงละเมิดไม่ได้เป็นเหตุผลที่มีน้ำหนักเพียงพอที่จะทำให้ลูกสาวลุกขึ้นมากล่าวเท็จใส่ความพ่อของตัวเองว่าได้กระทำการข่มขืน เบเลนไม่มีทางป้องกันคดีข่มขืนต่อพ่อของตัวเองหากการข่มขืนไม่ได้เกิดขึ้นจริง หรือหากเธอไม่ได้คิดว่าเธอกำลังต่อสู้เพื่อความยุติธรรม

ส่วนคำให้การเรื่องที่ไม่ปรากฏมีบาดแผลที่ช่องคลอดนั้นศาลฎีกาตัดสินข้อเท็จจริงดังกล่าวไม่มีน้ำหนัก เพราะการมีบาดแผลที่ช่องคลอดไม่ใช่หลักฐานที่สำคัญจำเป็นสำหรับการพิสูจน์คดีข่มขืน

ผู้พิการทางปัญญาก็สามารถให้การเป็นพยานที่น่าเชื่อถือได้

คดี *ประชาชน กับ อัลมาซิน*

G.R. No. 113253, February 19, 1999

ผู้พิพากษาพาร์โด

ข้อเท็จจริง : เยน อายุ 19 ปี เป็นผู้พิการทางปัญญา เธออาศัยอยู่กับพี่สาว บ่ายวันหนึ่ง อัลมาซินมาที่บ้านของเยนขณะที่พี่สาวของเธอไม่อยู่บ้าน เยนไม่ยอมให้เขาเข้ามาในบ้าน แต่อัลมาซินก็ผลักประตูเข้ามาจนได้ จากนั้น เขาเรียกให้เยนเข้าไปในห้องเพื่อจะถอดเสื้อผ้าและข่มขืนเธอ ขณะที่ขึ้นคร่อมเยน อัลมาซินข่มขู่เยนไม่ให้เปิดเผยเหตุการณ์ดังกล่าวกับใคร มิเช่นนั้นเขาจะฆ่าเธอเสีย วันต่อมา พี่ของเยนสังเกตเห็นหน้าอกของเยนมีรอยบอบช้ำ และมีคราบเลือดติดบนกระโปรง เยนจึงยอมเล่าว่าอัลมาซินข่มขืนเธอ

อัลมาซินถูกดำเนินคดีและตัดสินว่ามีความผิดข้อหาข่มขืน แต่ทนายจำเลยสู้คดีโดยอ้างว่าศาลไม่ควรนำคำให้การของเยนมาประกอบการพิจารณา เพราะเยนเป็นผู้ให้การปัญญ่าอ่อน ไม่อยู่ในฐานะที่จะให้การได้

คำตัดสิน : ศาลฎีกายืนยันคำตัดสินเดิม ศาลกล่าวว่าพัฒนาการทางสติปัญญาที่ล่าช้าไม่ได้ส่งผลให้เยนปราศจากคุณสมบัติที่จะเป็นพยานโดยปริยาย ตรอบใดที่เยนสามารถรับรู้และอธิบายความคิดให้ผู้อื่นเข้าใจ ตรอบนั้นเยนก็สามารถเป็นพยานได้ เยนได้แสดงให้เห็นตลอดการให้การของเธอว่า เธอสามารถเลือกถ้อยคำเพื่ออธิบายความคิด รวมทั้งสามารถให้คำตอบที่แสดงภูมิปัญญาได้เพียงพอในเวลาศาลและทนายซักถามเธอ

ศาลชั้นต้นยอมรับความน่าเชื่อถือของเยนในฐานะพยาน ข้อเท็จจริงที่ศาลชั้นต้นยอมรับความน่าเชื่อถือของพยานเช่นนี้ ทำให้ศาลอุทธรณ์ให้นำหนักกับคำให้การของพยานตามไปด้วย เพราะผู้พิพากษาศาลชั้นต้นเป็นผู้ที่เห็นพฤติกรรมและบุคลิกของเยนขณะคำให้การในระหว่างการพิจารณาคดี จึงอยู่ในสถานะที่จะเป็นผู้ประเมินความน่าเชื่อถือของผู้ฟ้องคดีได้ดีที่สุด

คูคดี *ประชาชน กับ เวียดนามและคณะ* G.R. No. 126286, March 22, 1999 คดี *ประชาชน กับ พาดิลยา* G.R. No. 126124, January 20, 1999 คดี *ประชาชน กับ มาตามอ* โรซา G.R. No. 104996-998, March 28, 1994.

“เมื่อผู้หญิงให้การว่าถูกข่มขืนเธอพูดถึงการกระทำที่เป็นองค์ประกอบทั้งหมดของการข่มขืน”

คดี *สหรัฐอเมริกา กับ รามอส*

G.R. No. L-126, December 26, 1901

ผู้พิพากษาวิลลาร์ด

ข้อเท็จจริง : รามอสและทอร์เรถูกกล่าวหาว่ากระทำการข่มขืนจีน่า ศาลชั้นต้นตัดสินว่าพวกเขามีความผิดตามที่ถูกล่าว่าหา ทั้งคู่อุทธรณ์คำตัดสิน รามอสปฏิเสธว่ามีได้ทำความผิด ส่วนทอร์เรก็ปฏิเสธข้อกล่าวหาเช่นกัน เขาอธิบายว่าเขาไม่ได้ข่มขืนจีน่า รวมทั้งไม่รู้ว่รามอสมีความตั้งใจจะข่มขืนเธอ

คำตัดสิน : ศาลฎีกาวินิจฉัยให้รามอสมีความผิดแต่ตัดสินให้ทอร์เรพ้นโทษ ศาลระบุว่า “เมื่อผู้หญิงให้การว่าถูกข่มขืน เธอกำลังพูดถึงการกระทำที่เป็นองค์ประกอบทั้งหมดของการข่มขืน คำถามคือศาลจะยอมรับคำพูดของเธอหรือไม่” ศาลฎีกาเชื่อว่าจีน่าพูดความจริง และรามอสมีความผิดตามข้อกล่าวหา

ในกรณีทอร์เร ศาลฎีกาสรุปรว่าเขาไม่ได้ข่มขืนจินา เขาวิ่งหนีไปขณะที่บุคคลอื่นเข้ามาในที่เกิดเหตุ และแม้จะพิสูจน์ได้ว่าเขามาที่บ้านเกิดเหตุพร้อมรามอส แต่ก็ไม่มีข้อพิสูจน์ว่าเขารับรู้ว่ารามอสตั้งใจก่ออาชญากรรม รวมทั้งไม่ปรากฏว่าเขาช่วยรามอสในการประกอบความผิด

ข่มขืนโดยอ้างความสัมพันธ์แบบเสนาหา ความผิดฐานข่มขืนคู่รักของตนเอง

คดี ประชาชน กับ ทิสโม

G.R. No. L-44773, December 4, 1991

ผู้พิพากษาดาวีเด จูเนียร์

ข้อเท็จจริง : ในตอนเย็นวันหนึ่ง ดินไปที่บ้านของทิสโมเพื่อขอรับกล่องข้าวของเธอคืน ขณะที่แม่ของทิสโม (ซึ่งเป็นครูร่วมสอนของดิน) และแขกที่เป็นสามีภรรยาคนหนึ่งกำลังอยู่ในครัว ดินนั่งรออยู่ที่ศาลา ทิสโมเข้ามาหาดินและขอให้เธอ “ตอบแทนความรักที่เขามีต่อเธอ” ดินปฏิเสธ ทิสโมจึงลากเธอเข้าไปในห้องกินข้าว จูบเธอและสัมผัสอวัยวะเพศของเธอ แม่ของทิสโมเข้ามาในห้องและเห็นพวกเขา

หลังจากแขกกลับไปแล้ว ทิสโมและพ่อแม่ของเขาพยายามโน้มน้าวให้ดินแต่งงานกับทิสโม จากนั้นน้องชายของทิสโมและเพื่อนอีกคนที่ช่วยกันขอร้องเรื่องเดียวกันนี้อีก ต่อมาทิสโมและดินไปที่บ้านเพื่อนของทิสโม ทิสโมประสบความสำเร็จในการมีเพศสัมพันธ์กับดิน ดินออกจากบ้านหลังนั้นในเช้าวันถัดมา

ทิสโมถูกแจ้งจับและถูกตัดสินว่ามีความผิดฐานข่มขืน ทิสโมสู้คดีโดยอ้างว่าเขากับดินเป็นคู่รักกัน

คำตัดสิน : ศาลฎีกายืนยันคำตัดสินเดิม กฎที่เป็นที่ยอมรับในการพิจารณาคดีข่มขืนก็คือ เมื่อผู้หญิงบอกว่าเธอถูกข่มขืน เธอมักจะพูดถึงทุกเรื่องที่เกี่ยวข้องเพื่อแสดงให้เห็นว่ามีการข่มขืนเกิดขึ้นจริง และหากคำให้การของเธอน่าเชื่อถือ ผู้ถูกกล่าวหาอาจถูกตัดสินว่าบนานของคำให้การนั้น

คำวินิจฉัยเช่นนี้มีเหตุผลค่อนข้างชัดเจน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อคำนึงถึงลักษณะของผู้หญิงฟิลิปปินส์ ที่มักไม่ชอบแสดงตนต่อสาธารณะในลักษณะที่กระทบเกียรติยศของตัวเอง จึงเป็นเรื่องยากที่โจทก์จะยอมรับความอัปยศทั้งหลายที่เธอประสบ หากทั้งหมดนั้นไม่ใช่เรื่องจริง โจทก์ผู้เสียหายย่อมไม่ยอมเสี่ยงทำลายอนาคตของตัวเอง และเปิดช่องให้ตนเองถูกดูถูกดูแคลน หากข้อที่เธอกล่าวหาไม่เป็นความจริง ถ้าโจทก์ตัดสินใจแบบรับความทุกข์ ปัญหา และความยากลำบากในการไต่สวนคดี ยอมทนรับเรื่องอื้อฉาว ความอับอายและความเสื่อมเสียชื่อเสียงจากการฟ้องร้องคดีข่มขืน ทั้งยังยินยอมให้มีการตรวจอวัยวะเพศของตนเอง ทั้งหมดนี้ก็เพื่อนำผู้ที่ทำร้ายเธอมาลงโทษให้ได้ จริง ๆ แล้ว หากเจ้าทุกข์มีเพศสัมพันธ์กับผู้ถูกกล่าวโดยสมัครใจจริง

เธอย่อมพยายามปกปิดเรื่องดังกล่าวไม่ให้ผู้อื่นรับรู้ เพื่อปกป้องเกียรติยศและชื่อเสียงของตนเอง และครอบครัว

ทิลโมไม่สามารถแสดงให้เห็นว่าเธอและดินเป็นคู่รักกัน ดินปฏิเสธคำกล่าวอ้างนี้ ที่สำคัญกว่านั้น ทิลโมไม่สามารถนำหลักฐานที่น่าเชื่อถือที่เธอกล่าวอ้างถึงมาแสดงได้ เช่น “จดหมายรัก ของที่ระลึกหรือภาพถ่าย”

ประเด็นถัดมาก็คือ ต่อให้ศาลยอมรับตามคำกล่าวอ้างว่าดินและทิลโมเป็นคู่รักกัน ข้อเท็จจริงนี้ ก็ไม่ได้เป็นเหตุให้ทิลโมพ้นความผิดข้อหาข่มขืนได้ “คู่รักไม่สามารถบังคับให้อีกฝ่ายมีเพศสัมพันธ์โดยไม่เต็มใจ ได้ ถึงแม้จะเป็นคู่หมั้นกัน แต่ฝ่ายชายก็ไม่สามารถบังคับให้ฝ่ายหญิงมีเพศสัมพันธ์ด้วย ยิ่งไปกว่านั้น เธอไม่สามารถใช้ความรุนแรงกับฝ่ายหญิงโดยอ้างเหตุความรัก ความรักไม่ใช่ใบอนุญาตสำหรับกามตมหา”

“เกียรติยศสำคัญต่อผู้หญิงยิ่งกว่าความต้องการเงินตรา” (จากคดีแมกกี เดอ ลา ริวา)

คดี ประชาชน กับ ไฮเซ

G.R. No. L-28232, February 6, 1961

ศาลฎีกา

ข้อเท็จจริง : จิลเป็นนักแสดงภาพยนตร์หญิงวัย 25 ปี เธอขับรถจากโรงถ่ายกลับบ้านในเช้าวันหนึ่ง ขณะนั้นมีชายสี่คนขับรถปอนเตียคตามเธอไป เธอถูกรถคันนั้นบังคับให้จอดในขณะที่กำลังจะเข้าประตูบ้านของเธอเอง แล้วชายกลุ่มนั้นก็ลากจิลออกจากรถของเธอ ผลักเธอเข้าไปในรถของพวกเขา จากนั้นก็รุมลวนไล้ร่างกายเธอ ชายกลุ่มนั้นปิดตาเธอไว้และพาเธอเข้าไปในโรงแรม พวกเขาสั่งให้จิลเต้นระบำเปลื้องและผลัดกันข่มขืนเธอ พวกเขาทำร้ายเธอทุกครั้งที่เธอต่อสู้ขัดขืน จิลหมดสติไปสองครั้ง และทุกครั้งพวกนั้นก็ใส่น้ำใส่หน้าเธอ เพื่อให้เธอตื่นขึ้น ก่อนจะข่มขืนเธอซ้ำ หลังจากนั้น ชายกลุ่มดังกล่าวก็สั่งให้คนขับแท็กซี่ไปส่งเธอที่บ้าน และขู่มิให้เธอบอกเรื่องนี้กับใคร ไมเช่นนั้นพวกเขาจะตามล่าเธอและใส่น้ำกรดใส่หน้าเธอ

จิลแจ้งความขอให้กำลังลักพาตัวและข่มขืนกับชายทั้งสี่ ผู้ถูกกล่าวหายืนยันความบริสุทธิ์ โดยอ้างว่าเรื่องที่เกิดขึ้นในโรงแรมเป็นเพียงการแสดงระบำไป พวกเขาให้การว่าจิลยอม “แสดง” โดยเรียกค่าตัว 1,000 เปโซ

ศาลชั้นต้นตัดสินว่าผู้ถูกกล่าวหามีความผิดขอให้กำลังบังคับลักพาตัวและข่มขืน (ยกเว้นผู้ถูกกล่าวหารายหนึ่งที่เสียชีวิตขณะถูกคุมขัง)

คำตัดสิน : ศาลฎีกายืนยันคำตัดสินและวินิจฉัยเพิ่มโทษผู้ถูกกล่าวหาแต่ละคนในความผิดฐานข่มขืน

ศาลฎีการะบุว่าคำแก้ต่างเรื่องการเดินระบำไปในโรงแรมเพื่อค่าตอบแทนนั้น “ไม่น่าเชื่อถือปราศจากเหตุผล และต้องได้รับการพิสูจน์โดยต้องสามารถหักล้างหลักฐานอื่นที่ใช้ในการฟ้องคดี” โดยเฉพาะคำให้การของจิลและรายงานของแพทย์ผู้ตรวจร่างกายเธอ ศาลฎีกาไม่เชื่อว่า “จะมีผู้หญิงคนไหนแม้จะเป็นผู้ที่ต้องประกอบการแสดงแบบนั้นเป็นประจำ (ซึ่งจิลไม่ใช่คนในกลุ่มนี้) ที่จะยินยอมพร้อมใจประกอบการแสดงดังกล่าว (โดยทันทีและอย่างง่ายดายตามที่ผู้ถูกกล่าวหาให้การ) เพื่อสนองความต้องการของกลุ่มผู้ชายที่ปฏิบัติต่อเธอโดยใช้กำลังรุนแรงโดยอ้างว่าเพียงต้องการดูการแสดงเดินระบำและยินดีจ่ายเงินค่าตอบแทนอย่างงาม ไม่มีความเคียดแค้นใดรุนแรงกว่าความเคียดแค้นจากการถูกลบหลู่เกียรติลักษณะนี้ เกียรติยศมีค่าสำหรับผู้หญิงยิ่งกว่าความต้องการเงินทอง และความเคียดแค้นของเธอจึงยิ่งทวีขึ้น” จึงเป็นเรื่องที่ไม่น่าเชื่อถือว่า “หลังจากได้รับการปฏิบัติอย่างหยาบช้ำและโหดร้ายจากชายกลุ่มนี้แล้ว จิลจะลืมการหลู่เกียรติที่เกิดขึ้นได้ภายในเวลาอันรวดเร็ว และหันมายอมรับความต้องการที่ไร้ศีลธรรมของชายกลุ่มดังกล่าวด้วยความเต็มใจ ความเป็นหญิงในตัวเธอย่อมผลักดันให้เธอตอบโต้ด้วยอาวุธที่เธอมี คือการปฏิเสธไม่ยอมรับสนองความปรารถนาของชายเหล่านั้น”

การฟ้องแพ่งเพื่อเรียกร้องค่าเสียหายและค่าเลี้ยงดูโดยเหยื่อคดีข่มขืน

คดี *ควิมิกวิง กับ อีเกา*

G.R. No. L-26795, July 31, 1970

ผู้พิพากษาเจ เจ บี แอล เรเยส

ข้อเท็จจริง : เวงและอีเกาเป็นเพื่อนบ้านกัน อีเกาเป็นชายที่มีครอบครัวแล้วแต่มีเพศสัมพันธ์กับเวงโดยการใช้กำลังบังคับและข่มขู่ เวงตั้งครรภ์จากการข่มขืนจนเป็นเหตุให้ต้องออกจากโรงเรียน เธอฟ้องร้องคดีแพ่งต่ออีเกาเพื่อเรียกร้องค่าเลี้ยงดู ค่าเสียหาย และค่าทนาย

อีเกาลู้คดีโดยอ้างว่าเวงไม่มีเหตุผลในการฟ้องเรียกค่าเสียหาย เนื่องจากฝ่ายโจทก์ไม่ได้ระบุในคำฟ้องว่าเธอมีบุตร ศาลชั้นต้นตัดสินให้คำร้องของเวงตกไป เวงจึงแก้ไขคำร้องใหม่โดยเพิ่มเติมว่าเธอมีบุตรหญิงที่เกิดจากการมีเพศสัมพันธ์ครั้งนั้น ศาลชั้นต้นยืนยืนตามคำค้านของอีเกาและไม่ยอมรับคำฟ้องของเวง

คำตัดสิน : ในการอุทธรณ์คดี ศาลฎีกากลับคำตัดสินของศาลชั้นต้นและสั่งให้เปิดการพิจารณาคดีใหม่ ศาลอ้างว่าเวงมีสิทธิฟ้องเรียกค่าเสียหายจากการถูกข่มขืน ทั้งนี้โดยแยกต่างหากจากการเรียกร้องค่าเลี้ยงดูบุตรที่เกิดจากการข่มขืน การที่ชายซึ่งแต่งงานแล้วใช้กำลังบังคับให้หญิงซึ่งไม่ใช่ภรรยายอมมีเพศสัมพันธ์ด้วยถือเป็นการละเมิดสิทธิของผู้เสียหาย ส่งผลให้ผู้เสียหายมีสิทธิเรียกร้องเงินชดเชยความเสียหายที่เกิดขึ้นได้ตามมาตรา 21 ของกฎหมายแพ่ง

การข่มขืนเด็กหญิง

การข่มขืนในฐานะที่เป็นการครอบงำทางเพศรูปแบบหนึ่ง

คดี ประชาชน กับ ชายัด

G.R. No. 102773-77, June 8, 1993

ผู้พิพากษาเรกาลาโด

ข้อเท็จจริง : เลนมีอายุได้ 8 ปี ส่วนชายัดมีอายุแก่กว่าเธอ 18 ปี ทั้งคู่เป็นพี่ร่วมพ่อแต่คนละแม่ ในเวลาที่เกิดเหตุขึ้น ทั้งคู่อาศัยอยู่ในบ้านด้วยกันเนื่องจากพ่อของพวกเขาและแม่ของเลนไปทำงานต่างประเทศ ขณะที่พ่อแม่ไม่อยู่ ชายัดข่มขืนเลนห้าครั้ง รวมทั้งข่มขืนเลนว่าจะฆ่าเธอหากเธอบอกเรื่องนี้ให้คนอื่นรู้ หลังการข่มขืนครั้งที่ห้ามารีเบลญาติผู้อาศัยร่วมชายคาทั้งสองก็สังเกตเห็นเลนเดินลงบันไดมาด้วยอาการลั่นเทา และดูเต็มไปด้วยความหวาดกลัว เธอถามเลนว่าเกิดอะไรขึ้นแต่เลนไม่ตอบ เมื่อแม่ของเลนกลับมาบ้านมารีเบลจึงเล่าเรื่องนี้ให้ฟัง ทำให้เลนยอมรับต่อหน้าแม่ว่าชายัดข่มขืนเธอ ชายัดถูกดำเนินคดีจากการข่มขืนทั้งห้าครั้ง ศาลชั้นต้นตัดสินว่าเขามีความผิดตามข้อกล่าวหา แต่ชายัดอุทธรณ์คดีนี้ต่อศาลฎีกาโดยอ้างว่าความผิดของเขายังไม่ได้รับการพิสูจน์จนถึงที่สุด

คำตัดสิน : ความผิดของชายัดได้รับการพิสูจน์จนไม่มีข้อสงสัยใด ๆ การให้ปากคำของเลนอาจมีข้อผิดพลาดในรายละเอียด แต่นั่นก็เป็นเรื่องปกติสำหรับเด็กในวัยเดียวกับเลนที่ต้องรื้อฟื้นประสบการณ์อันน่าอดสูต่อคนที่เธอไม่รู้จัก เลนและแม่ของเธอไม่มีแรงจูงใจอื่นให้ฟ้องชายัดในคดีข่มขืน ไม่มีแม่คนไหนอยากให้ลูกเกี่ยวข้องกับเรื่องน่าอับอายเช่นนี้เพียงเพื่อจะเอาชนะคะคานคนอื่น และการที่เลนใช้เวลามากกว่าจะยอมปรึกษาเล่าเรื่องที่เกิดขึ้นไม่ได้หมายความว่าข้อกล่าวหาเป็นเท็จ เหลือแต่แต่ละคนมีปฏิกิริยาต่อการข่มขืนแตกต่างกันไป ยิ่งไปกว่านั้น ปฏิกิริยาของเลนก็เป็นไปปฏิกิริยาปกติธรรมดาของมนุษย์ โดยเฉพาะเมื่อคำนึงถึงอายุของเธอและการข่มขืนของชายัด แม้ว่าในการพิจารณาคดีจะไม่ได้มีการนำเสนอประวัติของเลนมาแสดงเป็นหลักฐาน แต่คำให้การของเลนก็ช่วยยืนยันความสัมพันธ์ของเธอกับชายัด และเป็นหลักฐานที่ยอมรับได้ว่าคนทั้งสองมีความสัมพันธ์ร่วมสายตระกูลเดียวกัน

ในการยืนยันคำตัดสินลงโทษชายัดตามศาลชั้นต้น ศาลฎีกาตระหนักว่าการข่มขืนไม่ได้เกิดจากต้นหาราคะแต่เพียงอย่างเดียว แต่ยังเป็นวิธีการหนึ่งในสร้างอำนาจครอบงำระหว่างเพศด้วย กล่าวคือ

คำอธิบายแบบเดิมยังระบุว่าต้นหาวาคะคือแรงผลักดันให้เกิดการข่มขืน แม้จะมีแนวคิดอื่นที่แสดงว่าโดยเนื้อแท้แล้ว อาชญากรรมชนิดนี้คือวิธีการที่จัดแจงในการสร้างอำนาจครอบงำ ซึ่งคนเพศหนึ่งกระทำต่อคนอีกเพศหนึ่ง แม้จะไม่ได้คำนึงถึงปัจจัยทางสังคมวิทยาที่ว่านี้ แต่กฎหมายก็ถือว่าการข่มขืนเป็นการกระทำผิดที่น่ารังเกียจ การข่มขืนกลายเป็นเรื่องต่ำช้ายิ่งขึ้น ในกรณีที่เหยื่อผู้ถูกข่มขืนเป็นผู้เยาว์ ส่งผลให้โลกอันบริสุทธิ์ของเธอต้องพังทลายลงอย่างฉับพลัน และยังทิ้งบาดแผลทางจิตจากประสบการณ์อันเลวร้าย ในขณะที่เธอต้องเผชิญกับอนาคตที่ไม่มี ความแน่นอนอีกต่อไป และนับเป็นความโหดร้ายอย่างที่สุดเมื่อผู้ที่ข่มขืนเป็นญาติของตัวเหยื่อเอง สถานการณ์ที่เลวร้ายต่าง ๆ ได้มาบรรจบกันในการประกอบอาชญากรรมการข่มขืน ดังที่เห็น ตัวอย่างจากคดีนี้

การข่มขืนคือการละเมิดแบบแผนของสังคม

คดี *ประชาชน กับ ปากูพัต*

G.R. No. 125313-16, July 31, 1998

องค์คณะผู้พิพากษา

ข้อเท็จจริง : ปากูพัตเป็นพ่อเลี้ยงของอาราซึ่งมีอายุ 14 ปี เข้าวันหนึ่งเขาตั้งอาราขึ้นไปในห้องชั้นบน และผลักเธอล้มลง ปากูพัตสอดใส่อวัยวะเพศของเขาไปในอวัยวะเพศของอารา หลังการร่วมประเวณี อาราพบว่ามึนเลือดไหลจากช่องคลอดของเธอปากูพัตใส่เสื้อแล้วขู่ว่าจะฆ่าอาราหากเธอเล่าเรื่องนี้ให้แม่ฟัง ต่อมา เขายังเอามิดจ์อาราเพื่อข่มขืนเธออีกสามครั้ง ปากูพัตถูกดำเนินคดีและตัดสินว่ามีความผิดข้อหาข่มขืน

คำตัดสิน : ศาลฎีกายืนตามคำตัดสินเดิม ศาลระบุว่าความเลวร้ายในคดีข่มขืนอาราไม่ใช่เป็นเพราะเกิดการละเมิดทางเพศต่อผู้เสียหายเพียงลำพัง แต่การกระทำดังกล่าวยังเป็นการก่ออาชญากรรมต่อสังคมทั้งสังคม ศาลฎีกาอ้างข้อความจากย่อหน้าแรกของคำตัดสินคดีระหว่าง *ประชาชน กับ คริสโตบัล* (252 SCRA 507 [1996]) ซึ่งระบุว่า

การข่มขืนคือการล่วงละเมิดเพื่อมีเพศสัมพันธ์กับผู้อื่นโดยการบังคับ นับเป็นภัยต่อความยุติธรรมและความสงบสุขในสังคม การข่มขืนทำลายความเคารพนับถือ เสรีภาพ และความปลอดภัยทางร่างกายและจิตใจซึ่งเป็นสิทธิที่ทุกคนพึงมี การกระทำความผิดดังกล่าวสร้างความเสียหายร้ายแรงซึ่งอาจติดตัวเหยื่อไปตลอดชีวิต การข่มขืนโดยเนื้อแท้แล้วจึงเป็นการกระทำที่เลวร้าย เป็นการทำลายคุณธรรมและศักดิ์ศรี และยังสร้างความเจ็บปวดไม่เพียงแต่กับเหยื่อเท่านั้น แต่รวมถึงคนทั้งสังคมเลยทีเดียว (หน้า 510)

ในคดี *ประชาชน กับ รามอส* (165 SCRA 400 [1998]) ศาลฎีการะบุว่า

การข่มขืนคืออาชญากรรมน่าขยะแขยงที่สมควรถูกประณามโดยคนที่มีคุณธรรม และ ตระหนักว่าความไร้ซึ่งมลทินในทางเพศนั้นเป็นสิทธิขาดของผู้หญิง และการมีความสัมพันธ์ทางเพศต้องขึ้นกับเจตจำนงของผู้หญิงเอง ใครก็ตามที่ละเมิดเจตจำนงนี้ย่อมลดสถานภาพตัวเองลงไปอยู่ในระดับเดียวกับสัตว์ป่าที่น่าชิงชัง (หน้า 408)

การข่มขืนเป็นเรื่องน่ารังเกียจยิ่งขึ้น เมื่อการกระทำนี้ไม่ได้เป็นเพียงการละเมิดต่อร่างกายของบุคคล แต่ยังเป็นการละเมิดต่อเหยื่อซึ่งสมควรที่จะได้รับความรักและการดูแลเอาใจใส่เยี่ยงพ่อจากปาฏิพัต ชายซึ่งข่มขืนลูกเลี้ยงนั้น ละเมิดไม่เพียงความบริสุทธิ์และความไว้วางใจของเด็ก แต่ยังเป็นการละเมิดบรรทัดฐานของสังคมอย่างที่ไม่สมควรถูกประณามอย่างยิ่งด้วย

การข่มขืนลูกคือความผิดปกติทางจิต

คดี ประชาชน กับ เปกาโย

G.R. No. 132047, December 14, 2000

ผู้พิพากษาฟังกานีบัน

ข้อเท็จจริง : คดีหนึ่ง ขณะที่อนากำลังนอนหลับอยู่ในห้องกับน้องสาวของเธอ เธอรู้สึกว่ามีเปกาโยผู้เป็นพ่อของเธอเดินเข้ามาในห้องแล้วถอดเสื้อผ้าของเธอ รวมทั้งกางเกงขาสั้นและกางเกงในออกด้วย จากนั้นเปกาโยก็ถอดกางเกงขาสั้นที่เขาสวมอยู่ ขึ้นคร่อมบนร่างของเธอแล้วข่มขืนเธอ อนาไม่ได้ขัดขืนเพราะเธอกลัวเปกาโย ผู้ซึ่งมักจะขู่ฆ่าคนในครอบครัวตัวเองในเวลาที่เมาเหล้า หลายเดือนผ่านไป เปกาโยข่มขืนอนาอีกครั้ง

เปกาโยถูกตั้งข้อกล่าวหาว่ากระทำผิดฐานข่มขืน เขาสู้คดีโดยอ้างว่าอนาแจ้งความจับเขาเพราะเธอรู้สึกเกลียดชังเขา เขายอมรับว่าเขารู้สึกโกรธทุกครั้งที่อนากลับจากโรงเรียนมาถึงบ้านช้า ศาลชั้นต้นตัดสินว่าเปกาโยผิดตามข้อกล่าวหาจริง

คำตัดสิน : ศาลฎีกาตัดสินว่าเปกาโยมีความผิดฐานข่มขืน ศาลเห็นว่าคำให้การของอนามีลักษณะตรงไปตรงมาเป็นธรรมชาติ และน่าเชื่อถือ แม้กระทั่งในระหว่างที่ถูกฝ่ายตรงข้ามซักค้าน ถ้าอนากำลังโกหก เธอย่อมไม่สามารถยอมรับโดยเปิดเผยว่าถูกพ่อของตัวเองข่มขืน ซึ่งเท่ากับเป็นการยอมให้เกียรติยศและศักดิ์ศรีของตนถูกทำลายไปด้วย ปฏิเสธไม่ได้เลยว่า การข่มขืนบุตรในไส้ของตนเองคือความผิดปกติทางจิตที่สร้างตราบาปทางสังคมต่อเหยื่อและครอบครัว คำให้การของเหยื่อที่ถูกพ่อตนเองข่มขืนนับว่ามีน้ำหนัก เพราะโดยทั่วไปแล้วเด็กชาวฟิลิปปินส์นั้นมีเคารพต่อผู้อาวุโส กฎการพิจารณาคดีข่มขืนที่ยอมรับกันโดยทั่วไปคือ ลำพังเพียงคำให้การของเหยื่อที่เชื่อถือได้นั้น ก็เพียงพอแล้วสำหรับการตัดสินความผิดของผู้ถูกกล่าวหา การที่อนาไม่ได้ร้องตะโกนขอความช่วยเหลือขณะที่เธอถูกข่มขืนนั้นไม่ใช่สาระสำคัญ เปกาโยเป็นพ่อของเหยื่อ ซึ่งโดยธรรมชาติ

แล้วย่อมมีอำนาจเหนือลูกทั้งในทางกายภาพและจิตใจ ยิ่งไปกว่านั้น ความน่าเชื่อถือของฝ่ายเหยื่อไม่ได้ถูกทำลายด้วยความล่าช้าในการแจ้งความเพื่อดำเนินคดี และการที่เหยื่อไม่ได้ขัดขืนอย่างรุนแรงในขณะที่เกิดการข่มขืน ทั้งนี้เพราะเหยื่อสามารถให้การอย่างตรงไปตรงมาและมิมีความขัดแย้งกันเอง

ระดับการใช้กำลังที่จำเป็นในการข่มขืนนั้นเป็นเรื่องโดยสัมพัทธ์

คดี ประชาชน กับ บัวเตส

G.R. No. 140868-69, August 5, 2003

ผู้พิพากษาโคโรนา

ข้อเท็จจริง : ขณะที่เซลซึ่งมีอายุ 11 ปี กำลังอยู่ระหว่างทางกลับบ้าน บัวเตสผู้เป็นลุงก็ร้องเรียกเธอโดยอ้างว่ามีอะไรบางอย่างจะให้ ขณะที่เซลเดินเข้าไปหาบัวเตส เขาก็เอามือขมิ้นเธอ จากนั้น เขาลังให้เธอแต่งตัวให้เรียบร้อย พร้อมทั้งขู่ว่าไม่ให้บอกเรื่องนี้กับคนในครอบครัว มิเช่นนั้นเขาจะฆ่าทุกคนให้ตาย

สามปีผ่านไป บัวเตสได้กรอเซลระหว่างทางกลับบ้านอีกครั้ง เขาอุดปากเธอและลากเธอไปที่ต้นไม้ใกล้ถนน จากนั้นก็สอดใส่อวัยวะเพศไปในช่องคลอดของเธอ เซลรู้สึกเจ็บแต่เธอไม่สามารถขัดขืนได้ เพราะเขาข่มขู่ว่าจะฆ่าเธอ

เซลเล่าเรื่องที่เกิดขึ้นให้ป้าฟัง บัวเตสจึงถูกดำเนินคดีและตัดสินว่ามีความผิดข้อหาข่มขืนผู้เยาว์

คำตัดสิน : ศาลฎีกายืนยันคำตัดสินเดิม ศาลเห็นว่าบัวเตสไม่สามารถลบล้างความน่าเชื่อถือในคำให้การของเซลได้โดยกล่าวอ้างว่า เธอยังคงมีพฤติกรรม “เป็นปกติดี” หลังการถูกละเมิดทางเพศทั้งสองครั้งที่เธออ้างถึง คนแต่ละคนอาจมีปฏิกิริยาต่อสิ่งเร้าหรือสถานการณ์เดียวกันในลักษณะที่ต่างกัน และไม่มีพฤติกรรมมาตรฐานใดที่ทุกคนพึงปฏิบัติเหมือนกันในยามที่ประสบกับเหตุการณ์อันน่าตระหนกหรือน่ากลัว ปฏิกิริยาของเซลลักษณะเป็นสิ่งที่เข้าใจได้เมื่อคำนึงสถานการณ์แวดล้อมในการข่มขืนทั้งสองครั้ง การขู่ฆ่าของบัวเตสทำให้เธอไม่กล้าเล่าเหตุการณ์ดังกล่าวให้ใครฟัง

บัวเตสได้แย้งว่ากระบวนการศาลไม่สามารถพิสูจน์ว่ามีการใช้กำลังบังคับ ข่มขู่หรือคุกคามในทั้งสองเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น อย่างไรก็ตาม ศาลฎีกาวินิจฉัยว่าการถือมิตเป็นหลักฐานที่ขัดแย้งของการใช้กำลังบังคับ หรืออย่างน้อยก็เป็นการข่มขู่ การข่มขู่เหยื่อโดยใช้มิตเช่นนี้ก็นับว่าเพียงพอที่จะทำให้เหยื่อต้องยอมจำนน

ด้วยเหตุที่การข่มขืนครั้งแรกเกิดขึ้นโดยการใช้กำลังบังคับ มีการใช้ความรุนแรงและการข่มขู่จึงเปล่าประโยชน์ที่จะโต้แย้งเรื่องอายุของผู้กล่าวหาต่อไป ตามกฎหมาย (ของฟิลิปปินส์) การมีเพศสัมพันธ์กับหญิงโดยใช้กำลังบังคับหรือข่มขู่ หรือการมีเพศสัมพันธ์กับเด็กที่อายุต่ำกว่า 12 ปี ถือว่าเป็นการข่มขืนทั้งสิ้น การพิสูจน์ความผิดเพียงข้อใดข้อหนึ่งในสองข้อนี้ก็เพียงพอที่จะตัดสินว่าผู้ถูกกล่าวหากระทำความผิดจริง

ศาลกล่าวว่าในการล่วงละเมิดทางเพศครั้งที่สองนั้น ไม่จำเป็นต้องพิสูจน์ว่าผู้ถูกกล่าวหาได้ใช้กำลังบังคับหรือข่มขู่โจทก์ในระดับที่รุนแรงจนโจทก์ไม่สามารถต้านทานได้ เพราะระดับการใช้กำลังในการข่มขืนเป็นเรื่องโดยสัมพันธ์ที่ขึ้นอยู่กับอายุ ขนาดของร่างกายและความแข็งแรงของทั้งสองฝ่าย

การข่มขืนไม่จำเป็นต้องมีการขัดขืนทางกายภาพ

คดี ประชาชน กับ บลังกาฟลอว์

G.R. No. 130586, January 29, 2004

ผู้พิพากษาออสเตรีย-มาร์ตินเนส

ข้อเท็จจริง : เอม ซึ่งมีอายุได้ 14 ปี กำลังนอนหลับอยู่ที่พื้นในตอนเช้าตรู่วันหนึ่ง เมื่อบลังกาฟลอว์ซึ่งอยู่กินฉันสามีกับแม่ของเอม ได้ปลุกเธอให้ตื่นขึ้น บลังกาฟลอว์บอกให้เธอย้ายไปนอนที่เตียงเดียวกับน้องชายของเธอ จากนั้นบลังกาฟลอว์ก็ขึ้นคร่อมบนตัวเอม ขยำน้าอกของเธอ แล้วสอดใส่อวัยวะเพศของเขเข้าไปในช่องคลอดของเธอ เอมไม่สามารถขัดขืนได้เพราะบลังกาฟลอว์ขู่เธอด้วยอาวุธปืนที่วางอยู่ข้างๆ เอมเล่าเรื่องนี้ให้แม่ของเธอฟัง แม่ของเธอทะเลาะกับบลังกาฟลอว์ แต่สุดท้ายก็ตกลงกันได้ เมื่อบลังกาฟลอว์สัญญาว่าเขาจะไม่กระทำการล่วงเกินทางเพศต่อเอมอีก อย่างไรก็ตาม บลังกาฟลอว์ยังคงฉวยโอกาสฉ้อฉลอวัยวะเพศของเอมทุกครั้งที่มีโอกาส เวลาผ่านไปกว่าหนึ่งปี ครูของเอมสังเกตเห็นว่าเอมมักนั่งเงยบและใจลอยอยู่เสมอหลังจากการพูดคุยซักถาม ครูจึงได้ทราบเรื่องการกระทำอันชั่วร้ายของบลังกาฟลอว์ จนนำไปสู่การฟ้องร้องดำเนินคดี

บลังกาฟลอว์สู้คดีโดยอ้างว่าไม่มีหลักฐานที่แสดงว่าเขาใช้กำลังบังคับเอมให้มีความสัมพันธ์ทางเพศด้วย เขากล่าวว่าเอมไม่เคยแสดงอาการขัดขืนเลยในขณะที่มีการข่มขืน บลังกาฟลอว์ยังอ้างด้วยว่าการที่เอมรอนานถึงสิบสี่เดือนกว่าที่จะแจ้งความดำเนินคดีกับเขานั้น ทำให้คำให้การของเธอขาดความน่าเชื่อถือ เขายังอ้างต่อไปว่าข้อกล่าวหาทั้งหมดนั้นเกิดจากความคิดที่มั่วร้ายของเอม ศาลชั้นต้นไม่เชื่อในคำแก้ต่างเหล่านี้ และตัดสินว่าบลังกาฟลอว์มีความผิดฐานข่มขืน และกำหนดโทษประหารชีวิต

คำตัดสิน : ศาลฎีกายืนตามคำตัดสินของศาลชั้นต้น แต่ลดโทษลงเหลือเป็นการจำคุกตลอดชีวิตเพราะอัยการผู้ฟ้องคดีไม่ได้ระบุให้ชัดเจนว่าเอมมีอายุต่ำกว่า 18 ปีในขณะที่ถูกข่มขืน และไม่ได้ระบุว่าบลังกาฟลอว์เป็นสามีโดยพฤตินัยของแม่ของเธอ ซึ่งเป็นเงื่อนไขประกอบที่จะทำให้ผู้ข่มขืนต้องรับโทษประหารชีวิต

ศาลระบุว่าในคดีข่มขืนที่มีการข่มขู่เหยื่อจนทำให้เหยื่อต้องยอมจำนนตามความต้องการของผู้ข่มขืน โดยไม่ได้ยินยอมพร้อมใจ ทั้งนี้เพราะความหวาดกลัวว่าจะถูกทำร้ายหรือถูกฆ่าในกรณีดังกล่าว ไม่จำเป็นที่จะต้องมีการพิสูจน์ว่าเหยื่อได้พยายามต่อสู้ขัดขืนในทางกายภาพหรือไม่ เพราะการข่มขู่ยอมทำให้เกิดความรู้สึกลูกหวาดกลัวขึ้นในจิตใจของเหยื่อ จนทำให้เหยื่อเชื่อว่าหากเธอไม่ยอมทำตามความปรารถนาที่ชั่วช้าของผู้ถูกกล่าวหา เธออาจต้องเผชิญกับสิ่งที่เลวร้ายยิ่งกว่า ยิ่งไปกว่านั้น เอมต้องอยู่ร่วมชายคา กับบลังกาฟลอร์ มาตั้งแต่เมื่อเธอยังเป็นเด็กเล็ก ๆ เธอเห็นเขาเป็นพ่อเลี้ยงซึ่งมีอำนาจเหนือเธอ ความสัมพันธ์ในลักษณะนี้ ย่อมเพียงพอที่จะอธิบายว่า ทำไมเอมจึงไม่พยายามดิ้นรนต่อสู้เมื่อถูกบลังกาฟลอร์ข่มขืน

สำหรับความล่าช้าในการแจ้งความดำเนินคดีนั้น ศาลฎีการะบุว่าเอมมีอายุได้เพียง 14 ปี ขณะเกิดเหตุ จึงไม่ได้อยู่ในวิสัยที่เธอจะมีความรอบรู้เกี่ยวกับกระบวนการแจ้งความดำเนินคดีต่อเจ้าหน้าที่รัฐโดยไม่มีผู้ใหญ่ให้ความช่วยเหลือ

ศาลฎีกายังระบุต่อไปด้วยว่า เป็นไปไม่ได้ที่เด็กหญิงในวัยเยาว์อย่างเอมจะปั้นแต่งเรื่องราวขึ้นมาเองโดยสามารถเล่าถึงพฤติกรรมการข่มขืนได้โดยละเอียด แล้วป้ายสีให้พ่อเลี้ยงต้องกลายเป็นคนต่ำช้าเลวทราม เพียงเพื่อจะแก้แค้นที่เขาชอบเข้มงวดกับเธอ การกล่าวหาเขาด้วยข้อหาข่มขืน ก็เท่ากับว่าเอมต้องพาตัวเองไปเผชิญกับความอับอายและตราประทับของสังคม

ดูคดี *ประชาชน กับ โดมิงโก* G.R. No. 97921, September 8, 1993 และคดี *ประชาชน กับ ซาเรฟฟี อาลี เอล อัคตาร์* G.R. No.130640, June 21, 1999

พลกำลังทางกายภาพของผู้ถูกกล่าวหาอาจส่งผลให้การขัดขืนของเหยื่อไร้ผล

คดี *ประชาชน กับ มาราบิลลาส*

G.R. No. 127494, February 18, 1999

ผู้พิพากษาพาร์โด

ข้อเท็จจริง : เมลียอายุ 14 ปี กำลังไล่ต้อนวัวหลงตัวหนึ่งให้ออกไปจากทุ่งหลังบ้าน ขณะนั้นเอง มาราบิลลาส เข้ามาลากตัวเธอและพาไปที่บริเวณใกล้แม่น้ำ เขาผลักเธอลงกับพื้น เมลียผลักมาราบิลลาสและพยายามดิ้นเพื่อได้หลุดพ้นจากการถูกหน่วงเหนี่ยว แต่เธอก็ดิ้นไม่หลุดเพราะมือที่แข็งแรงของเขายึดตัวเธอไว้อย่างแน่นหนา เมื่อเมลียล้มลงบนพื้นอีกครั้ง เขาก็ข่มขืนเธอได้สำเร็จ หลังจากนั้นเมลียก็วิ่งหนีไป

เมลียเล่าให้แม่ฟังว่าเกิดอะไรขึ้น มาราบิลลาสถูกดำเนินคดีข้อหาข่มขืน เขาสู้คดีโดยอ้างว่าเมลียและเขาเป็นคู่รักกัน เขาอ้างต่อไปด้วยว่าเขาและเมลียคบหากันมาก่อนหน้านั้น และนั่นเป็นเหตุผลที่ทำให้เมลีย

ยอมมีเพศสัมพันธ์กับเขาริมแม่น้ำหลังจากที่ได้แสดงความรักที่เธอมีต่อเขา ศาลชั้นต้นตัดสินว่ามาราบิลลาส ผิดจริงตามที่ถูกกล่าวหา

คำตัดสิน : ศาลฎีกายืนตามคำตัดสินเดิม ศาลไม่ยอมรับคำแก้ต่างของมาราบิลลาสที่อ้างว่าเมลิไม่ได้กระทำการข่มขืนใด ๆ ศาลฎีการะบุว่าเมลิได้พยายามฉ้อฉลข่มขืนแล้ว แต่มาราบิลลาสแข็งแรงกว่าเธอมาก ความแข็งแรงทางกายภาพของมาราบิลลาสทำให้เขาสามารถควบคุมทั้งร่างกายและจิตใจของเมลิ มาราบิลลาสใช้ความแข็งแรงของร่างกายเป็นอาวุธในการข่มขืนเธอได้สำเร็จ นอกจากนั้น เขายังขู่จะฆ่าเธอหากตะโกนขอความช่วยเหลืออีกด้วย สำหรับเด็กหญิงอายุแค่ 14 ปี เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนี้นับว่ารุนแรงพอที่จะทำให้เธอไม่มีจิตใจจะต่อสู้และหนี

ยิ่งไปกว่านั้น ไม่มีเหตุผลใดที่เมลิจะปั่นเรื่องการถูกข่มขืนขึ้นมาเอง ต้องยอมให้แพทย์ตรวจอวัยวะเพศ พาตัวเองเข้าสู่การพิจารณาคดีของศาล ตลอดจนทำลายชื่อเสียงและเกียรติยศของครอบครัวตัวเอง เว้นเสียแต่เธอต้องการให้มีการลงโทษผู้ที่ทำร้ายเธออย่างสาสม ตามที่ศาลชั้นต้นระบุไว้ เมลิร้องให้เมื่อต้องพูดถึงเหตุการณ์ข่มขืนต่อหน้าศาล ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเธอต้องทนทุกข์จากการพยายามพิสูจน์คดีที่เกิดขึ้น

การข่มขืนไม่จำเป็นต้องมีการสอดใส่อย่างเต็มรูปแบบ

คดี ประชาชน กับ มิคลาต

G.R. No. 137024, August 7, 2002

ผู้พิพากษาคาปูนัน

ข้อเท็จจริง : เมก อายุ 11 ปี อาศัยอยู่กับยาย วันหนึ่ง ขณะที่เมกออกไปเล่นนอกบ้าน มิคลาตผู้เป็นลุงของเธอก็เรียกให้เธอเข้าไปหา เธอทำตามที่เขาสั่งเพราะรู้สึกกลัว จากนั้นมิคลาก็ปิดประตูและหน้าต่างของบ้านพร้อมกับสั่งให้เธอนอนลง เขาถอดกางเกงชั้นในของเธอ จากนั้นก็ถอดกางเกงของตัวเอง เริ่มสำเร็จความใคร่ต่อหน้าเธอ และหลังจากนั้นก็ลงมือข่มขืนเธอ

มิคลาตถูกตั้งข้อหาและถูกตัดสินว่ามีความผิดฐานข่มขืนจนสำเร็จความใคร่ ในชั้นอุทธรณ์ มิคลาตโต้แย้งว่าเขาเพียงแต่กระทำความผิดฐานพยายามข่มขืน เมกให้การว่าหลังจากมิคลาตถอดกางเกงชั้นในของเธอ เขารอจนมีของเหลวสีขาวหลั่งออกมาจากอวัยวะเพศของเขา ก่อนจะดันมันเข้าไปในช่องคลอดของเธอ มิคลาต อ้างว่า “ตามธรรมชาติแล้ว อวัยวะเพศชายจะอ่อนตัวและหดตัวลงหลังการสำเร็จความใคร่” และอวัยวะเพศจะไม่สามารถแข็งตัวได้ทันทีหลังการหลั่งน้ำกาม ดังนั้น อวัยวะเพศของเขาจึงเพียงแต่ลัมผัสช่องคลอดของเมก แต่ไม่มีการสอดใส่ เพราะอวัยวะไม่แข็งตัว

คำตัดสิน : ศาลฎีกาตัดสินว่ามีตลาดมีความผิดฐานข่มขืนผู้เยาว์จนสำเร็จ จริงอยู่ที่ว่ามีตลาดสอดใส่อวัยวะเพศของเขาเข้าไปในช่องคลอดของเมกหลังจากหลั่งน้ำกามแล้ว แต่การข่มขืนเกิดขึ้นทันทีที่มีการสอดใส่ไม่ว่าการสอดใส่จะลึกแค่ไหน หรืออวัยวะเพศชายจะเพียงแค่สัมผัสบริเวณปากช่องคลอดก็ตามที่

“การกระทำของเรา” ต่างจากความหมายของการร่วมประเวณีโดยทั่วไป เพราะไม่จำเป็นต้องมีการสอดใส่หรือทำให้เยื่อพรหมจารย์ฉีกขาด ในการข่มขืนผู้เยาว์หลายกรณีไม่ปรากฏว่ามีการสอดใส่อย่างเต็มที่ เพราะช่องคลอดของฝ่ายหญิงเล็กจนฝ่ายชายไม่สามารถสอดใส่อวัยวะเพศเขาไปได้ จึงถือว่าการสอดใส่อย่างเต็มที่หรือการฉีกขาดของเยื่อพรหมจารย์ไม่ใช่องค์ประกอบหลักของการข่มขืน เพียงการนำอวัยวะเพศชายหรืออุปกรณ์ทางเพศไปสัมผัสปากช่องคลอดหรือแคมของฝ่ายหญิงก็ถือได้ว่าการข่มขืนนั้นสำเร็จแล้ว ในคดี *ประชาชน กับ มอนเฟโร* (G.R. No. 126367, June 17, 1999) ฝ่ายจำเลยถูกตัดสินว่ามีความผิดฐานข่มขืนเพราะเจ้าทุกข์รู้สึกตัวว่าจำเลยใช้อวัยวะเพศสัมผัสช่องคลอดของเธอ แม้ว่าเธอจะไม่อาจจะระบุได้แน่ชัดว่ามีการสอดใส่เกิดขึ้นหรือไม่

น้ำอสุจิไม่ใช่หลักฐานที่จำเป็นในการพิสูจน์การข่มขืน

คดี *ประชาชน กับ ปาร์เซีย*

G.R. No. 141136, January 28, 2002

ผู้พิพากษาคาปุนัน

ข้อเท็จจริง : เอนามีอายุ 12 ปี เธอนอนหลับอยู่บนศาลากับน้องชายของเธอขณะที่เพื่อนของพ่อ ซึ่งรวมทั้งปาร์เซียด้วย มาตั้งวงดื่มเหล้าที่บ้านของเธอ พ่อของเธอและเพื่อนคนอื่นอยู่ในครัวในตอนที่ปาร์เซียหลบมาที่ศาลา เขาขึ้นคร่อมบนตัวเอนาแล้วข่มขืนเธอ เอนาส่งเสียงและดิ้นรนแต่ก็ไม่สามารถขัดขืนได้เต็มที่เพราะเธอรู้สึกกลัวปาร์เซียซึ่งถือปืนอยู่ในมือ น้อง ๆ ของเอนาเห็นเหตุการณ์แต่ก็รู้สึกกลัวและไม่กล้าทำอะไรปาร์เซีย

หลังจากข่มขืนเอนาสำเร็จ ปาร์เซียก็กลับไปที่ครัวเพื่อดื่มกับเพื่อนของเขา เมื่อปาร์เซียกลับออกไปจากบ้านในเช้าวันรุ่งขึ้น น้อง ๆ ของเอนาก็เล่าให้พ่อฟังว่าปาร์เซียข่มขืนเอนา เอนายอมรับว่าเกิดเรื่องขึ้นจริงแล้วเล่าด้วยว่านี่เป็นครั้งที่สี่แล้วที่เธอถูกปาร์เซียข่มขืนในลักษณะนี้

ปาร์เซียถูกดำเนินคดีข้อหาข่มขืน ศาลชั้นต้นตัดสินว่าเขามีความผิดตามข้อกล่าวหา และสั่งจำคุกเขาเป็นเวลา 40 ปี ปาร์เซียสู้คดีในชั้นอุทธรณ์โดยอ้างว่าการที่ไม่พบอสุจิในช่องคลอดของเหยื่อเท่ากับว่าไม่มีการข่มขืนบังเกิดขึ้น ปาร์เซียโจมตีความน่าเชื่อถือของเอนาโดยอ้างว่าถ้าเขาข่มขืนเธอในคืนนั้นจริงคงไม่มีทางที่เอนาจะนอนหลับและทำงานบ้านในเช้าวันรุ่งขึ้นได้อย่างปกติ

คำตัดสิน : ศาลฎีกาตัดสินว่าปาร์เซียมีความผิดจริง การไม่พบน้ำอสุจิในช่องคลอดของเหยื่อไม่ได้หักล้างข้อกล่าวหาว่ามีการข่มขืนเกิดขึ้น ความสำเร็จของการข่มขืนขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ระหว่างอวัยวะเพศชายของผู้ข่มขืนกับช่องคลอดของฝ่ายเหยื่อโดยเธอไม่ได้ยินยอม ไม่ว่าการสัมผัสนั้นจะรุนแรงหรือลึกแค่ไหนก็ตาม ศาลฎีกาเคยมีคำวินิจฉัยมาหลายคดีแล้วว่าสามารถดำเนินคดีเอาผิดฐานข่มขืนได้แม้จะไม่มีผลการตรวจร่างกายของผู้เสียหายโดยแพทย์ ตรานใดที่เหยื่อยืนยันอย่างหนักแน่นและให้การสอดคล้องน่าเชื่อถือถือว่าเธอถูกละเมิดทางเพศ

ศาลฎีการะบุต่อไปด้วยว่าพฤติกรรมการตอบสนองที่มนุษย์มีต่อเหตุการณ์น่าตระหนกนั้นไม่ได้มีแบบเดียว การทำงานของจิตใจมนุษย์ภายใต้ภาวะตึงเครียดทางอารมณ์นั้นเป็นเรื่องที่คาดเดาไม่ได้ คนแต่ละคนจึงอาจมีปฏิกิริยาต่อเหตุการณ์เดียวกันในลักษณะแตกต่างกัน

ดูคดี *ประชาชน กับ โลงนิงและซาลวาเซียน* G.R. No. 138401, July 11, 2002

การใช้อาวุธไม่ใช่องค์ประกอบของการข่มขืน

คดี *ประชาชน กับ โรดาเวีย*

G.R. Nos. 133008-24, February 6, 2002

ศาลฎีกา

ข้อเท็จจริง : โคราเป็นผู้เยาว์ อาศัยอยู่กับน้องชายสองคนและโรดาเวียผู้เป็นพ่อ ในช่วงเวลาหนึ่งเดือน โรดาเวียได้กระทำการข่มขืนโคราอย่างน้อย 17 ครั้ง ทั้งในขณะที่เธอนอนหลับหรือโดยการบังคับให้เธอเข้าไปนอนกับเขาในห้อง โคราพยายามขัดขืนทุกครั้ง แต่โรดาเวียก็ไม่สนใจ เขามักถอดเสื้อผ้าเธอออกและขู่ว่าจะฆ่าเธอด้วยมีดหากเธอนำเรื่องนี้ไปเล่าให้คนอื่นฟัง น้องของโคราซึ่งมีอายุเพียง 8 และ 10 ปี รู้ว่าพ่อมีการกระทำเยี่ยงสัตว์ป่าเช่นนี้ อย่างไรก็ตาม พวกเขากลัวพ่อและยังเด็กเกินกว่าจะช่วยโคราได้

เมื่อป้าของโครามาเยี่ยมในเดือนถัดมา โคราจึงเล่าให้ป้าฟังเรื่องที่เธอถูกผู้เป็นพ่อทำร้ายทางเพศ ต่อมา โคราได้แจ้งความเอาผิดกับโรดาเวียด้วยข้อหาข่มขืน ศาลชั้นต้นตัดสินว่าโรดาเวียมีความผิดจากการข่มขืนทั้ง 17 ครั้งและสั่งลงโทษประหารชีวิต โรดาเวียอุทธรณ์โดยอ้างว่าไม่มีหลักฐานที่จะพิสูจน์ได้ว่าเขาได้ใช้มีดข่มขืนโคราให้ยอมทำตามที่เขาสั่ง ทั้งยังอ้างด้วยว่าเขาและลูกสาวเป็นคู่รักกัน

คำตัดสิน : ศาลฎีกายืนยันคำตัดสินเดิม ศาลระบุว่าการใช้หรือไม่ใช้มีดทำครัวหรืออาวุธอื่นใดเพื่อข่มขู่ ไม่ถือเป็นองค์ประกอบที่ต้องนำมาพิจารณาในการพิสูจน์ความผิดฐานข่มขืน ในคดีข่มขืนที่พ่อกะทำต่อลูกนั้น พ่ออาจใช้อำนาจและอิทธิพลที่มีเหนือลูกแทนการใช้ความรุนแรงหรือข่มขู่ลูกของตนได้ ภายใต้เงื่อนไขเช่นนี้ ไม่จำเป็นที่จะต้องมีการพิสูจน์ว่ามีการใช้กำลังและความรุนแรงหรือไม่ เพราะพ่อย่อมมีอำนาจอิทธิพลเหนือจิตใจลูกและมีร่างกายที่แข็งแรงกว่าลูกสาว ซึ่งอำนาจนั้นมากพอจะข่มขู่ให้ลูกต้องยอมจำนนต่อความปรารถนาอันต่ำช้าของเขา

ส่วนการกล่าวอ้างความสัมพันธ์ฉันท์คู่นั้น ศาลฎีกาเห็นว่าการแตกต่างในลักษณะนี้ต้องมีหลักฐานที่หนักแน่นเชื่อถือได้ โดยเฉพาะในกรณีที่เกิดความสัมพันธ์แบบนี้ขึ้นระหว่างพ่อกับลูกสาวด้วยแล้ว ก็จำเป็นที่ศาลต้องพิจารณาคดีด้วยความระมัดระวังยิ่งขึ้น หรืออาจต้องปฏิเสธไม่ยอมรับข้อกล่าวอ้างดังกล่าว และถึงแม้ว่าความสัมพันธ์ที่บิดเบี่ยระหว่างพ่อกับลูกสาวเช่นที่ว่าจะเกิดขึ้นจริง แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าความข่มขืนจะเป็นสิ่งที่ยอมรับได้ เพราะแม้แต่บุคคลที่มีความรักต่อกัน ก็ไม่อาจกระทำการที่เป็นการล่วงละเมิดทางเพศโดยที่อีกฝ่ายไม่ยินยอม

การบาดเจ็บไม่ใช่หลักฐานที่จำเป็นในการพิสูจน์คดีข่มขืน

คดี ประชาชน กับ เอสตาโด

G.R. No. 150867, February 5, 2004

ผู้พิพากษาฟังกานีบัน

ข้อเท็จจริง : ลินอายุ 5 ปี ไปเดินหาพ่อกับเอสตาโดและเพื่อนของเขาเพื่อไปตามหาพ่อของเธอ พวกเขาพบพ่อของลินในงานวันเกิดของเพื่อนบ้าน เมื่อพ่อของลินสั่งให้เธอกลับบ้าน เอสตาโดก็เดินตามเธอไปด้วย แต่จู่ ๆ เอสตาโดก็ลากเธอเข้าไปในบ้าน แล้วข่มขืนเธอบนโซฟา จากนั้นก็ได้ให้เงิน 2 เปโซกับเธอ หลังเกิดเหตุการณ์ในวันเดียวกันนั้นเอง แม่ของลินก็เห็นลูกสาวเดินร้องไห้ไปตามถนนโดยไม่มุ่งทางแกงและมีเลือดไหลออกจากช่องคลอด ต่อมาผู้พบทางแกงและร่องเท้าตะของลินตกอยู่ข้างถนนพร้อมเสื้อเชิ้ตสีดำที่เอสตาโดสวมในวันเกิดเหตุ เอสตาโดถูกดำเนินคดีและตัดสินว่ามีความผิดข้อหาข่มขืนเด็กอายุต่ำกว่า 7 ปี ซึ่งมีโทษถึงขั้นประหารชีวิต

คำตัดสิน : ศาลฎีกาตัดสินในชั้นอุทธรณ์ว่าเอสตาโดมีความผิดฐานข่มขืน ไม่ใช่ข่มขืนเด็กอายุต่ำกว่า 7 ปี ทั้งนี้เพราะการระบุอายุของลินนั้นอาศัยเพียงคำให้การของผู้เป็นแม่เท่านั้น โดยไม่ได้มีนําสืบพยานมาแสดงเป็นหลักฐาน และศาลฎีกาได้สั่งให้ลดโทษเอสตาโดลงเป็นการจำคุกตลอดชีวิต

ศาลระบุว่าความไม่สอดคล้องกันในส่วนของการละเอียดปลีกย่อยและประเด็นแวดล้อม และไม่ใช่ว่าในส่วนที่เป็นข้อเท็จจริงแกนกลางของคดี ย่อมไม่กระทบต่อความถูกต้องของรูปคดีหรือส่งผลทำให้คำให้การของพยานมีความน่าเชื่อถือน้อยลงแต่อย่างใด ตราบใดที่คำให้การโดยรวมของพยานยังมีความสอดคล้องและเชื่อถือ ศาลฎีกายังกล่าวด้วยว่า แม้แต่พยานที่ให้การอย่างเปิดเผยตรงไปตรงมาที่สุด ก็ยังอาจให้การโดยมีข้อผิดพลาด สับสน หรือมีข้อความที่ขัดแย้งกันเองอยู่บ้าง โดยเฉพาะในกรณีของเด็กเล็กที่จะรู้สึกตื่นกลัวได้ง่ายภายใต้บรรยากาศของห้องพิจารณาคดี

ยิ่งไปกว่านั้น การไม่พบบรรยายการถูกทำร้ายที่ส่วนอื่นของร่างกายของเหยื่อนอกเหนือจากที่อวัยวะเพศ ก็ไม่สามารถนำมาใช้เป็นหลักฐานหักล้างข้อกล่าวหาเรื่องการข่มขืนได้ เพราะการบาดเจ็บไม่ใช่องค์ประกอบที่จำเป็นในการพิสูจน์กรณีการข่มขืน

การนำเสนอเหยื่อในฐานะพยานไม่จำเป็นต่อการพิสูจน์การข่มขืน

คดี ประชาชน กับ ปาโรชา

G.R. No. 138866, March 6, 2002

ผู้พิพากษาคาปูนัน

ข้อเท็จจริง : ป่วยวันหนึ่ง ลูลู อายุ 8 ปี อยู่ที่บ้านพร้อมกับน้องชายชื่อบิล เมื่อบิลออกไปปัสสาวะนอกบ้าน เขาเห็นปาโรชาเข้าไปในบ้านของพวกเขาโดยถอดเสื้อขึ้นมาปิดใบหน้า ปาโรชาข่มขืนลูลูซึ่งกำลังหลับอยู่ในบ้าน ลูลูตื่นขึ้นและพยายามขอความช่วยเหลือ แต่ปาโรชาอุดปากเธอไว้ เขาทับร่างของลูลูไว้นานประมาณห้านาที หลังจากนั้นลูลูก็มีเลือดออก ปาโรชาสั่งให้บิลปิดปากเงียบไว้ในเรื่องที่เขาเห็น ไม่เช่นนั้นเขาก็จะฆ่าบิลเสียทันทีที่ปาโรชาออกจากบ้านไป ลูลูและบิลก็เล่าเรื่องที่เกิดขึ้นให้แม่ฟัง

ปาโรชาถูกดำเนินคดีข้อหาข่มขืนผู้เยาว์ด้วยหลักฐานจากคำให้การของบิลและปากคำของแพทย์ผู้การตรวจร่างกายลูลู ปาโรชาสู้คดีโดยอ้างว่าเขาอยู่ที่อื่นขณะเกิดเหตุ เขายังว่าเขานั่งดื่มเบียร์อยู่กับเพื่อน ๆ ในร้านค้าแห่งหนึ่ง เขาให้การด้วยว่าแม่ของเขาต้องไปตามตัวเขากลับจากวงเหล้าในช่วงดึกของคืนนั้น ศาลชั้นต้นตัดสินว่าปาโรชามีความผิดฐานข่มขืนจริง

คำตัดสิน : ปาโรชาได้แย้งในชั้นอุทธรณ์ว่าคดีนี้หลักฐานอ่อนเพราะไม่ได้มีการเบิกตัวลูลูมาเป็นพยานด้วยตัวเอง เขาตั้งคำถามต่อไปถึงการตรวจสอบทางการแพทย์ที่ไม่แสดงให้เห็นการบาดเจ็บทางกาย หรือการหลั่งน้ำอสุจิ

ศาลฎีกายืนคำตัดสินเดิม โดยทั่วไปแล้ว ศาลถือว่าคำให้การของฝ่ายที่ถูกข่มขืนนั้นสำคัญที่สุดในการพิจารณาคดีข่มขืน เหตุผลคือเหยื่อและผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำการข่มขืนเท่านั้นที่เป็นผู้มีส่วนร่วมในเหตุการณ์ทั้งหมดจนสามารถให้การได้ อย่างไรก็ตาม ทนายโจทก์อาจตัดสินใจไม่นำผู้ถูกข่มขืนมาเป็นพยานเพื่อไม่ให้เธอเสียชื่อเสียงหรืออับอายเมื่อถูกซักถามเกี่ยวกับการข่มขืนอีกครั้ง โดยเฉพาะในกรณีที่ผู้ถูกข่มขืนเป็นผู้เยาว์เช่นในคดีนี้ ตราบใดที่มีหลักฐานอื่นที่สามารถพิสูจน์ให้เห็นองค์ประกอบความผิดฐานข่มขืนถึงขั้นปราศจากข้อสงสัย ศาลฎีกาก็ไม่ได้อยู่ในฐานะที่จะเข้าไปก้าวก่ายการตัดสินใจโดยอิสระของฝ่ายทนายโจทก์ อย่างไรก็ตาม การไม่ให้ผู้ถูกข่มขืนมาเป็นพยานในคดีนั้น ไม่ได้เป็นสาเหตุให้ศาลไม่รับพิจารณาคดี เพราะในกรณีนี้คำให้การของผู้ถูกข่มขืนไม่ใช่องค์ประกอบที่ขาดไม่ได้ในการตัดสินคดี

ในคดีนี้ บิลเป็นพยานของการข่มขืน เขาเห็นปาโรซาเข้าไปในบ้าน ช้ายังอยู่ในห้องนอนขณะที่ปาโรซาข่มขืนลูลู บิลให้การเกี่ยวกับข้อเท็จจริงของการข่มขืนและระบุตัวผู้ข่มขืนได้ชัดเจนมากพอ

การปราศจากหลักฐานภายนอกที่แสดงให้เห็นการบาดเจ็บทางกายไม่ได้หักล้างคดีข่มขืน เพราะถึงแม้จะไม่มีการบาดเจ็บภายนอก แต่การวินิจฉัยของแพทย์ก็พบว่าเยื่อพรหมจารีของลูลูฉีกขาด และมีร่องรอยถูกทำร้ายที่อวัยวะเพศ และการมีอยู่หรือไม่มีอยู่ของร่องรอยอสุจินั้น ไม่สำคัญต่อการพิจารณาคดีข่มขืนแต่อย่างใด

ความไม่สอดคล้องกันของรายละเอียดปลีกย่อย ไม่ทำให้คำให้การของเด็กขาดความน่าเชื่อถือ

คดี ประชาชน กับ ดาโดและคณะ

G.R. No. 87775, June 1, 1995

ผู้พิพากษาวิทัก

ข้อเท็จจริง : ในช่วงบ่ายแก่ ๆ วันหนึ่ง เคลลี อายุ 14 ปี กับฮิลดากำลังเดินกลับบ้านจากสถานลีลาศประจำเมืองเอติและดิวอสตาโดเข้ามาขวางทางพวกเธอไว้แล้วลากเคลลีไปตึกที่อยู่ใกล้ ๆ โดยทิ้งฮิลดาไว้ข้างถนน ชายทั้งสองคนใช้มีดคนละเล่มจี้ที่ตัวเคลลี จากนั้นก็ถอดเสื้อผ้าของเธอออกแล้วลัดกันข่มขืนเธอ หลังจากกลุ่มผู้ข่มขืนจากไปแล้ว เคลลีออกเดินไปที่บ้านป่า แต่ระหว่างทาง เธอได้พบกับชายอีกสี่คนโดยมีเฟเดริโกและเรเนอยู่ในกลุ่มด้วย ชายสองคนนี้ลากเคลลีเข้าไปในดงกล้วยแล้วข่มขืนเธอ หลังจากนั้น ทั้งสองชู้ว่าจะฆ่าเคลลีหากเปิดเผยเรื่องนี้ให้คนอื่นรู้ เคลลีฟ้องดำเนินคดีข้อหาข่มขืนต่อผู้ถูกกล่าวหาทั้งสี่คน ศาลชั้นต้นตัดสินว่าทั้งหมดมีความผิดตามข้อกล่าวหา

คำตัดสิน : ศาลฎีกายืนคำตัดสินของศาลชั้นต้น ศาลระบุว่าความผิดพลาดเล็ก ๆ น้อย ๆ ในคำให้การของเคลลีเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้ เพราะเธอต้องพยายามรื้อฟื้นรายละเอียดของประสบการณ์ที่โหดร้ายและสร้างความเจ็บปวดทุกครั้งที่เกิดขึ้น และหากคำให้การของเคลลีในระหว่างการไต่สวนของศาลจะแตกต่างในรายละเอียดปลีกย่อยจากคำให้การครั้งแรกของเธอ ก็คงเป็นเพราะในตอนที่ทำให้การในครั้งแรกนั้น เคลลียังตกอยู่ในภาวะสับสนและยังไม่หายตระหนกจากเหตุการณ์น่าเศร้าที่เกิดขึ้น ศาลฎีกาเห็นว่าเป็นไปได้ที่เด็กผู้หญิงจะเป็นฝ่ายแต่งเรื่องการเสียพรหมจรรย์ของตัวเอง ยอมให้แพทย์ตรวจอวัยวะเพศ ยอมตกเป็นเป้าในการพิจารณาคดี และยอมทนกับการถูกดูถูกดูแคลนต่าง ๆ ถ้าเด็กหญิงนั้นไม่ได้ถูกข่มขืนจริง และมีแรงจูงใจโดยสุจริตที่อยากเห็นผู้กระทำผิดถูกลงโทษ

ดูคดี *ประชาชน กับ มาฮิเนย์* G.R. No. 13960, November 24, 2002 คดี *ประชาชน กับ คัลเลย์คา* G.R. No. 121212, January 20, 1999 คดี *ประชาชน กับ มายาร์กา* G.R. No. 135405 และคดี *ประชาชน กับ เอสตาโด* G.R. No. 150867, February 5, 2004

คนพิการทางสมองก็เป็นพยานที่น่าเชื่อถือได้

คดี *ประชาชน กับ พาดิลลา*

G.R. No. 126124, January 20, 1999

ผู้พิพากษาวิทัก

ข้อเท็จจริง : เคลลีเป็นเด็กพิการทางสมองเพศหญิง อายุ 13 ปี เธออยู่ในไร้ลัมของเพื่อนบ้านเมื่อพาดิลลาคนงานในไร่ เดินเข้ามาหาเธอโดยมีเคียวและมีดอยู่ในมือ พาดิลลาล้างให้เคลลีถอดเสื้อผ้าและนอนลงบนพื้นหญ้า แล้วขึ้นทับบนร่างของเธอ เคลลีพยายามดิ้นรนขัดขืนแต่ก็ไม่สามารถสู้แรงพาดิลลาได้ พาดิลลากระทำชำเราเคลลีได้สำเร็จ แต่ในที่สุด เขาก็ถูกดำเนินคดีและตัดสินว่ามีความผิดฐานข่มขืน

คำตัดสิน : ศาลฎีกายืนตามคำตัดสินเดิม ศาลเห็นว่าคุณสมบัติขั้นพื้นฐานของบุคคลที่จะเป็นพยานในคดีได้ก็คือ บุคคลนั้นต้องเป็นผู้มีความสามารถในการรับรู้ และเมื่อรับรู้แล้วก็ถ่ายทอดสิ่งที่รับรู้ให้ผู้อื่นทราบได้

ดังนั้น สาเหตุของความพิการเพียงอย่างเดียวจึงไม่เป็นอุปสรรคที่ทำให้ผู้พิการทางสมองขาดคุณสมบัติในฐานะพยานในคดี เขาหรือเธอยังคงสามารถเป็นพยานได้ ตราบที่เขาหรือเธอมีความสามารถจะเชื่อมโยงและอธิบายสิ่งต่าง ๆ ที่เขาหรือเธอได้รับรู้ ถ้าคำให้การของบุคคลที่มีความพิการทางสมองมีความสอดคล้องเชื่อมโยงกันอย่างเป็นเหตุเป็นผล ศาลก็อาจยอมรับคำให้การนั้นได้ ดังปรากฏว่าศาลฎีกาได้เคยมีคำตัดสินลงโทษผู้กระทำผิดในหลายคดีโดยอาศัยคำให้การของเหยื่อผู้เสียหายที่มีความพิการทางสมอง

นอกจากนี้ กฎหมายก็ไม่ได้กำหนดให้เหยื่อคดีข่มขืนมีภาระต้องพิสูจน์ว่าตนได้กระทำการต่อต้านข่มขืน การที่เคลย์ไม่ได้ขึ้นรถข่มขืนหรือตะโกนขอความช่วยเหลือ จึงไม่ได้หักล้างข้อเท็จจริงที่ว่ามีการใช้กำลังบังคับ และข่มขืนในขณะเกิดเหตุ การใช้มีดและการขู่ว่าจะทำร้ายนั้น มีความรุนแรงพอที่จะทำเหยื่อกลัวจนยอมเชื่อฟังคำสั่งได้ ผู้เยาว์ในวัยอย่างเคลย์ไม่อยู่ในวิสัยจะตอบโต้การข่มขืนเยี่ยงผู้ใหญ่ที่มีวุฒิภาวะได้ ความเยาว์วัยของเคลย์ ทำให้ผู้ชายที่แข็งแรงกว่าอย่างพาดิลลาสามารถข่มขืน บังคับ และประทุษร้ายเธอได้โดยง่าย

ดูคดี *ประชาชน กับ มาตาโมโรซา* G.R. Nos. 104996-98, March 28, 1994

แม่สามารถให้การเป็นพยานเรื่องสภาพและอาการทางร่างกายของเหยื่อได้

คดี *ประชาชน กับ คานอน*

G.R. No. 141519, January 22, 2004

ผู้พิพากษาคาร์ฟิโอ-มอราเลส

ข้อเท็จจริง : เคย์ เป็นบุคคลที่ความพิการทางสมองอายุ 16 ปี เธออยู่คนเดียวในบ้านเมื่อตอนที่เธอได้ยินเสียงเคาะประตู เมื่อเธอเปิดประตู เธอก็เห็นคานอนยืนอยู่ เขาผลักเธอเข้ามาในบ้านทันที พร้อมทั้งใช้มีดจี้เธอไว้ ปิดปากเธอ แล้วข่มขืนเธอ คานอนสั่งเธอไม่ให้บอกเรื่องนี้กับใคร เคย์จึงไม่ได้เล่าเรื่องการข่มขืนให้พ่อแม่ของเธอรู้ จนกระทั่งผู้เป็นแม่สังเกตเห็นว่าท้องของเคย์มีขนาดใหญ่ขึ้นทุกวัน

คานอนถูกแจ้งดำเนินคดีข้อหาข่มขืน เขาปฏิเสธข้อกล่าวหา ในการสู้คดีนั้น คานอนอ้างว่าเขากับเคย์เป็นคู่รักกันและเคยมีเพศสัมพันธ์กันโดยสมัครใจมาแล้วถึง 10 ครั้ง คานอนยังอ้างด้วยว่ากระบวนการไต่สวนไม่ได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับสภาพจิตใจของเคย์ เพราะไม่มีพยานผู้เชี่ยวชาญมาร่วมให้การในการพิจารณาคดี ศาลชั้นต้นเห็นว่าคำให้การของคานอนไม่น่าหนัก และตัดสินว่าเขามีความผิดจริงตามข้อกล่าวหา

คำตัดสิน : ศาลฎีกายืนยันตามคำตัดสินเดิม ศาลวินิจฉัยว่าคานอนสู้คดีโดยอาศัย “ทฤษฎีคู่รัก” ที่มักถูกใช้บ่อยในคดีข่มขืน แต่ข้ออ้างดังกล่าวเป็นเรื่องที่ไร้เหตุผล และการมีสถานภาพคู่รักของเหยื่อผู้ถูกข่มขืนก็ไม่ได้ทำให้ผู้ข่มขืนพ้นผิดได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อพิจารณาคำให้การของเหยื่อที่ชัดเจนและมั่นคง

ศาลฎีกายอมรับคำให้การของแม่ของเคย์ในฐานะหลักฐานแสดงความเป็นผู้พิการทางสมองของเหยื่อ แม้ว่าแม่ของผู้เสียหายในคดีข่มขืนจะไม่ใช่จิตแพทย์ แต่หากเธอรับรู้เกี่ยวกับสภาพร่างกายและจิตใจของผู้เสียหาย รู้ว่าลูกเกิดมาอย่างไร มีอาการผิดปกติอย่างไร และมีความสามารถทำอะไรได้บ้าง ผู้เป็นแม่ก็ย่อมสามารถให้การในเรื่องดังกล่าวได้

การใช้อำนาจเหนือกว่าเพื่อบังคับแทนความรุนแรงและการข่มขู่

คดี *ประชาชน กับ มาตริโมนีโอ*

G.R. No. 82223, November 23, 1992

ผู้พิพากษาดาวีเด จูเนียร์

ข้อเท็จจริง : คดีหนึ่ง ขณะที่จูลีกำลังนอนหลับอยู่กับน้องชาย เธอสังเกตเห็นว่ามาตริโมนีโอผู้เป็นพ่อเข้ามา นั่งข้าง ๆ เธอ เมื่อเธอถามว่าเขามาทำอะไร เขากลับสั่งไม่ให้เธอส่งเสียงดัง ไม่เช่นนั้นเขาจะฆ่าเธอ รวมทั้งแม่และน้องของเธอด้วย มาตริโมนีโอข่มขืนเธอ จูเลียพยายามดิ้นรนขัดขืนแต่ก็รู้สึกหวาดกลัวคำขู่ของผู้เป็นพ่อ ในที่สุดเธอก็ยอมจำนนต่อการกระทำของเขา คำขู่ของมาตริโมนีโอทำให้เธอไม่ได้เปิดเผยเหตุการณ์ดังกล่าว ให้ใครรู้ จูลีตั้งครรภ์จากการข่มขืนครั้งนั้น สี่เดือนให้หลัง มาตริโมนีโอก็ข่มขืนเธอซ้ำอีกพร้อมทั้งขู่จะฆ่าเธอ และครอบครัวยกเลิกเธอเล่าเรื่องให้ผู้อื่นฟัง ต่อมา มาตริโมนีโอถูกแจ้งความจับและถูกตัดสินว่ามีความผิดฐานข่มขืน

คำตัดสิน : ศาลฎีกายืนยันคำตัดสินว่ามาตริโมนีโอกระทำความผิด ศาลระบุว่ามาตริโมนีโอมีพฤติกรรมข่มขู่จูลีในสองลักษณะ ลักษณะแรกคือข่มขู่ด้วยคำพูด ลักษณะที่สองคือข่มขู่ด้วยอำนาจที่เหนือกว่าในฐานะพ่อ

มาตริโมนีโอข่มขู่จูลีอย่างได้ผลในตอนแรกก่อนที่จะลงมือข่มขืน โดยเขาสั่งให้เธอปิดปากเงียบ ไม่เช่นนั้นจะถูกฆ่า และระหว่างที่คร่อมอยู่บนร่างของเธอ เขายังข่มขู่ต่อไปว่าจะฆ่าคนอื่น ๆ ในครอบครัวของเธอ และบังคับให้เธอยอมจำนน จูลีเชื่อคำขู่นี้เพราะเธอเคยเห็นมาตริโมนีโอทุบตีน้องชายของเธออย่างโหดร้าย ราวกับจะฆ่าเขาให้ตาย

นอกจากนี้ มาตริโมนีโอยังใช้ประโยชน์จากอำนาจที่มีเหนือลูกสาวในฐานะพ่อ ในคดีที่พ่อข่มขืนลูกสาวตัวเองนั้น ผู้เป็นพ่อมักใช้อำนาจและอิทธิพลที่มีเหนือลูกมาเป็นเงื่อนไขบังคับแทนการใช้ความรุนแรงและการข่มขู่ อำนาจและอิทธิพลนี้เกิดจากสถานภาพความเป็นพ่อผู้ปกครองลูกซึ่งรัฐธรรมนูญและกฎหมายต่าง ๆ ให้การรับรอง สนับสนุน และส่งเสริม ทั้งยังเกิดจากคำสอนที่ว่าลูกมีหน้าที่ต้องเคารพนับถือและเชื่อฟังพ่อแม่ของตน ความเคารพนับถือในลักษณะนี้หยั่งรากลึกในจิตใจของเด็กชาวฟิลิปปินส์และได้รับการรับรองโดยกฎหมาย การใช้ประโยชน์จากความเคารพนับถือทั้งที่ดำรงอยู่ในจิตใจของเด็กและในกฎหมาย สามารถทำให้ลูกสาวต้องยอมทำตามทุกอย่างตามความต้องการและการกดบังคับของผู้เป็นพ่อ

ดูคดี *ประชาชน กับ อักบายานี* G.R. No. 122770, January 16, 1998 คดี *ประชาชน กับ เออราโด* G.R. No. L-32861, January 31, 1984

การข่มขืนโลภเพศเด็ก

คดี ประชาชน กับ จาลอสจอส

G.R. No. 132875-76, November 16, 2001

ผู้พิพากษาอียาเรส-ซานติอาโก

ข้อเท็จจริง : รินาเป็นผู้เยาว์อายุต่ำกว่า 12 ปี เธอถูกพ่อบุญธรรมพาไปเร่ขายบริการทางเพศ รินาได้พบ จาลอสจอสครั้งแรกที่สำนักงานของเขา จาลอสจอสพาเธอไปที่คอนโดมิเนียมของเขา แล้วเริ่มจูบปากเธอ เปลี่ยนเสื้อผ้าให้เธอ อาบน้ำให้เธอและลูบไล้หน้าอกของเธอ เขาสอดนิ้วเข้าไปในช่องคลอดของเธอ และใช้ลิ้นเลียอวัยวะเพศของเธอด้วย จาลอสจอสร่วมประเวณีกับเธอในคอนโดมิเนียมแห่งนั้นหลายครั้ง หลายวัน หลังจากนั้น จาลอสจอสก็ย้ายตัวเธอไปอาคารอีกแห่งหนึ่งที่เขาพักอาศัยอยู่ เขาถ่ายรูปเธอในสภาพเปลือยอกและช่วงขา

ต่อมา รินาหนีจากพ่อบุญธรรมและฟ้องดำเนินคดีเขา ในระหว่างการไต่สวนคดี พฤติกรรมของ จาลอสจอสก็ถูกเปิดโปง เขาถูกตั้งข้อหาข่มขืนและการทำลามกอนาจาร ศาลชั้นต้นตัดสินว่าเขามีความผิด หกกระทงจากการทำลามกอนาจาร และอีกสองกระทงฐานข่มขืนผู้เยาว์

คำตัดสิน : ศาลฎีกายืนคำตัดสินตามศาลชั้นต้นโดยแก้ไขเล็กน้อย ศาลเห็นว่าการบรรยายเหตุการณ์แวดล้อมที่เกิดขึ้นในห้องของจาลอสจอสอย่างละเอียดนั้น สอดคล้องกับคำให้การของรินา ซึ่งแสดงให้เห็นว่ามีการข่มขืนเกิดขึ้นจริง

การพิจารณาคดีแสดงให้เห็นโดยปราศจากข้อสงสัยว่าจาลอสจอสมีเพศสัมพันธ์กับรินา ยิ่งไปกว่านั้น กระบวนการไต่สวนยังพิสูจน์ได้ว่ารินามีอายุเพียง 11 ปี ในเวลาที่ถูกละเมิดทางเพศ การปราศจากหลักฐานที่แสดงว่ารินาได้ตั้งรณขัตขืน หรือในอีกนัยหนึ่ง การอ้างถึงความยินยอมพร้อมใจหรือการยอมจำนน โดยการนิ่งเฉยนั้น ไม่ใช่ประเด็นที่ต้องหยิบยกขึ้นมาพิจารณาในกรณีนี้ เพราะข้อเท็จจริงที่จาลอสจอสมีเพศสัมพันธ์กับเด็กอายุ 11 ปี ก็เพียงพอที่จะตัดสินว่าเขามีความผิดข้อหาข่มขืนผู้เยาว์

สำหรับกรณีที่จาลอสจอสอดนิ้วเข้าไปในอวัยวะเพศของรินานั้น ศาลฎีกาวินิจฉัยว่าการกระทำนั้น ไม่ใช่ความผิดฐานข่มขืน เพราะการกระทำนั้นเกิดขึ้นก่อนที่จะมีการประกาศใช้กฎหมายต่อต้านการข่มขืน ซึ่งภายใต้กฎหมายฉบับนี้ การกระทำความผิดถือเป็นการข่มขืน

การข่มขืนผู้เยาว์

คดี ประชาชน กับ ฟิเลียส โจนส์

G.R. No. L-61165, June 24, 1986

ผู้พิพากษาฎีเตยเรล จูเนียร์

ข้อเท็จจริง : คดีหนึ่ง โจนส์เอาเงินให้เงินลูกสาวคนเล็กของเขาแล้วบอกให้เธอออกไปนอกบ้าน หลังจากนั้น โจนส์ก็เรียกเจส ลูกสาวคนโตซึ่งขณะนั้นมีอายุ 9 ปีให้เข้ามาใกล้ ๆ เขาสอดนิ้วและต่อมาก็ได้สอดใส่อวัยวะเพศเข้าไปในช่องคลอดของเจส เขาหยุดเมื่อเจสบอกว่าจะเล่าเรื่องทั้งหมดให้แม่ฟัง โจนส์ขู่ว่าถ้าทำแบบนั้น เขาก็จะฆ่าเธอ แม่ของเจสรู้เรื่องนี้ภายหลัง โจนส์ถูกตั้งข้อหาและถูกตัดสินว่ากระทำผิดฐานข่มขืนผู้เยาว์

คำตัดสิน : ศาลฎีกายืนยันคำตัดสินเดิม ข้อกล่าวหาที่ว่าโจนส์มีเพศสัมพันธ์กับลูกสาววัย 9 ปีของตนเองนั้น เป็นข้อกล่าวหาที่พิสูจน์ได้โดยข้อสงสัย กฎหมายระบุว่ากรณีมีเพศสัมพันธ์กับเด็กหญิงอายุต่ำกว่า 12 ปี คือการข่มขืนในทุกกรณี แม้จะไม่มีการใช้กำลังบังคับหรือข่มขู่ และแม้ว่าเด็กหญิงนั้นจะมีสติสัมปชัญญะครบถ้วนสมบูรณ์ หรือต่อให้เด็กหญิงยินยอมพร้อมใจก็ตาม เพราะประเด็นสำคัญของคดีนี้คือการมีเพศสัมพันธ์กับเด็กผู้หญิงอายุต่ำกว่า 12 ปี

ดูคดี ประชาชน กับ โบลาเตเต G.R. No. 127570, February 25, 1999

ข้อสังเกตเรื่องอายุของเด็ก

คดี ประชาชน กับ อาบาโน

G.R. No. 142728, January 23, 2002

ศาลฎีกา

ข้อเท็จจริง : ทิน อายุ 6 ปี กำลังนอนหลับอยู่กับอาบาโนผู้เป็นพ่อเมื่อตอนที่อาบาโนถอดเสื้อผ้าของเธอออก เธอตื่นขึ้นมาและพบว่าร่างกายเธอเปลือยเปล่า เธอตะโกนขอความช่วยเหลือจากเพื่อนบ้านชื่อไอริน ไอรินรีบวิ่งมาที่บ้านของทิน แต่อาบาโนบอกไอรินว่าทินร้องตะโกนเพราะฝันร้าย จากนั้นอาบาโนก็ข่มขืนทิน และขู่มิให้เธอบอกเรื่องนี้กับใคร ไม่เช่นนั้นเขาจะฆ่าเธอ วันต่อมา ไอรินเห็นทินเดินโซซัดโซเซ ในที่สุด ทินก็ยอมเล่าให้ไอรินฟังว่าเธอถูกพ่อข่มขืน

อาบาโนถูกตั้งข้อหาข่มขืน ศาลชั้นต้นตัดสินว่าเขามีความผิดและลงโทษประหารชีวิต

คำตัดสิน : ศาลฎีกายืนตามคำตัดสินเดิม อาบาโนลู้คดีโดยปฏิเสธว่าเขาไม่รู้ไม่เห็นเหตุการณ์ทั้งหมด แม้การปฏิเสธในลักษณะนี้จะถือเป็นคำแก้ต่างที่ยอมรับได้ในคดีข่มขืน แต่การปฏิเสธเช่นนี้ก็ไม่สามารถหักล้างคำให้การโดยละเอียดของโจทก์ได้ เพราะกฎที่เป็นที่ยอมรับในการพิจารณาคดีก็คือ คำให้การยอมรับนั้นมีน้ำหนักกว่าคำให้การปฏิเสธ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ถ้าคำให้การยอมรับนั้นมาจากพยานที่น่าเชื่อถือ ทินให้การอย่างมั่นใจว่าพ่อคือผู้ที่ข่มขืนเธอ เพราะเธอเห็นหน้าเขา ไม่มีวิธีไหนที่ทำให้เหยื่อเห็นหน้าผู้ข่มขืนได้ดีไปกว่าการมองหน้าผู้ข่มขืนตรง ๆ

ความเป็นผู้เยาว์ของทินและความสัมพันธ์ระหว่างทินกับอาบาโนเป็นเหตุผลให้อาบาโนถูกลงโทษประหารชีวิต ในการอ้างปัจจัยแวดล้อมทั้งสองข้อนี้ให้เกิดผลทางคดี ควรมีการอ้างถึงข้อมูลดังกล่าว และการพิสูจน์ความถูกต้องของข้อมูลไว้ในคำให้การ ในคดีนี้ อายุของและความสัมพันธ์ระหว่างเธอกับอาบาโนได้รับการบันทึกไว้ในคำร้องและมีการสอบทานความถูกต้องในระหว่างการไต่สวน ทั้งทินและอาบาโนต่างให้คำยืนยันเรื่องอายุของทินและลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างคนทั้งสองไว้ในคำให้การของตน ดังนั้น จึงไม่จำเป็นที่จะต้องนำสูติบัตรของทินหรือเอกสารราชการอื่นที่เทียบเคียงกันได้มาแสดงในศาลเพื่อยืนยันอายุของเด็กหญิง การยกเว้นไม่ต้องนำหลักฐานเอกสารมาแสดงในลักษณะนี้ ยังสามารถกระทำได้ในกรณีที่ศาลสรุปว่าเหยื่อเป็นผู้เยาว์ ทั้งนี้โดยดูจากลักษณะความเป็นผู้เยาว์ของเหยื่อที่ปรากฏชัดเจน การตัดสินลงโทษประหารชีวิตในกรณีจึงมีเหตุผลอันควร

การพิสูจน์อายุของเหยื่อคดีข่มขืน

คดี *ประชาชน กับ ปรูนา*

G.R. No. 138471, October 10, 2002

ประธานศาลฎีกาตาดาวีเด จูเนียร์

ข้อเท็จจริง : นินาอายุ 3 ปี กำลังถ่ายอุจจาระอยู่ที่สวนหลังบ้านของเพื่อนบ้าน ขณะที่แม่ของเธอเดินไปตักน้ำไหลออกไปสับเมตร ตอนที่แม่ของเธอกลับมาที่บ้านก็พบว่านินาไม่ได้อยู่ในบ้าน หลังจากเดิหนานินาลักพัก แม่ก็เจอนินาหน้าแดง ร้องไห้ และดูตื่นกลัว นินาเล่าว่า “เด็กผู้ชายคนนั้น” (ซึ่งที่บ้านนินารู้กันว่าหมายถึงเด็กหนุ่มที่ชื่อปรูนา) ลากตัวเธอไปที่พงหญ้าแล้วข่มขืนเธอ ปรูนาถูกฟ้องดำเนินคดีข้อหาข่มขืน ศาลชั้นต้นตัดสินว่าปรูนามีความผิดข้อหาข่มขืนเด็กอายุต่ำกว่า 7 ปี และสั่งลงโทษประหารชีวิต

ในชั้นอุทธรณ์ ปรูนาลู้คดีโดยอ้างว่าศาลชั้นต้นไม่สามารถถือว่านินาเป็นพยานที่เชื่อถือได้ เพราะนินามีอายุเพียง 3 ปีขณะเกิดเหตุตามที่ถูกกล่าวหา ปรูนายังอ้างด้วยว่า ศาลชั้นต้นไม่ได้กระทำการพิสูจน์ความเป็นผู้เยาว์ของนินาในเวลาที่ยตัดสินลงโทษเขา

คำตัดสิน : ศาลฎีกายืนตามคำตัดสินของศาลชั้นต้นโดยแก้ไขบางส่วน กล่าวคือศาลฎีกาเห็นว่าปรุณา กระทำผิดฐานข่มขืนผู้เยาว์ไม่ใช่ความผิดเฉพาะฐานข่มขืนเด็กอายุต่ำกว่า 7 ปี จึงลดโทษจากการประหารชีวิตเป็นการจำคุกตลอดชีวิต

ศาลฎีกาลงความเห็นว่านินาเป็นพยานที่เชื่อถือได้ โดยทั่วไปแล้วศาล เมื่อพยานขึ้นให้การบนแท่นพยาน กฎหมายให้อนุมานไว้ก่อนว่าพยานนั้นเป็นผู้ที่เชื่อถือได้ และให้ภาระในการพิสูจน์ความไม่น่าเชื่อถือของพยานตกเป็นหน้าที่ของฝ่ายที่คัดค้านความน่าเชื่อถือของพยานรายนั้น “ไม่มีการกำหนดอายุขั้นต่ำที่ตายตัวสำหรับที่จะห้ามไม่ให้เด็กขึ้นเป็นพยานในศาล การพิสูจน์ความสามารถในการเป็นพยานของเด็กนั้น ขึ้นกับระดับสติปัญญาไม่ใช่อายุของเด็ก”

ในส่วนการพิสูจน์อายุของเหยื่อนั้น ศาลฎีกาได้กำหนดแนวทางในการพิสูจน์ไว้ดังนี้

เพื่อที่จะขจัดความสับสนซึ่งอาจเกิดขึ้นในคดีที่กล่าวมาแล้ว ศาลจึงวางแนวทางดังต่อไปนี้ เพื่อวินิจฉัยอายุ ทั้งที่เป็นองค์ประกอบหลักหรือเป็นปัจจัยแวดล้อมของคดี

1. หลักฐานที่ดีที่สุดสำหรับการพิสูจน์อายุของฝ่ายผู้เสียหายก็คือ ใบสูติบัตรตัวจริงหรือสำเนาที่ได้รับการรับรองสำเนาถูกต้อง
2. ในกรณีบุคคลที่ไม่มีสูติบัตร ก็อาจใช้โดยเอกสารฉบับจริงอื่นแทนได้ เช่น ใบรับรองการรับศีลล้างบาปและบันทึกของโรงเรียนที่ระบุวันเกิดของเหยื่อ
3. ในกรณีที่ปรากฏว่าสูติบัตรหรือเอกสารฉบับจริงอื่นสูญหาย ถูกทำลาย หรือไม่สามารถหามาได้ ก็ให้ทำการพิสูจน์อายุโดยอ้างอิงคำให้การที่ชัดเจนและเชื่อถือได้ของผู้เป็นมารดาหรือบุคคลที่เป็นสมาชิกในครอบครัว ไม่ว่าจะเป็นสมาชิกโดยสายเลือดหรือโดยการแต่งงาน ผู้ซึ่งเชื่อถือได้ว่ารู้ประวัติความเป็นมา เช่น อายุที่แน่นอนหรือวันเกิดของเหยื่อ ตามความในหมวด 40 ข้อ 130 ของระเบียบว่าด้วยหลักฐาน ในกรณีที่จำเป็นต้องวินิจฉัยประเด็นต่อไปนี้
 - ก. ในกรณีที่มีการระบุว่าเหยื่อมีอายุต่ำกว่า 3 ปี และต้องพิสูจน์ให้ได้ว่าเหยื่อมีอายุต่ำกว่า 7 ปี
 - ข. ในกรณีที่มีการระบุว่าเหยื่อมีอายุต่ำกว่า 7 ปี และต้องพิสูจน์ให้ได้ว่าเหยื่อนั้นมีอายุต่ำกว่า 12 ปี
 - ค. ในกรณีที่มีการระบุว่าเหยื่อมีอายุต่ำกว่า 12 ปี และต้องพิสูจน์ให้ได้ว่าเหยื่อนั้นมีอายุต่ำกว่า 18 ปี
4. ในกรณีที่ไม่มีทั้งสูติบัตร เอกสารฉบับจริงอื่น หรือคำให้การของผู้เป็นมารดาหรือญาติที่ระบุอายุของเหยื่อ ก็ให้ถือว่าคำให้การของฝ่ายผู้เสียหายเป็นหลักฐานพิสูจน์อายุได้ หากผู้ถูกกล่าวหาเองก็ให้การยอมรับข้อมูลเรื่องอายุดังกล่าวเปิดเผยและชัดเจน
5. การพิสูจน์อายุของผู้เสียหายเป็นภาระของฝ่ายโจทก์ ศาลไม่อาจยกเอาเหตุที่ผู้ถูกกล่าวหาไม่ได้คัดค้านหลักฐานข้อมูลเรื่องอายุของผู้เสียหาย มาใช้ในทางที่จะส่งผลด้านลบต่อผู้ถูกกล่าวหาได้

ศาลฎีกาย้ำว่า “ศาลชั้นต้นควรระบุอายุของเหยื่อให้ชัดเจนเสมอ” แต่ในคดีนี้ อัยการไม่ได้นำ สุตบัตรหรือเอกสารตัวจริงฉบับอื่น เช่น ใบรับรองการรับศีลล้างบาป มาแสดงต่อศาลเพื่อพิสูจน์อายุของนินา ศาลชั้นต้นวินิจฉัยอายุของนินาโดยอาศัยรายงานทางการแพทย์เท่านั้น แต่ในชั้นฎีกา ศาลฎีกาพบว่าไม่มี ข้อความตอนไหนในรายงานคำให้การที่จะทำให้สรุปได้ว่าขณะเกิดเหตุข่มขืนนินามีอายุ 3 ปี เมื่อคำนึงถึง ความไม่ชัดเจนในการพิสูจน์อายุที่แน่นอนของเหยื่อ และในคดีนี้ที่อายุของเหยื่อสัมพันธ์กับระดับความรุนแรง ของบทลงโทษ ศาลฎีกาจึงตัดสินว่าปรุณาไม่ได้มีความผิดข้อหาข่มขืนเด็กอายุต่ำกว่า 7 ปี จึงไม่สามารถลง โทษประหารชีวิตได้ อย่างไรก็ตาม ศาลฎีกาเห็นว่าคำให้การของแม่นินาที่ระบุว่านินามีอายุ 3 ปีในขณะนั้น ถือเป็นหลักฐานที่มีน้ำหนักมากพอที่จะตัดสินว่าปรุณากระทำความผิดฐานข่มขืนผู้เยาว์

ดูคดี ประชาชน กับ อินเวนชัน G.R. No. 131636, March 5, 2003

มาตรฐานทางแพทย์ในการตรวจอวัยวะเพศผู้เยาว์

คดี ประชาชน กับ แบริง จูเนียร์

G.R. No. 137933, January 28, 2002

ผู้พิพากษาบูเอนา

ข้อเท็จจริง : หลังจากพ่อแม่แยกทางกัน เพ็กอาศัยอยู่กับยายและแบริง ผู้เป็นสามีของยายที่ไม่ได้จดทะเบียนกัน แบริงข่มขืนเพขณะที่มีอายุเพียง 7 ปี และทำการข่มขืนซ้ำอีกหลายครั้งในเวลาที่เพอยู่บ้านตามลำพัง เมื่อแม่ของเพรู้เรื่องนี้ แบริงก็ถูกจับและฟ้องดำเนินคดีข้อหาข่มขืนผู้เยาว์

ศาลชั้นต้นวินิจฉัยว่าแบริงมีความผิดฐานข่มขืนผู้เยาว์และตัดสินประหารชีวิต แต่แบริงต่อสู้ในชั้น อุทธรณ์โดยอ้างว่าศาลชั้นต้นมีวิธีพิจารณาคดีที่ผิดพลาดจนนำไปสู่การวินิจฉัยว่าเขากระทำความผิดข้อหาข่มขืน

คำตัดสิน : ศาลฎีกายืนตามคำตัดสินของศาลชั้นต้น แต่ลดโทษจากประหารชีวิตเป็นจำคุกตลอดชีวิต เพราะหลักฐานที่ใช้ในการวินิจฉัยคดีของศาลชั้นต้น ไม่ได้แสดงให้เห็นความผิดฐานข่มขืนผู้เยาว์ จึงไม่สามารถ ลงโทษถึงขั้นประหารชีวิตได้

แบริงต่อสู้ว่าศาลชั้นต้นละเมิดสิทธิของเขา เนื่องจากศาลไม่อนุญาตให้มีการพิสูจน์ดีเอ็นเอจาก คราบเลือดที่ติดอยู่บนกางเกงชั้นในของเพ (เพื่อพิสูจน์ว่าไม่ใช่แบริง แต่เป็นคู่รักของแม่ของเพที่เป็นผู้กระทำการข่มขืน) ทั้งนี้ควรระบุด้วยว่า ในการพิจารณาตัดสินคดีข่มขืนโดยทั่วไป ไม่จำเป็นที่จะต้องนำกางเกงชั้นในเปื้อนเลือด มาแสดงเป็นพยานวัตถุในศาลแต่อย่างใด เพราะลำพังคำให้การที่น่าเชื่อถือของเพ ก็เพียงพอสำหรับการตัดสินว่าแบริงกระทำความผิดจริง

การตรวจสอบบันทึกคำให้การในชั้นศาลของคดีนี้แสดงให้เห็นว่านายของแบริงเป็นฝ่ายขอสิทธิในการชก้านเจ้าหน้าที่นิติเวช ฉะนั้น แบริงจึงไม่ได้ถูกลิดรอนสิทธิตามรัฐธรรมนูญตามที่กล่าวอ้างแต่อย่างใด อย่างไรก็ตาม โบร็รองแพทยไม่ใช่หลักฐานจำเป็นที่จะขาดเสียมิได้ในการพิสูจน์การข่มขืน เพราะเพียงเฉพาะคำให้การของตัวเหยื่อเอง หากเป็นคำให้การที่น่าเชื่อถือ ก็เป็นหลักฐานที่มีน้ำหนักพอสำหรับการตัดสินความผิดของผู้ถูกกล่าวหาได้แล้ว โดยเฉพาะศาลถือว่าคำให้การของผู้เยาว์ที่ถูกข่มขืนเป็นคำให้การที่มีน้ำหนักอย่างยิ่งและเชื่อถือได้

ในการให้ความเห็นต่อผลการตรวจทางนิติเวชของเพ ศาลฎีกาสบโอกาสในการอภิปรายถึงกระบวนการที่เหมาะสมในการตรวจอวัยวะเพศของผู้เยาว์ ดังนี้

ศาลรู้สึกไม่สบายใจกับวิธีการตรวจร่างกายที่กระทำกับเหยื่ออายุ 7 ปีในคดีนี้ ศาลพบว่าในการพยายามพิสูจน์ให้เห็นว่ามีการล่วงละเมิดทางเพศ ผู้ทำหน้าที่ตรวจร่างกายได้สอดใส่นิ้วก้อยของตนเข้าไปในอวัยวะเพศของเด็ก ดังปรากฏในรายงานนิติเวชว่า “ปลายนิ้วของผู้ตรวจร่างกายสอดผ่านปากช่องคลอดเข้าไปได้”

ควรต้องย้ำว่า วิธีการพิสูจน์หลักฐานเช่นนี้ นั่นคือ การพยายามระบุนความกว้างหรือช่องเปิดของเยื่อพรหมจรรย์ เป็นวิธีที่ปฏิบัติกันเป็นปกติในอดีต และเมื่อมีการผ่านกฎหมายสาธารณรัฐ ที่ 7610 ออกมาแล้ว ศาลยุติธรรมก็ยังคงอนุญาตให้มีการอ้างถึงหลักฐานข้อมูลประเภทนี้ในการพิจารณาตัดสินการละเมิดต่อเด็กได้ต่อไป อย่างไรก็ตาม เมื่อคำนึงถึงพัฒนาการและการค้นพบใหม่ ๆ ในทางการแพทย์ที่ก้าวหน้า โดยเฉพาะการพิสูจน์ว่ามีการละเมิดทางเพศต่อเด็กหรือไม่ ศาลฎีกาจึงมีความเห็นว่า เป็นความจำเป็นที่จะต้องเลือกใช้วิธีการที่ “ละเอียดย่อนต่อเด็ก” มากกว่าที่เป็นอยู่นี้ ในการพิสูจน์พยานวัตถุสำหรับความผิดประเภทนี้

ในชุมชนวิทยาศาสตร์ระดับโลก งานวิจัยใหม่ ๆ ทางทางการแพทย์ได้แสดงให้เห็นว่าการวัดช่องเปิดของเยื่อพรหมจรรย์เป็นวิธีการพิสูจน์การละเมิดทางเพศต่อเด็กที่เชื่อถือไม่ได้

“การวัดเส้นผ่าศูนย์กลางของช่องเปิดในเยื่อพรหมจรรย์นั้นเคยเป็นองค์ประกอบสำหรับการวินิจฉัยการล่วงละเมิดที่ใช้กันในอดีต แต่งานศึกษาในชั้นหลังแสดงให้เห็นว่าวิธีการนี้เชื่อถือไม่ได้ (Paradise, 1989) ปัจจัยต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อความกว้างของช่องในเยื่อพรหมจรรย์และทวารหนักนั้น รวมถึงท่าทางการจัดวางร่างกายในขณะตรวจ (McCann, Voris, Simon & Wells, 1990) ไปจนถึงระดับความตึงเครียดของเด็ก และปริมาณของเสียภายในร่างกาย เส้นผ่าศูนย์กลางของเยื่อพรหมจรรย์อาจขยายตามอายุหรือพัฒนาการด้านการเจริญพันธุ์”

... ..

ดังนั้น การสอดใส่นิ้วหรือวัตถุอื่นผ่านเยื่อพรหมจรรย์เข้าไป เพื่อพิสูจน์การถูกล่วงละเมิดทางเพศ จึงไม่จำเป็นและไม่เหมาะสม โครงการฝึกอบรมผู้พิพากษาศาลครอบครัว ที่จัดโดยสถาบันตุลาการฟิลิปปินส์ (The Philippine Judicial Academy-PHILJA) โดยการสนับสนุนของหน่วยคุ้มครองเด็ก กำหนดว่าในกรณีเด็กหญิงก่อนวัยเจริญพันธุ์ที่ไม่มีอาการเลือดออก

การตรวจดูภายนอกของอวัยวะ โดยดำเนินการตรวจในสถานที่ ๆ มีแสงสว่างมากและมีอุปกรณ์ขยายภาพก็เพียงพอแล้ว อย่างไรก็ตาม ถ้าพึงผลการตรวจร่างกายนั้น ไม่อาจใช้เป็นข้อสรุปที่จะชี้ชัดว่ามีการละเมิดทางเพศต่อเด็ก เพราะเด็กบางคนที่สามารถให้การยืนยันการถูกละเมิดทางเพศได้อย่างชัดเจน คงเส้นคงวา มีรายละเอียด และเป็นธรรมชาตินั้น อาจมีผลการตรวจอวัยวะเพศที่ไม่พบความผิดปกติก็ได้ และแม้จะมีผลการตรวจร่างกายทั่วไปหรือการตรวจในห้องทดลอง แต่คำให้การของเด็กเรื่องการถูกละเมิดซึ่งมีความชัดเจนและน่าเชื่อถือ ก็ยังคงมีน้ำหนักมากกว่าอยู่ดี

การถามนำเป็นสิ่งที่ทำได้ในการซักพยานที่เป็นผู้เยาว์

คดี ประชาชน กับ เปเรล

G.R. No. 142556, February 25, 2003

ศาลฎีกา

ข้อเท็จจริง : โอลี อายุ 6 ขวบ กำลังเดินอยู่ในตอนเที่ยงวันหนึ่ง ขณะนั้นเอง เปเรลก็เดินเข้ามาหาเธอแล้วแนะนำตัวเองว่าชื่อ “จอนนี” เขารัดคอและตอยจอนโอลีล้มลง จากนั้นก็ปลดกางเกงตัวเองลง ถอดกางเกงของโอลีแล้วข่มขืนเธอ โอลีเจ็บปวดแสนสาหัส แต่เปเรลนั้นแข็งแรงและตัวหนักจนเธอไม่สามารถดิ้นรนขัดขืนได้ เมื่อเปเรลจากไปแล้ว โอลีก็เดินไปขอความช่วยเหลือจากบ้านที่ใกล้ที่สุดโดยมีเลือดไหลออกจากช่องคลอดไปตลอดทาง

เปเรลถูกดำเนินคดีและตัดสินว่ามีความผิดฐานข่มขืน เขาผู้คดีและอ้างในชั้นอุทธรณ์ว่าระหว่าง การพิจารณาคดีในศาลชั้นต้นนั้น โอลีไม่สามารถระบุตัวผู้กระทำผิดได้แน่ชัด เปเรลให้เหตุผลต่อไปว่าในตอนชี้ตัวผู้กระทำผิดนั้น อัยการได้ระบุไปก่อนแล้วว่าเขาคือชายที่สวมเสื้อสีลึ้ม ก่อนที่จะถามโอลีให้ตอบว่าใครคือผู้ที่ข่มขืนเธอ ฉะนั้น คำถามที่อัยการถามโอลีจึงเป็นการถามนำเพื่อให้ได้คำตอบที่คาดไว้แล้ว

คำตัดสิน : ศาลฎีกายืนยันคำตัดสินเดิม ตามกฎแล้ว ศาลไม่อนุญาตให้มีการถามนำในการซักพยาน อย่างไรก็ตาม กระบวนนี้มีข้อยกเว้นในกรณีที่พยานเป็นเด็กอายุน้อย เพราะยากที่เด็กในวัยดังกล่าวจะระบุข้อเท็จจริงใด ๆ ได้อย่างถูกต้องโดยไม่มีสิ่งที่จะช่วยเตือนความจำ การถามนำในกรณีเช่นนี้จึงเป็นความจำเป็น เพื่อช่วยดึงความจริงจากปากของเหยื่อซึ่งเต็มไปด้วยความประหม่าและหวาดกลัว ในคดีนี้ เห็นได้ชัดว่าโอลียังไร้เดียงสา และไม่รู้หนังสือ ทำให้การรื้อฟื้นความทรงจำเกี่ยวกับเหตุการณ์เป็นเรื่องยากหรือไม่แน่นอน จึงเป็นการถูกต้องแล้วที่ศาลชั้นต้นจะอนุญาตให้มีการถามคำถามนำกับโอลี ดังที่มีคำอธิบายกรณีคล้ายกันในคำวินิจฉัยคดี *ประชาชน กับ โรดิโตดากามอส* (G.R. No. 137385, January 23, 2002) ที่ศาลระบุว่า

แนวโน้มในกฎหมายวิธีพิจารณาความก็คือการให้ศาลมีอิสระค่อนข้างมากในการควบคุมกระบวนการถามคำถามเพื่อซักพยานเด็ก เหตุผลของเรื่องนี้ปรากฏในระเบียบว่าด้วยการไต่สวนพยานเด็ก ซึ่งมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 15 ธันวาคม 2002 กล่าวคือ (1) เพื่อสนับสนุนการเสาะหาความจริง (2) เพื่อสร้างหลักประกันว่าจะมีการถามคำถามในรูปแบบที่เหมาะสมกับพัฒนาการตามอายุของเด็ก (3) เพื่อปกป้องเด็กจากการถูกล่วงเกินหรือทำให้อับอายโดยไม่มีเหตุผลสมควร และ (4) เพื่อหลีกเลี่ยงการเสียเวลาโดยไม่จำเป็น การถามคำถามนำในทุกขั้นตอนการไต่สวนพยานเด็กนั้น เป็นเรื่องที่สามารถทำได้ ถ้าการกระทำนั้นเป็นไปเพื่อประโยชน์แห่งความยุติธรรม

คำถามที่ไม่จำเป็นและขาดความละเอียดอ่อนในการซักพยาน

คดี ประชาชน กับ โบราส

G.R. No. 127495, December 22, 2000

ผู้พิพากษาอนุเอนา

ข้อเท็จจริง : เรีย อายุ 6 ปี เป็นเด็กในละแวกบ้านเดียวกับโบราส วันหนึ่ง โบราสชวนเรียไปเดินเล่นเรียยอมไปด้วยเพราะเป็นคนคุ้นเคยกัน พวกเขาเดินไปที่ต้นฝรั่งใกล้สวนมะพร้าว จากนั้นโบราสก็ข่มขืนเรียเมื่อลูของเรียมาเห็นเหตุการณ์เข้า เรียก็วิ่งหนีไป

โบราสถูกดำเนินคดีข้อหาข่มขืน ในชั้นพิจารณาคดี เขาอ้างว่าเป็นคนวิกลจริต แต่การตรวจสอบทางจิตวิทยาปรากฏผลตรงกันข้าม ศาลชั้นต้นตัดสินว่าเขามีความผิดฐานข่มขืนผู้เยาว์

คำตัดสิน : ศาลฎีกายืนตามคำตัดสินเดิม ศาลชั้นต้นระบุว่าโบราสไม่ได้เป็นผู้วิกลจริต ในแง่นี้ ความเห็นของศาลชั้นต้นต่อท่าทางและการวางตัวของพยานจึงยังคงมีผลตามเดิม เพราะศาลชั้นต้นอยู่ในสถานะที่จะสามารถสังเกตพฤติกรรม ท่าทาง การใช้เสียง หรือวิธีตอบคำถามของพยานที่ขึ้นให้การในศาลได้ดีที่สุด การที่ศาลชั้นต้นสั่งกักบริเวณโบราสให้อยู่ในโรงพยาบาลเพื่อรับการตรวจสอบทางการแพทย์และทางจิตเวชนั้นไม่ถือว่าศาลทำเกินหน้าที่ และผลการตรวจจากโรงพยาบาลก็แสดงให้เห็นว่าโบราส “มีสภาพจิตปกติดี”

ศาลฎีกาสบโอกาสในการให้ความเห็นต่อคำถามที่เรียถูกซักขณะอยู่ในคอกพยาน ศาลเห็นว่าการถามคำถาม เช่น “ในเวลาที่คุณถูกข่มขืนโดยโนลิโต โบราส อวัยวะเพศของเขาแข็งหรืออ่อน?” หรือ “คุณเห็นเซริลโล กัวเรลา ผู้เป็นลุงของคุณ หลังจากที่โนลิโต โบราสหยุดชักอวัยวะเพศเข้า ๆ ออก ๆ จากช่องคลอดของคุณแล้ว หรือขณะที่เขากำลังชักอวัยวะเพศเข้า ๆ ออก ๆ จากช่องคลอดของคุณ?” เป็นการถามคำถามที่ไม่มีความจำเป็นต้องถาม

จำเป็นต้องเน้นว่า ในการพิจารณาคดีข่มขืนผู้เยาว์ โดยเฉพาะเด็กที่มีอายุต่ำกว่า 12 ปี ศาลชั้นต้นต้องดูแลให้เหยื่อได้รับการปฏิบัติอย่างเหมาะสม โดยความเป็นจริงแล้ว บ่อยครั้งที่เหยื่อต้องรู้สึกเจ็บปวดจากการถูกซักถามและซักค้านอย่างไม่ลดราวาคอกในระหว่างการไต่สวนคดีในห้องพิจารณาคดี มากเสียยิ่งกว่าความเจ็บปวดที่ได้รับจากการถูกข่มขืนด้วยซ้ำ ในกรณีเช่นนี้ การปฏิบัติต่อเหยื่ออย่างไม่ถูกต้องนำไปสู่การเสียสมดุลทางจิตใจ ซึ่งหากไม่ได้รับการรักษาโดยแพทย์ผู้เชี่ยวชาญ ก็อาจส่งผลให้เหยื่อมีพฤติกรรมการตอบสนองต่อเรื่องเพศที่ผิดปกติ และมีปัญหาในการสร้างความสัมพันธ์กับเพศตรงข้ามหรือแม้เพศเดียวกัน ... การบังคับให้เหยื่อต้องอธิบายว่าเธอถูกใช้กำลังบังคับหรือข่มขู่หรือไม่นั้น เป็นการซักพยานที่เกินความจำเป็น เพราะการพิสูจน์ว่ามีการใช้กำลังบังคับหรือข่มขู่หรือไม่นั้น ไม่ใช่สาระสำคัญของการวินิจฉัยความผิดฐานข่มขืนผู้เยาว์ โดยเฉพาะในคดีที่มีรายงานทางการแพทย์ที่ยืนยันผลตามข้อกล่าวหาของเหยื่ออยู่แล้ว ก็ควรต้องลดความเข้มข้นในการซักพยานที่เป็นเหยื่อลงด้วย โดยเฉพาะในคดีนี้ซึ่งเด็กที่เป็นเหยื่อมีอายุเพียง 6 ปี อันเป็นวัยที่ยังบริสุทธิ์ไร้เดียงสา ในคดีข่มขืนนั้น ลำพังข้อเท็จจริงที่ว่าการสัมผัสกันระหว่างอวัยวะเพศชายกับบริเวณภายนอกของอวัยวะเพศหญิงก็เพียงพอแล้วที่จะพิสูจน์ว่ามีการกระทำความผิดฐานข่มขืน ในกรณีของเหยื่อที่มีอายุ 6 ปี การที่อวัยวะเพศชาย ไม่ว่าแข็งตัวหรือไม่แข็งตัว ได้ล่วงล้ำเข้าไปในช่องคลอดแม้เพียงเล็กน้อย ก็ถือว่าเป็นการข่มขืนแล้ว

คำรับสารภาพผิดไม่มีผลทำให้การพิจารณาตัดสินลดลง ในกรณีที่มีหลักฐานเพียงพอที่จะพิสูจน์การข่มขืน

คดี ประชาชน กับ โรดริเกวซ

G.R. No. 133984, January 30, 2002

ผู้พิพากษาวิทัก

ข้อเท็จจริง : ลีอา อายุ 16 ปี ถูกโรดริเกวซ ผู้เป็นพ่อของเธอเอง ข่มขืนขณะที่เธอนอนหลับอยู่ เขาข่มขืนเธอซ้ำอีกหลายครั้งจนกระทั่งถูกแจ้งความดำเนินคดีด้วยข้อหานี้ในที่สุด

ในวันแรกที่ขึ้นศาล โรดริเกวซให้การยอมรับผิด หลังจากที่ย้ายการแสดงหลักฐานต่าง ๆ แล้ว ศาลชั้นต้นก็ตัดสินว่าโรดริเกวซมีความผิดและสั่งลงโทษประหารชีวิต โรดริเกวซอุทธรณ์โดยอ้างว่า ศาลชั้นต้นพิจารณาผิดอย่างไม่เหมาะสม เพราะไม่ได้คำนึงถึงความคุ้มครองที่เขาพึงได้รับตามที่ระบุไว้ในระเบียบวิธีพิจารณาความอาญาในกรณีที่จำเลยให้การรับผิด ระเบียบนี้กำหนดว่า ศาลต้องกระทำการไต่สวนให้แน่ใจว่า ผู้ถูกกล่าวหาได้รับสารภาพด้วยความสมัครใจและมีความเข้าใจถึงผลที่จะตามมาจากการสารภาพผิด

คำตัดสิน : ศาลฎีกายืนคำตัดสินว่าจำเลยมีความผิด แต่ลดโทษลงเหลือจำคุกตลอดชีวิต เพราะแม้จะมีการระบุว่าสามีอายุ 16 ปีในช่วงที่เกิดเหตุข่มขืน แต่ก็ไม่ได้มีการแสดงหลักฐานเพื่อพิสูจน์อายุที่แน่ชัดของเหยื่อ

สำหรับข้ออ้างของโรดริเกซที่ว่า การพิจารณาคำรับสารภาพผิดของเขาไม่ได้เป็นไปตามระเบียบวิธีพิจารณาความนั้น ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า การยุติการพิจารณาคดีไม่ได้ขึ้นอยู่กับคำรับสารภาพของจำเลย เพราะแม้ผู้ถูกกล่าวหาจะรับสารภาพผิดแล้ว แต่เขาก็ยังอาจถูกศาลพิจารณาคดีความผิดได้อีก หากมีหลักฐานมากพอที่จะพิสูจน์ความผิดนั้น และคดีนี้ก็มีหลักฐานมากพอจะดำเนินคดีต่อไปได้

ผู้กระทำการข่มขืนมักไม่คำนึงถึงสถานที่และเวลา

คดี ประชาชน กับ ทากูด

G.R. No. 140733, January 30, 2002

ผู้พิพากษาศาลฎีกา

ข้อเท็จจริง : เอชา อายุ 17 ปี ลาหยุดงานหนึ่งวันก่อนที่จะถึงวันเกิดของเธอ ขณะอยู่ที่บ้านกับน้องชายและพ่อ เธอก็ถูกทากูด ผู้เป็นพ่อ ใช้กำลังบังคับให้เธอดูดเสื้อผ้าแล้วสอดใส่อวัยวะเพศเข้าไปในช่องคลอดของเธอ น้องชายของเอชาเห็นทากูดข่มขืนเอชา เขาบอกให้พ่อหยุดทำแบบนั้น แต่ทากูดกลับสั่งให้เขาออกไปเล่นข้างนอก น้องชายของเอชาทำตามสิ่งที่พ่อสั่งเพราะความหวาดกลัว

เอชาเล่าให้แม่ฟังถึงเรื่องที่เกิดขึ้น แต่แม่ของเอชากล่าวว่าตัวเธอเองจะถูกทากูดทำร้ายหากเธอเปิดปากพูดกับเขาเรื่องนี้ เอชาจึงเล่าเรื่องนี้ให้นายจ้างของเธอฟัง ต่อมา เธอก็ได้แจ้งความดำเนินคดีกับทากูดข้อหาข่มขืน

ศาลชั้นต้นเห็นว่าทากูดมีความผิดและสั่งลงโทษประหารชีวิต ในชั้นอุทธรณ์ ทากูดโต้แย้งว่าเขาให้การยอมรับผิดเพราะเข้าใจว่าศาลชั้นต้นจะพิจารณาคำสารภาพผิดนั้นในทางที่เป็นประโยชน์กับเขา ถ้าเขารู้ล่วงหน้าว่าอย่างไรเสียเขาก็ต้องถูกลงโทษประหารชีวิต เขาก็จะไม่ยอมรับผิด แต่จะหาหลักฐานที่เป็นประโยชน์กับเขามาสู้คดี เขาโต้แย้งว่าคำให้การของเอชาไม่น่าเชื่อถือ เพราะเธอยังเป็นผู้เยาว์ เขายังอ้างด้วยว่า เป็นไปไม่ได้ที่เขาจะข่มขืนลูกสาวของตัวเองภายในบ้านโดยมีน้องชายของเอชาอยู่ในบ้านด้วย

คำตัดสิน : ศาลฎีกายืนตามคำตัดสินเดิม แต่ลดโทษจากโทษประหารชีวิตเป็นการจำคุกตลอดชีวิต ทั้งนี้เพราะในข้อมูลเกี่ยวกับคดีไม่มีการระบุว่าเอชายังเป็นผู้เยาว์ แม้จะมีการพิสูจน์อายุของเธอในการระหว่างการไต่สวนคดีก็ตาม

สำหรับข้อโต้แย้งเรื่องการรับสารภาพผิดของจำเลยนั้น ศาลฎีกาวินิจฉัยว่าผู้พิพากษาได้ทำการไต่สวนจนแน่ใจว่าผู้ถูกกล่าวหารับสารภาพด้วยความสมัครใจและมีความเข้าใจถึงลักษณะความผิดของตน ทากูดได้รับข้อมูลเกี่ยวกับผลที่จะตามมาจากการสารภาพผิดของเขาแล้ว โดยเฉพาะในประเด็นที่ว่า การให้ความร่วมมือในการพิจารณาคดีโดยยอมรับสารภาพผิดนั้น จะไม่ส่งผลให้มีการลดโทษประหารชีวิต

ศาลฎีกาเห็นพ้องกับศาลชั้นต้นว่าคำให้การของเอซาเป็นคำให้การที่น่าเชื่อถืออย่างที่สุด เพราะความอ่อนเยาว์และความเป็นผู้ที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะนั้น คือเครื่องหมายของการพูดความจริงและความจริงใจ

สำหรับคำโต้แย้งของทากูดเรื่องความเป็นไปไม่ได้ของการข่มขืนนั้น ศาลฎีกาลงความเห็นว่า การข่มขืนไม่จำเป็นต้องเกิดแต่เฉพาะในสถานที่ที่โหล้น เพราะผู้กระทำการข่มขืนนั้นมักไม่คำนึงถึงเวลาและสถานที่ การข่มขืนจึงเกิดได้ในสถานที่ซึ่งมีผู้คนพลุกพล่าน ในสวนสาธารณะ ข้างถนน ในรั้วโรงเรียน ในบ้านที่มีคนพักอาศัย และแม้แต่ในห้องที่สมาชิกอื่นในครอบครัวกำลังนอนหลับไหล จึงไม่มีกฎหมายหรือบรรทัดฐานว่าผู้หญิงจะถูกข่มขืนได้เฉพาะในสถานที่ลับลับตาคนเท่านั้น

ดูคดี *ประชาชน กับ ปราดอส* G.R. No. 127569, July 31, 1998

ความรักไม่ใช่ใบอนุญาตของตัณหา

คดี *ประชาชน กับ มูราลลอน*

G.R. No. 85734, September, 13, 1990

ผู้พิพากษาเรกาลาโด

ข้อเท็จจริง : คินหนึ่ง ขณะที่ยังอายุ 15 ปี กำลังเดินทางกลับบ้านในไร่ของครอบครัว มูราลลอนได้เข้ามาขวางทางและตะแคงเข้าที่ขาเธอ จอยสะดุดล้มลง เธอไม่สามารถขยับขึ้นมูราลลอนได้เพราะเขาเอาตัวมาทับร่างเธอไว้ ซ้ำยังใช้มีดลากล้างตัวไม่ให้เธอร้องตะโกนขอความช่วยเหลือมิฉะนั้นเขาจะฆ่าเธอ จากนั้นเขาก็ข่มขืนเธอ

มูราลลอนถูกดำเนินคดีข้อหาข่มขืน ในชั้นพิจารณาคดีนั้น เขาอ้างว่าจอยเป็นคู่อริของเขา และเธอยอมมีเพศสัมพันธ์กับเขาโดยสมัครใจ อย่างไรก็ตาม ศาลชั้นต้นวินิจฉัยว่าเขามีความผิดฐานข่มขืน

คำตัดสิน : ศาลฎีกายืนตามคำตัดสินของศาลชั้นต้น ศาลฎีกาอ้างคำตัดสินคดี *ประชาชน กับ เมอร์ชาโด* (161 SCRA 601) ซึ่งระบุว่า “ความรักไม่ใช่ใบอนุญาตของตึ้นหาคะ อย่างน้อยก็สำหรับคนที่เป็นคู่รัก ซึ่งต่างจากภรรยา เพราะคู่รักมีสิทธิปฏิเสธความปรารถนาทางเพศของอีกฝ่ายหนึ่ง” ศาลระบุต่อไปด้วยว่าคดีนี้ มีการข่มขู่เพื่อให้กระทำการข่มขืนได้สำเร็จ การที่โจทก์ไม่ได้แสดงท่าที่เป็นเดือดเป็นแค้นจากการถูกข่มขืนนั้น ไม่ใช่สาระสำคัญของการตัดสินความผิดฐานข่มขืน เพราะคน ๆ หนึ่งอาจรำไ้จนแทบขาดใจเมื่อเกิดเหตุการณ์เลวร้ายขึ้นกับตนเอง แต่กลับไม่มีน้ำตาสั้กหยดเมื่อย้อนคิดถึงเหตุการณ์ดังกล่าวในเวลาต่อมา

ข้ออ้างว่าเป็นคู่รักไม่ใช่ข้อแก้ตัวโดยอัตโนมัติในคดีข่มขืน

คดี *ประชาชน กับ ยลันัน*

G.R. No. 131812, August 22, 2002

ผู้พิพากษาควิซัมบิง

ข้อเท็จจริง : ยลันันจ้างคลารา ซึ่งขณะนั้นเป็นผู้เยาว์ เป็นผู้ช่วยงานในครัว หลังจากคลาราเริ่มงานได้เพียงไม่ถึงหนึ่งสัปดาห์ ยลันันก็แอบเข้าไปในห้องพักชั่วคราวของเธอ เขาเอามือปิดปากเธอแล้วเอามอนกดทับไปบนใบหน้าจนเธอขยับตัวไม่ได้ ยลันันขู่จะฆ่าคลาราก่อนที่จะข่มขืนเธอ แม้ในขณะที่เกิดเหตุเธอจะตกตะลึงจนทำอะไรไม่ถูก แต่ในเช้าวันรุ่งขึ้น คลาราก็ได้เข้าแจ้งความกับตำรวจ เธอแจ้งจับยลันันข้อหาข่มขืน ศาลชั้นต้นตัดสินว่าเขามีความผิดตามข้อกล่าวหา

คำตัดสิน : ศาลฎีกายืนตามคำตัดสินของศาลชั้นต้น ศาลเห็นว่าข้ออ้างของยลันันเรื่องการเป็นคู่รักกันนั้น เป็นแค่เรื่องโกหกที่มักถูกยกขึ้นมามีอ้างในคดีข่มขืนทั่วไป เพราะไม่น่าจะเป็นไปได้ที่เด็กสาวอย่างคลารา จะยอมมีเพศสัมพันธ์กับนายจ้างหลังจากเริ่มทำงานด้วยกันมายังไม่ถึงหนึ่งสัปดาห์ และหากแม้คนทั้งสองจะเป็นคู่รักกันจริง ความสัมพันธ์นี้ก็ไม่สามารถนำ้มาใช้มาอ้างเพื่อหักล้างการกระทำผิดในคดีอาญา

ศาลฎีกาไม่รับฟังข้ออ้างของยลันันที่ระบุว่าความร่วมมือครั้งนั้นเกิดขึ้นด้วยความยินยอมพร้อมใจ โดยอ้างหลักฐาน ได้แก่

- (1) การที่ไม่ปรากฏบาดแผลบนร่างกายของคลารา แสดงให้เห็นว่าไม่มีการใช้กำลังบังคับหรือข่มขู่และ
- (2) คลารามีอาการเจ็บปวดปกติหลังเกิดเหตุข่มขืน แต่ศาลเห็นว่ายลันันได้ใช้กำลังบังคับและข่มขู่ในรูปของการขู่ฆ่าคลารา รวมทั้งใช้อำนาจอิทธิพลในฐานะที่เป็นนายจ้างด้วย ยิ่งไปกว่านั้น การที่ไม่ปรากฏบาดแผลหรือรอยขีดข่วนบนร่างกายของเหยื่อ ก็ไม่สามารถนำมาอ้างเพื่อหักล้างข้อกล่าวหาเรื่องการข่มขืนได้ หลักฐานการบาดเจ็บไม่ใช่องค์ประกอบที่สำคัญจนขาดไม่ได้ในการพิจารณาคดีข่มขืน ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า ความเจ็บของคลาราเป็นสิ่งบ่งชี้ถึงความตระหนกและหวาดกลัวของคลารา เพราะเหยื่อที่ถูกข่มขืนนั้นไม่จำเป็นต้องมีปฏิกิริยาตอบสนองต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเหมือนกัน

ความน่าเชื่อถือและน้ำหนักของคำให้การของเหยื่อที่เป็นผู้เยาว์

คดี *ประชาชน กับ โรซาริโอ*

G.R. No. 14428, August 6, 2003

ศาลฎีกา

ข้อเท็จจริง : ริตาเป็นลูกสาวอายุ 15 ปีของโรซาริโอ ขณะที่ริตากำลังนอนหลับ จู่ ๆ โรซาริโอก็ขึ้นคร่อมและถอดกางเกงชั้นในของเธอออก จากนั้นเขาก็สอดใส่อวัยวะเพศของเขาเข้าไปในช่องคลอดของริตา ริตาขอร้องให้โรซาริโอหยุดแต่เขาก็ข่มขืนเธอจนสำเร็จความใคร่

โรซาริโอถูกดำเนินคดีข้อหาข่มขืน เขาปฏิเสธและอ้างว่าริตากล่าวหาเขาเพราะไม่พอใจที่ถูกเขาเยียนตีลงสอนที่เธอเป็นคนหัวดื้อ

คำตัดสิน : ศาลฎีกาตัดสินตามศาลชั้นต้น ศาลเห็นว่าคำให้การของริตานั้นเชื่อถือได้ เพราะมีความตรงไปตรงมา เปิดเผย และน่าเชื่อถือ คำให้การของเหยื่อคดีข่มขืนที่ฟ้องเอาผิดกับพ่อของตนเองนั้น ถือว่ามีน้ำหนักน่าเชื่อถือ เพราะเด็กชาวฟิลิปปินส์มักถูกปลูกฝังให้เคารพนับถือผู้อาวุโส ศาลฎีกาอ้างถึงคดี *ประชาชน กับ มาริโอ* (G.R. 138439-41, June 25, 2001) ที่ระบุว่าเมื่อผู้หญิง โดยเฉพาะที่เป็นผู้เยาว์ กล่าวว่าเธอถูกข่มขืน เธอจะบอกเล่าทุกเรื่องที่เป็นสำหรับการพิสูจน์ว่าเธอถูกข่มขืนจริง ไม่มีเด็กคนไหนที่จะแต่งเรื่องว่าถูกพ่อของตัวเองข่มขืนเพื่อประจานครอบครัวตัวเองให้เสื่อมเสียชื่อเสียง เพียงเพื่อจะได้เป็นอิสระจากควบคุมที่เข้มงวดของพ่อแม่

ดูคดี *ประชาชน กับ ปอร์ตุกัล* G.R. No. 143030, March 12, 2002 คดี *ประชาชน กับ อันดาโย* 196 SCRA 660 (1991) คดี *ประชาชน กับ ราโซนาเบล* G.R. No. 128085, April 12, 2000 คดี *ประชาชน กับ เอลิซกา* G.R. No. L-38272, October 26, 1976 คดี *ประชาชน กับ ดาโคบา* G.R. Nos. 121995-96, April 20, 1998 และคดี *ประชาชน กับ อาลิบ* G.R. No. 100232, May 24 1993

คำให้การของเหยื่อเพียงรายเดียว ก็เป็นหลักฐานที่เพียงพอสำหรับการตัดสินความผิดฐานข่มขืน

คดี *ประชาชน กับ บานেলা*

G.R. No. 124973, January 18, 1999

ผู้พิพากษาเมโล

ข้อเท็จจริง : เวลาตีคืนหนึ่ง พ่อของมาร์ส เด็กหญิงวัย 14 ปี ได้สั่งให้เธอไปรับเสื้อผ้าของเขาจากอีกเมืองหนึ่ง หลังจากได้เสื้อผ้าแล้ว มาร์สแวะที่ร้านอาหารเพื่อฟังเพลงโปรดของเธอจากตู้เพลง ขณะที่กำลังมีความสุขกับเสียงเพลงอยู่นั้น มาร์สสังเกตเห็นเซเรโน บานেলা และชายอีกคนหนึ่งนั่งดื่มเหล้าอยู่ภายในร้านอาหาร เมื่อเพลงจบมาร์สก็ออกจากร้าน

ระหว่างเดินต่อเพื่อกลับบ้าน มาร์สมองไปข้างหลังและเห็นบานেলাกับพวกเดินตามเธอมา เพื่อนของบานELAJับแขนเธอไว้ขณะที่บานেলাเอามืออุดปากเธอ มาร์สร้องไห้และต่อสู้จนสุดกำลัง แต่เซเรโน และบานELAJับข่มขืนเธอได้สำเร็จ เบลานาเชื่อว่าฆ่าเธอหากเธอเอาเรื่องนี้ไปแจ้งตำรวจ จากนั้น ชายคนที่สามก็พยายามข่มขืนเธอแต่ไม่สำเร็จ เพราะมีเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยหลายผ่านมาถึงบริเวณที่เกิดเหตุ ชายทั้งสามคนรีบหนีไป ต่อมา บานELAJับและตั้งข้อหาข่มขืนและถูกศาลตัดสินว่ามีความผิดจริง

คำตัดสิน : ศาลฎีกายืนยันคำตัดสินเดิม ข้อเท็จจริงที่ว่าการประกอบอาชญากรรมนี้เกิดในที่มืดไม่ได้กระทบต่อความสามารถของมาร์สในการชี้ตัวผู้กระทำผิด มาร์สระบุได้อย่างชัดเจนว่าบานELAJับข่มขืนเธอ เพราะเธอเห็นเขาตอนที่เขาตัวยืนบนร่างของเธอ มาร์สเห็นหน้าของบานELAJับชัดเจนในขณะที่เขาอุดปากและข่มขืนเธอ การจำหน้าบานELAJับนั้นไม่ใช่เรื่องยาก เพราะเขาเป็นเพื่อนบ้านของเธอ

เมื่อคำนึงถึงลักษณะเฉพาะของอาชญากรรมการข่มขืนแล้ว ก็จะเห็นว่าบ่อยครั้งที่คำให้การของฝ่ายหญิงผู้เสียหายเป็นหลักฐานเพียงอย่างเดียวที่จะใช้พิสูจน์ความผิดของผู้ข่มขืน ดังนั้น ศาลจึงสามารถอาศัยเฉพาะคำให้การของเหยื่อที่ถูกข่มขืนเป็นฐานของการตัดสินความผิดได้ หากได้มีการตรวจสอบแล้วว่าคำให้การนั้นน่าเชื่อถือ (คดี *ประชาชน กับ อาโดรา* 275 SCRA 441 [1997] คดี *ประชาชน กับ ซิง* 240 SCRA 267 [1995] และคดี *ประชาชน กับ ซานเชส* 250 SCRA 14 [1995]) เราได้กล่าวไว้หลายครั้งแล้วว่า เมื่อผู้หญิงให้การว่าเธอถูกข่มขืน เธอย่อมพยายามให้ข้อมูลทั้งหมดที่จำเป็นเพื่อพิสูจน์ว่ามีการข่มขืนเกิดขึ้นจริง และถ้าคำให้การของเธอได้รับการตรวจสอบแล้วว่ามีที่น่าเชื่อถือ ผู้ถูกกล่าวหา ก็อาจถูกตัดสินว่ามีความผิดโดยอาศัยคำให้การนี้ได้ (คดี *ประชาชน กับ อาโดรา* 275 SCRA 441 [1997] คดี *ประชาชน กับ ดาบาโอ* 240 SCRA 758 [1995] และคดี *ประชาชน กับ เซกันโด* 228 SCRA 691 [1993]) ในคดีนี้ ศาลชั้นต้นเห็นว่าคำให้การของเหยื่อมีความชัดเจน น่าเชื่อถือ และยังมีหลักฐานทั้งทางกายภาพและในด้านคำให้การที่สนับสนุนคำตัดสินว่าบานELAJับมีความผิดจริงอย่างปราศจากข้อสงสัย

สามารถใช้หลักฐานแวดล้อมพิสูจน์การข่มขืนได้

คดี ประชาชน กับ ดาลีเรย์

G.R. No. 139751-52, January 26, 2004

ผู้พิพากษาคัลเลโฮ

ข้อเท็จจริง : โรดาและเอมีเป็นเด็กอายุ 8 และ 7 ปีตามลำดับ เธอทั้งคู่กำลังเดินไปซื้อปลาแห้งเมื่อตอนที่ ดาลีเรย์ ซึ่งเพิ่งกลับจากการร่ำสุรา ได้ทุบตีเด็กทั้งสองด้วยท่อนไม้จนสลบไป ดาลีเรย์อุ้มเอมีไปทิ้งไว้ที่พงหญ้า เมื่อเอมีรู้สึกตัวขึ้นมาเธอก็ไม่เห็นโรดาแล้ว เธอเล่าเรื่องที่เกิดขึ้นให้พ่อกับแม่ฟัง ทั้งสองไม่ยอมให้เสียเวลา และออกตามหาโรดา ต่อมา พวกเขาพบร่างของโรดากลายเป็นศพเปลือยเปล่าอยู่ริมแม่น้ำ โดยมีเลือดไหล ออกจากจมูกและช่องคลอด

ดาลีเรย์ซึ่งมีอายุได้ 15 ปี ถูกดำเนินคดีขอหาพยายามฆ่ากับข้อหาข่มขืนแล้วฆ่า ดาลีเรย์สู้คดี โดยอ้างว่าไม่มีพยานรู้เห็นการข่มขืนและฆ่าโรดา ไม่มีใครเห็นเขาข่มขืนแล้วฆ่าโรดาหรือทำให้โรดาเสียชีวิต โดยผลของการถูกข่มขืน แต่ในอีกด้านหนึ่ง อัยการอ้างว่ามีหลักฐานพยานแวดล้อมมากพอที่จะพิสูจน์ว่า ดาลีเรย์ข่มขืนแล้วฆ่าโรดาหรือทำให้โรดาเสียชีวิตโดยผลของการถูกข่มขืน ศาลชั้นต้นตัดสินว่าดาลีเรย์ มีความผิดฐานพยายามฆ่าและฐานข่มขืนแล้วฆ่า สำหรับความผิดที่สองนี้ ศาลสั่งจำคุกดาลีเรย์ตลอดชีวิต

คำตัดสิน : ศาลฎีกาตัดสินยืนตามศาลชั้นต้น แต่ให้ลดโทษในคดีข่มขืนแล้วฆ่าเพราะเห็นว่าผู้กระทำความผิด เป็นผู้เยาว์ ศาลฎีกาเห็นด้วยกับดาลีเรย์ว่าอัยการไม่สามารถหาหลักฐานชั้นต้นมาแสดงที่จะพิสูจน์ว่าเขา เป็นผู้กระทำการข่มขืนและฆ่าเหยื่อ อย่างไรก็ตาม หลักฐานชั้นต้นไม่ใช่องค์ประกอบที่จำเป็นและขาดไม่ได้ ในการพิสูจน์ความผิดของเขา ในคดีนี้ อัยการพิสูจน์ความผิดของดาลีเรย์โดยอ้างหลักฐานแวดล้อม ได้แก่

- (1) เอมีเห็นดาลีเรย์ตีพวกเธอด้วยท่อนไม้
 - (2) หลังจากนั้นโรดาก็หายตัวไป
 - (3) มีการพบเสื้อผ้าที่ฉีกขาดและเปื้อนเลือดของโรดาในระยะ 15 เมตรจากจุดที่ดาลีเรย์เข้าทำร้าย
- สองพี่น้องในตอนแรก และ
- (4) ดาลีเรย์เป็นคนบอกเจ้าหน้าที่ตำรวจว่าศพโรดาอยู่ที่ไหน

การคุกคามทางเพศ (Sexual Harassment)

การคุกคามทางเพศเป็นเหตุให้ยกเลิกการจ้างงานได้โดยชอบธรรม

คดี วิลลารามา กับ คณะกรรมการแรงงานสัมพันธ์แห่งชาติและบริษัท โกลเดน โดนต์

G.R. No.106341, September 2, 1994

ผู้พิพากษาปุนโน

ข้อเท็จจริง : วิลลารามาเป็นพนักงานระดับหัวหน้างานของบริษัทโกลเดน โดนต์ เขาเชิญลูกน้องของตัวเองไปทานอาหารเย็นและร่วมดื่มกันนิดหน่อยในคืนวันหนึ่ง จากนั้นเขาก็อาสาพาวินาซึ่งเป็นเสมียนพิมพ์ดีดประจำแผนกที่เขาดูแลอยู่ไปส่งที่บ้าน ระหว่างทาง วิลลารามาพยายามพาวินาเข้าโรงแรมม่านรูดโดยที่ฝ่ายหญิงไม่ยินยอม วินาได้ลาออกจากบริษัทโดยระบุถึงเหตุการณ์ดังกล่าวไว้ในจดหมายลาออก ข้อกล่าวหาของวินาส่งผลให้ประธานบริษัทเรียกวิลลารามาพบ วิลลารามาตกลงยอมลาออกจากงาน แต่ก็เปลี่ยนใจในภายหลัง เขาคัดค้านคำสั่งให้ออกจากงานและโต้แย้งว่าไม่มีการพิสูจน์ข้อกล่าวหาที่เกิดขึ้นกับเขา

คำตัดสิน : คำสั่งให้วิลลารามาหยุดงานนั้นชอบธรรม เพราะมีหลักฐานที่ยืนยันการคุกคามทางเพศที่เขากระทำ รวมทั้งจดหมายที่เขาเขียนถึงนายจ้างยอมรับ “ความผิดพลาด” ซึ่งเขากระทำต่อวินา การกระทำของเขาเป็นการคุกคามทางเพศ ซึ่งเป็นเหตุผลที่ชอบธรรมที่เขาจะให้ออกจากงาน ในฐานะที่วิลลารามาเป็นพนักงานในตำแหน่งบริหาร เขามีหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติตามหลักจริยธรรมในการทำงานอย่างเคร่งครัด แต่เขาก็ไม่สามารถปฏิบัติตามมาตรฐานความรับผิดชอบขั้นสูงนี้ได้ และเลือกทำตามความต้องการที่ไม่ถูกทำนองคลองธรรมของตน เมื่อวิลลารามาปฏิบัติต่อลูกน้องของตนในลักษณะที่ขาดจริยธรรม จึงเป็นการชอบธรรมที่บริษัทจะเลิกจ้างเขา ด้วยเหตุผลว่าเขาไม่อาจปฏิบัติตนให้เป็นเชื่อถือและไว้วางใจได้

ความล่าช้าในการรายงานการคุกคามทางเพศ

คดี *บรรษัทร่วมยานยนต์ฟิลิปปินส์เอโอเอส กับ คณะกรรมการแรงงานสัมพันธ์แห่งชาติและเคอร์เตส*

G.R.No.124617, April 28, 2000

ผู้พิพากษาเบลโลซิลโล

ข้อเท็จจริง : โอลีเป็นผู้จัดการฝ่ายบุคคลของบริษัทฟิลิปปินส์เอโอเอส ในช่วงปีแรกของการทำงาน วิลเลียม ซึ่งเป็นผู้จัดการโรงงานได้แสดงออกว่าเขาชอบเธอเป็นพิเศษ เธอได้รับการปฏิบัติเป็นพิเศษจากเขา วิลเลียมขอ “ออกเดท” กับโอลีหลายครั้ง แต่เธอปฏิเสธ มีหลายครั้งที่เขาลวนลามเธอ เขาจับมือ โอบไหล่ เอานิ้วลูบไล้ แขนของเธอ และบอกเธอว่าเธอดูสวย การปฏิบัติเป็นพิเศษและการฉวยโอกาสทางเพศเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องตลอดเวลาที่โอลีทำงานกับเขา แต่เธอก็ไม่เคยตอบสนองการเกี้ยวพาราสีของเขา ในที่สุด โอลีก็สังเกตเห็นว่าวิลเลียมมีทัศนคติต่อเธอเปลี่ยนไป เขาเริ่มแสดงให้เห็นว่าเขาไม่ยอมรับความต้องการทางเพศของเขา เขาจะทำให้เธอต้องออกจากงาน วันหนึ่ง โอลีพบว่าโต๊ะทำงานที่เก็บของส่วนตัวของเธอถูกย้ายไปไว้ในที่ซึ่งไม่มีทั้งโทรศัพท์และระบบสื่อสารภายใน การโต้เถียงระหว่างเธอกับวิลเลียมเกิดขึ้นเมื่อเธอถามเขาถึงเรื่องการย้ายโต๊ะทำงาน ส่งผลให้เธอถูกกล่าวหาว่าขาดความเคารพผู้บังคับบัญชา จากนั้น ทางบริษัทก็ได้ไล่ออลีออกจากงาน โดยอ้างว่าเธอขวางที่เย็บกระดาดใส่วิลเลียมและด่าทอเขาด้วยถ้อยคำหยาบคาย

โอลีฟ้องบริษัทขอหาเลิกจ้างโดยผิดกฎหมาย เธออธิบายในคำฟ้องว่าความขัดแย้งระหว่างเธอกับวิลเลียมเกิดขึ้นเพราะเธอปฏิเสธที่จะมีความสัมพันธ์ทางเพศกับเขา ผู้พิพากษาศาลแรงงานและคณะกรรมการแรงงานสัมพันธ์แห่งชาติวินิจฉัยคดีในทางเป็นคุณต่อโอลีโดยระบุว่า การเลิกจ้างโอลีเป็นการกระทำที่ผิดกฎหมาย และมีคำสั่งให้บริษัทจ่ายค่าชดเชยความเสียหายที่เกิดขึ้นกับโอลี บริษัทอุทธรณ์ผลการตัดสินต่อศาลฎีกา

คำตัดสิน : ศาลฎีกาวินิจฉัยว่าการเลิกจ้างโอลีเป็นการเลิกจ้างที่ผิดกฎหมาย บริษัทจึงมีหน้าที่จ่ายค่าชดเชยความเสียหายที่เกิดขึ้น ศาลฎีกาไม่รับฟังข้อโต้แย้งของบริษัทที่อ้างว่า ไม่น่าเชื่อว่าโอลีต้องรอเวลาถึงสี่ปีกว่าที่เธอจะลุกขึ้นตอบโต้อย่างรุนแรงเพื่อปกป้องความเป็นหญิงของตน ศาลฎีกาเห็นว่าการกระทำของวิลเลียมเป็นการคุกคามทางเพศ และอธิบายว่าความผิดประเพณีนี้ไม่มีการจำกัดระยะเวลาในการแจ้งความดำเนินคดี การใช้เวลามากหรือน้อยในการตัดสินใจเข้าแจ้งนั้น ขึ้นอยู่กับความจำเป็น สถานการณ์ และระดับความอดทนในทางอารมณ์ของฝ่ายเหยื่อ มีผู้หญิงไม่มากนัก โดยเฉพาะในฟิลิปปินส์ ที่มีความแข็งแกร่งพอที่จะเผชิญกับความทุกข์และผลกระทบทางจิตใจจากเรื่องอื้อฉาวซึ่งจะกลายเป็นที่รับรู้ทั่วไปหรือแม้กระทั่งแค่ในบริษัทก็ตาม ถ้าบริษัทไม่เลิกจ้างโอลี เธอก็คงทนปิดปากเงียบต่อไป โอลีต้องทนอยู่กับความวิตกกังวลที่ ค่อย ๆ เพิ่มขึ้นตลอดห้าปีของการทำงาน เริ่มจากที่วิลเลียมแสดงท่าทีพิเศษกับเธอ และต่อมาสถานการณ์ ก็เริ่มบานปลายเมื่อวิลเลียมขู่ว่าจะเลิกจ้างโอลีถ้าเธอไม่ยอมรับความต้องการของเขา การคุกคามทางเพศ คือใช้ “อำนาจเหนือกว่า” ในทางที่ผิด ซึ่งย่อมส่งผลให้ลูกจ้างหมดกำลังใจที่จะแสวงหาความก้าวหน้าในการทำงาน ทั้งยังมีผลต่อความสามารถในการตัดสินใจ และส่งผลกระทบต่อชีวิตเธอ ด้วยเหตุผลดังกล่าว โอลีจึงมีควรที่จะได้รับค่าชดเชยความเสียหายอย่างเป็นธรรม

การใช้กฎหมายต่อต้านการคุกคามทางเพศกับตุลาการ

คดี เวโลโซ กับ คามิเนต

A.M. No. RTJ-01-1655, July 8, 2004

ผู้พิพากษาโคโรนา

ข้อเท็จจริง : รอสเป็นนิติกรในสำนักงานอัยการของรัฐ เธอได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบคดีที่อยู่ภายใต้การวินิจฉัยของผู้พิพากษาคามิเนต วันหนึ่ง ผู้พิพากษาคามิเนตเชิญรอสให้เข้าไปพูดคุยกับเขาและนิติกรอีกสองคนภายในห้องทำงานของเขา เมื่อนิติกรอีกสองคนออกจากห้องไปแล้ว ผู้พิพากษาได้ขอให้รอสอยู่ต่อขณะที่พูดคุยกันอยู่นั้น ผู้พิพากษาก็บีบต้นขาข้างขวาของรอสและจูบเธอ เธอรู้สึกขยะแขยงและออกจากห้องไป หลังจากนั้น เธอได้ทำเรื่องขอย้ายไปทำงานที่สาขาอื่น

ในอีกกรณีหนึ่ง นีอาเป็นเสมียนในศาลของผู้พิพากษาคามิเนต ผู้พิพากษาชอบบีบมือของเธอแต่เธอปิดปากเงียบในเรื่องนี้ กระทั่งผู้พิพากษาคามิเนตเริ่มจูบเธอที่แก้ม เธอจึงขอย้ายไปทำงานที่สาขาอื่น

รอสและเนียต่างทำเรื่องร้องเรียนผู้บังคับบัญชาเรื่องการคุกคามทางเพศของผู้พิพากษาคามิเนต คำร้องเรียนของทั้งสองถูกรวมเป็นคดีเดียวกัน

ในการแก้ต่าง ผู้พิพากษาคามิเนตอธิบายว่าตัวเขาเองมีอุปนิสัยชอบล้อเล่นและเข้าหาหย่อนรั้งจักการกระทำของเขาเป็นวิธีแสดงความเป็นมิตรและความรู้สึกที่ดี และไม่ควรถูกมองไปในแง่ร้าย

คำตัดสิน : การกระทำที่เป็นการละเมิดและน่ารังเกียจของผู้พิพากษาคามิเนตถือเป็นการคุกคามทางเพศ พฤติกรรมของเขาทำให้เกิดบรรยากาศของการข่มขู่คุกคาม ไม่เป็นมิตร และเป็นการล่วงละเมิดสำหรับผู้ที่บังคับบัญชาที่เป็นหญิง

ผู้ดำรงตำแหน่งผู้พิพากษาต้องเป็นผู้ที่มีมโนธรรมสูง ยิ่งเป็นผู้พิพากษาที่มีตำแหน่งบริหารงานในกระบวนการยุติธรรมเช่นผู้พิพากษาคามิเนตด้วยแล้ว ก็ยิ่งต้องคำนึงถึงเกียรติยศที่ตนเองได้รับให้มากยิ่งขึ้นเท่านั้น ดังนั้น ผู้พิพากษาจึงต้องวางตัวให้เหมาะสมตลอดเวลา เพื่อที่พฤติกรรมของเขา ไม่ว่าจะเป็นในสถานการณ์ที่เป็นทางการหรือไม่ก็ตาม จะเป็นที่ยอมรับในสายตาที่เต็มไปด้วยการตรวจสอบของสาธารณชน เพราะสาธารณชนคาดหวังให้ผู้พิพากษาเป็นผู้ซึ่งทรงไว้ซึ่งเกียรติภูมิและความยุติธรรม

ดูคดี เวดาเรีย กับ ผู้พิพากษาวาเลนเซีย A.M. No. RTJ-96-1351, September 3, 1998

คดีคุกคามทางเพศไม่จำเป็นต้องมีพยาน

คดี ดาวา กับ เดอ อซา

A.M. No. MTJ-98-114, July 22, 1998

ศาลฎีกา

ข้อเท็จจริง : ขณะที่ลินกำลังเดินไปห้องน้ำ เธอเห็นผู้พิพากษาเดอ อซากำลังพูดคุยกับชายผู้หนึ่งตรงประตูหลังของห้องทำงานของเขา เธอค้อมหัวให้เขาเพื่อแสดงความเคารพก่อนเดินเข้าห้องน้ำไป เมื่อลินออกจากห้องน้ำ เธอเห็นผู้พิพากษาเดอ อซายืนอยู่คนเดียวตรงจุดเดิม เมื่อผู้พิพากษามองเห็นเธอ เขาก็เอ่ยปากถามอย่างเป็นกันเองว่าห้องน้ำสะอาดหรือไม่ เธอตอบว่าสกปรก ผู้พิพากษาเรียกเธอ เธอจึงเดินไปหาเขา เมื่อเธอเดินเข้าไปใกล้ ผู้พิพากษาก็เอานแขนข้างหนึ่งวางบนไหล่เธอแล้วพาตัวเธอไปในห้องทำงานของเขา เมื่ออยู่ภายในห้องแล้ว ผู้พิพากษาก็โอบไหล่เธออีก และทันใดนั้น เขาก็เอามือจับตรงขากระดูกเธอแล้วจูบปากเธอ

ลินตกตะลึงกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น แต่ก่อนที่จะมีสติกลับมาอีกครั้ง ผู้พิพากษาก็โอบไหล่และจับคางเธอเซยขึ้น แล้วก็จูบปากเธอซ้ำ เธอออกแรงผลักเขา ผู้พิพากษากล่าวว่าเธอพักอยู่ที่ไหนและกับใคร แต่เธอรีบหนีออกจากห้องทำงานไปอย่างรวดเร็ว

ลินและเจ้าหน้าที่ศาลคนอื่นที่เคยถูกผู้พิพากษาเดอ อซาลวนลามได้ร่วมกันฟ้องผู้พิพากษารายนี้ด้วยข้อหาคุกคามทางเพศ

คำตัดสิน : ศาลฎีกาตัดสินว่าผู้พิพากษาเดอ อซามีความผิดฐานคุกคามทางเพศและสั่งปลดเขาจากตำแหน่งศาลกล่าวว่า “มีหลักฐานมากพอจะเชื่อได้ว่าจำเลยกระทำความผิดตามที่ถูกกล่าวหา คำให้การของผู้ฟ้องทั้งสามรายไม่ได้มีน้ำหนักความน่าเชื่อถือลดน้อยลงเลย แม้จะถูกฝ่ายจำเลยหักล้างด้วยตัวเองอย่างยืดยาวและละเอียดลออทุกแง่มุม”

นอกจากนี้ ผู้พิพากษาเดอ อซาไม่ได้แสดงให้เห็นว่าผู้ฟ้องทั้งสามมีแรงจูงใจที่ไม่สุจริตอันใดในการสร้างเรื่องตามข้อกล่าวหาขึ้นเอง มีความเป็นไปได้น้อยมากที่ผู้ฟ้องทั้งสามจะให้การเท็จ เพียงเพื่อจะทำตามความต้องการของเสียนศาลซึ่งมีบทบาทช่วยผู้เสียหายในการยื่นฟ้องคดีนี้ ด้วยเหตุว่าเสียนศาลรายนี้มีความไม่พอใจผู้พิพากษาเป็นการส่วนตัว ยิ่งไปกว่านั้น ข้อกล่าวหาของผู้พิพากษาเดอ อซาเรื่องความไม่พอใจของเสียนศาลนั้นขาดความน่าเชื่อถือ เพราะผู้ที่เป็นตัวตั้งตัวตีให้มีการย้ายเสียนศาลผู้นี้ไปประจำที่สำนักงานอื่นนั้นไม่ใช่ผู้พิพากษาเดอ อซา แต่เป็นผู้พิพากษาอีกรายหนึ่ง

ข้อสังเกตของพยานฝ่ายผู้พิพากษาเดอ อซานั้นไม่ได้ขัดแย้งกับคำให้การของฝ่ายโจทก์ พยานฝ่ายผู้พิพากษาให้การว่าพวกเขาไม่ได้เห็นผู้พิพากษามีพฤติกรรมอนาจารต่อโจทก์หรือบุคคลอื่น แต่นี่ไม่ใช่ข้อพิสูจน์ว่าการกระทำที่น่ารังเกียจนั้นไม่ได้เกิดขึ้นจริง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อการกระทำดังกล่าวเกิดขึ้นในที่รโหฐานภายในห้องทำงานของผู้พิพากษาเดอ อซาเอง

การกระทำลามกอนาจาร (Acts of Lasciviousness)

คดี เดอ ลา ครูสและคณะ กับ ผู้พิพากษาคอนเซปชัน

A.M. No. RTJ-93-1062, August 25, 1994

ผู้พิพากษาเบลโลซิลโล

ข้อเท็จจริง : ผู้พิพากษาคอนเซปชันถูกกล่าวหาในคดีทางปกครองว่าละเลยไม่ปฏิบัติตามกฎหมายและเจตนาตัดสินคดีโดยไม่เป็นธรรม โดยการสั่งไม่ฟ้องเอสเตลลาในข้อหากระทำลามกอนาจาร เอสเตลลาเป็นผู้ฝึกสอนวอลเลย์บอล เขาถูกกล่าวหาว่ากระทำผิดโดยการสัมผัสชนที่อวัยวะเพศของนักเรียนสองคนที่มีอายุ 12 ปี ผู้พิพากษาคอนเซปชันยอมรับคำแก้ต่างของเอสเตลลาว่าเขากระทำการนั้นตามระเบียบของกระทรวงการศึกษาวัฒนธรรมและกีฬา ที่ระบุว่าผู้ฝึกสอนอาจตรวจสอบชนบริเวณอวัยวะเพศของนักเรียน เพื่อให้แน่ใจว่าผู้เล่นมีอายุต่ำกว่า 13 ปีจริง ผู้พิพากษาคอนเซปชันวินิจฉัยว่าไม่สามารถเอาผิดกับการกระทำอันอุจาดของเอสเตลลาได้ เพราะเขาปฏิบัติตามคำสั่งจริง และเขาเพียงแต่สัมผัสชนที่อวัยวะเพศ แต่ไม่ได้สัมผัสบริเวณด้านในของอวัยวะเพศหรือจับหน้าอกของนักเรียนแต่อย่างใด อย่างไรก็ตาม นักเรียนซึ่งจำต้องปฏิบัติตามคำสั่งของเอสเตลลาโดยไม่เต็มใจนั้น รายงานว่าเอสเตลลาลูบคลำอวัยวะเพศของพวกเขาหลายครั้ง แต่ละครั้งใช้เวลาประมาณห้านาที และเขามักแสดงอาการเคลิบเคลิ้มนัยน์ตาเบิกโตด้วยความตื่นเต้น

คำตัดสิน : ผู้พิพากษาคอนเซปชันถูกตัดสินว่าไม่มีความผิดในทางปกครอง ศาลฎีการะบุว่าผู้พิพากษาไม่ได้ตัดสินคดีโดยละเลยกฎหมายข้อใด และการตัดสินคดีผิดพลาดนั้นไม่ถือเป็นการเจตนาตัดสินคดีโดยไม่เป็นธรรม เพราะผู้พิพากษาไม่ได้มีเจตนาที่จะสร้างความเดือดร้อนเสียหายให้เกิดขึ้นจากคำตัดสินนั้น ศาลฎีกายังให้การรับรองคำตัดสินของผู้พิพากษาคอนเซปชันที่สั่งไม่ฟ้องเอสเตลลา โดยให้เหตุผลว่าการตัดสินการกระทำอนาจารนั้น จะทักท้วงเอาเองไม่ได้ แต่ต้องอนุมานจากสถานการณ์แวดล้อม ศาลไม่อาจถือว่าเอสเตลลามีความผิดฐานจงใจกระทำลามกอนาจาร ในเมื่อเขาเพียงแต่ปฏิบัติตามคำสั่งของกระทรวงการศึกษาวัฒนธรรมและกีฬาเท่านั้น

ความเห็นแย้งของผู้พิพากษาโรเมโร : ผู้พิพากษา โรเมโร มีความเห็นแย้งในคดีนี้ และระบุว่าเอสเตลลาลสมควรถูกตัดสินว่ามีความผิดฐานกระทำลามกอนาจาร

ในคำตัดสินของศาล ลงวันที่ 8 มกราคม ค.ศ. 1993 ผู้พิพากษาเองก็ยอมรับว่า “การล้มล้างวัยะเพศของเด็กหญิงเป็นการกระทำน่ารังเกียจ เป็นการอ้างแนวปฏิบัติที่เหลวไหล ของกระทรวงการศึกษา วัฒนธรรมและกีฬา เรื่องการกำหนดอายุของนักกีฬาวอลเลย์บอล” ซึ่งเป็นทีมเด็กหญิง อันที่จริงแล้วไม่มีวิธีอื่นใดที่ “น่ารังเกียจ” น้อยกว่านี้ สำหรับที่จะตรวจสอบ ความเหมาะสมของนักกีฬา นอกเหนือจากการล้มล้างเพศที่กำหนดไว้แล้วหรือ?

ยิ่งไปกว่านั้น ผู้พิพากษาในคดีดังกล่าวยังพยายามพิสูจน์ว่าผู้ถูกกล่าวหาไม่ได้มี พฤติกรรมลามกอนาจาร โดยระบุว่า “นอกจากนี้ ตามที่กล่าวไปแล้วว่า ยังมีข้อเท็จจริงที่ว่าผู้ถูก กล่าวหาไม่ได้ล้มล้างส่วนอื่นของร่างกายของเด็กหญิง เช่น จับหน้าอกเพื่อตรวจสอบว่าเธอเริ่ม มีหน้าอกหรือยัง” แต่หลังจากที่ได้รู้ล้าอวัยะที่เป็นส่วนตัวที่สุดหรือสำคัญที่สุดบนร่างกาย ของเด็กหญิงไปแล้ว การกระทำอนาจารอื่น ๆ ย่อมไม่มีความสำคัญอะไรอีกต่อไป

ในความเห็นข้าพเจ้า ครูคนใดก็ตามที่ใช้แนวปฏิบัติของกระทรวงการศึกษาเป็นข้ออ้าง ในการสนองตัณหาของตนเองและระบายออกซึ่งความใคร่กับเด็กหญิงที่ไร้เดียงสา สมควร ถูกประณามอย่างรุนแรงโดยผู้พิพากษา ให้สมกับค่าของเสื้อครูที่ท่านสวมใส่อยู่ เพราะผู้พิพากษา เป็นบุคคลที่สังคมถือว่าเป็นผู้ที่มีความซื่อสัตย์ มีศีลธรรม และเที่ยงธรรม

การที่มีการฟ้องคดีในลักษณะเดียวกันนี้กับผู้ถูกกล่าวหารายเดิม ด้วยข้อหากระทำ ลามกอนาจารกับนักเรียนอีกรายหนึ่งที่ต้องการสมัครเข้าร่วมทีมกรีฑา และแม้ว่าจะมีผู้พิพากษา คนอื่นที่ตัดสินคดีผิดพลาดโดยการสั่งไม่ฟ้องผู้ถูกกล่าวหาก็ตาม แต่การฟ้องคดีในลักษณะเดิมซ้ำ อีกย่อมแสดงให้เห็นอย่างชัดแจ้งถึงแนวโน้มที่ผู้ถูกกล่าวหาจะเอาเปรียบทางเพศต่อเด็กหญิง ที่บริสุทธิ์ภายใต้การดูแลของเขา ในกรณีของเจ้าหน้าที่ที่มีความเปี่ยงเบนทางศีลธรรม ทั้งที่เขา เป็นบุคคลที่สังคมคาดหวังว่าจะเป็นผู้มีศีลธรรมสูงกว่ามาตรฐาน เพราะเป็นบุคคลที่รับหน้าที่ แทนผู้ปกครองในการดูแลคุ้มครองเด็กหญิงในโรงเรียนนั้น ก็สมควรที่ผู้พิพากษาจะตัดสินลงโทษ ให้หนักกว่าเพียงการลงโทษที่เป็นเสมือนการตีเบา ๆ ที่ข้อมือ (ในกรณีที่ก่อให้เกิดความเสื่อมเสีย ทางศีลธรรม) ผู้พิพากษาที่พิจารณาคดีมีโอกาสดัดสินลงโทษเพื่อตักเตือนผู้ถูกกล่าวหา โดยคำนึงถึงความรับผิดชอบทางศีลธรรมของเขาในฐานะครู น่าเสียใจที่ผู้พิพากษาปล่อย ให้โอกาสนี้ผ่านเลยไป ใครที่จะบอกได้ว่าฝ่ายไหนกระทำการล่วงละเมิดมากกว่ากัน ระหว่าง ตัวผู้ละเมิดเอง หรือบุคคลซึ่งโดยตำแหน่งหน้าที่แล้วควรเป็นผู้ที่สามารถโน้มน้าวให้ฝ่ายแรก เดินไปสู่หนทางที่ดีขึ้นได้? เราทำได้เพียงบ่นว่ากับข้อเท็จจริงที่ว่า ทั้งสองฝ่ายต่างมีความ ย่อหย่อนทางศีลธรรมเหมือนกัน จนสร้างความเสียหายให้เกิดขึ้นกับเด็กหญิงผู้บริสุทธิ์ที่คาดหวัง จะได้เป็นนักกีฬาทั้งในปัจจุบันและอนาคต กระบวนการยุติธรรมคงจะดีขึ้นกว่านี้แน่ หากปราศจาก ผู้พิพากษาซึ่งมีสำนึกทางศีลธรรมที่น่าเคลือบแคลงดังที่ปรากฏอยู่

กฎหมายต่อต้านการละเมิดต่อเด็ก

(กฎหมายสาธารณรัฐ ที่ 7610)

คดี ประชาชน กับ ลาริน

G.R. No.128777, October 7, 1998

ผู้พิพากษาฟังกานัน

ข้อเท็จจริง : ลารินเป็นเจ้าหน้าที่ช่วยชีวิตประจำสระว่ายน้ำของมหาวิทยาลัย เขาทำหน้าที่เป็นครูสอนว่ายน้ำให้กับเจมมาซึ่งมีอายุ 14 ปีด้วย ลารินโกนขนที่อวัยวะเพศของเจมมาเพราะขนตรงบริเวณนั้นมักไหลออกมาทุกครั้งที่เธอสวมชุดว่ายน้ำ หลังจากโกนขนในที่ลับของเจมมาเสร็จเรียบร้อยแล้ว ลารินได้เลียช่องคลอดและหน้าอกของเด็กหญิง เขาบังคับให้เธอจับและบีบอวัยวะเพศของเขา จากนั้นก็บังคับจูบเธอที่แก้มและริมฝีปาก

เจมมา ด้วยความช่วยเหลือของผู้ปกครองของเธอ ได้ฟ้องร้องลินด้วยข้อหาใช้อำนาจในทางที่ผิดและกระทำความลามกอนาจารต่อร่างกายเธอ โดยอ้างกฎหมายสาธารณรัฐที่ 7610 หรือกฎหมายต่อต้านการละเมิดต่อเด็ก ลารินปฏิเสธข้อกล่าวหา เขาโต้แย้งว่าไม่มีหลักฐานที่จะพิสูจน์ได้ว่าเขากระทำความลามกอนาจาร “เพื่อแลกกับเงิน กำไร หรือผลประโยชน์อื่นใด” รวมทั้งไม่มีหลักฐานว่าเขาบังคับหรือใช้อำนาจข่มขู่เจมมาให้ยอมทำตามที่เขาต้องการ

ลารินตั้งคำถามกับความน่าเชื่อถือของเจมมา เขายังอ้างด้วยว่าบทลงโทษของกฎหมายต่อต้านการละเมิดเด็กให้ความคุ้มครองเฉพาะเหยื่อที่อายุ 12 ปี หรือต่ำกว่านั้น จึงไม่อาจใช้กฎหมายดังกล่าวเพื่อเอาผิดกับเขาได้ แต่เขามีความผิดตามประมวลกฎหมายอาญาฉบับแก้ไขเพิ่มเติมในข้อหากระทำความลามกอนาจาร

อย่างไรก็ตาม ศาลชั้นต้นตัดสินว่าลารินมีความผิดตามหมวด 5(b) ของกฎหมายต่อต้านการละเมิดเด็กและมีคำสั่งให้ต้องรับโทษจำคุกตลอดชีวิตรวมทั้งจ่ายค่าชดเชยความเสียหายแก่เหยื่อเป็นจำนวนเงิน 100,000 เปโซ

คำตัดสิน : ศาลฎีกายืนตามคำตัดสินเดิม แต่ให้ลดค่าชดเชยความเสียหายลงเหลือ 50,000 เปโซ เพื่อให้เป็นไปตามหลักกฎหมาย

ศาลฎีการับรองว่าคำให้การของเจมมาเชื่อถือได้ เจมมาให้การอย่างตรงไปตรงมา ชัดเจน และเชื่อถือ น่าเชื่อถือ ศาลชั้นต้นเองก็ประเมินความน่าเชื่อถือของคำให้การของพยานผู้เสียหายไว้สูงสุด และผู้ถูกกล่าวหา ก็ไม่ได้พิสูจน์ให้เห็นว่าเจมมามีแรงจูงใจที่ไม่สุจริตในการฟ้องคดี

การกระทำของลารินไม่สามารถอธิบายเป็นอื่นไปได้ นอกจากแสดงให้เห็นความเปี่ยงเบนทางเพศ และเจตนาอันลามก การกระทำของเขาเป็นการกระทำลามกอนาจารตามนิยามของกฎหมายต่อต้านการ ละเมิดต่อเด็ก ในส่วนที่ลารินอ้างการยอมจำนนของเจมมานั้น ศาลฎีกาอธิบายว่าข้ออ้างดังกล่าวไม่ได้ทำให้ ลารินพ้นผิดทางอาญา เมื่อคำนึงถึงอิทธิพลและอำนาจบังคับที่เขามีเหนือเจมมาในเวลานั้น

สำหรับการบังคับใช้กฎหมายต่อต้านการละเมิดต่อเด็กนั้น ศาลฎีการะบุว่ากฎหมายดังกล่าวไม่ได้ จำกัการคุกคามไว้แต่เฉพาะเด็กที่มีอายุ 12 ปี หรือต่ำกว่า แต่มุ่งคุ้มครองเด็กทุกคน ซึ่งหมายถึงบุคคล ที่อายุต่ำกว่า 18 ปี

คดี โอลิวาเรส กับ ศาลอุทธรณ์

G.R.No.163866, July 29, 2005

ผู้พิพากษาอินาเรส-ซานติอาโก

ข้อเท็จจริง : บีเจเป็นนักเรียนมัธยมอายุ 16 ปี เธอและน้องชายได้รับการว่าจ้างจากโอลิวาเรส ชายวัย 60 ปี ให้ไปร้อยพวงมาลัยที่บ้านของเขาทุกวันเสาร์อาทิตย์ เข้าวันหนึ่งโอลิวาเรสถามบีเจว่าเคยเล่าให้แม่ของเธอ ฟังหรือไม่ว่าเขาให้เงินเธอ เมื่อบีเจตอบว่าไม่ได้บอก โอลิวาเรสก็กอดและจับหน้าอกเธอ จากนั้นเขาก็ลาก บีเจเข้าไปในครัว ปิดประตูครัว และจูบริมฝีปากเธอ บีเจผลักเขาออกไปและวิ่งหนีออกมา น้องชายของบีเจ เห็นเธอร้องไห้ขณะวิ่งออกมาจากบ้าน เธอไม่ได้พูดอะไรแต่ตรงไปที่อ่างน้ำและตักน้ำล้างหน้า

ศาลชั้นต้นตัดสินว่าโอลิวาเรสกระทำความผิดตามกฎหมายต่อต้านการละเมิดต่อเด็ก หมวด 5 ศาล อุทธรณ์ยืนตามคำตัดสินของศาลชั้นต้น อย่างไรก็ตาม โอลิวาเรสสู้คดีโดยอ้างว่าเขาถูกละเมิดสิทธิในการรับรู้ ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะและสาเหตุของข้อกล่าวหาที่มีต่อเขา ทั้งนี้เพราะคำฟ้องไม่ได้ระบุข้อมูลว่า องค์ประกอบหลักของความผิดที่เขาถูกกล่าวหาหานั้นคืออะไร

คำตัดสิน : ศาลฎีกายืนตามคำตัดสินของศาลอุทธรณ์และตัดสินว่าโอลิวาเรซมีความผิด องค์ประกอบของการละเมิดทางเพศตามหมวด 5 มาตรา 3 ของกฎหมายต่อต้านการละเมิดเด็กมีดังนี้

- (1) ผู้ถูกกล่าวหาได้กระทำการร่วมประเวณีหรือมีพฤติกรรมลามกอนาจาร
- (2) การกระทำการดังกล่าวเป็นการกระทำต่อเด็กที่ถูกบังคับให้ค้าประเวณีหรืออยู่ภายใต้การละเมิดทางเพศในลักษณะอื่น และ
- (3) เด็กนั้น ไม่ว่าจะหญิงหรือชาย มีอายุต่ำกว่า 18 ปี โดยหมวด 32 มาตรา 13 ของระเบียบปฏิบัติในการบังคับใช้กฎหมายดังกล่าว นิยามการกระทำลามกอนาจารว่าหมายถึง

การจูงใจลัษณ์ผู้เยาว์จะเพศ ทวาร ขาหนีบ หน้าอก ต้นขาด้านใน หรือปั้นท้าย ไม่ว่าจะเป็นการสัมผัสโดยตรงหรือผ่านเสื้อผ้าก็ตาม หรือการสอดใส่วัตถุเข้าไปในอวัยวะเพศ ทวาร หรือปากของบุคคลใด ๆ ไม่ว่าจะเพศเดียวกันหรือเพศตรงข้าม โดยมีเจตนาจะละเมิด ทำให้อับอาย คุกคาม ลดคุณค่า หรือกระตุ้นหรือตอบสนองความปรารถนาทางเพศของบุคคล ตลอดจนสมสู่ระหว่างมนุษย์กับสัตว์ การสำเร็จความใคร่ การแสดงพฤติกรรมลามกอนาจาร โดยเปิดเผยอวัยวะเพศหรือบริเวณหัวเหน่าของบุคคล

คดีดังกล่าวมีองค์ประกอบของการละเมิดทางเพศที่กล่าวมาอย่างครบถ้วน ศาลเชื่อว่าโอลิวาเรซ จูบปิเจและจับหน้าอกของเธอด้วยเจตนาอันเป็นลามก ตามที่อนุมานได้จากลักษณะการกระทำและปัจจัยแวดล้อมต่าง ๆ ข้อแตกต่างที่ว่าการคุกคามดังกล่าวเกิดขึ้นเพียงครั้งเดียวนั้นไม่ใช่สาระสำคัญ เพราะกฎหมายต่อต้านการละเมิดต่อเด็ก หมวด 3(b) ระบุว่า การคุกคามอาจเป็นอุปนิสัยหรือไม่ก็ได้ มาตรา 3 ของกฎหมายดังกล่าวใช้ข้อความว่าการละเมิดทางเพศต่อ “โสเภณีเด็กและการละเมิดทางเพศในลักษณะอื่น” เป็นเพราะรัฐสภาตั้งใจที่จะให้ความคุ้มครองกรณีที่ผู้เยาว์อาจถูกบังคับหรือข่มขู่ให้การกระทำลามกอนาจาร ทั้งนี้โดยไม่จำเป็นต้องเป็นไปเพื่อเงินหรือกำไรเท่านั้น กฎหมายจึงคุ้มครองไม่เฉพาะโสเภณีเด็ก แต่คุ้มครองการคุกคามทางเพศต่อเด็กในกรณีอื่นด้วย

ศาลฎีกาไม่รับคำแย้งของโอลิวาเรซที่ว่าคำฟ้องของโจทก์ขาดรายละเอียดที่จำเป็น และเขาถูกละเมิดสิทธิในการรับรู้ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะและสาเหตุของข้อกล่าวหาที่เขาได้รับ สำหรับข้อมูลที่ตกหล่นไปจากคำฟ้องคดีนั้น โจทก์ได้ให้ข้อมูลเพิ่มเติมในภายหลังแล้ว และมีการส่งสำเนาข้อมูลนั้นให้โอลิวาเรซด้วย ดังนั้น ข้ออ้างเรื่องความไม่ครบถ้วนของข้อมูลในคำฟ้องจึงได้รับการแก้ไขแล้ว ยิ่งไปกว่านั้น แม้ว่าคำฟ้องคดีจะไม่ได้ระบุข้อกฎหมายที่ถูกละเมิดไว้ให้ชัดเจน แต่เนื้อหาของคำฟ้องก็ได้ชี้ชัดถึงการกระทำของโอลิวาเรซตามที่ถูกล่ามกอนาจาร ซึ่งอ้างอิงชัดเจนถึงการกระทำผิดที่มีบทลงโทษตามหมวด 5 ของกฎหมาย ต่อต้านการละเมิดต่อเด็ก สิ่งที่มีผลต่อการวินิจฉัยการกระทำผิดก็คือ การบรรยายข้อเท็จจริงและสถานการณ์ทั้งหมดไว้ในคำฟ้องหรือในข้อมูลเกี่ยวกับคดี

แรงงาน

อนุสัญญา CEDAW ในฐานะที่เป็นพื้นฐานของกฎหมายแรงงานฟิลิปปินส์ว่าด้วยความเสมอภาคระหว่างเพศ

คดี บริษัทโทรเลขและโทรศัพท์ฟิลิปปินส์ กับ คณะกรรมการแรงงานสัมพันธ์แห่งชาติและเดอ กุสมาน
G.R.No.118978 , May 23, 1997

ผู้พิพากษาเรกาลาโด

ข้อเท็จจริง : บริษัทโทรเลขและโทรศัพท์ฟิลิปปินส์ หรือ พีทีแอนด์ที ว่าจ้างเดอ กุสมานในตำแหน่งเจ้าหน้าที่แก้ไขปัญหาการใช้งาน ในใบสมัครเข้าทำงาน เดอ กุสมานกรอกข้อมูลว่าเธอมีสถานภาพโสด แม้ว่าเธอจะเพิ่งจดทะเบียนสมรสเมื่อเดือนก่อนหน้านั้น พีทีแอนด์ทีมีนโยบายไม่รับผู้หญิงที่สมรสแล้วเข้าทำงาน ดังนั้น เมื่อพีทีแอนด์ทีพบว่าเดอ กุสมานแต่งงานแล้ว ทางบริษัทจึงเลิกจ้างเธอด้วยข้อหาเรื่องความไม่ซื่อสัตย์ ในกรณีที่เธอปกปิดข้อมูลด้านสถานภาพสมรส เดอ กุสมานฟ้องร้องบริษัทว่าเลิกจ้างเธอโดยผิดกฎหมาย เพราะบริษัทเลิกจ้างด้วยเหตุผลเรื่องสถานภาพสมรสของเธอ

คำตัดสิน : ศาลวินิจฉัยว่าเดอ กุสมานถูกเลิกจ้างโดยผิดกฎหมาย นโยบายของบริษัทที่ไม่รับหญิงซึ่งสมรสแล้วเข้าทำงานนั้น ขัดแย้งกับมาตรา 38 ของกฎหมายแรงงาน ซึ่งห้ามไม่ให้ใช้การตั้งเงื่อนไขเรื่องสถานภาพสมรส ศาลฎีการับรองสิทธิของเดอ กุสมานในฐานะคนงานหญิง และอธิบายว่า

1. พระคัมภีร์ไบเบิลประกาศไว้เป็นบรรทัดฐานสากลว่า ผู้หญิงต้องได้รับการปฏิบัติด้วยความรักและความเคารพ แต่เมื่อเวลาผ่านไป ผู้ชายกลับเพิกเฉยต่อคำสั่งนี้ โดยคิดเข้าข้างตัวเองว่าผู้หญิงคือเพศที่ด้อยกว่า ทัศนคติของผู้หญิงจะส่งผลกระทบที่สุดในประเด็นแรงงาน โดยเฉพาะประเด็นโอกาสและมาตรฐานการจ้างงาน ในสังคมฟิลิปปินส์ แต่เดิมแล้วผู้หญิงถูกจัดอยู่ในกลุ่มคนที่อ่อนแอ หรือเป็นคนงานประเภทที่ต้องได้รับการคุ้มครองจากมาตรการป้องกัน และแก้ไขที่ปรากฏในกฎหมายสวัสดิการสังคม ที่ต่อต้านการเลือกปฏิบัติและการเอารัดเอาเปรียบในการจ้างงาน การฝึกอบรม การให้ผลประโยชน์ การเลื่อนขั้น และการดำรงตำแหน่ง

ด้วยความตระหนักถึงความแตกต่างด้านสิทธิระหว่างชายและหญิงในแทบจะทุกช่วงของชีวิตทางสังคมและการเมือง รัฐธรรมนูญจึงมีบทบัญญัติต่าง ๆ มากมายที่จะป้องกันปัญหานี้ ตัวอย่างเช่น หมวดที่ 14 มาตรา 2 ในประกาศว่าด้วยหลักการและนโยบายรัฐ ยอมรับอย่างชัดเจนว่าผู้หญิงมีบทบาทในการสร้างชาติ และกำหนดให้รัฐประกันความเสมอภาคขั้นพื้นฐานทางกฎหมายระหว่างหญิงและชายในทุกกรณี บทบัญญัติ

ที่สืบเนื่องกันปรากฏในหมวดที่ 3 มาตรา 13 (ซึ่งมีต้นกำเนิดจากรัฐธรรมนูญฉบับ ค.ศ. 1935 และ 1973) ซึ่งระบุว่ารัฐมีหน้าที่ต้องให้การคุ้มครองกับแรงงานอย่างเต็มที่ และส่งเสริมการจ้างงานเต็มกำลังแรงงาน ส่งเสริมโอกาสการจ้างงานที่เสมอภาคสำหรับทุกฝ่าย รวมทั้งมีหลักประกันเรื่องความมั่นคงในการทำงานสำหรับคนงานทุกคน ในทำนองเดียวกันหมวดที่ 14 มาตรา 13 กำหนดให้รัฐต้องคุ้มครองผู้หญิงที่ทำงาน โดยมีบทบัญญัติเรื่องโอกาสที่ผู้หญิงจะพัฒนาศักยภาพได้อย่างเต็มที่

2. ในช่วงที่ผ่านมา นับตั้งแต่เมื่อประมวลกฎหมายแรงงานมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม ค.ศ. 1974 ในรูปของคำสั่งประธานาธิบดี ที่ 442 ก็ได้มีกฎหมายแรงงานและสวัสดิการสังคมที่พยายามแก้ไขความไม่เสมอภาคระหว่างเพศเกิดขึ้นหลายฉบับ ส่วนใหญ่เป็นผลจากพันธกรณีที่ประเทศของเรามีในฐานะรัฐภาคีของอนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบของสหประชาชาติ

กฎหมายเหล่านี้ที่สำคัญคือ กฎหมายแห่งสาธารณรัฐฉบับที่ 6727 ซึ่งห้ามการเลือกปฏิบัติต่อสตรีเพศอย่างชัดเจนในส่วนที่เกี่ยวข้องกับเงื่อนไขและข้อตกลงในการจ้างงาน การเลื่อนตำแหน่ง และโอกาสในการฝึกอบรม กฎหมายแห่งสาธารณรัฐฉบับที่ 6955 ซึ่งห้ามการทำธุรกิจจัดหา “เจ้าสาวทางไปรษณีย์” และการส่งแรงงานหญิงไปยังประเทศที่ไม่สามารถให้การรับรองว่าจะคุ้มครองสิทธิแรงงานหญิงเหล่านี้ กฎหมายแห่งสาธารณรัฐฉบับที่ 7192 ซึ่งรู้จักในนาม “กฎหมายบทบาทสตรีในการพัฒนาและการสร้างชาติ” ที่กำหนดให้ผู้หญิงมีโอกาสเท่าเทียมผู้ชายในการจัดการและลงนามในสัญญาต่าง ๆ ตลอดจนการแต่งตั้ง การรับเข้าทำงาน การฝึกอบรม การศึกษา และการดำรงตำแหน่งกองทัพหรือโรงเรียนของเหล่าทัพฟิลิปปินส์และโรงเรียนตำรวจฟิลิปปินส์ กฎหมายแห่งสาธารณรัฐฉบับที่ 7322 เพิ่มสิทธิประโยชน์เกี่ยวกับการคลอดบุตรให้กับผู้หญิงที่ทำงานในภาคเอกชน กฎหมายแห่งสาธารณรัฐฉบับที่ 7877 ซึ่งห้ามและมีบทลงโทษการคุกคามทางเพศในที่ทำงาน ในสถานศึกษา และสถานฝึกอบรม และกฎหมายแห่งสาธารณรัฐฉบับที่ 8042 หรือ “กฎหมายแรงงานย้ายถิ่นและชาวฟิลิปปินส์ในต่างประเทศ ค.ศ. 1995” ซึ่งกำหนดแนวทางข้อหนึ่งในหลายข้อ คือ ให้มีการจ้างแรงงานย้ายถิ่น โดยเฉพาะแรงงานหญิง เฉพาะในประเทศที่สิทธิของแรงงานเหล่านี้จะได้รับการคุ้มครอง นอกจากนี้ ในประมวลกฎหมายครอบครัว ก็ได้มีการปรับปรุงและเพิ่มสิทธิของผู้หญิงในกรอบกฎหมายแพ่งด้วย

ในประมวลกฎหมายแรงงาน ข้อบัญญัติว่าด้วยสิทธิของคนงานหญิงปรากฏในมาตรา 130-138 มาตรา 130 ระบุถึงสิทธิที่จะไม่ทำงานกลางคืนบางประเภท ขณะที่มาตรา 132 รับรองสิทธิของผู้หญิงที่จะได้รับการอำนวยความสะดวกและมาตรฐานต่างๆ ที่รัฐมนตรีกระทรวงแรงงานกำหนด เพื่อประกันสุขภาพและความปลอดภัยของคนงาน ส่วนผู้หญิงที่ทำงานในสถานบันเทิงประเภทไนท์คลับ คอกเทลเลานจ์ สถานนวดแผนโบราณ บาร์ หรือสถานบริการที่มีลักษณะคล้ายกัน ก็ให้ถือว่าเป็นลูกจ้างตามมาตรา 138 ของกฎหมายแรงงาน

ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ด้านการคุ้มครองแรงงานและสวัสดิการสังคม ขณะที่มาตรา 135 รับรองสิทธิของผู้หญิงที่จะไม่ถูกเลือกปฏิบัติด้วยเหตุแห่งเพศในกรณีเกี่ยวกับเงื่อนไขและข้อตกลงในการจ้างงาน และท้ายที่สุด มาตรา 136 ห้ามเลือกปฏิบัติโดยอ้างเหตุผลเรื่องสถานภาพสมรสของลูกจ้างหญิง

... ..

ในคดีที่พิจารณาอยู่นี้ นโยบายของผู้ฟ้องคดีที่ไม่ยอมรับหรือพิจารณาว่าคนงานหญิงที่จดทะเบียนสมรสแล้วเป็นผู้ขาดคุณสมบัติในการทำงาน ถือเป็นการฝ่าฝืนเงื่อนไขและละเมิดสิทธิที่จะไม่ถูกเลือกปฏิบัติ ซึ่งเป็นสิทธิของคนงานหญิงทุกคนที่ได้รับการประกันไว้ในกฎหมายแรงงานและโดยเฉพาะอย่างยิ่งในรัฐธรรมนูญ ในทางตรงข้ามกับคำชี้แจงของผู้ฟ้องคดี ที่ว่าผู้ฟ้องได้เลิกจ้างลูกจ้างที่เป็นคู่ความด้วยสาเหตุจากความไม่ซื่อสัตย์ ข้อมูลที่มีการบันทึกไว้กลับปรากฏว่าลูกจ้างคนดังกล่าวต้องสิ้นสภาพการทำงานกับบริษัทด้วยเหตุผลหลักคือ นโยบายของบริษัทที่กำหนดว่าหญิงที่สมรสแล้วเป็นผู้ขาดคุณสมบัติที่จะได้รับการจ้างงานในฟิทิแอนด์ที่ ไม่ใช่ด้วยเหตุเพราะการกระทำที่ถูกมองว่าไม่ซื่อสัตย์เพียงอย่างเดียว

คำตัดสินคดีอื่น

สิทธิเหนืออสังหาริมทรัพย์

คดี แมกซี กับ ศาลอุทธรณ์

G.R. No. L-45870, May 11, 1984

ผู้พิพากษาฎีกาเทียเรส จูเนียร์

ข้อเท็จจริง : เมลเบร์นและเรจินาอาศัยอยู่ด้วยกันในฐานะสามีภรรยาตั้งแต่ ค.ศ. 1903 พวกเขาบุตรด้วยกันหกคน ระหว่างที่อยู่กินกันฉันสามีภรณานั้น เมลเบร์นได้ซื้อที่ดินจำนวนหนึ่ง ในปี 1919 เมลเบร์นและเรจินาก็จดทะเบียนสมรสกัน อย่างไรก็ตาม เมื่อเรจินาเสียชีวิตลง เมลเบร์นก็ได้แต่งงานกับจูเลียผู้ซึ่งนำที่ดินของเมลเบร์นไปขายในฐานะเป็นผู้รับมอบอำนาจ ต่อมา บุตรของเมลเบร์นและเรจินาเรียกร้องส่วนแบ่งจากการขายที่ดิน โดยอ้างว่าที่ดินเป็นสินสมรสของพ่อกับแม่ของพวกเขาตน เป็นทรัพย์สินที่ทั้งคู่ลงทุนลงแรงร่วมกันจนได้มาขณะที่ยังมีชีวิตอยู่ และการขายที่ดินก็ดำเนินไปโดยที่พวกเขาไม่ได้ให้ความยินยอม

ศาลชั้นต้นวินิจฉัยให้การขายที่ดินเป็นโมฆะเพราะที่ดินนั้นเป็นทรัพย์สินร่วมกันของเมลเบิร์น และเรจินา แต่ศาลอุทธรณ์กลับคำตัดสินของศาลชั้นต้นเพราะศาลอุทธรณ์พิจารณาว่าเมลเบิร์นเป็นเจ้าของที่ดินเพียงผู้เดียว ศาลอุทธรณ์อ้างว่าที่ดินดังกล่าวได้มาจากน้ำพักน้ำแรงของเมลเบิร์นทั้งหมด เพราะเหตุที่เรจินาในฐานะแม่บ้านย่อมไม่อยู่ในวิสัยที่จะมีส่วนในการได้มาซึ่งที่ดินนั้นแต่อย่างใด

คำตัดสิน : ศาลฎีกากลับคำตัดสินของศาลอุทธรณ์ โดยวินิจฉัยให้มีการขายที่ดินได้เพียงครั้งเดียวของที่มีอยู่ และสั่งให้คืนที่ดินอีกครั้งหนึ่งให้กับทายาทของเรจินา ศาลวินิจฉัยว่าเรจินาเป็นเจ้าของร่วมของที่ดินดังกล่าว เพราะเป็นที่ดินที่ได้มาขณะเธออยู่กินกับเมลเบิร์น ศาลถือว่าเรจินาในฐานะแม่บ้านได้มีส่วนทำให้ได้มาซึ่งที่ดินดังกล่าวด้วย แม้ว่าเธอจะไม่ได้ร่วมจ่ายเงินซื้อที่ดินด้วยก็ตาม

ศาลฎีกาอ้างย้อนหลังถึงกฎหมายแพ่งมาตรา 144 ดังนี้

... โดยตระหนักว่าจะเป็นการไม่ยุติธรรมและผิดปกติ หากหญิงผู้เป็นภรรยา โดยพฤตินัยในทุกด้านยกเว้นแต่การจดทะเบียนสมรส จะต้องทั้งบ้าน ทั้งลูก ละเลยหน้าที่แม่บ้านตามประเพณีปฏิบัติ และออกไปทำงานหาเงินหรือทำธุรกิจ ก่อนที่ระเบียบว่าด้วยการสมรสจะจะมีผลบังคับใช้ ... บทบัญญัติของกฎหมายแพ่งเขียนขึ้นโดยคำนึงถึงบทบาททางเพศของคนฟิลิปปินส์ทั้งหญิงและชาย ทั้งโดยประเพณีปฏิบัติและโดยสภาพที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ทั้งที่เป็นบทบาทตามปกติทั่วไปและบทบาทแบบจารีตประเพณี ไม่ว่าฝ่ายหญิงจะมีรายได้จากการทำงานมากน้อยอย่างไรเมื่อเทียบกับรายได้ของสามี ภาระการดูแลครอบครัวส่วนใหญ่หรือทั้งหมดก็ยังคงเป็นภาระของผู้หญิงอยู่ดี ผู้หญิงเป็นผู้บริหารครอบครัว ข้อเท็จจริงที่ว่าบุคคลในคดีนี้ไม่ได้จดทะเบียนสมรสกันตามกฎหมาย ไม่ได้ส่งผลให้บทบาทตามเพศของพวกเขาต้องเปลี่ยนแปลงไปแต่อย่างใด โดยประเพณีปฏิบัติแล้ว ผู้หญิงคือผู้ที่ควบคุมกระเป๋าเงินของครอบครัว แม้ว่าเธอจะไม่ได้เป็นผู้หารายได้มาเติมเข้ากระเป๋าเงินดังกล่าวก็ตามที่ ตามที่คอมบิตีไอรีน อาร์ คอร์ตส์ แห่งมหาวิทยาลัยฟิลิปปินส์ได้กล่าวไว้ “ในครอบครัวของชาวฟิลิปปินส์นั้น ภรรยาคุมกระเป๋าเงิน ส่วนสามีต้องส่งมอบเงินเดือนของเขาให้ภรรยา และรอรับเงินค่าใช้จ่ายของตนจากภรรยาอีกทีหนึ่ง และภรรยาก็เป็นผู้จัดการกิจการต่าง ๆ ของครอบครัว...” ทั้งนี้ ขออย่าคำแถลงอันโด่งดังของผู้ว่าการลีโอนาร์ต วูด ที่ว่า “ในฟิลิปปินส์นั้น ผู้ชายที่ดีที่สุดคือผู้หญิง” (Cortes, “Women’s Rights Under the New Constitution.” Woman and the Law, UP Law Center, p.10)

ในคดีระหว่าง ยับดินเชย์ กับ ทอร์เรซ (28 SCRA 489) ระบุว่า “การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง” ในการได้มาซึ่งทรัพย์สินนั้น ต้องนับรวมไม่เฉพาะแต่รายได้จากการประกอบอาชีพ การงาน หรือธุรกิจของฝ่ายหญิงเท่านั้น แต่ต้องนับรวมบทบาทของผู้หญิงในการทำให้ครอบครัวอยู่ดีกินดี ทั้งนี้โดยการดูแลเอาใจใส่ลูก ๆ บริหารกิจการภายในบ้าน จัดการรายได้ที่ชักหน้าไม่ถึงหลังของสามี ปลดปล่อยสามีจากภาระงานบ้าน และยังทำหน้าที่เป็นแม่บ้านตามประเพณีปฏิบัติด้วย

สิทธิในภูมิลำเนาของภรรยา

คดี โรมวอลเดส-มาร์คอส กับ คณะกรรมการการเลือกตั้งและรอย มอนเตโฮ

G.R. No. 119976, September 18, 1995

ผู้พิพากษาคาปูนัน

ข้อเท็จจริง : มอนเตโฮตั้งข้อสงสัยกับมาร์คอสในเรื่องสถานภาพการเป็นผู้แทนเขตหนึ่งของพื้นที่เลย์เต ทั้งนี้ด้วยเหตุผลว่ามาร์คอสไม่ได้เป็นผู้ที่มีถิ่นฐานอยู่ในเขตดังกล่าวตามที่รัฐธรรมนูญกำหนด มอนเตโฮแย้งว่ามาร์คอสไม่ได้มีภูมิลำเนาตั้งเดิมอยู่ที่ทาโคลบัน เพราะเธอเพิ่งย้ายเข้ามาอยู่ที่นั่นเมื่ออายุได้ 8 ปี ยิ่งไปกว่านั้น มาร์คอสยังเคยอาศัยอยู่ในเขตซาน ฮวนและในมะนิลา และเคยเป็นผู้มีสิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งในเขตดังกล่าว

คำตัดสิน : มาร์คอสมีภูมิลำเนาอยู่ที่ทาโคลบัน เธอจึงมีคุณสมบัติตามที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้ในเรื่องถิ่นที่อยู่ ถิ่นที่อยู่และภูมิลำเนาในกฎหมายเลือกตั้งมีความหมายเดียวกัน การที่บุคคลไม่ได้อยู่ในเขตที่เป็นถิ่นที่อยู่ถาวรของตน ทั้งนี้โดยไม่ได้มีเจตนาจะละทิ้งถิ่นที่อยู่ นั้น ไม่ได้ทำให้บุคคลผู้นั้นต้องเสียสิทธิในภูมิลำเนา หรือต้องเปลี่ยนภูมิลำเนา นอกจากนี้ เมื่อเธอแต่งงานกับอดีตประธานาธิบดีในปี 1954 เธอก็ยังคงรักษาภูมิลำเนาเดิมเอาไว้ และเพียงแต่ไปมีบ้านใหม่อยู่ที่อื่น แต่เธอไม่ได้ย้ายภูมิลำเนาตามไปด้วยแต่อย่างใด ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า แม้แต่ประเด็นที่อยู่อาศัยร่วมกันของสามีและภรรยาระหว่างการสมรสก็ไม่ใช่เรื่องที่เป็นหลักการตายตัว ในคดีต่าง ๆ ภายใต้กฎหมายแพ่ง ซึ่งเป็นการตัดสินความเกี่ยวกับสถานที่พักอาศัย ซึ่งเป็นสินสมรสร่วมกัน จะเห็นว่าหลักกฎหมายของฟิลิปปินส์ยอมรับว่ามีบางสถานการณ์ที่คู่สมรสไม่สามารถอาศัยอยู่ร่วมกันได้ ภรรยาจะได้รับอนุญาตให้มีถิ่นที่อยู่ต่างไปจากถิ่นที่อยู่ของสามีได้ หรือภรรยาอาจขอกลับไปใช้ถิ่นที่อยู่ตามภูมิลำเนาเดิมของตนได้ ซึ่งดูจะเป็นทางเลือกที่มีเหตุผลกว่าในทางปฏิบัติ (หรือไม่เช่นนั้นก็อาจขอมีภูมิลำเนาในที่แห่งใหม่เลย) ในคดี *เดอ ลา วินา กับ วิลลาร์อัล* (41 Phil. 13 [1920]) ศาลระบุว่า “หญิงที่สมรสแล้วอาจมีถิ่นที่อยู่หรือภูมิลำเนาเป็นคนละที่กับสามีได้ ในขณะที่ยังคงสถานภาพสมรสอยู่ระหว่างที่สามียื่นเรื่องขอหย่า” ควรสังเกตด้วยว่า ในสถานการณ์เช่นนั้น ศาลฎีกาอนุญาตให้ภรรยาสามารถมีถิ่นที่อยู่หรือเลือกภูมิลำเนาใหม่ได้ ในกรณีที่ฝ่ายหญิงเลือกที่จะอยู่แยกกันกับสามี ทั้งโดยการขอมีถิ่นที่อยู่ใหม่หรือกลับไปยังภูมิลำเนาเดิมตามที่ระบุในกฎหมายแพ่ง ไม่มีใครมีอำนาจบังคับภรรยาให้ต้องทนอยู่กับสามีท่ามกลางความเจ็บปวดจากการถูกดูแคลนได้ ในคดี *อาร์โรโย กับ วาสกส์ เดอ อาร์โรโย* (42 Phil. 54 [1921]) ศาลระบุว่า “การพยายามบีบบังคับให้คู่สมรสฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งต้องอยู่ร่วมกับอีกฝ่าย และให้อีกฝ่ายมีสิทธิในฐานะคู่สมรสเหนืออีกฝ่ายหนึ่งนั้น ไม่ได้อยู่ในอำนาจศาลของประเทศนี้”

ความเห็นสนับสนุนของผู้พิพากษาบูโน : ผู้พิพากษาบูโนให้ความเห็นสนับสนุนว่ามาร์คอสเป็นผู้มีถิ่นที่อยู่อาศัยในจังหวัดที่เธอลงสมัครรับเลือกตั้ง เขาให้เหตุผลว่ามาร์คอสสามารถขอกลับไปมีถิ่นที่อยู่ในภูมิลำเนาเดิมของเธอหลังจากที่สามีของเธอเสียชีวิต เขาอธิบายความเห็นนี้โดยพิจารณาสิทธิของมาร์คอสในฐานะผู้หญิง กล่าวคือ

ในฐานะผู้นำในเอเชีย รัฐบาลฟิลิปปินส์ได้ทุ่มเทความพยายามผ่านกระบวนการนิติบัญญัติ เพื่อขจัดความไม่เสมอภาคระหว่างหญิงและชายบนแผ่นดินของเรา จุดเปลี่ยนครั้งสำคัญเกิดขึ้นเมื่อวันที่ 3 สิงหาคม ค.ศ. 1988 เมื่อกฎหมายครอบครัวของเรามีผลในการยุติการปฏิบัติอย่างไม่เท่าเทียมระหว่างสามีและภรรยาในเรื่องสิทธิและความรับผิดชอบ

กฎหมายครอบครัวบรรจุเป้าหมายที่ตั้งไว้โดยให้สิทธิใหม่แก่หญิงที่แต่งงานแล้ว และโดยการยกเลิกสิทธิบนฐานของเพศของผู้ที่เป็นสามี สิทธิเหล่านี้มี อาทิ หญิงที่แต่งงานแล้วยังได้รับสิทธิร่วมในการบริหารทรัพย์สินของครอบครัว ไม่ว่าจะโดยระบบทรัพย์สินรวมของครอบครัว หรือในรูปของสินสมรสของคู่สามีภรรยา อำนาจร่วมในการผู้ปกครองบุตรที่เป็นผู้เยาว์ ทั้งในส่วนของตัวบุตรและทรัพย์สินของบุตร ความรับผิดชอบร่วมกันในการหาเลี้ยงครอบครัว สิทธิที่จะร่วมกันจัดการกิจการในครอบครัว และสิทธิจะคัดค้านการตัดสินใจของสามีเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ การทำงาน การดำเนินธุรกิจ หรือกิจกรรมอื่น บทบัญญัติที่สัมพันธ์โดยตรงกับกรณีที่กำลังพิจารณากันอยู่นี้ก็คือ มาตรา 69 ของกฎหมายครอบครัว ซึ่งตัดสิทธิเฉพาะของสามีในการกำหนดภูมิลำเนาของครอบครัว แล้วทำให้เป็นสิทธิร่วมกันระหว่างสามีและภรรยา ...

... ..

เมื่อคำนึงถึงกฎหมายครอบครัวที่มุ่งขจัดความไม่เท่าเทียมระหว่างสามีและภรรยาที่เคยเป็นมาตามกฎหมายประเพณี ก็ไม่มีเหตุผลที่จะยังคงใช้กฎที่บิดเบี้ยวที่ว่า ภรรยาต้องคงภูมิลำเนาของตนไว้ตามภูมิลำเนาของสามีที่เสียชีวิตไปแล้ว

... ..

นอกจากกฎหมายครอบครัวแล้ว เราก็ต้องพิจารณารัฐธรรมนูญฟิลิปปินส์ และหลักประกันในรัฐธรรมนูญเรื่องกระบวนการพิจารณาคดีที่เป็นธรรมและการได้รับการคุ้มครองทางกฎหมายอย่างเสมอภาคกัน แทบไม่มีข้อสงสัยเลยว่ากฎหมายเดิมที่กำหนดให้หญิงที่แต่งงานต้องยึดถือภูมิลำเนาตามสามีของเธอแม้ในกรณีที่สามีเสียชีวิตไปแล้วนั้น เป็นกฎหมายที่เลือกปฏิบัติต่อผู้หญิงอย่างชัดเจน กฎหมายนี้เป็นการเลือกปฏิบัติด้านเพศภาวะ และไม่ได้เกี่ยวข้องอย่างเป็นเหตุเป็นผลกับเป้าหมายเรื่องการส่งเสริมความสมานฉันท์ในครอบครัวแต่อย่างใด กฎหมายนี้ไม่อาจต้านทานพลังทำลายของรัฐธรรมนูญได้ อันที่จริงแล้ว เมื่อเปรียบเทียบกับกฎหมายพื้นฐานเดิม ๆ แล้ว รัฐธรรมนูญ ค.ศ.1987 ให้ความสำคัญกับความเสมอภาคระหว่างเพศมากกว่า เพราะรัฐธรรมนูญกำหนดอย่างชัดเจนให้รัฐ “ต้องประกันความเสมอภาคขั้นพื้นฐานตามกฎหมายระหว่างหญิงและชาย” พูดให้เฉพาะเจาะจงก็คือ หมวด 14 มาตรา 2 ระบุว่า “รัฐตระหนักถึงบทบาทของผู้หญิงในการสร้างชาติ และจะประกันความเสมอภาคขั้นพื้นฐานตามกฎหมายระหว่างหญิงและชาย” หากเรายืนยันจะปฏิบัติต่อผู้หญิงเหมือนพวกมนุษย์ถ้ำ ก็เท่ากับว่าเรากำลังละเมิดหลักการและหัวใจสำคัญของรัฐธรรมนูญ

ด้วยเหตุผลที่กล่าวไปแล้ว ข้าพเจ้าขอเสนอด้วยความเคารพว่า จุดยืนที่ดีกว่าคือ การตัดสินให้ผู้ยื่นคำฟ้องสามารถกลับไปถือกรรมสิทธิ์ในที่ดินที่หาโคลบั้นได้ตามเดิม นับแต่ที่สามีของเธอ ได้เสียชีวิตไปเมื่อปี 1989 กฎหมายที่จำกัดไม่ให้เธอสามารถเลือกกรรมสิทธิ์ของตนเอง ได้นั้น ได้ถูกยกเลิกไปแล้ว เมื่อพิจารณาแง่มุมต่าง ๆ ทั้งหมดแล้ว กฎหมายไม่ควรที่จะ ผลักภาระให้ผู้ยื่นคำฟ้องต้องพิสูจน์ว่าเธอได้สละกรรมสิทธิ์ในที่ดินที่เสียชีวิตไปแล้ว เพราะไม่มี เหตุผลใดเลยที่จะต้องสร้างภาระบนฐานของเพศเช่นนั้น

ความเห็นสนับสนุนของผู้พิพากษาโรเมโร :

ในอีกด้านหนึ่ง ผู้พิพากษาโรเมโร เขียนความเห็นแยกต่างหากโดยระบุว่าหญิงหม้ายเช่นนางมาร์คอสและผู้หญิงคนอื่น ๆ ในสถานภาพเดียวกัน ต้องไม่ถูกผูกติดอยู่กับกรรมสิทธิ์ในที่ดินที่สามีซึ่งเสียชีวิตไปแล้ว ในกรณีที่เธอเคยแจ้งกรรมสิทธิ์ในที่ดินตามสามี ความเห็นของผู้พิพากษาโรเมโรอยู่บนฐานของสิทธิทางสังคม สิทธิพลเมือง และสิทธิทางการเมืองของผู้หญิง ซึ่งปรากฏอยู่ในอนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติ ต่อสตรีในทุกรูปแบบ ดังนั้น

ลำพังการตีความกฎหมายโดยให้อำนาจฝ่ายสามีเป็นผู้มีสิทธิแต่เพียงฝ่ายเดียว ในการกำหนดถิ่นที่อยู่หรือกรรมสิทธิ์ในที่ดินของครอบครัวตามที่กำหนดในกฎหมายแพ่งนั้น ก็เพียงพอแล้ว แต่การคงไว้ซึ่งผลการตัดสินใจของผู้เป็นสามี แม้ว่าเหตุผลความจำเป็นที่กำหนดให้คู่สมรส พึงต้องอยู่ร่วมกันจะได้จบสิ้นลงแล้ว เป็นเสมือนการปิดหูปิดตาไม่ยอมรับรู้เงื่อนไขหรือ สถานการณ์ที่เปลี่ยนไปในขณะปัจจุบัน

... ..

จริงอยู่ที่ความคิดเรื่องการกำหนดสถานะของหญิงให้เท่าเทียมกับชาย ในส่วนที่ เกี่ยวกับสิทธิความเป็นพลเมือง สิทธิทางการเมือง และสิทธิทางสังคมนั้น เป็นปรากฏการณ์ ค่อนข้างใหม่ซึ่งเพิ่งแตกรากเติบโตขึ้นในช่วงกลางศตวรรษที่ 20 นี้เอง ข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ บอกเราว่า ในช่วงเวลาที่ผ่านมาสามศตวรรษที่ผ่านมา ฟิลิปปินส์ตกเป็นอาณานิคมของสเปน ซึ่งเป็น ประเทศคาทอลิกแนวอนุรักษนิยม พร้อมกับที่มีการนำเอาวัฒนธรรม แบบแผนทางสังคม ทศนิยม และคุณค่าแบบโลกเก่ามาบ่มเพาะในแผ่นดินของเรา โดยการบังคับให้รัฐบาลของเราต้องยอมรับ กฎหมายแพ่งของสเปนเมื่อปี ค.ศ. 1889 ประชาชนของเราไม่มีทางเลือกอื่น นอกเหนือจากการ ยอมรับแนวคิดต่าง ๆ ที่มาพร้อมกฎหมายนั้น เช่น การกำหนดให้สามีเป็นหัวหน้าของครอบครัว และภรรยาต้องอยู่ภายใต้อำนาจของสามี บทบาทดังกล่าวกำหนดให้สามีมีสิทธิตัดสินใจเรื่องที่มี ความสำคัญสำหรับครอบครัว โดยมีตัวอย่างให้เห็นมากมาย ตัวอย่างที่เห็นชัดประการหนึ่งได้แก่ เรื่องที่เรากำลังอภิปรายกันอยู่ขณะนี้ นั่นคือ สามีคือผู้มีอำนาจในการกำหนดถิ่นที่อยู่ของครอบครัว

และส่วนใหญ่แล้ว สามียังมีอำนาจเป็นผู้บริหารสินสมรส และยังคงอาจจำหน่ายทรัพย์สินที่เกิดจากการทำกิจการร่วมกันของคู่สมรสได้ตามเงื่อนไขที่กฎหมายกำหนด ขณะที่โดยทั่วไปแล้วภรรยาไม่สามารถทำธุรกรรมเกี่ยวกับกิจการที่ทำร่วมกัน หากไม่ได้รับความยินยอมจากสามี ทั้งนี้ ด้วยเหตุผลที่ว่าสามีถูกกำหนดให้เป็นผู้รับผิดชอบหาเลี้ยงภรรยาและสมาชิกที่เหลือของครอบครัว เรื่องทรัพย์สินของลูกที่อยู่ใต้ปกครองก็เช่นเดียวกัน ผู้เป็นพ่อมีอำนาจตามกฎหมายเป็นผู้จัดการทรัพย์สินของลูก ยกเว้นกรณีที่ไม่มีพ่อ แม้จึงจะได้รับอนุญาตให้ใช้อำนาจนั้นแทนพ่อ สิ่งที่เป็น การลดทอนศักดิ์ศรีของผู้เป็นภรรยาอีกประการหนึ่ง คือการจำกัดเสรีภาพส่วนตัวของเธอ และลดทอนสถานะของเธอให้เป็นเหมือนผู้เยาว์หรือผู้พิการ ตัวอย่างเช่น หากไม่ได้รับความยินยอมจากสามี ภรรยาไม่สามารถเป็นเจ้าของทรัพย์สินโดยพลการ ยกเว้นแต่จะเป็น ทรัพย์สินของบรรพบุรุษ ลูกหลาน สมาชิกครอบครัวฝ่ายสามี หรือญาติที่เป็นทายาทไม่เกินลำดับ ที่สี่ในเรื่องการทำงาน ผู้เป็นสามีก็มีอำนาจในการคัดค้านการประกอบอาชีพ การทำงาน หรือการประกอบธุรกิจของภรรยาได้ ในกรณีที่รายได้ของสามีเพียงพอต่อการดำรงชีพตามควร แก่ฐานะของครอบครัวและเมื่อการคัดค้านนั้นมีเหตุผลสมควร อีกสิ่งซึ่งถือเป็นการละเมิดต่อผู้หญิง มากที่สุดในสายตาของผู้ที่เชื่อมั่นในเสรีภาพ จนอาจถือเป็นความน่ารังเกียจอีกประการหนึ่ง คือ การห้ามหญิงหางานใหม่จนกว่าจะครบสามร้อยวันหลังการตายของสามี เว้นแต่หญิงนั้น จะได้ให้กำเนิดบุตรในระหว่างนั้น หากหญิงใดตัดสินใจแต่งงานก่อนระยะเวลาที่กำหนด เธอก็จะ ถูกตัดสิทธิความเป็นผู้ปกครองบุตรของเธอเอง เว้นเสียแต่ว่าผู้เป็นสามีซึ่งเสียชีวิตไปแล้ว ซึ่งเป็นพ่อของบุตรนั้นจะได้ระบุไว้อย่างชัดเจนในพินัยกรรมอนุญาตให้ภรรยาของตนแต่งงานใหม่ได้ และมีคำสั่งให้ภร่ายังคงสถานะเป็นผู้ปกครองบุตรที่เกิดจากการสมรสของคนทั้งคู่ต่อไปได้ นี่เป็นตัวอย่างของอิทธิพลครอบงำของสามีที่ยังคงอยู่แม้ตัวจะตายไปแล้ว

แนวคิดและวิถีปฏิบัติที่เป็นการลดทอนศักดิ์ศรีและปิดกั้นความสามารถของผู้หญิงเช่นนี้ เป็นสิ่งที่ภรรยาชาวฟิลิปปินส์ต้องทนยอมรับมาเป็นเวลานานนับร้อย ๆ ปีโดยปราศจากการโต้แย้ง ทัดทานจากผู้หญิงเอง กระทั่งเมื่อแนวคิดเรื่องสิทธิมนุษยชนและความเสมอภาคระหว่างชาติ และปัจเจกบุคคลได้รับการยอมรับให้ถูกรับรู้ไว้ในกฎบัตรสหประชาชาติ ซึ่งฟิลิปปินส์เข้าเป็นชาติ ที่ร่วมลงนามเป็นกลุ่มแรก ๆ ในเวลานั้น พวกเจ้าอาณานิคมชาวสเปนได้ถูกล้มล้างไปแล้ว โดยกองกำลังอเมริกันตั้งแต่ช่วงรอยต่อระหว่างศตวรรษที่สิบเก้าและยี่สิบ กฎบัตรสหประชาชาติ ได้รับการวางรากฐานอย่างแน่นหนาไว้ในข้อความที่ว่า “เพื่อยืนยันความเชื่อในสิทธิมนุษยชน ขั้นพื้นฐาน ในศักดิ์ศรีและคุณค่าของมนุษย์ ในสิทธิที่เท่าเทียมกันของชายและหญิง”

เวลาผ่านไปกว่าสามสิบปี กว่าที่แนวคิดเรื่องความเสมอภาคนี้จะเกิดผล ทั้งนี้ โดยแรงสนับสนุนจากขบวนการสตรีนิยมที่เพิ่งเริ่มก่อตัวในขณะนั้น สิ่งที่เราเรียกได้ว่าเป็นกฎหมาย เรื่องสิทธิสำหรับผู้หญิงเกิดขึ้นในนามอนุสัญญาว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ (CEDAW) ซึ่งได้รับการรับรองโดยสมัชชาใหญ่สหประชาชาติเมื่อวันที่ 3 กันยายน ค.ศ. 1981 การให้สัตยาบันเข้าเป็นภาคีของอนุสัญญานี้ หมายความว่าฟิลิปปินส์ต้องมีพันธกรณี ที่จะปฏิบัติตามแนวคิดและตัวบทที่มีผลในทางให้เสรีภาพ โดยเฉพาะเมื่อรัฐธรรมนูญของฟิลิปปินส์

ประการไว้ว่า “ประเทศฟิลิปปินส์...รับรองหลักการซึ่งเป็นที่ยอมรับทั่วไปของกฎหมายระหว่างประเทศ ในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของกฎหมายของประเทศ และยึดมั่นในนโยบายเรื่องสันติภาพ ความเสมอภาค ความยุติธรรม เสรีภาพ ความร่วมมือ และความสัมพันธ์ฉันมิตรกับทุกประเทศ” หลักการข้อหนึ่งที่ปรากฏอยู่ในอนุสัญญา CEDAW ก็คือการให้ชายและหญิงได้มี “สิทธิเช่นเดียวกันในทางกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการเคลื่อนย้ายถิ่นฐานของบุคคล และเสรีภาพที่จะเลือกถิ่นที่อยู่และภูมิภานา”

เนื้อหาที่ส่งเสริมผู้หญิงของอนุสัญญา CEDAW ซึ่งผู้หญิงชาวฟิลิปปินส์ตระหนักดีนั้น ยังปรากฏอยู่ในรัฐธรรมนูญของประเทศฟิลิปปินส์ ค.ศ. 1987 และในกฎหมายครอบครัวในเวลาต่อมา ซึ่งกฎหมายทั้งสองนี้ได้รับความเห็นชอบอย่างรวดเร็วจากประธานาธิบดีหญิงคนแรกของฟิลิปปินส์ นางคอราซอน ซี. อาควิโน ข้อความที่เน้นย้ำถึงสิทธิมนุษยชนของปัจเจก และการให้ความสำคัญกับความเสมอภาคระหว่างเพศนั้น ปรากฏดังนี้ “รัฐเห็นคุณค่าของศักดิ์ศรีของมนุษย์ทุกคน และประกันการเคารพต่อสิทธิมนุษยชนอย่างเต็มที่” และ “รัฐตระหนักถึงบทบาทของผู้หญิงในการสร้างชาติ และจะประกันความเสมอภาคขั้นพื้นฐานเบื้องต้นหน้ากฎหมายของผู้หญิงและชาย”

ความสำเร็จที่สำคัญของผู้หญิงในการเรียกร้องความเสมอภาคกับผู้ชายและการขจัดข้อกฎหมายที่เลือกปฏิบัตินั้น ได้แก่การเพิกถอนข้อจำกัดที่ไร้เหตุผลซึ่งกระทบต่อสิทธิของผู้หญิง ผู้เป็นภรรยาตามที่ปรากฏอยู่ในกฎหมายครอบครัวและการกำหนดให้หญิงมีสิทธิส่วนบุคคลเท่าเทียมกับสิทธิของผู้เป็นสามี โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในปัจจุบันสามีและภรรยามีสิทธิในการร่วมกันกำหนดภูมิลำเนาของครอบครัว และผลที่ตามมาจากการที่คู่สมรสในปัจจุบันต้องร่วมกันรับผิดชอบหาเลี้ยงครอบครัวคือการที่คู่สมรสทั้งสองฝ่ายต่างมีสิทธิและหน้าที่ในการจัดการกิจการในครอบครัว นอกจากนี้ คู่สมรสทั้งสองฝ่ายยังมีสิทธิร่วมกันในการบริหารจัดการและได้รับผลประโยชน์จากทรัพย์สินของครอบครัว บิดาและมารดาต้องใช้สิทธิในฐานะผู้ปกครองบุตรตามกฎหมายร่วมกันในการจัดการทรัพย์สินของบุตรที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะ และสิทธิด้านอื่นอีกหลายประการ

ด้วยความตระหนักถึงช่องโหว่และข้อบกพร่องที่ยังคงมีอยู่กฎหมายในส่วนที่เกี่ยวกับสิทธิของผู้หญิง รัฐสภาจึงได้ผ่านกฎหมายซึ่งเป็นที่รู้จักในชื่อ “กฎหมายสตรีในการพัฒนาและการสร้างชาติ” สิทธิด้านหนึ่งที่ให้กับหญิงที่สมรสแล้ว คือสิทธิที่ยืนยันความสามารถที่เท่าเทียมกันของหญิงและชายในการทำสัญญาต่าง ๆ ดังนี้

- (1) สตรีจึงมีความสามารถในการยืมหรือกู้เงิน และจัดการให้มีการหลักประกันการกู้ยืมภายใต้เงื่อนไขเดียวกับบุรุษ
- (2) สตรีจึงมีโอกาสเข้าถึงโครงการของรัฐและเอกชนที่ให้เงินกู้ยืมเพื่อการเกษตร และการเข้าถึงทรัพยากรที่ไม่ใช่วัตถุอื่น ๆ และจึงได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมในการปฏิรูปทางการเกษตร และโครงการจัดสรรที่ดิน
- (3) สตรีจึงมีสิทธิเสมอภาคในการดำเนินการในฐานะผู้ประกอบการธุรกิจและในการทำสัญญาประกันภัยต่าง ๆ
- (4) สตรีที่สมรสแล้วจึงมีสิทธิเท่าเทียมกับบุรุษที่สมรสแล้วในการขอหนังสือเดินทาง ขอวีซ่า และเอกสารสำหรับการเดินทางอื่น ๆ โดยไม่จำเป็นต้องขอความยินยอมจากคู่สมรสของตน

ในขณะที่ประชาคมโลกกำลังรุดม่านปิดฉากการประชุมระดับโลกว่าด้วยเรื่องสตรีครั้งที่สี่ที่กรุงปักกิ่ง ก็หวังเป็นอย่างยิ่งว่าศาลฎีกาจะได้เป็นหน่วยงานแรกที่ตอบสนองต่อข้อเรียกร้องของการประชุมที่ระบุว่า “สิทธิของผู้หญิงคือสิทธิมนุษยชน” และ “อุปสรรคทั้งปวงต่อการมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ของผู้หญิงในกระบวนการตัดสินใจในทุกระดับ รวมทั้งในครอบครัว” ควรถูกขจัดให้หมดไป ผู้เขียนความเห็นนี้ ในฐานะที่เป็นหนึ่งในสมาชิกของคณะผู้แทนของฟิลิปปินส์ในการประชุมปีสตรีสากลที่กรุงเม็กซิโกเมื่อปี ค.ศ. 1975 ตระหนักเป็นอย่างยิ่งถึงการต่อสู้อย่างไม่ลดละของผู้หญิงทั่วโลก รวมทั้งผู้หญิงฟิลิปปินส์ด้วย เพื่อให้ผู้หญิงได้รับการยอมรับอย่างเท่าเทียมกับผู้ชาย และเพื่อทลายกำแพงของการเลือกปฏิบัติซึ่งกีดกันไม่ให้ผู้หญิงเข้ามีส่วนร่วมในภาคส่วนต่าง ๆ ของสังคม

ในท่ามกลางเหตุการณ์ความเปลี่ยนแปลงที่ไม่อาจหยุดยั้งได้ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับโลก และทั้งในด้านนิติบัญญัติ บริหาร และตุลาการ ซึ่งให้สิทธิแก่ผู้หญิงเพิ่มมากขึ้น ในประเด็นที่ผู้หญิงไม่ได้มีสิทธิมาแต่เดิม รวมทั้งช่วยในการจัดการเลือกปฏิบัติในบางแง่มุมที่ยังดำรงอยู่ในชีวิตด้านความเป็นพลเมือง การเมือง และสังคมของผู้หญิง ในสถานการณ์เช่นนี้ ควรหรือที่เราจะยังคงยืนยันว่าหญิงหม้ายไม่มีเสรีภาพที่จะเลือกภูมิลำเนาของตนเองหลังจากที่สามีเสียชีวิตไปแล้ว และยังคงคงภูมิลำเนาตามสามีไว้ ไม่ว่าโลกจะเปลี่ยนแปลงไปแล้วแค่ไหนก็ตาม?

อาการของผู้หญิงที่ถูกทุบตี (Battered Woman Syndrome)

คดี ประชาชน กับ เจโนซา

G.R. No. 13591, January 15, 2004

ผู้พิพากษาฟังกานีบัน

ข้อเท็จจริง : แพทมีสามีเป็นคนติดเหล้า เขาเคยทุบตีเธอหลายครั้ง คืนหนึ่ง สามีของแพทกลับมาบ้านในสภาพเมามาย เขาโมโหที่แพทไปเที่ยวตามหาเขาในช่วงหัวค่ำ เขาทำร้ายเธอและพยายามรัดคอ แม้ว่าเธอจะกำลังตั้งครรรภ์ก็ตาม แพทวิ่งหนีเข้าไปอีกห้องหนึ่งเพื่อหลบความคลุ้มคลั่งของสามี ก่อนหน้านั้นในตอนเย็น แพทเก็บข้าวของ ๆ สามีบรรจุลงกระเป๋า เมื่อผู้เป็นสามีเห็นกระเป๋าสีเสื้อผ้าของเขา เขาก็ตรงเข้าทุบตีเธออีก ขณะที่สามีของแพทกำลังกวัดแกว่งใบมีดเต๋ออยู่ตรงหน้าเธอ แพทคว้าได้ท่อเหล็กแล้วตีเขาเข้าที่ท้ายทอย หลังจากนั้น แพทก็ยังสามีของเธอขณะที่เขากำลังนอนหลับโดยใช้ปืนที่เธอหยิบมาจากลิ้นชักในห้อง

แพทถูกดำเนินคดีข้อหาฆาตกรรมสามีตัวเองขณะที่เขากำลังนอนหลับ ศาลชั้นต้นตัดสินประหารชีวิตเธอ ในชั้นอุทธรณ์ แพทยอมรับว่าได้ฆ่าสามีจริง แต่ก็ขอความเมตตาจากศาลให้ยกฟ้องเธอด้วยเหตุผลว่าเธอได้รับผลกระทบจาก “อาการของผู้หญิงที่ถูกทุบตี” (BWS) ซึ่งเป็นองค์ประกอบของการป้องกันตัวเอง

คำตัดสิน : ศาลฎีกาวินิจฉัยว่าคำอุทธรณ์ของแพทมีบางส่วนที่เชื่อถือได้ ศาลยืนยันคำตัดสินเดิมว่าแพทมีความผิดฐานฆาตกรรมคนในครอบครัว แต่ลดโทษให้เธอหลังจากที่ศาลได้รับทราบเกี่ยวกับเหตุการณ์สองเหตุการณ์ที่เป็นเหตุผลสมควรที่จะทำให้เธอได้ลดโทษ ขณะเดียวกันก็ไม่พบว่ามีสถานการณ์แวดล้อมอื่นที่แสดงให้เห็นว่าเธอควรได้รับโทษสูงสุด และเนื่องจากแพทได้ถูกจำคุกมาแล้วเป็นเวลานานกว่าบทลงโทษขั้นต่ำสุด ศาลฎีกาจึงเสนอให้อธิบดีกรมควบคุมความประพฤติหาทางให้แพทได้เข้าสู่กระบวนการทัณฑ์บน

ศาลฎีกาตั้งข้อสงสัยเกี่ยวกับแนวคิดใหม่เรื่อง “อาการของผู้หญิงที่ถูกทุบตี” ในระบบกฎหมายฟิลิปปินส์ กล่าวคือ การที่ผู้หญิงมีอาการของผู้หญิงที่ถูกทุบตี โดยตัวของมันเองไม่ได้ให้สิทธิกับผู้หญิงในการฆ่าสามีหรือคู่ที่ขบถทำร้ายทุบตี “ต้องมีการพิจารณาหลักฐานในบริบทของการป้องกันตนเอง” ศาลระบุว่า “องค์ประกอบสำคัญของการสู้คดีโดยอ้างถึงอาการของผู้หญิงที่ถูกทุบตีก็คือ สภาพจิตใจของผู้หญิงที่ถูกทุบตีในขณะที่เกิดการกระทำผิดขึ้น หญิงนั้นต้องรู้สึกหวาดกลัวจริง ๆ ว่าตนเองกำลังจะถูกผู้ทุบตีทำร้าย และเชื่อโดยสัตย์จริงว่าเธอจำเป็นต้องฆ่าผู้ทุบตีเธอเพื่อรักษาชีวิตตนเองไว้” ในคดีนี้ แพทอธิบายว่าสามีของเธอกำลังจะทำอันตรายเธอและลูกในครรภ์ ศาลฎีกาตอบประเด็นนี้ว่า “การคุกคาม

ที่ผิดกฎหมายคือองค์ประกอบสำคัญที่สุดของการปกป้องตนเอง การคุกคามที่ว่านี้ทำให้ผู้ถูกคุกคามเชื่อว่า จะมีการเข้าจู่โจมทำร้ายอย่างปัจจุบันทันด่วนและเหนือความคาดหมายติดตามมา หรือจะมีการทำอันตรายถึงชีวิตตามมา” ปัญหาในคดีของแพทก็คือระยะห่างของเวลาที่เกิดเหตุการณ์ จากตอนที่สามีของเธอเริ่มคุกคามทำร้ายโดยผิดกฎหมาย จนถึงเวลาที่เธอลงมือฆ่าสามี ศาลเห็นว่าในขณะที่แพทยิงสามีตัวเองนั้น พฤติกรรมการคุกคามโดยผิดกฎหมายหรือภัยอันตรายรุนแรงซึ่งหน้าได้หยุดลงแล้ว “การคุกคามทำร้ายที่ไม่ต่อเนื่อง ไม่สามารถยกมาเป็นเหตุผลสำหรับการป้องกัน” ฉะนั้น การฆ่าสามีตัวเองของแพทจึงไม่ได้เป็นการกระทำที่มีความชอบธรรมโดยสมบูรณ์

อย่างไรก็ตาม ศาลฎีการะบุว่าคำตัดสินนี้ไม่ได้ปฏิเสธความเป็นไปได้ของการป้องกันตนเอง อันเป็นผลจากอาการของผู้หญิงที่ถูกทุบตี ศาลอ้างถึงนิยามของผู้หญิงที่ถูกทุบตีว่าหมายถึง “บุคคลซึ่งตกเป็นเหยื่อซ้ำซากของพฤติกรรมการใช้กำลังทางกายภาพหรือทางจิตใจของผู้ชาย ซึ่งต้องการบังคับให้เธอกระทำตามที่เธอต้องการโดยไม่คำนึงถึงสิทธิของเธอ ผู้หญิงที่ถูกทุบตีนั้นอาจเป็นภรรยา หรือเป็นผู้หญิงที่มีความสัมพันธ์ฉันชู้สาวแบบใดแบบหนึ่งกับผู้ชาย ยิ่งไปกว่านั้น เพื่อที่จะถูกจัดประเภทว่าเป็นผู้หญิงที่ถูกทุบตี วงจรของการคุกคามทำร้ายนั้นต้องเกิดขึ้นมาแล้วอย่างน้อยสองครั้ง ผู้หญิงทั่วไปอาจเคยเผชิญหน้ากับสถานการณ์ความสัมพันธ์ที่เป็นการคุกคามทำร้ายสักครั้งหนึ่ง แต่หากเกิดเหตุขึ้นซ้ำสองแล้ว ผู้หญิงคนนั้นก็ยังคงใช้ชีวิตอยู่กับสถานการณ์แบบเดิม ๆ ก็ถือได้ว่าเป็นหญิงที่ถูกทุบตี”

ศาลฎีกาสรุประเด็นสำคัญที่เกี่ยวกับอาการผู้หญิงถูกทุบตีไว้ ดังนี้

ข้อแรก ต้องมีการพิสูจน์ว่าพฤติกรรมในแต่ละขั้นของวงจรความรุนแรงที่เกิดขึ้นระหว่างผู้ถูกรังแกกับคู่ของเธอนั้นเกิดซ้ำอย่างแบบแผนในเหตุการณ์ความรุนแรงอย่างน้อยสองครั้ง ข้อสอง การทำร้ายอย่างรุนแรงครั้งสุดท้ายก่อนที่ผู้ทำร้ายจะถูกฆ่านั้น ต้องก่อให้เกิดความรู้สึกหวาดกลัวขึ้นในจิตใจของผู้ที่ถูกทำร้ายอย่างแท้จริง และเป็นความกลัวว่าผู้ที่ทุบตีจะทำร้ายเธอซ้ำอีก และผู้ถูกทุบตีเชื่อโดยสัจจริงว่าเธอต้องใช้กำลังเพื่อปกป้องชีวิตตัวเอง ข้อสาม ในเวลาที่เกิดการฆ่าขึ้นนั้น ฝ่ายผู้ถูกฆ่าต้องอยู่ในสภาพเป็นไปได้ที่จะทำอันตรายร้ายแรงต่อผู้ฆ่า ซึ่งไม่จำเป็นต้องเป็นการทำร้ายโดยทันทีหรือมีการทำร้ายเกิดขึ้นจริง ๆ ทั้งนี้ โดยคำนึงประวัติการใช้ความรุนแรงที่ฝ่ายแรกกระทำต่อฝ่ายหลัง เมื่อมีองค์ประกอบครบทั้งสามข้อ จึงจะถือได้ว่าการฆ่าที่เกิดขึ้นนั้นเข้าข่ายเป็นการฆ่าเพื่อป้องกันตนเอง

น่าเสียดายที่ในคดีนี้ ศาลฎีกาพบว่าไม่มีการระบุถึงองค์ประกอบทั้งสามอย่างนี้ในคำฟ้องคดี

การทดสอบดีเอ็นเอ

คดี ประชาชน กับ อัลบา

G.R. No. 148220, June 15, 2005

ผู้พิพากษาคาร์ปิโอ

ข้อเท็จจริง : จอนอายุ 13 ปี เมื่อแม่ทำหน้าที่เป็นตัวแทนของเขาในการยื่นคำร้องเพื่อให้มีการรับรองบุตร รวมทั้งเรียกร้องค่าเลี้ยงดูและค่าชดเชยความเสียหายจากอัลบา อัลบาไม่ยอมรับว่าเขาเป็นพ่อของจอน เขาอ้างว่าเขาไม่เคยมีความสัมพันธ์ทางกายใด ๆ กับแม่ของจอน จอนจึงยื่นคำร้องให้อัลบาตรวจดีเอ็นเอ เพื่อพิสูจน์ความเป็นพ่อ อัลบาปฏิเสธ เขาอ้างว่าการตรวจดีเอ็นเอยังไม่ได้รับการยอมรับในศาล ชำระกระบวนการดังกล่าวจะละเมิดสิทธิของเขาที่จะไม่ให้การที่เป็นปฏิปักษ์ต่อตนเอง ศาลชั้นต้นรับรองคำร้องของจอน เรื่องการตรวจดีเอ็นเอเพื่อพิสูจน์ความเป็นพ่อ โดยศาลอุทธรณ์ก็ยืนตามคำวินิจฉัยของศาลชั้นต้นด้วยเช่นกัน

คำตัดสิน : ศาลฎีกายืนตามคำตัดสินของศาลอุทธรณ์ที่ให้ตรวจดีเอ็นเอ ศาลอธิบายว่ากระบวนการนี้ไม่ได้มีวัตถุประสงค์เพียงเพื่อพิสูจน์ความเป็นพ่อ แต่ยังเชื่อมโยงกับความสัมพันธ์ทางกฎหมายที่สืบเนื่องกับความเป็นพ่อ เช่น ความเป็นพลเมือง ค่าเลี้ยงดู หรือมรดก ภาระในการพิสูจน์ความเป็นพ่อยุ่กับฝ่ายที่กล่าวหาว่าบุคคลหนึ่งบุคคลใดเป็นพ่อในทางชีววิทยาของเด็ก ทั้งนี้ การพิสูจน์ความเป็นพ่อแบบดั้งเดิมนั้นมีแง่มุมในเชิงกระบวนการที่สำคัญ 4 ด้าน ได้แก่

(1) เป็นกรณีที่มีเหตุให้เชื่อได้บุคคลใดบุคคลหนึ่งเป็นพ่อ

(2) มีการลู่คืบเพื่อยืนยันความสัมพันธ์

(3) มีความเชื่อในเรื่องความชอบธรรม และ

(4) พ่อกับลูกมีลักษณะทางกายภาพคล้ายคลึงกัน ศาลชั้นต้นเห็นว่าคดีนี้มีองค์ประกอบสามจากสี่ด้านข้างต้น กล่าวคือ แม่ของจอนยื่นคำร้องเพราะมีเหตุให้เชื่อได้ว่าอัลบาเป็นพ่อของจอน เธอแสดงหลักฐานประกอบคำร้องในรูปของจดหมายและภาพถ่าย แม้อัลบาจะยืนยันกรานว่าจอนเป็นลูกของแม่ที่เกิดกับผู้ชายอีกคนหนึ่ง แต่แม่ของจอนก็เอาภาพถ่ายของอัลบาและจอนมาเทียบเคียงกันเพื่อให้เห็นความละม้ายคล้ายคลึงระหว่างคนทั้งสอง

ในเรื่องของการยอมรับผลการวิเคราะห์ดีเอ็นเอเป็นหลักฐานในพิพาทคดีนั้น ศาลฎีกาอ้างคดีประชาชน กับ วาลเลโฮ (G.R. No. 144656, May 9, 2002) ซึ่งพูดถึงคุณค่าความถูกต้องของหลักฐานดีเอ็นเอ และรับรองการใช้ผลการวิเคราะห์ดีเอ็นเอเป็นหลักฐาน ศาลฎีกายังตั้งข้อสังเกตด้วยว่า ข้อถกเถียงเรื่องดีเอ็นเอนั้นได้มีพัฒนาการเปลี่ยนแปลงไปแล้ว จากเดิมที่เคยพูดถึง “การให้การยอมรับอย่างเป็นทางการ” สำหรับการทดสอบดีเอ็นเอ มาสู่เรื่องขั้นตอนที่พึงปฏิบัติในการตรวจวิเคราะห์ดีเอ็นเอ ศาลฎีการะบุว่า

ในการยืนยันคุณค่าความถูกต้องของหลักฐานดีเอ็นเอ ศาลควรพิจารณาถึง ... กระบวนการเก็บตัวอย่าง วิธีการจัดการกับตัวอย่างที่เก็บมา ความเป็นไปได้ที่จะมีการปนเปื้อนของตัวอย่าง ขั้นตอนวิธีการในการวิเคราะห์ตัวอย่าง ว่ามีมาตรฐานที่เหมาะสมและมีการปฏิบัติตามขั้นตอนการทดสอบอย่างครบถ้วนหรือไม่ รวมทั้งคุณภาพของนักวิเคราะห์ที่มีหน้าที่ในการทำการทดสอบ

ศาลฎีกายังอธิบายด้วยว่า ถึงแม้กฎหมายเรื่องการยอมรับหลักฐานต่าง ๆ ของศาลจะค่อนข้างเปิดกว้าง แต่ศาลชั้นต้นก็ควรใช้ความระมัดระวังในการยอมรับหลักฐานที่ได้จากการวิเคราะห์ดีเอ็นเอ เพราะ “ล้าพังกการที่ข้อมูลดีเอ็นเอของเด็กตรงกับของผู้ที่ถูกระบุว่า เป็นพ่อ นั้น ยังไม่เพียงพอ” หมายความว่า ต่อให้การทดสอบดีเอ็นเอของทั้งสองฝ่ายให้ผลตรงกันสูงถึง 99.99 เปอร์เซ็นต์ แต่ผลที่ว่ามันก็ยังเป็นเพียงข้อสรุปเบื้องต้นที่อาจถูกโต้แย้งได้ ศาลชั้นต้นก็ต้องควบคุมให้การพิสูจน์ดีเอ็นเอเป็นไปตามมาตรฐานต่าง ๆ ที่ระบุไว้ในคดีวาลเลโฮ ศาลเห็นว่าผลการทดสอบดีเอ็นเอจะเป็นคำตอบสุดท้ายได้ก็เฉพาะกรณีที่ผลปรากฏออกมาว่าบุคคลไม่ได้เป็นพ่อลูกกัน แต่ไม่ใช่คำตอบสุดท้ายเมื่อผลปรากฏออกมาว่าบุคคลมีโอกาที่จะเป็นพ่อลูกกัน

สำหรับข้อโต้แย้งของอัลบาเรื่องสิทธิที่จะไม่ให้เป็นปฏิบัติกับตนเองนั้น ศาลฎีกาย้ำว่า สิทธิตามรัฐธรรมนูญที่ถูกอ้างถึงนั้น ใช้ได้เฉพาะในส่วนที่เป็นคำพูดให้การ กล่าวคือ “สิทธิที่จะไม่ให้การ เป็นปฏิบัติกับตนเองนั้น เป็นไปเพื่อป้องกันไม่ให้มีการใช้กำลังหรือใช้อำนาจข่มขู่เพื่อบีบให้ผู้ถูกกล่าวหา ต้องพูดบางสิ่งบางอย่าง (หลักฐานที่เป็นคำให้การ) แต่ไม่ใช่เพื่อกันไม่ให้มีการใช้หลักฐานที่ได้จากร่างกายของเขา ...”

การใช้ภาษาเหยียดเพศและคำหยาบ

คดี ฮาดาบ กับ ลี

G.R. No. 1665, June 29, 1982

ผู้พิพากษาคอนเซปชัน จูเนียร์

ข้อเท็จจริง : ผู้พิพากษาลีเป็นผู้พิพากษาประจำศาลแขวงชั้นต้น เขาถูกกล่าวหาทางปกครองว่าไม่ซื่อสัตย์ และมีความประพฤติไม่เหมาะสมกับตำแหน่งผู้พิพากษา มีความลำเอียงในการตัดสินคดี ใช้ชักโทษและผู้ต้องขังให้ทำงานส่วนตัว ใช้ที่พักของตนเป็นที่ทำการศาลแขวง พูดคำหยาบและพูดลามกเป็นประจำ และตั้งใจไม่ยอมรับพิธีการพหุชาติ ในส่วนของข้อกล่าวหาเรื่องการใช้คำหยาบในศาลนั้น ผู้ร้องระบุว่าผู้พิพากษาลีได้เอ่ยข้อความที่ไม่เหมาะสม ในการแถลงคำตัดสินคดีชั้นต้นคดีหนึ่ง เขายังเคยให้คำแนะนำเรื่องเพศกับคู่สมรสใหม่ในศาล เขากล่าวในพิธีสมรสครั้งหนึ่งว่า “คุณผู้หญิง คุณควรตอบสนองความต้องการทางเพศของสามี ไม่อย่างนั้นสามีก็ต้องไปหาผู้หญิงคนอื่น เพราะสามีรายนี้เป็นคนบ้าเซ็กซ์ ส่วนคุณผู้ชาย คุณควรเอาใจภรรยาให้สม่ำเสมอ ไม่อย่างนั้นภรรยาของคุณก็จะไปหาผู้ชายคนอื่นด้วยเหมือนกัน”

ในคำชี้แจงเพื่อสู้ข้อกล่าวหาเหล่านั้น ผู้พิพากษาลีอธิบายว่าในคดีชั้นต้นนั้น เขาเพียงแต่แปลคำวินิจฉัยยกฟ้องเป็นภาษาบิโคลาโน (เพราะผู้ถูกกล่าวหาไม่เข้าใจภาษาอังกฤษ) ซึ่งต้องใช้ถ้อยคำเกี่ยวกับการร่วมประเวณีอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เขาให้การว่าเขาไม่ได้แปลข้อความเหล่านี้ด้วยคำหยาบดังที่ผู้ร้องกล่าวหา เขายังปฏิเสธข้อกล่าวหาที่ว่าเขาชอบพูดถ้อยคำลามกในการประกอบพิธีสมรส เขายอมรับว่าเขามักพูดให้ความรู้เรื่องเพศแก่คู่สมรสใหม่ทุกครั้งที่ต้องประกอบพิธีสมรส โดยเฉพาะการข้อมูลที่ว่าการทำงานเป็นวิธีวางแผนครอบครัวแบบหนึ่ง ซึ่งไม่กระทบต่อความต้องการทางเพศและการปฏิบัติกิจของสามี เขามักกล่าวเตือนคู่บ่าวสาวเกี่ยวกับสาเหตุให้ชีวิตคู่ล้มเหลว ซึ่งก็คือการปรับตัวทางเพศเข้าหากันไม่ได้

คำตัดสิน : ศาลฎีกาพิจารณาคำให้การของผู้พิพากษาลีแล้วเห็นว่าไม่มีน้ำหนัก ดังนั้น ศาลจึงวินิจฉัยปลดผู้พิพากษาลี คำวิจารณ์นอกบัลลังก์ในคดีชั้นต้นและการให้คำแนะนำเรื่องเพศแก่คู่บ่าวสาวนั้นไม่ใช่หน้าที่ของผู้พิพากษา แม้แต่ในสมัยเราก็คงไม่ได้ยินภาษาชั้นต่ำแบบนั้น เมื่อผู้พิพากษาคณใดคนหนึ่งใช้ถ้อยคำเช่นที่ว่านี้ ย่อมส่งผลให้ความเคารพที่ประชาชนมีต่อระบบศาลทั้งหมดลดน้อยถอยลง จนถึงระดับที่พวกเขาเริ่มตั้งคำถามกับมาตรฐานทางศีลธรรมของผู้พิพากษาและความสามารถในการตัดสินคดีอย่างยุติธรรม หลักปฏิบัติว่าด้วยจริยธรรมของผู้พิพากษา โดยเฉพาะข้อ 3 ระบุว่า “ข้อ 3. ให้หลีกเลี่ยงพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม ความประพฤติอย่างเป็นทางการของผู้พิพากษาต้องปลอดจากพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม ทั้งปวง และความประพฤติส่วนตัวของผู้พิพากษา ไม่เฉพาะเวลาที่อยู่นบนบัลลังก์หรือระหว่างการพิจารณาคดี แต่รวมถึงชีวิตประจำวันของเขาด้วย ก็ต้องไม่เป็นเหตุให้เกิดความเสื่อมเสีย”

อภิธานศัพท์

การเลือกปฏิบัติ (discrimination) – “การเลือกปฏิบัติต่อสตรี” หมายถึง การแบ่งแยก การกีดกัน หรือ การจำกัดใด ๆ เพราะเหตุแห่งเพศ ซึ่งมีผลหรือความมุ่งประสงค์ที่จะทำลายหรือทำให้เสื่อมเสีย ซึ่งการยอมรับ การได้รับประโยชน์ หรือได้ใช้สิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นพื้นฐานด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ความเป็นพลเมือง หรือด้านอื่น ๆ ของสตรี ตามหลักความเสมอภาค ของบุรุษและสตรี ไม่ว่าสตรีนั้นจะมีสถานภาพสมรสหรือไม่⁹¹

การเสริมสร้างอำนาจ (empowerment) – เกี่ยวข้องกับอำนาจและการเปลี่ยนแปลงการจัดสรรอำนาจที่ไม่เท่าเทียมในสังคม ซึ่งได้แก่การกระจายสิทธิ ทรัพยากร โอกาส และความรับผิดชอบของปัจเจกบุคคลและกลุ่มทางสังคมที่มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันในสังคมหนึ่ง ๆ การเสริมสร้างอำนาจมีเป้าหมายเพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงในระดับปัจเจกและระดับสังคมเพื่อให้ได้มาซึ่งความเสมอภาค (ภายใต้กฎหมาย) และความเป็นธรรม (โอกาสการเข้าถึงมิติต่าง ๆ ของอำนาจอย่างเท่าเทียม) ระหว่างบุคคลและกลุ่มทางสังคม

สตรีนิยม (feminism) – มุมมองเพื่อความเข้าใจการมีส่วนร่วมของตนเองในสภาพความเป็นจริงทางสังคม ที่ถูกประกอบสร้างขึ้น ทั้งในพื้นที่การเมืองและส่วนตัว ในทางสังคมและวิธีคิดจิตใจ โดยเป็นมุมมองจากชายขอบ สตรีนิยมตั้งคำถามกับสิ่งที่เป็นรากฐานของกระบวนการขัดเกลากฎทางสังคม และการรับรู้ความจริง⁹¹

เพศภาวะ (gender) – หมายถึงบทบาท ความสัมพันธ์ ลักษณะส่วนบุคคล ทัศนคติ พฤติกรรม คุณค่า อำนาจ เชิงสัมพันธ์ และอิทธิพลอันหลากหลายซึ่งเป็นผลจากการประกอบสร้างทางสังคม และเป็นสิ่งที่สังคมกำหนดให้กับเพศหญิงและเพศชายแตกต่างกัน ในขณะที่เพศในทางชีววิทยา (biological sex) ถูกกำหนดโดยลักษณะทางพันธุกรรมและกายวิภาค แต่เพศภาวะเป็นอัตลักษณ์ที่พัฒนาขึ้นจากการเรียนรู้และสามารถเปลี่ยนแปลงได้ และยังมีความแตกต่างหลากหลายทั้งในวัฒนธรรมเดียวกันและต่างวัฒนธรรม เพศภาวะเป็นลักษณะเชิงสัมพันธ์ ไม่ใช่เรื่องของผู้หญิงหรือผู้ชาย เพศใดเพศหนึ่งต่างหากจากกัน แต่ให้ความสนใจกับความสัมพันธ์ระหว่างเพศ⁹¹

ความเสมอภาคทางเพศ หรือ ความเสมอภาคด้านเพศภาวะ (gender equality) – หมายถึงแนวคิดที่ว่ามนุษย์ทุกคน ทั้งชายและหญิง มีเสรีภาพที่จะพัฒนาความสามารถส่วนบุคคลและตัดสินใจได้โดยปราศจากข้อจำกัดที่เป็นผลจากภาพแบบเหมารวม บทบาทตามเพศภาวะที่ตายตัว หรืออคติ⁹¹

ความเป็นธรรมทางเพศ หรือ ความเป็นธรรมด้านเพศภาวะ (gender equity) – เกี่ยวข้องกับแนวคิดเรื่องความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (distributive justice) ตามแนวคิดนี้ ความเป็นธรรมทางเพศเกิดขึ้นเมื่อเงื่อนไขทางสังคมได้รับการปรับปรุงแก้ไข เพื่อเอื้อให้มีการเข้าถึงและควบคุมทรัพยากรสำหรับชายและหญิงอย่างเป็นธรรม⁹¹

การวิเคราะห์ด้านเพศภาวะ (gender analysis) – เป็นวิธีการมองอย่างเป็นระบบถึงผลกระทบที่แตกต่างกันสำหรับผู้หญิงและชาย อันเป็นผลจากการพัฒนา นโยบาย โครงการ และกฎหมาย สิ่งสำคัญที่สุดคือการวิเคราะห์แนวนี้นี้ต้องอาศัยการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับกลุ่มประชากรที่เกี่ยวข้อง โดยเป็นข้อมูลแบบแยกเพศและสารสนเทศที่มีความละเอียดอ่อนต่อประเด็นเพศภาวะ การวิเคราะห์ด้านเพศภาวะอาจรวมถึงการตรวจสอบวิธีการต่าง ๆ ซึ่งผู้หญิงและผู้ชาย ในฐานะผู้กระทำการทางสังคมดำเนินยุทธศาสตร์เพื่อเปลี่ยนแปลงบทบาท ความสัมพันธ์ และกระบวนการตามที่ดินตนเองและผู้อื่นต้องการ⁹¹

เพศภาวะและการพัฒนา (gender and development) – ให้ความสนใจกับเรื่องพลังทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรม ที่กำหนดว่าชายและหญิงจะมีส่วนร่วม ได้รับประโยชน์ และควบคุมทรัพยากรและกิจกรรมของโครงการในลักษณะที่แตกต่างกันอย่างไร แนวคิดนี้เปลี่ยนจากการเน้นที่ผู้หญิงในฐานะเป็นกลุ่มประชากรเฉพาะ มาสู่การมองถึงความสัมพันธ์ระหว่างผู้หญิงและผู้ชายตามที่สังคมกำหนด

การทำให้เพศภาวะเป็นประเด็นกระแสหลัก (gender mainstreaming) – คือกระบวนการที่มุ่งประเมินเนื้อหาของกิจกรรมตามที่มีการวางแผน ซึ่งรวมถึงการออกกฎหมาย นโยบาย หรือโครงการต่าง ๆ ในทุกระดับ ที่มีต่อผู้หญิงและผู้ชาย และเป็นยุทธศาสตร์ในการทำให้ประสบการณ์และประเด็นความห่วงใยของทั้งผู้หญิงและผู้ชาย ได้รับการพิจารณาในฐานะที่เป็นมิติหนึ่งของการออกแบบการลงมือปฏิบัติ การติดตามตรวจสอบ และการประเมินผลนโยบายและโครงการทั้งในด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคม เพื่อที่ความไม่เท่าเทียมระหว่างชายและหญิงจะลดน้อยลงและหมดไปในที่สุด⁹¹

ภาพเหมารวมด้านเพศภาวะ (gender stereotypes) – เป็นสิ่งที่ตัดสินบทบาทตามเพศและบ่งชี้ว่ามาตรฐานสำหรับบทบาทของคนแต่ละเพศควรเป็นเช่นไร กล่าวคือ ชายต้องมีความเป็นชายและหญิงต้องมีความเป็นหญิง ทั้งนี้โดยเป็นไปตามแบบแผนทางประเพณี

ความรุนแรงบนฐานเพศภาวะ (gender-based violence หรือ GBV) – หมายถึงความรุนแรงที่พุ่งเป้าไปที่ผู้หญิงหรือผู้ชาย เด็กหญิงหรือเด็กชาย ด้วยเหตุว่าบุคคลนั้น ๆ มีเพศภาวะหรือเพศวิถีแบบใดแบบหนึ่ง ความรุนแรงบนฐานเพศภาวะนี้รวมถึงความรุนแรงทางเพศ (sexual violence) แต่ไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะความรุนแรงประเภทนี้ และความรุนแรงทางเพศที่ว่ามันมักถูกใช้เป็นเครื่องมือในการข่มขู่ให้หวาดกลัวและเพื่อการกระทำทารุณในสถานการณ์ที่มีความขัดแย้งทางอาวุธด้วย⁹¹

ความเป็นธรรมด้านเพศภาวะ (gender justice) – หมายถึง “การคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิความเป็นพลเมือง สิทธิทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคม บนฐานของความเสมอภาคทางเพศ ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยมุมมองเรื่องเพศภาวะในการพิจารณาเรื่องสิทธิ รวมทั้งการประเมินโอกาสและอุปสรรคของผู้หญิง ผู้ชาย เด็กหญิง และเด็กชายในการเข้าถึงและใช้สิทธิเหล่านี้ และต้องปรับใช้ยุทธวิธีในการคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิเหล่านี้อย่างมีความละเอียดอ่อนต่อประเด็นเพศภาวะ⁹¹

สิทธิด้านการเจริญพันธุ์ (reproductive rights) – ตั้งอยู่บนฐานการยอมรับสิทธิขั้นพื้นฐานของกลุ่มสตรี และของคนแต่ละคน ในการตัดสินใจอย่างเป็นอิสระและมีความรับผิดชอบ ในเรื่องจำนวน ระยะเวลา และความถี่ห่างของการมีบุตร ทั้งนี้โดยมีข้อมูลและวิธีการสำหรับการตัดสินใจในลักษณะที่กล่าวมา รวมทั้งมีสิทธิเข้าถึงสุขภาวะทางเพศและการเจริญพันธุ์ตามมาตรฐานสูงสุดที่พึงเป็น สิทธิด้านการเจริญพันธุ์ยังรวมถึงสิทธิของคนทุกคนในการตัดสินใจเกี่ยวกับสถานะการเจริญพันธุ์ของตนเอง โดยปราศจากการถูกเลือกปฏิบัติ การบังคับ และความรุนแรง⁹¹

เพศ หรือ เพศสรีระ (sex) – ลักษณะทางชีวภาพซึ่งใช้อ้างอิงในการจำแนกมนุษย์ออกเป็นเพศหญิงหรือเพศชาย ลักษณะทางชีวภาพของหญิงและชายนี้ไม่ได้แตกต่างกันโดยเด็ดขาด เพราะเราอาจพบบุคคลที่มีทั้งสองเพศในคนเดียวกันได้ อย่างไรก็ตาม ลักษณะทางชีวภาพดังกล่าวมักถูกใช้เพื่อแบ่งแยกมนุษย์ออกเป็นเพศชายและเพศหญิง

การเหยียดเพศ (sexism) – หมายถึงทัศนคติ การกระทำ หรือโครงสร้างเชิงสถาบันใด ๆ ซึ่งมีการจัดวางอย่างเป็นระบบ ให้บุคคลบางคนหรือกลุ่มบุคคลบางกลุ่มจำต้องอยู่ในสถานะที่ด้อยกว่า โดยเหตุที่ว่าบุคคลหรือกลุ่มบุคคลนั้นเป็นบุคคลเพศใดเพศหนึ่ง⁹¹

การคุกคามทางเพศ (sexual harassment) – ในช่วงยี่สิบปีที่ผ่านมา กฎหมายห้ามการคุกคามทางเพศ ในสถานที่ทำงานได้กำหนดให้การคุกคามทางเพศหมายถึงการกระทำที่มีลักษณะบางอย่างหรือทุกอย่างต่อไปนี้

- การกระทำทั้งโดยใช้วาจาหรือไม่ใช้วาจา ทางร่างกาย หรือทางสายตาที่เกี่ยวกับเรื่องเพศ หรือส่อไปในทางเพศ ซึ่งไม่เป็นที่พึงประสงค์ของผู้ตกเป็นเป้าของการกระทำนั้น
- การยอมรับหรือปฏิเสธการกระทำดังกล่าวข้างต้น จะส่งผลกระทบต่อสถานภาพการจ้างงานของบุคคล
- เป็นการกระทำที่เกิดขึ้นด้วยวัตถุประสงค์ที่จะละเมิดศักดิ์ศรีของบุคคล
- เป็นการกระทำที่รบกวนความสามารถในการปฏิบัติงานของบุคคลโดยไม่มีเหตุผลอันควร
- เป็นการกระทำที่ก่อให้เกิดสภาพแวดล้อมในการทำงานที่มีลักษณะของการข่มขู่ ความไม่เป็นมิตร การลดทอนคุณค่า การดูหมิ่นดูแคลน หรือการคุกคาม
- เป็นการกระทำที่เป็นการละเมิดต่ออำนาจในการปกครอง

การกระทำต่อไปนี้เป็นตัวอย่างของพฤติกรรมซึ่งในบางสถานการณ์อาจถือว่าเป็นการคุกคามทางเพศ ได้แก่ การแสดงความต้องการหรือยื่นข้อเสนอนิเวศในเรื่องเพศ การถามคำถามหรือให้ความเห็นเกี่ยวกับรูปร่างหน้าตาหรือชีวิตทางเพศในลักษณะที่เป็นการคุกคามหรือสร้างความไม่พอใจให้กับผู้อื่น การให้ความเห็นไปในเชิงลามกอนาจาร เรื่องตลกหรือคำพูดดูถูกดูหมิ่นที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเพศ การไล่โลมด้วยสายตา การนำวัตถุซึ่งมีลักษณะยั่วยุอารมณ์เพศมาเปิดเผยหรือแสดง เพื่อทำให้ผู้พบเห็นเกิดความอับอายหรือรู้สึกต่ำกว่าตนเอง กำลังถูกข่มขู่คุกคาม การล้มผัสร่างกายผู้อื่นอย่างไม่เหมาะสม การหยิก การต้อนหน้าต้อนหลัง การทำร้ายทางเพศ และการข่มขืน⁹¹

ภาพเหมารวม (stereotypes) – ภาพพจน์หรือความคิดบางอย่างที่ผู้คนในสังคมมีต่อคนบางกลุ่ม โดยปราศจากการตรวจสอบว่าถูกต้องหรือสอดคล้องกับความเป็นจริงหรือไม่

ผลประโยชน์เชิงยุทธศาสตร์ด้านเพศภาวะ (strategic gender interests หรือ SGIs) – คือสิ่งที่ผู้หญิงระบุว่าเป็นผลพวงจากสถานะทางสังคมที่ด้อยกว่าของตน ผลประโยชน์เชิงยุทธศาสตร์ด้านเพศภาวะมักถูกกำหนดขึ้นเพื่อท้าทายการแบ่งงาน อำนาจ และการควบคุมบนฐานเรื่องเพศภาวะ ตลอดจนบรรทัดฐานและบทบาทต่าง ๆ ที่ถูกกำหนดตามแบบแผนประเพณี ผลประโยชน์เชิงยุทธศาสตร์ด้านเพศภาวะมีความแตกต่างกันไปตามบริบทเฉพาะ และอาจรวมถึงสิทธิตามกฎหมาย การขจัดความรุนแรงในครอบครัว ค่าแรงที่เท่าเทียม และอำนาจของผู้หญิงในการควบคุมร่างกายของตนเอง เป็นต้น⁹¹

ความรุนแรงต่อผู้หญิง (violence against women) – การกระทำใด ๆ ก็ตามที่เป็นความรุนแรงบนฐานเพศภาวะ ซึ่งมีผลหรือมีแนวโน้มที่จะส่งผลให้เกิดอันตรายหรือความเจ็บปวดทางร่างกาย เพศหรือจิตใจกับผู้หญิง รวมทั้งการข่มขู่ว่าจะกระทำการดังกล่าว การบังคับ หรือการกักขังหน่วงเหนี่ยวตามอำเภอใจ ไม่ว่าจะเกิดขึ้นในพื้นที่สาธารณะหรือในชีวิตส่วนตัวก็ตาม⁹¹

ประสบการณ์บทเรียนจากการดำเนินกิจกรรม ศาลยุติธรรมกับ การส่งเสริมความเสมอภาคทางเพศ โดย สุนทรียา เหมือนพะวงศ์ *

บทนำ

การจัดทำโครงการ “ศาลยุติธรรมกับการส่งเสริมความเสมอภาคทางเพศ” ของสถาบันวิจัยรพีพัฒนศักดิ์ สำนักงานศาลยุติธรรม ที่ได้รับกับองค์กร UNIFEM คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่และมูลนิธิธีรนาถ กาญจนอักษร รวมทั้งองค์กรผู้หญิงอื่นๆ ในช่วงหลายปีที่ผ่านมา ส่งผลให้ผู้จัดงานเอง รวมทั้งผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้รับความรู้ความเข้าใจในเรื่องความเป็นธรรมที่เกี่ยวข้องกับความแตกต่างทางเพศของหญิงและชายมากขึ้น ผู้เขียนจึงขอประมวลสิ่งที่ตนเองได้มีโอกาสเรียนรู้ผ่านการจัดทำและการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ออกมาเป็นบทความนี้ เพื่อสรุปสาระของกิจกรรมเก็บไว้เป็นหลักฐาน โดยหวังว่าจะเป็นประโยชน์แก่ผู้อ่านบ้าง ไม่มากก็น้อย

ความหมายที่เข้าใจยากเกี่ยวกับเรื่องความเสมอภาคทางเพศ (Gender Equality) และความเป็นธรรมทางเพศ (Gender Justice)

เป้าหมายของการจัดทำโครงการ “ศาลยุติธรรมกับการส่งเสริมความเสมอภาคทางเพศ” ของสถาบันวิจัยรพีพัฒนศักดิ์ สำนักงานศาลยุติธรรม คือการพัฒนาการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้หญิง ทั้งนี้ เพื่อให้สอดคล้องกับเป้าหมายที่ผู้บริหารระดับสูงของศาลยุติธรรมได้วางไว้เสมอ นั่นคือ การให้ความเป็นธรรมแก่ประชาชนทุกคน (Justice for All) ซึ่งครึ่งหนึ่งของประชาชนไทย คือผู้หญิงนั่นเอง

*ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลประจำสำนักประธานศาลฎีกา ปฏิบัติหน้าที่ในสถาบันวิจัยรพีพัฒนศักดิ์ สำนักงานศาลยุติธรรม.

รศ.ดร.ชลิตาภรณ์ ส่งสัมพันธ์ อาจารย์ประจำจากคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ วิทยากรคนสำคัญในกิจกรรมของเราหลายครั้งได้อธิบายให้เห็นว่า เรื่องความเท่าเทียมกันทางเพศกับเรื่องมุมมองในทางเพศไม่ถึงกับเป็นเรื่องเดียวกันเสียทีเดียว นักสตรีนิยม (Feminist) อาจไม่ใช่นักกิจกรรม (activist) เรียกร้องสิทธิของผู้หญิงโดยตรง หากแต่เรียกร้องให้ทุกฝ่ายเข้าใจชีวิตและมุมมองของผู้หญิงที่มีสภาพทางธรรมชาติ มีวิถีทาง มีแนวคิด มีแนวทางปฏิบัติ ที่อาจจะแตกต่างออกไปจากบุรุษ **รศ.ดร.ฉลาดชาयरมิตานนท์ จากคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่** ก็ยังได้พยายามอธิบายพัฒนาการทางความคิดทางสังคมศาสตร์ให้พวกเราได้เรียนรู้ว่า ในทางวิชาการปัจจุบัน ถือว่าความจริงในยุค Post Modern อาจมีได้หลายแบบและความจริงในโลกของผู้หญิงก็อาจจะมีความแตกต่างจากความจริงในมุมมองของผู้ชายก็ได้ ดังนั้น แนวคิดสตรีนิยมจึงไม่ใช่เรื่องการขอให้คุ้มครองสิทธิผู้หญิงกันอย่างเป็นพิเศษ แต่เป็นเรื่องการเรียกร้องให้เข้าใจมุมมองผู้หญิงที่มีความแตกต่าง ซึ่งถ้าหากข้อเรียกร้องของนักสตรีนิยมเป็นผล บุคคลย่อมจะเข้าใจได้ถึงความต้องการ และความเป็นจริง (Need and Reality) ของผู้หญิงโดยปริยาย และย่อมมีวิธีที่ดีในการจัดการเกี่ยวกับเรื่องความเป็นธรรมที่เกี่ยวข้องกับผู้หญิงต่อไป ดังนั้น **หลักการพื้นฐานในเรื่องกระบวนการยุติธรรมที่เกี่ยวข้องกับผู้หญิงจึงไม่ได้นำหลักการ Parens Patriae ที่ให้รัฐเข้ามาคุ้มครองดูแลมาใช้แบบกระบวนการยุติธรรมด้านเด็กและเยาวชน หากแต่ใช้หลักการเคารพสิทธิในการกำหนดเจตจำนงของผู้หญิงเป็นสำคัญ**

อย่างไรก็ตาม ความยากเกี่ยวกับเรื่องนี้ยังมีอยู่อีกต่อไป เพราะแนวคิดสตรีนิยม (Feminism) มิได้มีมุมมองเดียว ซึ่งหมายความว่ากระทั่งในระหว่างวิถีแห่งการมองจากมุมมองผู้หญิงนั่นเอง ก็อาจจะมีได้หลายแนวทาง ซึ่งหากพื้นฐานในการมองของสำนักต่างๆ มิไม่เหมือนกัน มุมมองในการวิเคราะห์ปัญหาต่างๆ ก็มีความแตกต่างกัน ตัวอย่างเช่นในขณะที่นักสตรีนิยมกลุ่มหนึ่งมองว่าการขายบริการทางเพศของผู้หญิงบริการเป็นสิทธิเสรีภาพของผู้หญิง มุมมองของนักสตรีนิยมอีกกลุ่มเห็นว่าเป็นเรื่องที่สังคมต้องเข้าไปช่วยเหลือ ในขณะที่ บางสำนักอาจมองว่าเป็นเรื่องที่ไม่ควรกระทำและถือเป็นเรื่องผิดศีลธรรมและกฎหมาย สำนักคิดของนักสตรีนิยมที่แตกต่างกัน ทำให้คุณค่าต่างๆ ในทางกฎหมายก็มีความแตกต่างกันไปด้วย ซึ่งไม่ใช่เรื่องง่ายแก่การทำความเข้าใจ

บุคคลใดบ้างเป็นผู้ที่เข้าใจเรื่องความเป็นธรรมทางเพศ?

ในการสัมมนาทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสิทธิผู้หญิงบ่อยครั้ง มักมีข้อเสนอให้มีการเพิ่มจำนวนบุคลากรผู้หญิงเข้าไปในกระบวนการยุติธรรมให้มากขึ้น เช่น มีข้อเสนอให้เพิ่มจำนวนพนักงานสอบสวนหญิง หรือข้อเสนอ ให้เพิ่มจำนวนผู้พิพากษาและพนักงานอัยการที่เป็นผู้หญิง รวมทั้งข้อเสนอให้มีผู้หญิงในสภานิติบัญญัติให้มากขึ้น ทำให้เกิดคำถามว่าผู้หญิงสามารถเข้าใจเรื่องความเป็นธรรมทางเพศ (Gender Justice) ได้มากกว่าผู้ชายใช่หรือไม่ **รศ.วิระดา สมสวัสดิ์ จากศูนย์สตรีศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่และ รศ.ดร.กฤตยา อาชวนิจกุล จากสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล** วิทยากรประจำของเรา น่าจะตอบเป็นเสียงเดียวกันว่าไม่ใช่

ในวิชาสตรีศึกษานั้น เพศหรือเพศสภาพ (Sex) หมายถึงตัวแสดงสภาพธรรมชาติที่เราเกิดมามีเพศอย่างไร ในขณะที่เพศภาวะ (Gender) เป็นตัวแสดงมุมมองสถานะของเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเพศ ซึ่งในส่วนหลังนี้เกี่ยวข้องกับค่านิยม ความเชื่อ ลัทธิ ประเพณี ที่พัฒนามาอย่างแตกต่างกัน เพศอาจมีความหมายแบบเป็นกลาง เช่น ผู้หญิงอาจมีสิริระที่บอบบางกว่าผู้ชาย ในขณะที่เพศภาวะอาจมีการใส่คุณค่าทั้งในเชิงบวกและเชิงลบเข้าไป เช่น ผู้หญิงต้องพึ่งพิงผู้ชาย เป็นช้างเท้าหลัง ขาดความเป็นผู้นำ ซึ่งหลายเรื่องอาจไม่ใช่ความเป็นจริง

ความเป็นธรรมทางเพศ (Gender Justice) จึงเป็นเรื่องมุมมองเรื่องเพศภาวะที่สัมพันธ์กับเรื่องข้อขัดแย้งทางผลประโยชน์บางอย่าง ซึ่งอาจจะเป็นข้อขัดแย้งส่วนบุคคลของคนใดคนหนึ่ง หรือเป็นข้อขัดแย้งในเชิงนโยบายของกลุ่มบุคคลก็ได้ ตัวอย่างเช่นกฎหมายว่าด้วยการหย่าร้าง หากเชื่อว่าผู้หญิงเป็นสมบัติของผู้ชาย สิทธิในการหย่าหรือในการแบ่งสินสมรส คงจะโน้มเอียงไปในทางให้ผู้ชายมีอำนาจเหนือกว่า แต่หากถือว่าผู้หญิงและผู้ชายแม้จะมีสิริระไม่เท่าเทียมกันแต่ก็มีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์อย่างเสมอกัน สิทธิในเรื่องดังกล่าวก็ไม่สมควรจะให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นใหญ่อยู่เพียงฝ่ายเดียว หลักคิดทำนองนี้ สามารถนำไปใช้กับเรื่องอื่นๆ ได้ด้วย ไม่เว้นแม้กระทั่งการเรียกค่านำหน้านาม

สำหรับเรื่องความไม่เป็นธรรมทางเพศ (Gender Injustice) บุคคลากรในกระบวนการยุติธรรมมีหน้าที่ต้องสร้างความรู้ ทำความเข้าใจในเรื่องดังกล่าว เพื่อที่จะสร้างความเป็นธรรมให้เกิดขึ้น ทั้งนี้ บุคคลที่เกี่ยวข้องจำเป็นที่จะต้องมีแว่นที่มองให้เห็นความแตกต่างทางเพศ (Gender Lens) จึงจะทำให้เกิดความละเอียดอ่อนในการเข้าใจความแตกต่างทางเพศ (Gender Sensitivity) โดยไม่มีอคติทางเพศ (Gender Bias) ซึ่งบุคคลากรในกระบวนการยุติธรรม ทั้ง “ผู้หญิง” และ “ผู้ชาย” จำเป็นจะต้องศึกษาเรียนรู้ทำความเข้าใจ

ภาพรวมกิจกรรมสิทธิผู้หญิงกระบวนการยุติธรรม

สำนักงานศาลยุติธรรม เริ่มจัดกิจกรรมประเด็นสิทธิผู้หญิงในกระบวนการยุติธรรมเป็นครั้งแรกในช่วงปี พ.ศ. 2547 ซึ่งเป็นปีที่มีการเฉลิมฉลองครบรอบ 72 พรรษา สมเด็จพระมหาราชินีของไทย การริเริ่มการจัดงาน ครั้งนั้น สถาบันวิจัยและพัฒนาคดี ยังเป็นกลุ่มงานวิจัยและพัฒนาของสำนักวิชาการศาลยุติธรรมได้มีการจัดอภิปรายในหัวข้อ “บทบาทผู้หญิงในกระบวนการยุติธรรม” โดยมีพระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา ซึ่งทรงสำเร็จการศึกษานิติศาสตรดุษฎีบัณฑิตจากต่างประเทศ เสด็จมาทรงเปิดงานด้วยพระองค์เอง การจัดงานในครั้งนั้น อาจจะถือได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้พวกเราหลายคนได้มาพบปะกันเป็นครั้งแรก ดังเช่น คุณนัยนา สุภาพิง กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ในฐานะผู้รับเชิญให้เป็นวิทยากร คุณสุพัตรา ภูธรานุสรณ์ จากกองทุนการพัฒนาเพื่อสตรีแห่งสหประชาชาติ (UNIFEM) รศ.วิระดา สมสวัสดิ์ จากศูนย์สตรีศึกษามหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และอีกหลายท่าน มาในฐานะผู้เข้าร่วมการประชุม ภายหลังการประชุม พวกเราได้มีโอกาสพูดคุย ชักชวนกันว่า เราคงต้องคิดทำกิจกรรม ในลักษณะเดียวกันนี้ให้ต่อเนื่องมากขึ้น

จากการพบปะกันในครั้งนั้น องค์การภาคีหลายฝ่ายได้พยายามหาโอกาสสร้างสรรค์ความรู้จัก และวางแผนงานร่วมกันจนเกิดกิจกรรมมากมายอย่างที่ท่านผู้อ่านได้เห็นในหนังสือเล่มนี้ กิจกรรมที่พวกเรา ร่วมกันทำในช่วงแรก คือ โครงการศึกษา วิจัยวิเคราะห์คำพิพากษาของไทยในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับ เพศภาวะ ซึ่งทำให้เกิดความสนใจอย่างต่อเนื่องจากผู้ที่เกี่ยวข้อง นำไปสู่ความสนใจที่จะศึกษาไปถึง การศึกษา แนวคำพิพากษาศาลฎีกาของทั่วโลก จึงเกิดการพัฒนาโครงการแปลตำราขึ้นมาอีกหลายเล่ม การจัดกิจกรรมประชุมปรึกษาหารือและการสัมมนาทางวิชาการในเรื่องบทบาทของศาลยุติธรรมกับ การส่งเสริมความเสมอภาคทางเพศ ซึ่งต่อมาการประชุมสัมมนาได้กำหนดประเด็นเป็นเรื่องเฉพาะมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นเรื่องกฎหมายความรุนแรงในครอบครัว กฎหมายเกี่ยวกับความผิดทางเพศ และกฎหมายคุ้มครอง นอกเหนือจากการพูดคุยกัน ในเรื่องกฎหมายสารบัญญัติ (Substantive Law) ก็ได้มีการพัฒนาไปสู่ เรื่องกฎหมายในเชิงสบัญญัติ (Process Law) ด้วย นอกเหนือจากการคิดพัฒนากฎหมายและแนวปฏิบัติ ในเชิงเทคนิค ก็ได้มีการพูดคุยกันมากกว่า ต้องมีการพัฒนาความรู้ ความคิด ทักษะคิด ประชัญญา และหัวใจ ของผู้ที่เกี่ยวข้อง ให้มีความเข้าใจในเรื่องนี้อย่างจริงจังมากขึ้น สำหรับผู้เข้าร่วมกิจกรรมนั้น จากเดิมที่มีแต่นักกฎหมาย ก็ได้ขยายให้กว้างขวางรวมถึงบุคลากรจากหลากหลายทางวิชาชีพ โดยเฉพาะแพทย์ บุคลากรทาง การสาธารณสุข รวมทั้งสวัสดิการสังคมเพื่อพัฒนาการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้หญิง อย่างเป็นองค์รวมมากขึ้นด้วย

เครื่องมือใหม่ที่ค้นพบในเส้นทางการทำงาน

นอกเหนือจากสิ่งที่ได้ค้นพบในเชิงเนื้อหา สิ่งสำคัญที่พวกเราได้เรียนรู้ไปมากกว่านั้น คือ ขั้นตอน และกระบวนการในการดำเนินงานที่มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าเนื้อหา นั่นคือ เราจะทำอย่างไรให้สามารถ เดินไปสู่ เป้าหมายที่วางไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ หากเป้าหมายของเราคือการปรับเปลี่ยนทัศนคติ ของบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมให้มีความเข้าใจเรื่องเพศภาวะมากขึ้น เราจะใช้เครื่องมืออะไร ที่เหมาะสม องค์การพัฒนาเอกชนอาจจะทำหนังสือแถลงการณ์ ทักท้วงเพื่อต่อว่าผู้ที่เกี่ยวข้อง นักวิชาการ อาจเขียนบทความวิพากษ์วิจารณ์ แต่คนที่อดทน มุ่งมั่นอยากเห็นการเปลี่ยนแปลง (Transformation) อย่างแท้จริง คงต้องคิดทำอะไรมากกว่านั้น

Hon. Justice Douglas Campbell ผู้พิพากษาศาล Federal Court of Canada และ Naina Kapur ผู้อำนวยการสถาบัน Sakshi และเป็นทนายความด้านสิทธิมนุษยชนของผู้หญิงที่มีชื่อเสียง จากประเทศอินเดีย ผู้ที่ทำงานฝึกอบรมบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมทั่วโลกมานาน ได้ใช้เทคนิคการฝึกอบรม แบบบทบาทสมมติ (Role Play) ในงาน ประชุมวิชาการผู้พิพากษาทั่วภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ที่พวกเราได้ร่วมกันจัดขึ้นที่จังหวัดเชียงใหม่ ผู้พิพากษาจากหลายๆ ประเทศต้องมาเล่นละครเพื่อสวมบทบาท สมมติในสิ่งที่เราไม่เคยเป็นมาก่อน ผู้พิพากษาผู้ใหญ่จากอินโดนีเซีย รับบทเป็นนักธุรกิจพันล้าน แต่ลูกสาว ของตนถูกเพื่อนนักเรียนข่มขืน คนเป็นพ่อจะต้องตัดสินใจอย่างไร ระหว่างการเดินไปแจ้งความดำเนินคดี

กับผู้กระทำผิด ซึ่งตนเองและครอบครัวอาจจะต้องเสียชื่อเสียงที่มีในสังคมกับการเก็บเรื่องเงียบไว้ ผู้พิพากษาอีกหลายประเทศต้องรับบทบาทสมมุติที่แตกต่างกันไป เช่น เล่นเป็นบทของเด็กที่ถูกข่มขืน เล่นเป็นผู้กระทำ ความผิด เล่นบทเป็นเพื่อนบ้าน ฯลฯ จินตนาการและประสบการณ์ที่ต้องสวมบทบาทสมมุติ และถูกมอบหมายให้เขียนบทละครด้วยตนเอง ทำให้ผู้พิพากษหลายท่านได้เกิดมุมมองใหม่ๆ อย่างที่ไม่เคยได้คิดถึงมาก่อน ผู้ชายหากต้องเล่นสวมบทบาทของผู้หญิง จะค้นพบว่าไม่ใช่เรื่องง่ายเลย ที่ผู้หญิงที่ถูกทำร้ายทางเพศจะกล้าเดินไปโรงพัก แจ้งความต่อตำรวจที่เป็นผู้ชาย ท่ามกลางสายตาของบุคคลากรอื่นๆ อีกมากมายบนโรงพัก เพื่อจะบอกว่าตนเองถูกข่มขืน บทบาทสมมุติในทำนองเดียวกันนี้ อาจจะได้แก่กรณีที่ผู้หญิงเข้าไปในโรงแรม่านรูดสองต่อสองกับผู้ชาย ซึ่งโอกาสที่จะถูกมองว่าเป็นการสมยอมกันทางเพศอาจมีได้มาก แต่หากในความเป็นจริง ถ้าผู้หญิงไม่มีการสมยอม ใครจะเข้าใจผู้หญิงเหล่านั้น

การใช้ละครมาสื่อสารกับผู้ชมในระยะเวลาอันสั้น เป็นการริเริ่มของคุณนัยนา สุภาพงษ์ ที่เชื่อว่าการเห็นตัวอย่างที่เป็นรูปธรรม จะเป็นตุ๊กตาที่ดีที่จะโยนโจทย์ให้ที่ประชุมช่วยกันคิดแก้ไข การทดลองนำการแสดงละครมาใช้ในการประชุมวิชาการทางกฎหมายจึงได้เกิดเป็นครั้งแรกในกิจกรรมของพวกเรานี้ โดยน้องๆ จากกลุ่มละครใบไม้ไหวเป็นผู้สานฝันของพี่ๆ ให้เกิดเป็นจริงขึ้น ละครสั้นๆ สะท้อนชีวิตจริงของผู้หญิง ไทยหลายคนที่ไม่มีโอกาสที่จะต่อสู้ในคดีที่เพื่อนชายที่สนิทสนมข่มขืนโดยไม่มีใครรู้เห็น ในคดีที่แม่บ้านถูกสามีทำร้ายทารุณทางร่างกายและจิตใจ จนหันกลับไปต่อสู้สามี และถูกดำเนินคดีในศาล ละครสะท้อนกระบวนการดำเนินคดีตั้งแต่ขึ้นตำรวจ จนถึงศาลว่าผู้หญิงที่เกี่ยวข้องต้องเผชิญความทุกข์อย่างไร การใช้สมองซีกขวาที่เป็นสมองด้านอารมณ์ ความรู้สึก ความเห็นใจและความสงสาร อาจเป็นเครื่องมือใหม่ที่ดี นอกเหนือจากการลัมนนาทางวิชาการที่มีแต่การถกเถียงกันในเรื่องตัวบทกฎหมายที่ซับซ้อนให้สมองข้างซ้าย ได้ทำงานแต่เพียงฝ่ายเดียว

การลัมนผลความจริงโดยการพูดคุยกับผู้เสียหาย เป็นอีกวิธีการหนึ่ง ที่ผู้เขียนเห็นว่าเป็นวิธีการพัฒนาความรู้ความคิด นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทัศนคติได้อย่างรวดเร็ว ดังที่ครั้งหนึ่งในการประชุมที่จังหวัดเชียงใหม่ รศ.วิระดา สมสวัสดิ์ และทีมงาน ได้จัดให้ผู้พิพากษาและพนักงานอัยการได้มีโอกาสพบปะ พูดคุยและรับฟังเรื่องราวของผู้หญิงชาวบ้านท่านหนึ่งที่ถูกหลอกลวงบังคับค้าประเวณีในประเทศญี่ปุ่น ผู้หญิงท่านนี้ ได้มาเล่าให้ฟังถึงกระบวนการค้ามนุษย์ที่ล้นซับซ้อน มีการเปลี่ยนหน้าคนเข้าไปพูดคุยกับชาวบ้านในชนบท มีการหลอกลวงกันทางการเงิน มีการทำเอกสารปลอม มีการนำผู้หญิงไทยไปขายในแหล่งบริการต่างๆ มีการเอารัดเอาเปรียบในเรื่องค่าจ้าง การบังคับให้ต้องทำงาน “รับแขก” วันละหลายครั้ง แม้กระทั่งวันที่มีประจำเดือน การถูกเอาเปรียบจากคนไทยด้วยกันเอง การถูกเอาเปรียบจากคนญี่ปุ่น การถูกส่งไปขายเป็นทอๆ ซ้ำแล้วซ้ำเล่า การพยายามต่อสู้และการหนีกลับประเทศไทย จนถึงการกลับมาใช้ชีวิตปกติสุขอีกครั้ง ทำให้ผู้ฟังต้องน้ำตาไหล การไปเยี่ยมชมศูนย์พิทักษ์สิทธิหญิงบริการหรือเอ็มพาวเวอร์ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมการประชุมผู้พิพากษหลายประเทศในภูมิภาค น้องๆ หญิงบริการร้องให้ที่ได้มีโอกาสพบปะพูดคุยกับท่านผู้พิพากษาไทยหลายคนที่พวกเขาารู้สึกว่าท่านเหล่านี้เป็นผู้อยู่บนบัลลังก์ที่สูงส่งที่พวกเขาารู้สึกว่าไม่กล้าที่จะอาจเอื้อม แม้แต่จะเงยหน้ามอง

สิ่งสำคัญที่สุดนอกเหนือจากการจัดสัมมนา ประชุม ทำโครงการวิจัย การจัดทำละคร หรือ การเล่นบทบาทสมมุติ และการพบปะผู้เสียหาย คงจะเป็นเรื่องของการสร้างมิตรภาพในระหว่างคนทำงาน ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง การจัดกิจกรรมร่วมกันหลายครั้งในช่วงที่ผ่านมา ทำให้นักวิชาการ นักเคลื่อนไหวทางสังคม กับบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมได้มีความเชื่อมโยงกันมากขึ้น การทำความรู้จัก ทำความเข้าใจ และการได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันอย่างต่อเนื่อง ถือเป็นจุดสำคัญที่ทำให้พวกเราพร้อมที่จะ ก้าวเดินต่อไปข้างหน้าได้อย่างเข้าอกเข้าใจกัน โดยมีเป้าหมาย เป็นหนึ่งเดียว นั่นคือการศึกษาพัฒนา กระบวนการยุติธรรมทางเพศที่จะสร้างความเป็นธรรม

ปัญหาและข้อขัดข้องในการจัดกิจกรรมผู้หญิง

การจัดกิจกรรมในโครงการ “ศาลยุติธรรม กับการส่งเสริมความเสมอภาคทางเพศ” ที่ผ่านมามีใช้ มีแต่เพียงความสำเร็จ ในทางตรงกันข้ามผู้จัดได้พบกับปัญหาและข้อขัดข้องในการดำเนินการอยู่เสมอ โดยเฉพาะบรรยากาศในการประชุมเรื่อง Gender Justice ที่ค่อนข้างจะร้อนแรงกว่าการประชุมเวทีอื่นๆ เป็นสิ่งที่ผู้จัดต้องนำมาขบคิดและหาทางแก้ไขเป็นระยะ ทั้งนี้เพราะความแตกต่างทางความคิดเห็นอาจเป็น เรื่องที่เกิดขึ้นได้ แต่ความแตกต่างทางความคิดคือความอุดมสมบูรณ์ทางความรู้ ในที่สุด ผู้เขียนและเพื่อนๆ ผู้ร่วมจัดได้พบว่า นักกิจกรรมด้านสิทธิสตรีหลายคนมีความคาดหวังและมีข้อเรียกร้องที่จะให้ผู้พิพากษา และบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมเข้าใจผู้หญิง ในส่วนของฝ่ายตั้งรับก็พยายามที่จะชี้แจงว่าได้พยายาม ทำงานต่างๆ ในเชิงการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพผู้หญิงมาอย่างไร แต่ทั้งสองฝ่ายยังหาข้อตกลงร่วมกันได้ยาก นักกิจกรรมด้านสิทธิสตรีที่ทำงานด้าน Gender Justice ส่วนใหญ่มิใช่เป็นนักกฎหมาย ดังนั้น การประชุมกับ นักกฎหมาย มองเรื่องเดียวกันในวิถีทางที่แตกต่างกัน สำหรับนักกิจกรรมด้านสิทธิสตรีที่เรียนจบทางกฎหมาย ส่วนใหญ่มิได้อยู่ในการทำงานภาคปฏิบัติ จึงอาจจะไม่เห็นภาพกระบวนการพิจารณาคดี ปัญหาข้อขัดข้อง ในการสืบพยาน โดยเฉพาะหลักการเรื่องการรับฟังพยานหลักฐานและการชั่งน้ำหนักพยานหลักฐาน ซึ่งเป็น เรื่องค่อนข้างเฉพาะและมีแนวคิดทางทฤษฎีและในเชิงเทคนิคกฎหมายค่อนข้างมาก ไม่เหมือนกับผู้ที่ ปฏิบัติหน้าที่ในด้านนี้มาอย่างยาวนาน ทำให้ตีความกฎหมายแตกต่างกันไป

ยิ่งไปกว่านั้น การจัดกิจกรรมในระหว่างนักกิจกรรมด้านสิทธิสตรีที่เป็นนักวิชาการหรือจากองค์กร พัฒนาเอกชน ซึ่งอาจมีบางท่านที่มีท่าทีที่ยืนยันความคิดและความเชื่อมั่นในการพูดคุยเจรจากับบุคลากร ทางกฎหมาย ซึ่งเป็นผู้ที่อยู่ในตำแหน่งและอำนาจตามกฎหมาย ถือเป็นเรื่องยากกว่าที่เคยคิดกันไว้ ปัญหา ทำทีกของการรับฟังกันจากผู้เรียกร้องและผู้ถูกเรียกร้องที่อาจจะขาดเวลาในการทำความรู้จัก และผ่านกิจกรรม ละครพฤติกรรมกันเป็นเรื่องที่ผู้จัดงานต้องระมัดระวังมาก ซึ่งข้อขัดข้องบางเรื่องเป็นปัญหาในเชิงเทคนิค ที่สามารถแก้ไขได้ ตัวอย่างเช่น ภาษาที่นักวิชาการใช้ในวิชาการด้านสตรีนิยมนั้น การกล่าวถึงคำว่า “อคติทางเพศ” (Gender Bias) คงเป็นเรื่องปกติเพื่อสะท้อนปัญหาโดยทั่วไปเป็นคำศัพท์ธรรมดาๆ คำหนึ่ง

ที่แปลมาจากภาษาต่างประเทศ อย่างไรก็ตาม สำหรับนักกฎหมายโดยเฉพาะผู้พิพากษานั้น คำว่า “อคติ” เป็นทาบหรือสิ่งต้องห้ามที่สำคัญที่สุด ที่ผู้พิพากษาจะต้องหลีกเลี่ยง ดังนั้น เมื่อนักวิชาการด้านสตรีนิยมกล่าวว่า “ผู้พิพากษาจำนวนหนึ่งมีอคติทางเพศ” (Gender Bias) จึงเป็นการกล่าวหาหรือสบประมาทที่ร้ายแรงมาก ซึ่งนักวิชาการด้านสตรีนิยมอาจไม่รู้ลึกใน degree ที่รุนแรงเช่นนั้นเลย ส่งผลต่อบรรยากาศการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ซึ่งต้องการความช่วยเหลือจากทุกฝ่าย

ข้อขัดข้องต่างๆ ดังกล่าวมานี้ เป็นเรื่องที่ต้องมา ทุกๆ ฝ่ายได้พยายามปรับท่าทีและความเข้าใจต่อกัน ซึ่งทำให้ปัญหาต่างๆ ได้ถูกขจัดออกไปในที่สุดที่สำคัญ ทุกฝ่ายต้องมองให้เห็นว่าฝ่ายอื่นๆ ต่างก็มีความมุ่งมั่นที่จะแก้ปัญหา ซึ่งที่ผ่านมา บุคคลที่จะคอยเชื่อมประสานเป็นสะพานเพื่อทำความเข้าใจถึงความสำคัญของทุกฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นท่านศาสตราจารย์วิชา มหาคุณ หรือท่านศาสตราจารย์ จรัญ ภักดีธนากุล ซึ่งเป็นผู้พิพากษา “ผู้ชาย” ที่สนใจเรื่องสิทธิของผู้หญิงและสามารถทำงานกับกลุ่มนักกิจกรรมด้านสตรีนิยมได้เป็นอย่างดีก็ได้ช่วยทำให้เกิดความเข้าใจในกันและกันได้มากขึ้น

มาตรฐานสากลด้านการคุ้มครองสิทธิผู้หญิง

อนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อผู้หญิงในทุกรูปแบบ (Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women) หรือที่เรียกกันสั้นๆ ว่าอนุสัญญาซีดอว์ (CEDAW) ที่ประเทศไทยเข้าเป็นภาคีแล้วนั้น เป็นกฎหมายระหว่างประเทศฉบับที่สำคัญที่สุด ที่ให้การประกันสิทธิของผู้หญิง ในทุกแง่มุมทั้งในด้านสิทธิในชีวิต ร่างกาย ทรัพย์สิน ศักดิ์ศรี สิทธิที่จะเข้าถึงทรัพยากรของรัฐ สิทธิที่จะมีโอกาสในสังคมในหน้าที่การงาน รวมทั้งสิทธิในกระบวนการยุติธรรม ดังนั้น **“ความเสมอภาคทางเพศในกระบวนการยุติธรรม”** จึงเป็นสาระสำคัญของอนุสัญญาซีดอว์ ที่นักกฎหมายไทยทุกคน รวมทั้งศาลไทยต้องนำมายึดถือและผลักดันให้เกิดการคุ้มครองในทางปฏิบัติเช่นเดียวกัน

ทฤษฎีว่าด้วยความสัมพันธ์ระหว่างกฎหมายระหว่างประเทศและกฎหมายภายในนั้น มีทฤษฎีเอกนิยม และทฤษฎีพหุนิยมที่ใช้กันอยู่ทั่วไป ในประเทศที่มีระบบเอกนิยม สามารถนำข้อตกลงระหว่างประเทศมาใช้เป็นกฎหมายภายในได้โดยตรง แต่สำหรับประเทศไทยซึ่งถือทฤษฎีพหุนิยม หมายความว่า การนำกฎหมายระหว่างประเทศเข้ามาใช้เป็นกฎหมายภายในจำเป็นต้องมีกฎหมายภายในอนุวัติการให้ถูกต้องเสียก่อน อย่างไรก็ตาม หลักทฤษฎีข้างต้น มิได้หมายความว่าประเทศไทยจะนำหลักการของอนุสัญญาซีดอว์มาใช้ไม่ได้แต่อย่างใด เพราะรัฐธรรมนูญไทย ก็ได้ให้ความสำคัญของเรื่องสิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคล รวมถึงสิทธิของผู้หญิงไว้ในรัฐธรรมนูญอย่างชัดเจนอยู่แล้ว ดังนั้น จึงไม่มีข้ออ้างใดๆ ที่จะมาทำให้หลักการสำคัญของอนุสัญญาซีดอว์จะถูกละเลยไปได้

ตัวอย่างความก้าวหน้าเรื่องการพัฒนาสิทธิผู้หญิงของศาลฎีกาฟิลิปปินส์

การพัฒนาความรู้ความเข้าใจและการส่งเสริมสิทธิของผู้หญิง (Gender Mainstreaming) ถือเป็นแนวปฏิบัติของรัฐบาลสมัยใหม่ทั่วโลก ไม่ว่าประเทศเหล่านั้นจะเข้าเป็นภาคีอนุสัญญาซีดอร์หรือไม่ก็ตาม ซึ่งรัฐในที่นี้หมายความว่ารวมถึงหน่วยงานของรัฐด้านการยุติธรรมด้วย ศาลฎีกาของประเทศฟิลิปปินส์เป็นตัวอย่างที่ดีของความตื่นตัวเกี่ยวกับเรื่องนี้ ซึ่งในโอกาสที่คณะผู้พิพากษา นักวิชาการ และตัวแทนองค์กรภาคประชาสังคมได้ไปศึกษาดูงานในประเทศฟิลิปปินส์โดยการนำของท่านวัชรินทร์ ปังเจกวิญญูสกุล ท่านวุฒิชัย หุรัจิตติวิวัฒน์ ท่านลลิตศักดิ์ วนะชกิจ และท่านณรงค์ สุธรรมโกศล นั้น พวกเราได้ไปรับฟังความรู้และประสบการณ์จากฝ่ายฟิลิปปินส์อย่างมากมาย Hon. Justice Davide อดีตประธานศาลฎีกาได้ริเริ่มโครงการจำนวนมากเพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนเรื่องการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องเพศภาวะขึ้นในศาล ท่านได้ตั้งคณะกรรมการและคณะทำงานขึ้นหลายชุด มีการจัดประกวดการเขียนคำพิพากษาที่มีความเข้าใจในเรื่องเพศภาวะดีเด่น โดยการให้รางวัล Gender Justice Award ท่านได้พยายามเปลี่ยนศาลครอบครัวให้เป็นศาลที่มีความเป็นมนุษย์ (Human Court) มากขึ้น เมื่อต้องทำคดีที่เกี่ยวข้องกับเด็กหรือผู้หญิงจะต้องมีการทำบรรยากาศของศาล (Court Environment) ให้เอื้ออำนวย โดยศาลเองต้องมีการปฏิบัติอย่างระมัดระวังไม่ให้ตนทำให้เกิดการกระทบสิทธิต่อเด็กหรือผู้หญิงเสียเอง

จากหนังสือ “ศาลดาวิด: บทบาทของศาลกับการส่งเสริมเรื่องเพศภาวะและสิทธิผู้หญิง” (The Davide Court: Its Contributions to Gender and Women’s Rights) ที่แปลและเรียบเรียงโดยวาติค โสติพันธ์ ผู้พิพากษาดาวิด (Former Chief Justice Hilario G. Davide, Jr.) เป็นอดีตประธานศาลฎีกาฟิลิปปินส์ ซึ่งรับตำแหน่งในช่วงปี ค.ศ. 1991 ถึงช่วงปี ค.ศ. 2005 เป็นผู้ที่มิชื่อเสียงทางการสนใจเรื่องสิทธิผู้หญิงมีบทบาทโดยตรงในการเป็นองค์คณะพิพากษาคดีที่รับรองหรือสนับสนุนสิทธิของผู้หญิงหรือการทำความเข้าใจ และความเห็นส่วนบุคคลเพื่อคุ้มครองสิทธิผู้หญิง ทั้งในคดีข่มขืนคดีทารุณกรรมผู้หญิง คดีความรุนแรงในครอบครัว รวมถึงคดีเกี่ยวกับการเพิกถอนการสมรส ยิ่งไปกว่านั้นในช่วงเวลาดังกล่าวคณะกรรมการแห่งชาติ ว่าด้วยบทบาทของผู้หญิงซึ่งอยู่ที่สำนักงานประธานาธิบดี ก็ได้มีการสนับสนุนในการบูรณาการเรื่องเพศภาวะให้เข้าสู่กระแสหลักในฝ่ายตุลาการ (Gender Mainstreaming) ทำให้ศาลฎีกาได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการว่าด้วยการตอบสนองเชิงมิติทางเพศภาวะของฝ่ายตุลาการ (The Committee on Gender Responsiveness of the Judiciary) เพื่อคอยดูแลสนับสนุนเรื่องเพศภาวะ คณะกรรมการดังกล่าวประกอบด้วยผู้พิพากษาศาลฎีกา ตัวแทนจากสถาบันฝึกอบรม ประธานสมาคมผู้พิพากษาศาลฟิลิปปินส์ ตัวแทนจากเจ้าหน้าที่ศาล ฯลฯ มีการวางข้อบังคับเรื่องการคุกคามทางเพศและการควบคุมวินัยของผู้พิพากษาในที่ทำงาน มีการจัดทำประมวลหลักความประพฤติสำหรับเจ้าหน้าที่ศาลที่จะต้องไม่เลือกปฏิบัติ และไม่แสดงออกทางวาจา และการกระทำให้เห็นถึงความลำเอียงหรืออคติจากเชื้อชาติ ศาสนา ชนชาติกำเนิด หรือชาติพันธุ์ เพศภาวะ หรือความเชื่อมโยงทางการเมือง นอกจากนี้ ในปี ค.ศ. 2005 ได้มีการสั่งการให้เปลี่ยน คำนำหน้าในหนังสือของศาล จาก Gentlemen เป็น Sirs and Mesdames และมีการรณรงค์ให้ใช้ภาษาที่เป็นกลางในทางเพศภาวะ (Gender Fair Language Primer) ยิ่งไปกว่านั้น

ท่านยังสั่งให้จัดทำคู่มือการเขียนคำพิพากษา (Manual of Judicial Writing) ให้คำนึงถึงมิติด้านเพศภาวะ หลีกเลี่ยงการใช้ถ้อยคำที่มีการเหยียดเพศ รวมทั้งมีการจัดทำหลักสูตรการฝึกอบรมในเรื่องที่เกี่ยวข้องให้แก่ผู้พิพากษาเพื่อให้ความละเอียดอ่อนในเรื่องเพศภาวะ (Gender Sensitivity Training-GST) อย่างจริงจัง รวมทั้งมีการจัดทำแผนด้านเพศภาวะและการพัฒนา (Gender and Development Plan) ในสถาบันฝึกอบรมตุลาการแห่งประเทศฟิลิปปินส์ (The Philippine Judicial Academy)

สิ่งที่มีค่าสูงสุดที่ท่านอดีตประธานศาลฎีกาท่านนี้ได้สร้างคุณูปการไว้ ก็คือการวางหลักกฎหมายที่สำคัญที่เป็นการวางหลักประกันการยอมรับสิทธิของผู้หญิง ทั้งในส่วนของคดีอาญา และคดีครอบครัว ซึ่งหลายคดีเกี่ยวข้องกับสิทธิตามรัฐธรรมนูญที่ว่าด้วยเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และสิทธิมนุษยชนของผู้หญิงด้วย ศาลฎีกาในยุคท่านผู้นำท่านนี้ จึงถือเป็นตำนานที่ผู้พิพากษา รุ่นใหม่ต้องถือปฏิบัติ รวมทั้งท่าน Hon. Justice Puno ท่านประธานศาลฎีกาคนปัจจุบันที่พวกเราได้มีโอกาสเข้าเยี่ยมคารวะ ก็ได้พยายามผลักดันเรื่องดังกล่าวให้เป็นประเด็นสำคัญของงานศาลยุติธรรมอีกครั้งหนึ่งเช่นเดียวกัน

ในการศึกษา ดูงานคราวนั้น UNIFEM ได้มอบหนังสือดีๆ จากศูนย์สตรีศึกษา มหาวิทยาลัยฟิลิปปินส์ มาหลายเล่ม ได้แก่ หนังสือ Gender Sensitivity in the Court System หนังสือ Gender Sensitivity in the Family Court หนังสือ Engendering the Judiciary และ หนังสือ The Davide Court ที่ได้กล่าวถึงแล้วข้างต้น ซึ่งทางองค์กรภาคี ก็ได้พยายามจัดทำโครงการแปลไว้หลายเล่มแล้ว ซึ่งผู้พิพากษา และนักกฎหมายไทย คงจะได้นำมาศึกษาเป็นตัวอย่างสำหรับการทำงานของประเทศไทยในโอกาสต่อไป

ประเด็นทางกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมเกี่ยวกับเรื่อง Gender Justice

บุคคลจำนวนมากคิดว่าไม่มีความจำเป็นที่จะต้องปฏิบัติต่อผู้หญิงต่างไปจากบุรุษในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับทางกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม อย่างไรก็ตาม การศึกษาเรื่อง Gender Justice สะท้อนให้เห็นว่า การปฏิบัติโดยไม่คำนึงถึงความละเอียดอ่อนในความแตกต่างทางเพศ อาจก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมขึ้นได้มีข้อพึงระวังหลายประการ ดังต่อไปนี้

- โปรดระวังการใช้ภาษาที่อาจกระทบต่อเพศภาวะ (Gender Language)

การใช้ภาษาที่อาจกระทบต่อเพศภาวะถือเป็นเรื่องที่มีความสำคัญมาก ตัวอย่างเช่น ในหลักสูตรฝึกอบรมผู้พิพากษาในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่เชียงใหม่ที่พวกเราได้จัดขึ้น Hon. Justice Cambell ที่ได้ร่วมแสดงกิจกรรมบทบาทสมมุติกับพวกเราได้แสดงให้เห็นว่า ภาษามีความสำคัญอย่างไร เช่นการตั้งคำถามในการสอบสวนคดีข่มขืนว่า “คุณโดนทำมาที่? อวัยวะเพศเขาที่มลงไปที่ครั้ง” “คุณแต่งตัวยั่วเขาหรือเปล่า” ซึ่งหากผู้หญิงคนหนึ่งต้องตอบคำถามเหล่านี้ ซ้ำแล้วซ้ำเล่า อะไรจะเกิดขึ้น

การใช้ภาษาที่ไม่เหมาะสมยังถือเป็นการทำให้ผู้เสียหายต้องเป็นเหยื่ออีกครั้ง (Re-Victimization) โดยกระบวนการยุติธรรมอีกด้วย ทั้งนี้ หากคิดว่าการทำร้ายด้วยความผิดต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นความผิดต่อร่างกาย ความผิดต่อเพศ กระบวนการยุติธรรมก็อาจทำร้ายเหยื่อให้เป็นเหยื่ออีกครั้งหนึ่ง (Re-Victimization) ดังที่บางคนได้พูดว่าหากจำเลยถูกข่มขืนแล้ว อย่าให้จำเลยต้องถูกข่มขืนอีกครั้งแล้ว ครั้งเล่าด้วยคำถามของพนักงานสอบสวน พนักงานอัยการ ทนายความ และศาล รวมทั้งเจ้าหน้าที่ศาลเลย

ในศาลฟิลิปปินส์ มีการให้รางวัลแก่ผู้พิพากษาที่ให้ความสำคัญเรื่อง Gender Justice ซึ่งในการดูงานของพวกเรา ได้มีโอกาสไปพบกับผู้พิพากษาศาลเยาวชนและครอบครัวท่านหนึ่งที่ได้รับรางวัล Gender Award เนื่องจากมีการใช้ภาษาที่ดี ที่เขียนในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับผู้หญิงโดยใช้ภาษาที่สร้างสรรค์ ไม่ไปละเมิดสิทธิของผู้หญิง ในอีกมุมหนึ่งศาลสูงฟิลิปปินส์เองก็เคยมีการดำเนินคดีชั้นต้น ที่ได้สอบถามเหยื่อว่าถูกข่มขืนในท่าใด โดยให้สาริตให้ศาลดู เพราะถือว่าเป็นเรื่องที่กระทบกระเทือนจิตใจของผู้หญิงอย่างยิ่ง

- โปรตรวังความคาดหวังในเรื่องคดีข่มขืน

คนทั่วไปมักจะอยู่ในวังวนของเงื่อนไขที่เรียกว่า “เธอควรจะทำอะไรบางอย่าง” (She-Should-Have) โดยเฉพาะการคาดหวังให้เหยื่อในคดีข่มขืนต้องมีปฏิกิริยาบางอย่าง เช่น การต่อสู้ขัดขืน หรือการร้องทุกข์อย่างรวดเร็ว ความคาดหวังเช่นนี้อาจเป็นการละเมิดต่อสิทธิของผู้หญิงก็ได้ โดยเฉพาะผู้พิพากษา หากมีความเชื่อเช่นนี้ อาจเป็นสิ่งที่ทำให้ท่านยกฟ้องผู้เสียหายโดยง่าย โดยผู้เสียหายอาจไม่ได้รับความเป็นธรรมเท่าที่ควร

จากหนังสือ เรื่อง “การข่มขืนและสิทธิมนุษยชน: ประเด็นและความท้าทาย” (Rape and Human Rights: Issues and Challenges) ที่จัดทำโดยหน่วยงานด้านกฎหมายผู้หญิง (Women’s Legal Buro) ที่พวกเราได้ไปเยี่ยมชมในการศึกษาดูงานที่ประเทศฟิลิปปินส์นั้น ได้แสดงให้เห็นว่ากฎหมายว่าด้วยข่มขืนไม่ใช่เรื่องง่ายอย่างที่เคคิด ความหมายของการข่มขืนควรมีขอบเขตอย่างไร การล่วงล้ำประเวณีจะตีความแคบกว้างอย่างไรการใช้วาระอื่นๆ นอกจากอวัยวะเพศจะเข้าขอบข่ายหรือไม่ ความหมายของคำว่ายินยอมควรเป็นอย่างไร การทำให้การข่มขืนภรรยาเป็นความผิดอาญาถูกต้องหรือไม่ การที่ผู้หญิงถูกข่มขืนแล้วไม่ต่อสู้ หรือไม่แจ้งความมีความหมายอย่างไรเป็นเรื่องนี้นักกฎหมายต้องมีความละเอียดอ่อนในการค้นหาคำตอบ

การข่มขืนมิได้หลายรูปแบบ บิดาข่มขืนบุตร ทั้งที่ถือว่าเป็นผู้มีความครอบงำทางธรรมจรรยา (Moral Ascendancy) หรือมีอิทธิพลที่อยู่เหนือบุตรได้ การข่มขืนโดยญาติสนิทหรือโดยบุคคลใกล้ชิดในครอบครัว (Incest Rape) เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นอยู่เสมอ สำหรับภาวะเครียดหลังผ่านประสบการณ์เลวร้าย

(Post-Traumatic Stress Disorder- PTSD) อาจมีในช่วงเวลาที่แตกต่างกัน บางคนเกิดขึ้นทันที บางคนเป็นเดือนหรือเป็นปี จึงเกิดอาการก็ได้ สำหรับเรื่องบาดแผลนั้น การฉีกขาดของเยื่อพรหมจรรย์ไม่ใช่เป็นเงื่อนไขว่าจะข่มขืนหรือไม่ ดังนั้น ผู้หญิงที่แต่งงานแล้วและโสเภณีก็น่าจะถูกข่มขืนได้ ทฤษฎีรักพากันไปเที่ยว (Sweetheart theory) ไม่ได้หมายความว่ายอมให้มีการล่วงละเมิดทางเพศโดยสมัครใจเสมอไป และการนิ่งเฉยของเหยื่อก็ไม่ใช่ความยินยอม (Inaction of Rape is not a Consent) ด้วย ดังนั้น เรื่องราวของคดีข่มขืนจึงเป็นเรื่องที่ทุกฝ่ายต้องให้ความสำคัญและช่วยกันสร้างความเป็นธรรมให้เกิดขึ้น

กระทั้งท่าน Hon. Justice Davide อดีตประธานศาลฎีกาฟิลิปปินส์เอง ก็เห็นว่าในคดีข่มขืนนั้น บางคนอาจจะร้องต่อผู้ใช้อำนาจแต่บางคนอาจจะเปราะบาง สบ เพื่อย่อน หรืออยู่ในสภาวะความเครียดที่แตกต่างกันไป หรืออาจ อยู่ในสภาพการณ์ลำบากทางจิตใจ (Psychological Predicament) เช่น วยเยาว์ ตกอยู่ใต้อำนาจปกครองและการควบคุมที่เหนือกว่า ซึ่งท่านเห็นว่าไม่ควรมองเหยื่อคดีข่มขืนแบบเหมารวม (Stereotyping the rape victim) ทำให้เกิดการเปลี่ยนแนวทางในการรับฟังพยานหลักฐานต่างๆ ของศาลที่เคยมีมาก่อนหลายเรื่อง รวมถึงเรื่องใบรับรองแพทย์ ก็ถือว่าไม่ใช่เรื่องจำเป็นต่อการพิสูจน์ว่ามีการข่มขืนอีกต่อไป

- โปรดเข้าใจอาการพิเศษของผู้หญิงที่ทุกข์ทน

สำหรับผู้หญิงที่เป็นผู้กระทำความผิดนั้น การพิสูจน์สาเหตุที่มาของการกระทำความผิด โดยเฉพาะกรณีผู้หญิงที่มีอาการเก็บกดเนื่องจากถูกสามีทำร้ายร่างกายหรือจิตใจมาอย่างนานจนเกิดอาการระบิดและทำร้ายสามีกลับไปทีละทีละอย่างเรียกว่าเป็น “กลุ่มอาการผู้หญิงถูกทำร้าย” (Battered Women Syndrome-BWS) ยังไม่ได้รับการยอมรับที่จะให้เป็นข้อต่อสู้ในเรื่องเจตนาไตร่ตรองไว้ก่อน หรือการอ้างหลักป้องกันหรือหลัก บันดาลโทษเพื่อให้ผู้หญิงมีโอกาสพ้นผิดหรือได้รับการลดโทษตามกฎหมายไทยแต่อย่างใด ในขณะที่ศาลต่างประเทศต่างให้ การยอมรับในหลักการเรื่องนี้ โดยศาลฎีกาของหลายประเทศยอมรับข้ออ้างของผู้หญิงเหล่านี้ โดยวางหลักไว้ในคำพิพากษาของศาลอย่างชัดเจน เช่นมีการยอมรับการอ้างหลักป้องกันตัวได้ หากการกระทำครั้งสุดท้ายของฝ่ายหนึ่งมีผลโดยตรงต่อการกระทำความผิดในภายหลังของอีกฝ่ายหนึ่ง โดยฝ่ายที่กระทำความผิดในภายหลัง มีเหตุผลที่จะเชื่อโดยสุจริตว่าจะโดนรังแกอีก หากทำผิดไปอาจอ้างป้องกันได้ เพราะไม่ใช่เรื่องง่ายที่จะพิจารณาว่าการกระทำของฝ่ายที่ถูกทำร้ายมาก่อนจะเป็น การประทุษร้ายอันละเมิดกฎหมาย (Unlawful Aggression) หรือไม่ นอกจากนี้หากไม่เข้าเรื่องป้องกัน ศาลต่างประเทศอาจยอมรับว่าเป็นเหตุบรรเทาโทษได้ หากมีการยั่วยุ ลังสมทำให้ขาดการยับยั้งชั่งใจ (psychological resistance) หรือการทำให้เป็นอัมพาตทางจิตใจ (psychological paralysis) เป็นต้น ซึ่งศาลไทยคงจะต้องนำมาพิจารณาศึกษากันอย่างจริงจังในโอกาสต่อไป

ศาลคดีความรุนแรงในครอบครัว (Domestic Violence Court) : ตัวอย่างศาลพิเศษที่สนใจ เรื่องความละเอียดอ่อนในความแตกต่างทางเพศ

ความตื่นตัวเรื่องความเข้าใจผู้หญิงเป็นเรื่องที่เกิดไม่ง่าย หลายประเทศยังนิ่งเฉยต่อความสนใจ เรื่องสิทธิของประชาชน ยิ่งเป็นเรื่องสิทธิของผู้หญิง ก็ยิ่งพัฒนากันได้ยาก อย่างไรก็ตาม หลายประเทศ ที่มีความตื่นตัวก็ได้พยายามสร้างตัวอย่างที่ดีให้เห็น ดังที่ประเทศสหรัฐอเมริกา โดยการริเริ่มของผู้พิพากษา ศาลเยาวชนและครอบครัว ที่มีการรวมตัวกันทั่วประเทศในลักษณะ ที่เป็นสภาของผู้พิพากษา (National Council of Juvenile and Family Court Judges) นั้น ก็ได้พยายามผลักดันให้เกิดศาลพิเศษทางด้านคดีความรุนแรง ในความครอบครัว (Domestic Violence Court) ขึ้นในบางมลรัฐเพื่อทำหน้าที่ดูแลคดีเกี่ยวกับปัญหา ความรุนแรงในครอบครัว ที่มักจะมีผู้หญิงและเด็กเยาวชนเป็นเหยื่อ ซึ่งศาลพิเศษดังกล่าวได้พยายาม คัดเลือกผู้พิพากษาที่มีความละเอียดอ่อนต่อปัญหาครอบครัวเข้าไปเป็นผู้พิจารณาพิพากษาคดี และคุณสมบัติ ของผู้พิพากษา ที่สำคัญที่สุดอีกประการหนึ่งก็คือต้องเป็นผู้ที่มีความเข้าใจเรื่องเพศภาวะ และไม่มียคติ ทางเพศ นอกเหนือจากผู้พิพากษาแล้ว กระทั่งเจ้าหน้าที่ของศาล (Court Staff) ก็ถูกเรียกร้องให้มีความละเอียดอ่อนต่อปัญหาต่างๆ ด้วย การทำงานของศาลพิเศษนี้ จำต้องเอื้อ เพื่อตอบสนอง ความต้องการและความจำเป็นของผู้เสียหาย ซึ่งมักมีความจำเป็นพิเศษ เช่น มีความหวาดกลัวอยู่ในภาวะ ที่ไม่ปกติทางจิต ความต้องการความปลอดภัยเป็นอย่างสูง ความต้องการข้อมูล และความรู้ความเข้าใจ และความช่วยเหลือทางกฎหมาย ดังนั้น การทำงานของศาลจึงต้องเชื่อมสัมพันธ์กันอย่างดีกับการทำงาน ของหน่วยงานฝ่ายผู้เสียหาย รวมถึงหน่วยสหวิชาชีพที่ให้ความช่วยเหลือด้านการบำบัดต่างๆ แก่ผู้เสียหาย ซึ่งในสหรัฐอเมริกาเน้นองค์กรทางวิชาชีพ รวมทั้งองค์กรทางชุมชน (Community-Based Organisations) เป็นอย่างมาก บรรยาการในศาลก็ต้องเป็นมิตร ดังเช่นศาลในสหรัฐอเมริกาหลายศาลพยายามทำบรรยาการ ให้เป็น Victim and Child-Friendly Court ในขณะเดียวกันก็ต้องมีการประกันสิทธิของผู้ต้องหา หรือจำเลยให้เป็นไปตามมาตรฐานด้วย

ที่ศาลเยาวชนของฟิลิปปินส์ พวกเราได้ไปเยี่ยมชมห้องที่มีการสืบพยานทางจอภาพ ได้ไปดู ห้องเด็กเล่นของเด็กๆ ในศาล รวมทั้งได้เห็นตุ๊กตาเพศหญิงเพศชาย ที่มีอวัยวะเพศ มีไว้ให้เด็กที่เป็น ผู้เสียหายคอยชี้ และแสดงท่าทางว่าเกิดอะไรขึ้นกับพวกเขาเหล่านั้นในวันเกิดเหตุ จะเห็นได้ว่าศาลฟิลิปปินส์ ก็ได้มีความพยายามเป็นอย่างมาก ที่จะทำให้สิทธิของบุคคลได้รับการคุ้มครองอย่างเป็นรูปธรรม อย่างแท้จริง

สำหรับศาลของประเทศไทย ท่านผู้พิพากษา วัชรินทร์ ปัจเจกวิญญูสกุล อธิบดีศาลอาญารธนบุรี ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมายเด็ก เยาวชน ผู้หญิงและครอบครัวก็ได้พยายามนำความรู้ ความคิด และประสบการณ์ที่ได้พบเห็นในต่างประเทศมาปรับใช้ในการทำงานของศาลไทย โดยมีการจัดทำระเบียบ คดีความรุนแรงในครอบครัวขึ้นเป็นพิเศษ มีการออกแบบจัดทำห้องพิจารณาคดีที่เอื้อต่อผู้หญิงและผู้ด้อย โอกาสทั้งหลายให้ไม่ต้องเผชิญหน้ากับคู่กรณี อันจะทำให้เกิดความด้อยโอกาสในการฟ้องร้องและการต่อสู้คดี การฝึกอบรมบุคลากรในศาล ทั้งผู้พิพากษา ผู้ประนีประนอมไกล่เกลี่ยคดีของศาล รวมทั้ง เจ้าหน้าที่

ฝ่ายธุรการของศาลทุกๆ ฝ่าย โดยการสนับสนุนเป็นอย่างดีจากกองทุนการพัฒนาเพื่อสตรีแห่งสหประชาชาติ (UNIFEM) ที่นำโดยคุณสุพัตรา ภูธรานุสรณ์ และการสนับสนุนจากคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และมูลนิธิธีรนาถ กาญจนอักษร ที่นำโดยคุณนัยนา สุภาพงษ์ และทีมงาน ถือเป็นการแสดงความเป็นผู้นำที่หาญกล้า ที่ได้ป้อนแรงหนุนให้ผู้พิพากษาในศาลยุติธรรมทั้งหลาย ได้หันมาสนใจในเรื่องการส่งเสริมความเสมอภาคทางเพศกันอย่างจริงจังต่อไปด้วย

บทสรุปสุดท้าย

กิจกรรมต่างๆ ในโครงการ “ศาลยุติธรรมกับความเป็นธรรมทางเพศ (Court and Gender Justice)” ที่ทางสถาบันวิจัยรพีพัฒนศักดิ์ สำนักงานศาลยุติธรรมและองค์กรภาคีทุกฝ่ายได้พยายามจัดทำขึ้นนี้ ถือเป็นเพียงจุดเริ่มต้นเล็กๆ เท่านั้น เส้นทางแห่งการพัฒนาสิทธิความเสมอภาคทางเพศ ในกระบวนการยุติธรรม ยังคงทอดไปข้างหน้าอีกยาวไกล และทุกฝ่ายต้องเข้ามาช่วยกันสร้างสรรค์ สานฝันและเติมเต็มกันต่อไปในอนาคต

ภาพประกอบการศึกษาดูงาน ณ ประเทศฟิลิปปินส์

ตัวแทนจากประเทศไทยเข้าคารวะ Hon. Justice Puno ประธานศาลฎีกา ผู้ให้ความสำคัญกับประเด็นเรื่อง Gender Justice

ผู้พิพากษาวัชรินทร์ บังเจกวิญญูสกุล ผู้พิพากษาสุนทรียา เหมือนพะวงศ์ คารวะ Hon. Justice Puno. ประธานศาลฎีกา

ตัวแทนประเทศไทยถ่ายภาพร่วมกับคณะผู้พิพากษาเวียดนาม

ภาพกับเอ็นจีโอด้านสิทธิผู้หญิง

ภาพกับผู้พิพากษาหญิง
ที่มีบทบาทเรื่องการคุ้มครอง
สิทธิผู้หญิง

ภาพหมู่จากทุกฝ่าย

ภาพระหว่างศึกษาดูงานการพิจารณาคดีที่ตระหนักถึงการคุ้มครองสิทธิเด็กและผู้หญิง

ตุ๊กตาที่แสดงอวัยวะเพศของเด็กชายและหญิงเพื่อให้เด็กชู้
ในกรณีที่มาเป็นพยานหรือผู้เสียหายต้องเด็กเล่นในศาลเยาวชนในคดีละเมิดทางเพศ

ห้องพิจารณาคดีพิเศษที่ออกแบบเพื่อผู้หญิง

โดย นายวัชรินทร์ ปัจเจกวิญญูสกุล*

บทนำ

ปัญหาการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลบางกลุ่มในสังคมไทย โดยเฉพาะกลุ่มสตรี นับว่าเป็นปัญหาสำคัญประการหนึ่งที่ส่งผลการพัฒนาศักยภาพของผู้หญิงและการมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคม ลักษณะปัญหาเกิดกับผู้หญิงซึ่งเรามักพบเห็นในชีวิตประจำวันเสมอ เช่น ความรุนแรงในครอบครัว การทำร้ายร่างกาย การล่วงละเมิดทางเพศ โดยส่วนใหญ่ผู้ถูกระทำมักเป็นผู้หญิง ซึ่งเป็นเพศที่อ่อนแอกว่า ปัญหาเหล่านี้เกิดจากปัจจัยหลัก 2 ประการ ประการแรกผู้หญิงยอมรับการกระทำนั้นโดยไม่คิดต่อต้าน หรือเรียกกรอง ประการที่สองวัฒนธรรมประเพณีค่านิยมในสังคมที่ว่าผู้ชายคือผู้นำครอบครัว ทารายได้สำหรับใช้สอยในครอบครัว มีอิสระในการติดต่อสังคมภายนอก ส่วนเพศหญิงมีบทบาท เพียงในครัวเรือนและต้องพึ่งพาผู้ชาย เวลาเกิดคดีขึ้นสังคมมักมองว่าเป็นปัญหาของบุคคลในครอบครัว ไม่ใช่เรื่องที่รัฐต้องยุ่งเกี่ยว

ในช่วงเวลาที่ผ่านมามีประเทศไทยได้มีความพยายามผลักดันให้มีการแก้ไขปัญหา โดยมีการแก้ไขตัวบทกฎหมายหลายเรื่อง เช่น ความเสมอภาคในการรับผิดทางอาญาเกี่ยวกับเพศตามมาตรา 276, 277, 277 ทวิ, 277 ตรี, 286 แห่งประมวลกฎหมายอาญาคุ้มครองจำเลย ซึ่งเป็นหญิงตั้งครรภ์มีโอกาสเลี้ยงดูบุตรตามมาตรา 246, 247 แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณา ความอาญา การสมรสและการหย่าตามมาตรา 1445, 1446, 1447/1, 1516 (1) แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ นอกจากนี้มีพระราชบัญญัติค่านำหน้านามหญิง พ.ศ. 2551 เพื่อเป็นการ จัดปัญหาการกีดกันการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อผู้หญิง และเป็นมาตรการทางกฎหมายคุ้มครอง ความเสมอภาคในโอกาสและความเท่าเทียม

*อริบติผู้พิพากษาศาลอาญารุ่นบุรี.

การคุ้มครองสิทธิ

ศาลยุติธรรมเป็นองค์กรหนึ่งในกระบวนการยุติธรรมมีหน้าที่อำนวยความยุติธรรม แก่ผู้มีอรรถคดี ทั้งปวงตลอดจนคุ้มครองสิทธิของประชาชนอย่างเสมอภาคซึ่งรวมถึงผู้หญิง ไม่ว่าจะเป็นสถานะในทางคดีเป็นผู้เสียหาย โจทก์ จำเลย หรือแม้ไม่มีสถานะทางคดีเป็นแต่เพียงพยานเห็นเหตุการณ์ ศาลยุติธรรมต้องคุ้มครองสิทธิของบุคคลอย่างเสมอภาคกัน ในการคุ้มครองสิทธิของบุคคลต่างๆ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญากำหนดสิทธิจำแนกตามสถานะทางคดีของบุคคล ดังนี้

1. ผู้ต้องหา หรือผู้ถูกจับ (มาตรา 7/1)

(1.1) ให้เจ้าพนักงานแจ้งให้ญาติหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจทราบถึงการถูกจับและสถานที่ที่ถูกควบคุมในโอกาสแรก

(1.2) พบและปรึกษาผู้ที่จะเป็นทนายเป็นการเฉพาะ

(1.3) ให้ทนายความหรือบุคคลซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบปากคำตนได้ในชั้นสอบสวน

(1.4) ได้รับการเยี่ยม หรือติดต่อกับญาติได้ตามสมควร

(1.5) ได้รับการรักษาพยาบาลโดยเร็วเมื่อเกิดเจ็บป่วย

(1.6) ได้รับการพิจารณาปล่อยตัวชั่วคราวระหว่างสอบสวน (มาตรา 107)

ห้องพิจารณาคดีพิเศษที่ออกแบบเพื่อผู้หญิง

2. จำเลย (มาตรา 8)

- (2.1) ได้รับการพิจารณาคดีด้วยความรวดเร็ว ต่อเนื่อง และเป็นธรรม
 - (2.2) แต่งทนายความแตกต่างกันชั้นไต่สวนมูลฟ้อง หรือพิจารณาในศาลชั้นต้นตลอดจนชั้นศาลอุทธรณ์และศาลฎีกา
 - (2.3) ปกป้องทนายความ หรือผู้ซึ่งจะเป็นทนายความเป็นการเฉพาะตัว
 - (2.4) ตรวจสอบผู้ที่ยื่นเป็นพยานหลักฐาน และคัดสำเนาหรือถ่ายรูปสิ่งนั้นๆ
 - (2.5) ตรวจสอบสำนวนการไต่สวนมูลฟ้อง หรือพิจารณาของศาล และคัดสำเนาหรือขอรับสำเนาที่รับรองว่าถูกต้องโดยเสียค่าธรรมเนียม เว้นแต่ศาลจะมีคำสั่งให้ยกเว้นค่าธรรมเนียมนั้น
 - (2.6) ตรวจสอบหรือคัดสำเนาคำให้การของตนในชั้นสอบสวนหรือเอกสารประกอบคำให้การของตน
 - (2.7) ได้รับการพิจารณาปล่อยตัวชั่วคราวระหว่างพิจารณา (มาตรา 107)
 - (2.8) กรณีจำเลยเป็นสตรีมีครรภ์คลอดบุตรและต้องเลี้ยงดูบุตร มีสิทธิได้รับการพิจารณาทุเลาการบังคับโทษตามคำพิพากษา (มาตรา 246, 247 วรรคสอง)
 - (2.9) ขอพระราชทานอภัยโทษ (มาตรา 259)
- นอกจากนี้ในกรณีภายหลังศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดฟังว่าจำเลยมิได้กระทำความผิดหรือการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิดจำเลยยังมีสิทธิเรียกร้องค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายตาม พ.ร.บ. ค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่าย แก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544

3. ผู้เสียหาย (มาตรา 3)

- (3.1) ร้องทุกข์
- (3.2) เป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญา หรือเข้าเป็นโจทก์ร่วมกับพนักงานอัยการ
- (3.3) เป็นโจทก์ฟ้องคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา
- (3.4) ถอนฟ้องคดีอาญา หรือคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องกับคดีอาญา
- (3.5) ยอมความในคดีความผิดส่วนตัว
- (3.6) ตรวจสอบหรือคัดสำเนาคำให้การของตนในชั้นสอบสวนหรือเอกสารประกอบคำให้การของตน (มาตรา 8 วรรคท้าย)
- (3.7) ผู้เสียหายมีสิทธิให้ความเห็นต่อศาลประกอบดุลพินิจกรณีเปลี่ยนสถานที่จำคุกจำเลยที่อื่นซึ่งมิใช่เรือนจำ (มาตรา 89/2 วรรคสอง)
- (3.8) เรียกร้องสินไหมทดแทนจากจำเลย (มาตรา 44/1)

นอกจากนี้ยังมีสิทธิเรียกร้องค่าตอบแทน หากตนมิได้มีส่วนร่วมในการกระทำความผิดตาม พ.ร.บ. ค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 ในกรณีการกระทำผิดเกี่ยวกับรถ ผู้เสียหายมีสิทธิเรียกร้องค่าทดแทนจากสำนักงานกองทุนทดแทนผู้ประสบภัยจากรถ ภายใน 180 วัน นับแต่วันที่ความเสียหายเกิดขึ้น ตาม พ.ร.บ.คุ้มครองผู้ประสบภัยจากรถ พ.ศ. 2535 มาตรา 23

(3.9) ห้ามการพิมพ์โฆษณา หรือเผยแพร่ต่อสาธารณะชนซึ่งภาพ เรื่องราว หรือข้อมูลของผู้เสียหาย ซึ่งถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว (ผู้หญิง) ตาม พ.ร.บ.คุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550 มาตรา 9 สำหรับกรณีเป็นเด็กตาม พ.ร.บ.คุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 มาตรา 50

4. พยาน

(4.1) คัดค้านการปล่อยตัวชั่วคราวหากเกรงกลัวว่าตนอาจได้รับอันตราย (มาตรา 108/2)

(4.2) กรณีพยานเป็นเด็กอายุไม่เกิน 18 ปี ต้องจัดอยู่ในสถานที่เหมาะสม ให้มีนักจิตวิทยา หรือนักสังคมสงเคราะห์ บุคคลที่เด็กร้องขอและพนักงานอัยการเข้าร่วมในการถามปากคำด้วย ให้ถามผ่านนักจิตวิทยา หรือนักสังคมสงเคราะห์ และห้ามมิให้ถามเด็กซ้ำหลายครั้งโดยไม่มีเหตุอันสมควร (มาตรา 133 ทวิ, 173 ตริ)

(4.3) กรณีพยานเกรงกลัวจำเลยไม่กล้าเผชิญกับจำเลย ต้องดำเนินการจัดให้สืบพยาน ไม่เผชิญโดยตรงกับจำเลยขณะเบิกความ (มาตรา 172 วรรคสาม วรรคสี่ วรรคห้า)

(4.4) ค่าพาหนะ ค่าป่วยการ ค่าเช่าที่พักที่จำเป็นและสมควร (มาตรา 256)

(4.5) ค่าตอบแทนตามระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยค่าตอบแทนและค่าใช้จ่าย พยาน สามี ภริยา ผู้บุพการี ผู้สืบสันดานของพยาน หรือบุคคลอื่นที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2547 ออกอาศัยอำนาจตาม พ.ร.บ.คุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546

เหล่านี้นล้วนเป็นสิทธิที่กฎหมายรองรับให้แก่บุคคลทั่วไป แต่การคุ้มครองสิทธิของบุคคล ให้ได้รับประโยชน์สูงสุดคงต้องมีการออกแบบกระบวนการยุติธรรมให้เหมาะสมกับเพศ อายุ ฐานะ สุขภาพ อนามัยภาวะแห่งจิตด้วย สำหรับเด็ก และผู้หญิง เป็นบุคคลประเภทที่มีความอ่อนไหวสูง การพิจารณาสำหรับบุคคลดังกล่าวต้องมีลักษณะพิเศษ

ห้องพิจารณาคดีพิเศษ

ปัจจุบันเกิดคดีประเภทมีความสลับซับซ้อนมากมาย เช่น คดีกระทำผิดทางอินเทอร์เน็ต การก่อการร้าย การหลอกลวงประชาชนร่วมลงทุน อีกทั้งความรุนแรงในการโต้ตอบของผู้กระทำความผิดเมื่อถูกจับกุมหรือดำเนินคดี หรือการพยายามปลอมแปลงเอกสารเพื่อหลบหนีดำเนินคดีรุนแรงมากขึ้น ตัวอย่างที่เรามักพบเห็นทางข่าวหนังสือพิมพ์ หรือโทรทัศน์เสมอ เช่น ผู้ค้ายาเสพติดให้โทษใช้อาวุธปืนยิงต่อสู้กับเจ้าพนักงานตำรวจ ผู้ทำการจับกุมทำให้สูญเสียชีวิตของเจ้าพนักงานตำรวจหรือคนร้าย การอำพรางตัวตน โดยแกล้งเป็นเสียชีวิต และปลอมเอกสารราชการเพื่อหลบหนีการถูกดำเนินคดี หรือผู้กระทำความผิดแสดงพฤติกรรมลักษณะข่มขู่พยาน

เช่น แก้วขั้วรณเวียนบ้านพักพยานใช้อาวุธปืนยิงขึ้นฟ้าใกล้บ้านพักพยาน พุดจาในทำนองให้พยานคำนึงถึงความปลอดภัยของตนเองและญาติพี่น้องผู้เสียหาย หรือพยานซึ่งเป็นเด็ก หรือผู้หญิง ย่อมมีความอ่อนไหวต่อพฤติกรรมเหล่านี้ได้ง่าย เด็ก หรือผู้หญิงอาจเกรงกลัวจนไม่กล้าให้ความร่วมมือให้การเป็นพยานต่อศาล เป็นอุปสรรคสำคัญต่อการอำนวยความยุติธรรม ดังนั้น การพิจารณาคดีสำหรับบุคคล ประเภทนี้ต้องมีการออกแบบการพิจารณาคดีเป็นพิเศษเพื่อคุ้มครองบุคคลดังกล่าวรวมทั้งสร้างความเชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรม

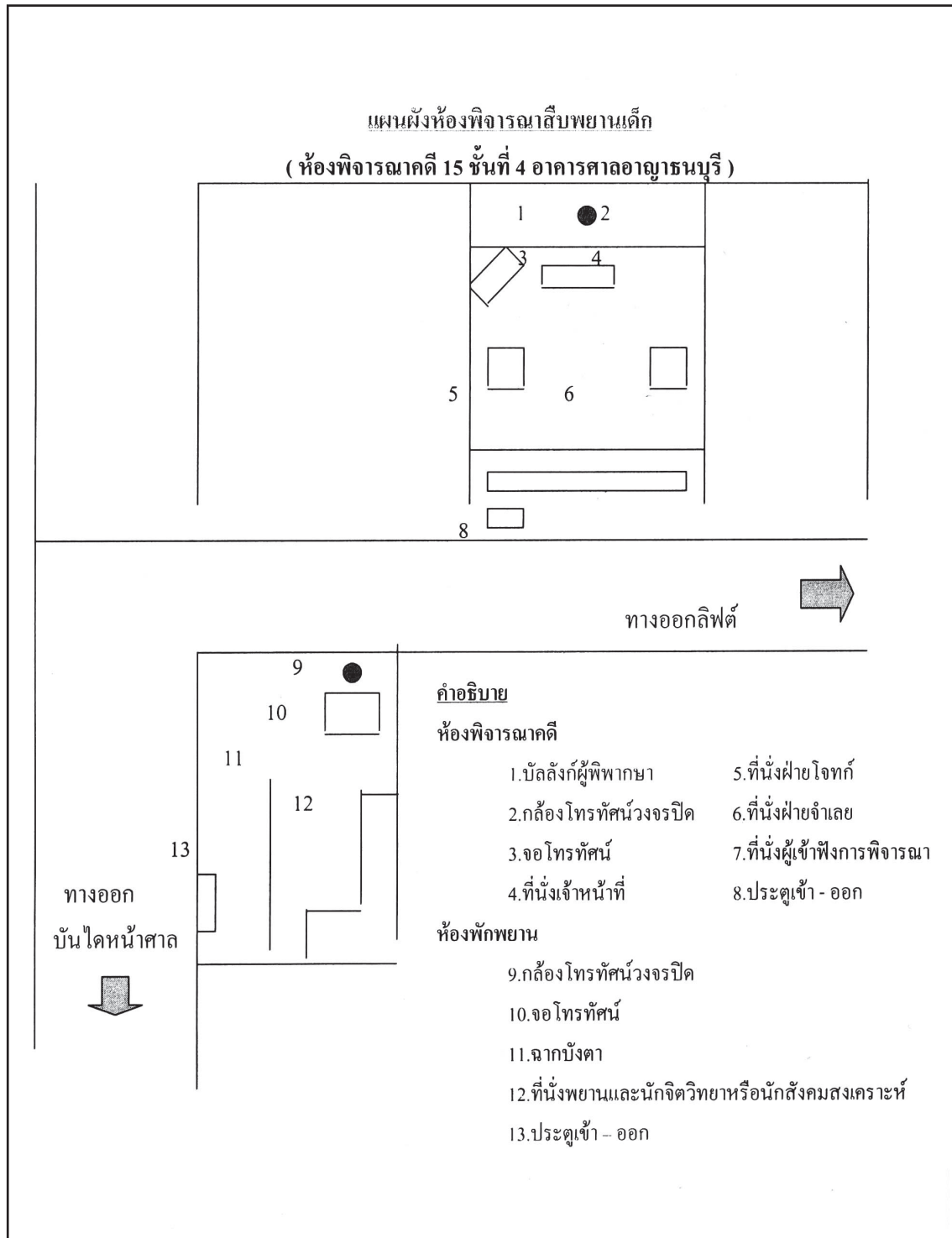
การพิจารณาคดีพิเศษที่กล่าวถึงก็คือการออกแบบโครงสร้างกระบวนการพิจารณาให้เหมาะสมสำหรับคู่ความและพยาน โดยคำนึงเพศ อายุ ฐานะ สุขภาพอนามัย ภาวะแห่งจิต และการคุ้มครองสิทธิของคู่ความและพยานด้วย โดยเฉพาะเด็ก หรือผู้หญิง การสืบพยานเด็ก หรือผู้หญิง ถือว่าเป็นกรณีพิเศษซึ่งต้องมีมาตรการอื่นๆ เสริม นอกเหนือจากตัวบทกฎหมายที่มีอยู่แล้ว ด้วยเหตุนี้ศาลอาญานบรีได้ริเริ่มปรับปรุงห้องพิจารณาดำเนินคดีของกฎหมายพร้อมวางแผนปฏิบัติการสืบพยานเด็กและสืบพยานไม่เผชิญหน้าโดยตรงกับจำเลย พ.ศ. 2552 ซึ่งสรุปสาระสำคัญ 3 ประการ ดังนี้

1. รูปแบบห้องพิจารณา

(1.1) ห้องสืบพยานเด็ก (มาตรา 173 ตริ) ประกอบด้วย

(ก) **ห้องพักพยาน** มีพยานเด็กอายุไม่เกิน 18 ปี นักสังคมสงเคราะห์ หรือนักจิตวิทยา ภายในห้องติดตั้งอุปกรณ์เครื่องมือสื่อสาร อิเล็กทรอนิกส์ เช่น กล้องโทรทัศน์วงจรปิดจอโทรทัศน์ ไมโครโฟน ถ่ายทอดภาพ และเสียงไปยังห้องพิจารณา เวลาพยานเบิกความผ่านนักสังคมสงเคราะห์ หรือนักจิตวิทยา ซึ่งอยู่ในห้องถ่ายทอดภาพและเสียงไปยังห้องพิจารณา

(ข) **ห้องพิจารณา** มีผู้พิพากษา พนักงานอัยการ จำเลย และทนายจำเลย ภายในห้องติดตั้งเครื่องมืออุปกรณ์สื่อสารทำนองเดียวกัน การซักถามพยานผ่านเครื่องมืออุปกรณ์สื่อสารถ่ายทอดภาพ และเสียงไปยังห้องพักพยาน ลักษณะตามรูปแบบผังห้องพิจารณา

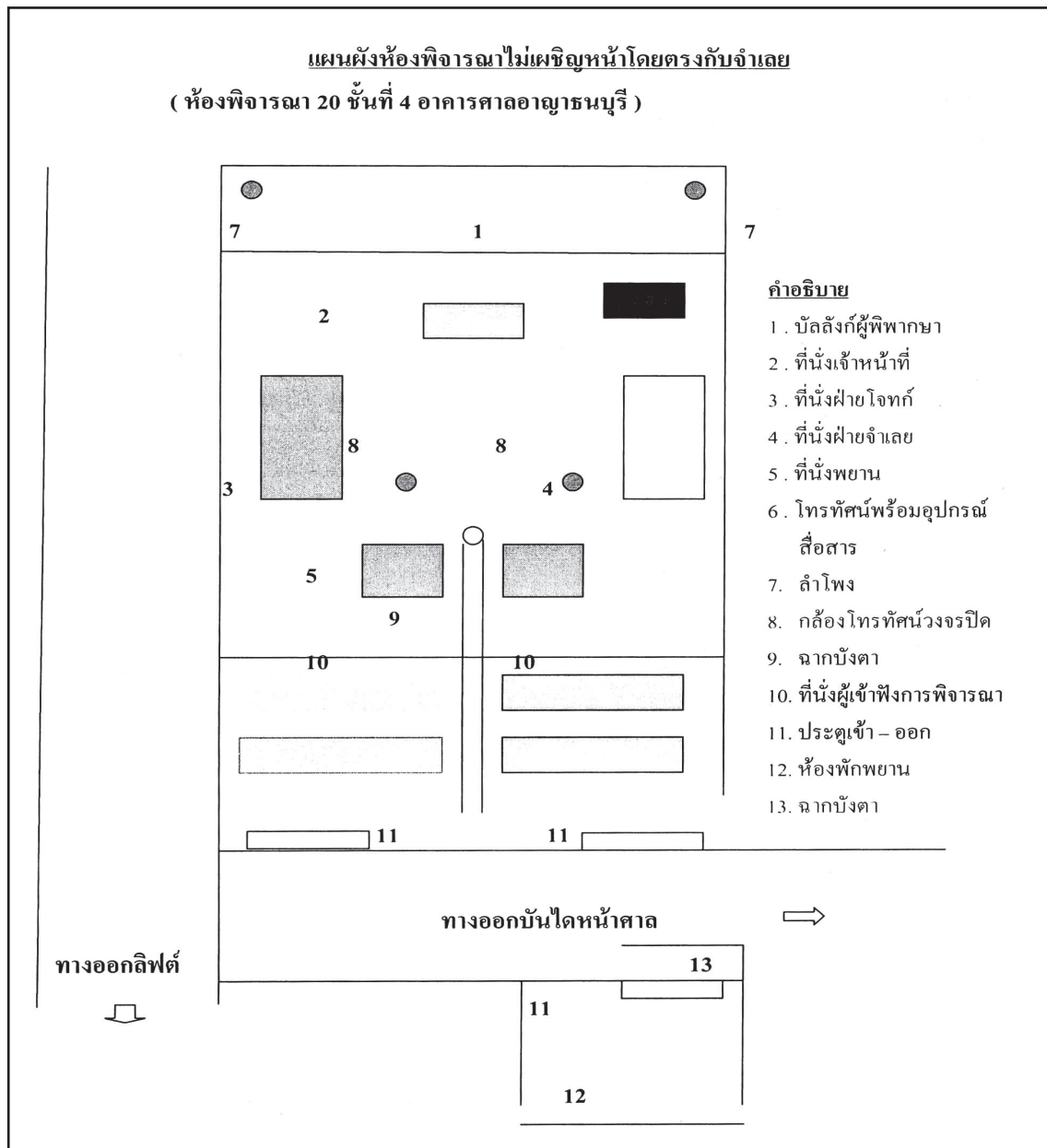
แผนผังห้องพิจารณาสืบพยานเด็ก
(ห้องพิจารณาคดี 15 ชั้นที่ 4 อาคารศาลอาญาธนบุรี)

(1.2) ห้องสืบพยานไม่เผชิญหน้าโดยตรงกับจำเลย (มาตรา 172 วรรคสาม) ประกอบด้วย

(ก) ห้องพักพยาน สำหรับเป็นที่พักพยานก่อนและหลังเบิกความ

(ข) ห้องพิจารณา ภายในห้องมีฉากกั้นระหว่างกลางห้องพิจารณาเพื่อมิให้พยานเผชิญหน้ากับจำเลยโดยจัดให้มีชุดม้านั่งสำหรับฝ่ายพยานและฝ่ายจำเลยคนละด้าน และสำหรับที่นั่งเบิกความของฝ่ายพยานและฝ่ายจำเลยแยกจากกันคนละด้าน พร้อมติดตั้งอุปกรณ์เครื่องสื่อสารอิเล็กทรอนิกส์โดยใช้ระบบโทรทัศน์วงจรปิดถ่ายทอดภาพแยกจากกันถ้าพยานจะดูตัวจำเลยก็เปิดดูภาพจำเลยจากจอโทรทัศน์ซึ่งถ่ายทอดจากกล้องวงจรปิดในทำนองเดียวกันถ้าจำเลยจะดูพยานเปิดดูจากจอโทรทัศน์เช่นเดียวกัน นอกจากนี้สามารถบันทึกภาพและเสียงของพยานขณะเบิกความลงในแผ่นซีดีได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 172 วรรคสี่

(ค) เงื่อนไข พยานเกรงกลัวไม่กล้าเผชิญหน้ากับจำเลยเพราะเหตุ เช่น พยานเป็นเด็กอายุไม่เกิน 18 ปี เป็นผู้หญิง คนชรา คนพิการ หรือคดีที่จำเลยเป็นผู้ร้ายสำคัญพฤติกรรมมีประวัติอาชญากรรมก่อเหตุมาแล้วหลายเรื่อง กระทำผิดลักษณะทารุณโหดร้าย มีความผิดปกติทางจิต หรือกระทำเพราะความเคียดแค้น การกระทำผิดมีบุคคลเกี่ยวข้องเชื่อมโยง หลายขั้นตอนลักษณะเป็นกลุ่มแก๊ง หรือขบวนการ หรือจัดตั้งองค์กรอาชญากรรม ความผิดเกี่ยวกับเพศตามมาตรา 276, มาตรา 277 ทวิ, มาตรา 277 ตรี, มาตรา 278, มาตรา 280, มาตรา 282, มาตรา 283, มาตรา 283 ทวิ, มาตรา 284, มาตรา 285 แห่งประมวลกฎหมายอาญาความผิดฐานก่อการร้ายตามมาตรา 135/1 ถึงมาตรา 135/4 แห่งประมวลกฎหมายอาญาคดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันปราบปรามการค้ามนุษย์คดีความผิดตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว

แผนผังห้องพิจารณาไม่เผชิญหน้าโดยตรงกับจำเลย
(ห้องพิจารณา 20 ชั้นที่ 4 อาคารศาลอาญาธนบุรี)

2. การคุ้มครองพยาน

(2.1) **ก่อนเบิกความ** เมื่อพยานมาศาล เจ้าหน้าที่ศาลอำนวยความสะดวกพาพยานไปยังห้องพักพยานรอเบิกความโดยระมัดระวังมิให้พบจำเลย หรือญาติของจำเลย

(2.2) การเบิกความในกรณีสืบพยานไม่เผชิญโดยตรงกับจำเลย เมื่อคดีพร้อมแล้ว เจ้าหน้าที่ศาลจะพาพยานออกจากห้องพักพยานเข้าทางประตูด้านขวามือประจำที่พยาน โดยมีฉากกั้นมิให้พยานเผชิญหน้าโดยตรงกับจำเลย และห้ามมิให้จำเลยส่งเสียงพดข่มขู่ เบิกความเสร็จแล้วเจ้าหน้าที่ศาลพาพยานกลับไปห้องพัก หรือ

เดินทางกลับ ส่วนการสืบพยานเด็ก พยานเบิกความผ่านนักสังคมสงเคราะห์หรือนักจิตวิทยาในห้องพักพยาน

(2.3) **หลังเบิกความ** มีเจ้าหน้าที่ศาลพาพยานกลับออกจากศาล โดยระมัดระวังมิให้พบจำเลย หรือญาติของจำเลย ส่วนจำเลย หรือญาติของจำเลย ต้องรอลงอยู่ในห้องพิจารณาก่อน จนกระทั่งเวลาล่วงผ่านไปประมาณ 5 - 10 นาที จึงสามารถเดินทางกลับ เว้นแต่มีเหตุจำเป็นจำเลย หรือญาติอาจเดินทางกลับก่อน ให้พยานรอลงอยู่ในห้องพิจารณา หรือห้องพักพยานจนกระทั่งเวลาล่วงผ่านไปประมาณ 5 - 10 นาที ให้เจ้าหน้าที่ศาลพาพยานกลับออกจากศาลโดยระมัดระวังมิให้พบจำเลย หรือญาติของจำเลย

3. การเตรียมความพร้อม

(3.1) บันทึกข้อความให้เป็นที่สังเกตว่า สืบพยานเด็ก หรือสืบพยานไม่เผชิญหน้า ลงในใบนัดความและปกสำนวนคดี

(3.2) เจ้าหน้าที่ศาลที่เกี่ยวข้อง เช่น งานหน้าบัลลังก์ ศูนย์นัดความ ประชาสัมพันธ์ ตลอดจนเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยประสานความร่วมมือคอยอำนวยความสะดวกแก่พยานในการเบิกความตั้งแต่มายังศาล จนเสร็จการพิจารณาเดินทางกลับออกจากศาล

(3.3) สร้างความเข้าใจแก่พยานถึงขั้นตอนการพิจารณาอย่างถูกต้อง เริ่มจากแสดงข้อความคำแนะนำการปฏิบัติตนในศาล และขั้นตอนการพิจารณาในหมายเรียกพยานเพื่อให้พยานทราบก่อน จากนั้นเมื่อพยานเดินทางมาศาลมีเจ้าหน้าที่ศาลคอยให้คำแนะนำ อีกครั้งหนึ่ง

(3.4) มีเจ้าหน้าที่เทคนิคคอยควบคุมเครื่องมืออุปกรณ์สื่อสารภายในห้องพิจารณาตลอดเวลาที่มีการพิจารณาคดีจนเสร็จ

ด้วยรูปแบบ กลไกของห้องพิจารณา และกระบวนการพิจารณาตามแนวปฏิบัติของศาลอาญารธนบุรี ดังกล่าวที่เน้นคุ้มครองและอำนวยความสะดวกแก่พยานซึ่งเป็นเด็กและผู้หวั่นเป็นประโยชน์ต่อเด็กและผู้หวั่น ทำให้ความเกรงกลัวหรืออับอายของเด็กและผู้หวั่นลดน้อยลง จึงอาจเป็นบทพิสูจน์และหลักประกัน สร้างความเชื่อมั่นต่อกระบวนการยุติธรรมมากขึ้น นับว่าห้องพิจารณาคดีดังกล่าวถูกออกแบบไว้เหมาะสมสำหรับเด็กและผู้หวั่นโดยแท้

บทสรุป

การมีห้องสืบพยานเด็ก และห้องสืบพยานไม่เผชิญหน้าโดยตรงตามมาตรา 173 ตี, มาตรา 172 วรรคสามแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เป็นบทบัญญัติพิเศษมุ่งคุ้มครองเด็กและผู้หวั่น ลดความเกรงกลัวให้ได้รับความปลอดภัย หรือลดความอับอายลง สร้างความเชื่อมั่นต่อกระบวนการยุติธรรมในเบื้องต้น อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่ากฎหมายพยายามออกแบบห้องพิจารณา กระบวนการพิจารณา ไม่ว่าทำให้ขั้นตอนรัดกุม หรือมีเครื่องอุปกรณ์สื่อสารเทคโนโลยีทันสมัยแต่เพียงใดแต่จะประสบผลสำเร็จตามเจตนารมณ์ของกฎหมายไม่ได้ หากบุคลากรในองค์กรมิได้มีความรู้ความเข้าใจในการปฏิบัติตามกฎหมาย ที่สำคัญต้องมีความร่วมมือและจิตสำนึกในการคุ้มครองสิทธิ การบริการ และความเข้าใจเด็กและผู้หวั่นซึ่งเป็นผู้เสียหายควบคู่กันด้วย ประกอบกับยังต้องอาศัยความร่วมมือจากองค์กรในกระบวนการอื่นๆที่เกี่ยวข้องประสานสอดคล้องกันจึงประสบความสำเร็จได้

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ เป็นองค์กรตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มีวาระการดำรงตำแหน่ง 6 ปี และดำรงตำแหน่งได้เพียงวาระเดียว

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาตรา 257

กำหนดให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ มีอำนาจหน้าที่ดังนี้

1. ตรวจสอบและรายงานการกระทำหรือการละเลยการกระทำอันเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนหรือไม่เป็นไปตามพันธกรณีระหว่างประเทศ เกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนที่ประเทศไทยเป็นภาคี และเสนอมาตรการแก้ไข ที่เหมาะสมต่อบุคคล หรือหน่วยงานที่กระทำหรือละเลยการกระทำดังกล่าวเพื่อดำเนินการในกรณีไม่ปรากฏว่าไม่มีการดำเนินการตามที่เสนอให้รายงานต่อรัฐสภาเพื่อดำเนินการต่อไป
2. เสนอเรื่องพร้อมด้วยความเห็นต่อศาลรัฐธรรมนูญ ในกรณีที่เหมาะสม ตามที่มีผู้ร้องเรียนว่า บทบัญญัติแห่งกฎหมายใดกระทบต่อสิทธิมนุษยชนและมีปัญหาเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ ทั้งนี้ ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ
3. เสนอเรื่องพร้อมด้วยความเห็นต่อศาลปกครอง ในกรณีที่เหมาะสม ตามที่มีผู้ร้องเรียนว่า กฎ คำสั่ง หรือการกระทำอื่นใดในทางปกครองกระทบต่อสิทธิมนุษยชนและมีปัญหาเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญหรือกฎหมาย ทั้งนี้ ตามพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง
4. พ้องคดีต่อศาลยุติธรรมแทนผู้เสียหาย เมื่อได้รับการร้องขอจากผู้เสียหายและเป็นกรณีที่เหมาะสมเพื่อแก้ไขปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชนเป็นส่วนรวม ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ
5. เสนอแนะนโยบายและข้อเสนอในการปรับปรุงกฎหมาย และกฎต่อรัฐสภา และคณะรัฐมนตรี เพื่อส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน
6. ส่งเสริมการศึกษา การวิจัย และการเผยแพร่ความรู้ด้านสิทธิมนุษยชน
7. ส่งเสริมความร่วมมือและการประสานงานระหว่างหน่วยราชการ องค์กรเอกชน และองค์กรอื่นในด้านสิทธิมนุษยชน
8. จัดทำรายงานประจำปีเพื่อประเมินสถานการณ์ด้านสิทธิมนุษยชนภายในประเทศและเสนอต่อรัฐสภา
9. อำนาจหน้าที่อื่นตามที่กฎหมายบัญญัติ

ในการปฏิบัติหน้าที่ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติต้องคำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนรวมของชาติและประชาชนประกอบด้วย

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติมีอำนาจเรียกเอกสารหรือหลักฐาน ที่เกี่ยวข้องจากบุคคลใดหรือเรียกบุคคลใดมาให้อภัยค่าธรรมเนียมอำนาจอื่นเพื่อประโยชน์ในการปฏิบัติหน้าที่ ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

(สำเนา)

ประกาศ

**แต่งตั้งประธานกรรมการและกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
(พระปรมาภิไธย) ภูมิพลอดุลยเดช พร.**

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศว่าโดยที่วุฒิสภาได้ลงมติเมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม 2552 ให้ความเห็นชอบผู้ซึ่งมีความรู้ หรือประสบการณ์ด้านการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนเป็นที่ประจักษ์ ทั้งนี้ โดยคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของผู้แทนจากองค์กรเอกชนด้านสิทธิมนุษยชนด้วย จำนวนเจ็ดคน ให้เป็นกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และบุคคลทั้งเจ็ดคนได้ประชุมเลือกกันเองให้คนหนึ่งเป็นประธานกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติแล้ว

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 256 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งประธานกรรมการและกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ตามคำแนะนำของวุฒิสภาดังต่อไปนี้

1. นางอมรา	พงศาพิชญ์	เป็นประธานกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
2. นายแท้งจริง	ศิริพานิช	เป็นกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
3. นายนิรันดร์	พิทักษ์วัชร	เป็นกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
4. นายปริญญา	ศิริสารการ	เป็นกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
5. นายไพบุลย์	วราหะไพฑูรย์	เป็นกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
6. พลตำรวจเอก วันชัย	ศรีนวลนัด	เป็นกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ
7. นางวิสา	เบญจมะโน	เป็นกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

ประกาศ ณ วันที่ 25 มิถุนายน พุทธศักราช 2552 เป็นปีที่ 64 ในรัชกาลปัจจุบัน

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

นายประสพสุข บุญเดช

ประธานวุฒิสภา

กระบวนการตรวจสอบเรื่องร้องเรียน

การร้องเรียนเมื่อถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน

กองทุนการพัฒนาเพื่อสตรีแห่งสหประชาชาติ
สำนักงานยูนิเฟมสำหรับภาคพื้นเอเชียและแปซิฟิก ตั้งอยู่ ณ อาคารสหประชาชาติ
ถนนราชดำเนิน กรุงเทพมหานคร 10200
โทรศัพท์ (662) 288-1234, 280-3810, 288-2093 โทรสาร (662) 280-6030

กองทุนการพัฒนาสตรีแห่งสหประชาชาติ (United Nation Development Fund for Women - UNIFEM) จัดตั้งขึ้นในปี ค.ศ.1976 ตามกระแสการเรียกร้องขององค์กรผู้หญิงระดับนานาชาติหลังการประชุมระดับโลก เรื่องผู้หญิงให้มีกองทุนสำหรับส่งเสริมการดำเนินงานตาม “ทศวรรษสหประชาชาติเพื่อผู้หญิง (ค.ศ.1976-1985)” UNIFEM มุ่งส่งเสริมความเสมอภาคระหว่างหญิงชายและเพิ่มพลัง การเป็นหุ้นส่วน ในกระบวนการพัฒนาแก่ผู้หญิง โดยสนับสนุนการดำเนินงานตามแผนพัฒนาปึกถึงและพันธสัญญาอื่นๆ ที่ประเทศสมาชิกมีต่อการสหประชาชาติเกี่ยวกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจ การเมืองและสังคม และการส่งเสริมสิทธิมนุษยชนของผู้หญิงในกว่า 100 ประเทศทั่วโลก UNIFEM ทำงานร่วมกับหน่วยราชการ องค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ชุมชนและองค์กรอื่นๆ UNIFEM ที่กรุงเทพฯ จะกำกับดูแลงานในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และตะวันออกเฉียงใต้ รวม 13 ประเทศ

งานของ UNIFEM

1. เสริมพลังทางการเมืองแก่ผู้หญิง

- UNIFEM สนับสนุนการมีส่วนร่วมของผู้หญิง ในการเป็นผู้นำและการตัดสินใจ มิได้มุ่งเพิ่มที่จำนวนผู้หญิงในการเป็นผู้นำ แต่เน้นที่การตัดสินใจอย่างมีคุณภาพของผู้นำหญิงการส่งเสริมความเสมอภาคระหว่างหญิงชายและบริหารงานอย่างมีธรรมาภิบาล
- UNIFEM เสริมสร้างสมรรถนะให้กลุ่มผู้หญิงบูรณาการความต้องการและความห่วงใยของตน เข้าในกระบวนการกำหนดนโยบายและแผน ช่วยเหลือกลุ่มผู้หญิงและผู้นำกำหนดนโยบาย ตระหนักถึงประเด็นต่างๆ ที่ผู้หญิงห่วงใยรวมถึงผู้รับงานไปทำบ้าน ผู้หญิงและการค้า และผู้หญิงในธุรกิจ UNIFEM ยังทำงานกับองค์กรระดับภูมิภาค เช่น APEC และ ASEAN ให้มีการบรรจุประเด็นผู้หญิงในวาระขององค์กรดังกล่าว
- UNIFEM ช่วยให้หน่วยงานภาครัฐสามารถแยกแยะและเข้าใจประเด็นมิติหญิงชาย และกำหนดยุทธศาสตร์ที่คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างหญิงชายเพื่อพิจารณาสถานการณ์ของผู้หญิง เครื่องมือที่ UNIFEM ใช้ได้แก่ สถิติ หญิง-ชาย การฝึกอบรมเพื่อสร้างความตระหนักและการฝึกอบรมวิเคราะห์มิติหญิงชาย และการจัดทำงบประมาณอย่างมีมิติหญิงชาย

2. เสริมพลังทางเศรษฐกิจแก่ผู้หญิง

- UNIFEM สนับสนุนกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่เป็นความคิดใหม่ๆ และเป็นตัวเร่งให้ผู้หญิง สามารถพึ่งตัวเองได้มากขึ้น และเพิ่มรายได้ให้ครอบครัว
- UNIFEM สนับสนุนกิจกรรมที่เป็นความคิดใหม่ๆ และเป็นยุทธศาสตร์ เพื่อพัฒนากิจการของผู้หญิง โดยการอบรมด้านทักษะและการจัดการรวมทั้งการเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต นอกจากนี้ ยังส่งเสริมโครงการที่ตอบสนองความจำเป็นขั้นพื้นฐานและความจำเป็นในการเพิ่มสถานภาพของผู้หญิงในการทำธุรกิจ
- UNIFEM ทำงานร่วมกับภาครัฐและกลุ่มอุตสาหกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งสมาคมธุรกิจหญิง เพื่อสนับสนุนกิจการของผู้หญิง โดยเฉพาะอย่างยิ่งธุรกิจขนาดเล็กและธุรกิจในครัวเรือน
- UNIFEM สนับสนุนวิสาหกิจของผู้หญิงที่คำนึงถึงมิติหญิงชาย และมีสมรรถนะในการบริหารองค์กรได้อย่างยั่งยืนและมีรายได้เพิ่มขึ้นความยากจนและโดยเฉพาะอย่างยิ่งพัฒนาความสามารถด้านธุรกิจของผู้หญิงให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของตลาด

3. ดำเนินการให้สิทธิมนุษยชนของผู้หญิงได้รับการยอมรับอย่างแท้จริง

- UNIFEM สนับสนุนการดำเนินงานตามอนุสัญญาผู้หญิง CEDAW และกลไกด้านสิทธิมนุษยชนที่ส่งเสริมสิทธิมนุษยชน ของผู้หญิงอย่างมีประสิทธิภาพ
- UNIFEM ส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของกลุ่มผู้หญิงและภาคประชาสังคมในกระบวนการติดตามการดำเนินงานตามอนุสัญญาผู้หญิง CEDAW และการจัดทำ รายงานต่อคณะกรรมการ CEDAW
- UNIFEM ทำงานร่วมกับภาครัฐและภาคประชาสังคมเพื่อจัดการเลือกปฏิบัติต่อผู้หญิงและเด็กหญิงในทุกรูปแบบ
- UNIFEM สนับสนุนให้ผู้หญิงมีส่วนร่วมอย่างเสมอภาคในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งและการสร้างสันติภาพ

UNIFEM ยังส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการคำนึงถึงปัญหาและความต้องการที่แตกต่างกันของหญิงและชาย ในทุกขั้นตอนของโครงการต่างๆ ภายใต้สหประชาชาติ โดยการให้การสนับสนุนทางวิชาการแก่หน่วยงานสหประชาชาติอื่นๆ และการมีส่วนร่วมอย่างแข็งขัน ในกิจกรรมต่างๆ ของสหประชาชาติ รวมถึงการมีส่วนร่วมในการประเมินผลในระดับประเทศ และกรอบการพัฒนาของสหประชาชาติซึ่งเป็นกรอบความร่วมมือระหว่างหน่วยงานต่างๆ ของสหประชาชาติในระดับประเทศ

การมีเครือข่ายที่กว้างขวางในระดับภูมิภาคและระดับโลกเป็นสิ่งสำคัญยิ่งต่อการทำงานของ UNIFEM ดังนั้น UNIFEM จึงทุ่มเทเวลาให้กับการพัฒนาการส่งเสริมและสนับสนุนเครือข่ายผู้หญิงทั้งที่เป็นปัจเจกและเป็นกลุ่ม หากปราศจากเครือข่ายเหล่านี้งานของ UNIFEM ก็ไม่อาจสำเร็จได้

ธีรนาถ กันจนอุสอร

Teeranat Kanjanauksorn Foundation (TKF)

มูลนิธิธีรนาถ กาญจนอุสอร

สถานที่ติดต่อ: เลขที่ 4 ถนนเพชรเกษมซอย 24

แขวง/เขตภาษีเจริญ กทม. 10160

โทรศัพท์ 02 868-4344, 081 423-6896,

089 510-8188 โทรสาร 02 868-4344

E-mail : TKFthailand@gmail.com

ความเป็นมา

มูลนิธิธีรนาถ กาญจนอุสอร เป็นองค์กรดำเนินงานส่งเสริมคุ้มครองสิทธิมนุษยชนด้านความเป็นธรรมทางเพศ (Gender Justice) ก่อตั้งขึ้นเพื่อสืบสานเจตนารมณ์ของอาจารย์ธีรนาถ กาญจนอุสอร อาจารย์ประจำคณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งเสียชีวิตจากอุบัติเหตุเครื่องบินตกที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี เมื่อปี พ.ศ. 2541 ขณะนั้นอาจารย์ธีรนาถ กาญจนอุสอร เดินทางไปจัดกิจกรรมของเครือข่ายผู้หญิงกับรัฐธรรมนูญ เพื่อเผยแพร่ความรู้ด้านสิทธิเสรีภาพของประชาชนหญิง-ชายตามรัฐธรรมนูญ ร่วมกับเครือข่ายผู้หญิงในพื้นที่ภาคใต้

หลักการและวัตถุประสงค์

1. ส่งเสริมสนับสนุนการศึกษาค้นคว้าและเผยแพร่สิทธิความเสมอภาคทางเพศ การไม่เลือกปฏิบัติและการไม่ใช้ความรุนแรงในสังคม
2. จัดกิจกรรมที่เป็นการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในทางเศรษฐกิจและสังคมของแรงงานหญิงและประชาชนระดับพื้นฐาน
3. ให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ที่อุทิศตนเพื่อการส่งเสริมสร้างสังคมที่มีเสรีภาพความเสมอภาคและความเอื้ออาทรต่อกัน ตลอดจนผู้ประสบปัญหาจากการเลือกปฏิบัติหรือการใช้ความรุนแรง
4. ร่วมมือและประสานงานกับองค์กรหรือหน่วยงานที่มีวัตถุประสงค์คล้ายคลึงกันเพื่อสาธารณชน

กิจกรรม

1. ส่งเสริมคุ้มครองสิทธิมนุษยชนของผู้หญิงตามรัฐธรรมนูญและตามหลักการสิทธิมนุษยชนสากล

1.1 รณรงค์ เผยแพร่ให้ประชาชนหญิง-ชาย ได้ข้อมูลความรู้ความเข้าใจและตระหนักถึงความสำคัญในการมีส่วนร่วมทางการเมือง ของผู้หญิงตามรัฐธรรมนูญ

1.2 ให้คำปรึกษากับประชาชนหญิง-ชาย ในการนำกลไกคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนและตามหลักการสิทธิมนุษยชนสากลมาดำเนินการให้เกิดความเป็นธรรม

1.3 ประสานความร่วมมือกับหน่วยงานรัฐ ภาคเอกชน เพื่อศึกษาตรวจสอบกฎระเบียบ กฎระเบียบปฏิบัติให้สอดคล้องกับหลักการในรัฐธรรมนูญ และหลักการสิทธิมนุษยชนสากล

1.4 ศึกษาวิเคราะห์ปัญหาการถูกเลือกปฏิบัติ ไม่ได้รับความเป็นธรรมทางเพศจากกฎหมาย ระเบียบปฏิบัติและนโยบายของรัฐ

2. ประสานงานกับหน่วยงานรัฐ องค์กรเอกชนและภาคประชาสังคม เพื่อพัฒนากลไก ปกป้องคุ้มครองสิทธิมนุษยชนด้านความเสมอภาคทางเพศ

2.1 จัดกิจกรรมเพื่อดำเนินงานร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการส่งเสริมคุ้มครองสิทธิมนุษยชนด้านความเสมอภาคทางเพศ

2.2 รมรณรงค์ เผยแพร่ให้ผู้ปฏิบัติงานในกระบวนการยุติธรรมมีส่วนร่วมในการศึกษาวิเคราะห์พัฒนาองค์ความรู้ด้านความเสมอภาคทางเพศ

2.3 พัฒนาเครือข่ายความร่วมมือระหว่างภาคประชาสังคม องค์กรพัฒนาเอกชน ผู้ปฏิบัติงานในกระบวนการยุติธรรม เช่น ศาลยุติธรรม ทนายความ อัยการ ตำรวจ และหน่วยงานอื่น ๆ เช่น ด้านสาธารณสุข / ด้านสวัสดิการสังคม เพื่อส่งเสริมคุ้มครองสิทธิมนุษยชนด้านความเสมอภาคทางเพศ

3. รมรณรงค์ เผยแพร่ข้อมูลความรู้ผ่านสื่อสาธารณะ เพื่อส่งเสริมคุ้มครองสิทธิมนุษยชนด้านความเสมอภาคทางเพศ

สื่อสิ่งพิมพ์ขององค์กรในปัจจุบัน

4.1 หนังสือ “ทำไมผู้หญิงต้องสนใจการเมือง”

4.2 หนังสือ “การกระจายอำนาจมิติทางเพศ”

4.3 รายงานการศึกษาวิจัยเรื่อง “สุขภาพความปลอดภัยกับการมีส่วนร่วมของแรงงาน ผู้ถูกกระทบในการกำหนดนโยบายสาธารณะ”

4.4 หนังสือ “พลังผู้หญิง : ทางออกวิกฤตการเมืองไทย”

คณะกรรมการ

1. ศ.ดร.อมรา พงศาพิชญ์	ประธาน
2. ดร.ประภาภัทร นิยม	รองประธาน
3. รศ.ดร.โคทม อารียา	รองประธาน
4. รศ.ดร.ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ	กรรมการ
5. สุรัชย์ ตรงงาม	กรรมการ
6. เรืองรวี เกตุผล	กรรมการ
7. สุเพ็ญศรี พึ่งโคกสูง	กรรมการ
8. รศ.ดร.ฉันทนา หวันแก้ว	กรรมการและเหรัญญิก
9. นัยนา สุภาพิ่ง	กรรมการและเลขานุการ
10. รศ.ดร.วรวิทย์ เจริญเลิศ	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

คณะทำงาน

1. รศ.ดร.วรวิทย์ เจริญเลิศ
2. นัยนา สุภาพิ่ง
3. นางสาวจันทร์จิรา บุญประเสริฐ
4. นางชื่นสุข อาศัยธรรมกุล

คำอธิบายความหมายของเครื่องหมาย

รูปทรงดอกบัว	คือ ความมีคุณธรรม ความเอื้ออาทรระหว่าง เพื่อนมนุษย์ อันเป็นจริยวัตรอันดีงามของคนไทย
รูปคนล้อมเป็นวงกลม	คือ การสร้างพลังความร่วมมือกับทุกภาคส่วนสังคม เพื่อเสริมสร้างวัฒนธรรมสิทธิมนุษยชนให้เป็นส่วนสำคัญ ในกระบวนการพัฒนาประเทศ
รูปมือ	คือ การร่วมมือกับทุกภาคส่วนของสังคมทั้งในระดับประเทศ และระหว่างประเทศในการโอบอุ้ม ค้ำครองศักดิ์ศรี ความเป็นมนุษย์ สิทธิและเสรีภาพ ด้วยหลักแห่งความเสมอภาค และภราดรภาพ
สีน้ำเงิน	คือ สีของความเชื่อมั่นของประชาชน และทุกภาคส่วน ของสังคม คือ ความมุ่งมั่น อดทนในการทำงานเพื่อประชาชน คือ ความสามัคคี และการประสานพลังอย่างหนักแน่น จากทุกภาคส่วนของสังคม เพื่อเสริมสร้างวัฒนธรรม สิทธิมนุษยชนในสังคมไทย